

**LEKSYKON
PZKO**

LEKSYKON
PZKO

LEKSYKON PZKO

ZG PZKO
1997
CZESKI CIESZYN

7 0.20.01 SL

KN 13094

374.1 : 061] (437.1 / 2 = 84) "19" (03)

K 132/97
15,00

Pięćdziesiąt lat temu powstał Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Czechosłowacji. Zrodził się w czasach trudnych dla społeczności Polaków żyjących na lewym brzegu Olzy.

Wytyczenie granicy na Olzie po II wojnie światowej potwierdziło podział Śląska Cieszyńskiego z 1920 r. Tragiczne lata wojny i złożoność stosunków politycznych między Czechosłowacją i Polską były dotkliwie odczuwane właśnie przez Zaolziaków, związanych z ojcowizną z dziada pradziada.

Wojna zburzyła strukturę polskich organizacji, wyniszczyła ludzi, zwłaszcza tych najbardziej wartościowych. W odradzającym się spontanicznie po II wojnie życiu społecznym i kulturalnym pojawiła się organizacyjna pustka, ówczesne władze nie zgodziły się bowiem na reaktywowanie przedwojennych polskich stowarzyszeń.

Po trudnych negocjacjach nacechowanych determinacją Zaolziaków, a przede wszystkim dzięki poprawie stosunków między Czechosłowacją i Polską dochodzi do powstania Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej oraz Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego.

Niestety, żywot SMP był bardzo krótki. Od początku lat 50. imperatyw rozwijania życia społecznego, kulturalnego oraz narodowego społeczności zaolziańskiej spoczął na PZKO. Tu połączył się zapal młodoci z doświadczeniami starszych działaczy polskich organizacji przedwojennych. Niezmienna pozostała wola zachowania ojczystego języka, kultury i narodowej tożsamości.

Półwiecze działalności naszej organizacji obfitowało w dziesiątki zespołów folklorystycznych, chórów, teatrów amatorskich, kabaretów, klubów... Nie ma na Zaolziu polskiej rodziny, która nie byłaby związana z tą organizacją bezpośrednio, bądź choćby nie uczestniczyła w naszych imprezach. Dorobek kulturalny i materialny PZKO jest znaczącym wkładem polskiej społeczności w życie duchowe Republiki Czeskiej i jednocześnie niezaprzeczalnym dowodem naszej więzi z Macierzą - Rzeczypospolitą Polską.

Próbę pokazania dorobku PZKO podejmuje ta oto książka. Wykaże ona, jak bardzo w naszej małej zaolziańskiej Ojczyźnie połączył nas los. Znajdziecie w niej Państwo fakty, wydarzenia i nazwiska potwierdzające istnienie naszej zaolziańskiej wspólnoty.

Prezentując swój dorobek, przedstawiamy się braciom Polakom w Polsce i tym rozsypanym po świecie. Mówimy - „tacy jesteśmy i tak jeszcze trwamy”.

Wydanie jubileuszowej publikacji nie byłoby możliwe bez zainteresowania i wsparcia finansowego wielu instytucji państwowych i prywatnych w Republice Czeskiej i Rzeczypospolitej Polskiej. Dziękujemy za okazaną nam w tej mierze pomoc Ministerstwu Kultury Republiki Czeskiej, Ministerstwu Kultury i Sztuki Rzeczypospolitej Polskiej, Komisji Spraw Emigracji i Polaków za Granicą Senatu RP i Zarządowi Krajowemu Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Warszawie.

JERZY CZAP
PREZES ZG PZKO

Maj 1996 r. - Prezesi Kół Miejscowych PZKO na spotkanlu w Konsulacie Generalnym RP w Ostrawie

Před padesáti lety vznikl v tehdejším Československu Polský kulturně-osvětový svaz (PZKO). Zrodil se v dobách, jež byly pro společenství Poláků žijících na levém břehu Olzy velmi těžké.

Vytyčení hranice na Olze potvrdilo po II. světové válce rozdělení Těšínského Slezska z roku 1920. Tragická válečná léta i složitost politických vztahů mezi Československem a Polskem byly citlivě vnímány zejména Zaolziaky sepjatými s rodnou hroudou otců a dědů.

Válka rozbila strukturu polských organizací a vyhubila lidi, zejména ty nejvzácnější. Ve spontánně se obnovujícím poválečném společenském i kulturním životě se ale objevilo organizační prázdno, když tehdejší vládnoucí kruhy nedovolili obnovení předválečných polských sdružení.

Po obtížných jednáních poznamenaných odhodláním Zaolziaků a především díky zlepšení vztahů mezi Československem a Polskem došlo ke vzniku Sdružení polské mládeže (SMP) a Polského kulturně-osvětového svazu.

Bohužel, život SMP byl velmi krátký. Od začátku 50. let tíha rozvíjení společenského, kulturního a národnostního života zaolzianského společenství spočinula na PZKO. V něm se tak spojilo nadšení mládež se zkušenostmi starších polských činitelů z předválečných organizací. Přetrvala nezměnná vůle o zachování mateřského jazyka, kultury a národnostní identity.

Padesát let činnosti naší organizace se promítlo do desítek folklorních souborů, pěveckých sborů, amatérských divadel, kabaretů, klubů... Není na Zaolziu polská rodina, která pokud by

Před padesáti lety vznikl v tehdejším Československu Polský kulturně-osvětový svaz (PZKO). Zrodil se v dobách, jež byly pro společenství Poláků žijících na levém břehu Olzy velmi těžké.

Vytyčení hranice na Olze potvrdilo po II. světové válce rozdělení Těšínského Slezska z roku 1920. Tragická válečná léta i složitost politických vztahů mezi Československem a Polskem byly citlivě vnímány zejména Zaolziaky sepjatými s rodnou hroudou otců a dědů.

Válka rozbila strukturu polských organizací a vyhubila lidi, zejména ty nejvzácnější. Ve spontánně se obnovujícím poválečném společenském i kulturním životě se ale objevilo organizační prázdno, když tehdejší vládnoucí kruhy nedovolili obnovení předválečných polských sdružení.

Po obtížných jednáních poznamenaných odhodláním Zaolziaků a především díky zlepšení vztahů mezi Československem a Polskem došlo ke vzniku Sdružení polské mládeže (SMP) a Polského kulturně-osvětového svazu.

Bohužel, život SMP byl velmi krátký. Od začátku 50. let tíha rozvíjení společenského, kulturního a národnostního života zaolzianského společenství spočinula na PZKO. V něm se tak spojilo nadšení mládež se zkušenostmi starších polských činitelů z předválečných organizací. Přetrvala nezměnná vůle o zachování mateřského jazyka, kultury a národnostní identity.

Padesát let činnosti naší organizace se promítlo do desítek folklorních souborů, pěveckých sborů, amatérských divadel, kabaretů, klubů... Není na Zaolziu polská rodina, která pokud by

nebyla spojená s touto organizací bezprostředně, aby se aspoň neúčastnila našich akcí. Kulturní i materiální přínos PZKO je významným vkladem polského společenství do duchovního života České republiky a zároveň nezpochybnitelným důkazem naší vazby s mateřskou zemí - Polskou republikou.

Pokusem o ukázání přínosu PZKO je i tato kniha. Dokládá, jak nás silně spojil osud v naší malé zaolziánské vlasti. Najdete v ní fakta, události a jména, jež dokládají existenci našeho zaolziánského společenství.

Ukazujeme-li výsledky své činnosti, představujeme se bratrům Polákům v Polsku, i těm rozprášeným po světě. Říkáme tím: „takoví jsme a tak ještě trváme“.

Vydání této publikace k jubileu by ale nebylo možné bez zájmu a finanční pomoci mnoha státních i soukromých institucí jak z České republiky, tak i z Polské republiky. Děkujeme proto za projevenou vydatnou pomoc Ministerstvu kultury České republiky, Ministerstvu kultury a umění Polské republiky, Komisi pro věci emigrace a Poláků v zahraničí Senátu PR a celostátnímu výboru Sdružení „Wspólnota Polska“ z Varšavy.

JERZY CZAP

PŘEDSEDA HLAVNÍHO VÝBORU PZKO

(PŘEKLAD OBR.)

PRZED ROZPOCZĘCIEM LEKTURY...

W ciągu półwiecza Polski Związek Kulturalno-Oświatowy wydał wiele publikacji popularno-naukowych, okolicznościowych, zbiorów poezji i prozy, katalogów, folderów, druków ulotnych. Wśród nich były dwie publikacje jubileuszowe. Na 15-lecie „Monografia PZKO w CSRS 1947-1962”, Krajске nakladatelstvi - Wydawnictwo Okręgowe, Ostrawa 1962, na 40-lecie publikacja „PZKO”, wydana w wydawnictwie „Profil”, Ostrawa 1987 r. Teraz oddajemy do rąk Szanownych Czytelników publikację na pięćdziesiąte „urodziny” naszego Związku.

Początkowo miała to być kolejna monografia. W 1996 r. powołano Komitet Wydawniczy, na czele którego stanął Władysław Młynek i chociaż nękająca choroba uniemożliwiła mu aktywny udział w pracy Rady Redakcyjnej, patronował jej poczynaniom aż do chwili publikacji „Leksykonu PZKO”.

W trakcie zbierania materiałów okazało się, że udokumentowanie ogromu pezetkaowskich inicjatyw, różnorodności form działania, uwzględnienie długiej listy nazwisk osób, które przez pięćdziesiąt lat strzegły dla potomnych kultury i języka ojców, wyma-

gałoby powołania grupy naukowców i zespołu badawczego. Redakcja stanęła przed dylematem: przesunąć termin wydania „urodzinowej” publikacji czy przystać wprawdzie na nie naukowy, ale w pełni źródłowy charakter publikacji. Złota rocznica rozstrzygnęła.

Zadanie nie było proste. W trakcie kompletowania materiałów do haseł pojawiły się kolejne wątpliwości: którym pezetkaowcom poświęcić osobne sylwetki, których uwzględnić w ramach pracy ich Koła. Większością głosów Komitet Wydawniczy zdecydował, iż biogramy będą przedstawiały wybitnych działaczy już nieżyjących, ludzi, którzy kształtowali oblicze i sposób myślenia Zaolziaków spod znaku PZKO. Redakcja zastosowała się do decyzji większości Komitetu Wydawniczego, ale hasła już w tym czasie opracowane zamieściła również w publikacji.

Pewna niekonsekwencja widoczna jest także w obszerności haseł. Redakcja otrzymywała materiały od prezesów Kół - czasem 20-stronicowe, czasem półstronicowe informacje. W wielu Kołach nie prowadzi się kronik, stąd jedynym źródłem, z którego redakcja mogła czerpać, jest pamięć ludzka. Korzystano także z miesięcznika „Zwrot”, z dokumentów i wydawnictw związkowych znajdujących się w Archiwum PZKO, ze „Słownika biograficznego Ziemi Cieszyńskiej” Józefa Golca i Stefanii Bojda, tom I i 2, z publikacji Muzeum Okręgowego z Bielska-Białej

„Polscy artyści na Zaolziu 1945-95”, z wydanego w Opolu „Małego leksykonu nadolziańskiego” Zenona Jasińskiego oraz z materiałów zgromadzonych przez Halinę Kowalczyk do niedosłej monografii z okazji 45-lecia Związku. Liczebność Kół podał ZG PZKO. Dziękujemy redakcjom „Głosu Ludu”, „Naszej Gazetki”, „Ogniwa” i „Jutrzenki”, „Głosu Ziemi Cieszyńskiej”, Ośrodkowi Dokumentacyjnemu Kongresu Polaków i osobom prywatnym za udostępnienie zdjęć archiwalnych, zwłaszcza portretów do biogramów osób, które znalazły się w „Leksykonie”. Uzgodniliśmy także, iż w publikacji wszyscy pezetkaowcy są sobie równi - a więc nie podawaliśmy tytułów naukowych.

Redakcja dziękuje prezesom i zarządom Kół, którzy pomagali jej w udokumentowaniu faktów, autorom haseł, których inicjały i nazwiska znajdują Państwo poniżej. Hasła bez podpisu pochodzą od redakcji. Szczególnie pragnie podziękować Stanisławowi Zahradnikowi za wkład pracy i opiekę merytoryczną.

Zapraszając do lektury, liczymy na to, że wzbudzimy w Państwie niedosyt informacji. Nasz „Leksykon PZKO” być może zapoczątkuje gruntowne opracowanie tej prawdziwej przyszłej „Encyklopedii PZKO”, zaś w przygotowaniu jest obszerne wydawnictwo „Polacy w Czechach 1920-1995” pod redakcją Daniela Kadłubca.

MARTYNA RADŁOWSKA-OBRUSNIK I OTYLIA TOBOŁA

D.B.	Danuta Bilan	A.H.	Aleksandra Humel	K.K.	Karol Kawulok	W.S.	Władysław Stolarz
H.B.	Henryka Bittmar	W.J.	Władysław Josiek	T.K.	Tadeusz Kondzioła	A.Sz.	Antoni Szpyrc
O.Ch.	Odonia Charvát	D.i O. J.	Danuta i Otto Jaworek	H.L.	Helena Legowicz	J.Śz.	Jan Szymik
A.F.	Anna Franek	A.K.	Alojzy Kaleta	A.M.	Alojzy Martynek	E.Sz.	Emil Sztabla
J.F.	Józef Foltyn	H.K.	Halina Kowalczyk	M.M.	Marek Michalek	J.W.	Józef Wierzoń
B.F.	Bronisław Firla	D.K.	Daniel Kadłubiec	B.P.	Brunon Pleczka	M.W.	Mariusz Walach
St.G.	Stanisław Gawlik	L.K.	Leszek Kalina	J.P.	Jan Przywara	St. Z.	Stanisław Zahradnik
J.H.	Jan Hławiczka	J.K.	Józef Kazik	J.Rz.	Janina Rzyman	H.Ż.	Henryka Żabińska

ANDRUSY

Popularny 7 - osobowy zespół estradowy ze Skrzeczonia „Andrusy” pracował w latach 1958-60. Dał ponad 100 występów od Szonychla po Nydek. Wznowił swoją działalność w grudniu 1983 r. Tym razem pod kierownictwem „KONSTANTEGO KRZYSTKA” dał 69 pokazów w miejscowościach Zaolzia i 150 występów w Polsce. Zespół miał w swoim repertuarze 74 piosenki rozrywkowe oraz niezliczoną ilość humorystycznych anegdot. Obecnie zespół zawiesił swoją działalność.

APOKALIPSA

Impreza młodzieżowa, którą w latach 1986-92 organizowali w domu PZKO w Stonawie członkowie Klubu Młodych (od 1990 r. grupy SMP) - „Syzyf” ze Stonawy i „Filip” z Karwiny-Granic. Niekonwencjonalny wystrój wnętrza, wykwinna kuchnia, profesjonalna obsługa kelnerska, a przede wszys-

tkim program kulturalny co roku przyciągał do Stonawy coraz to więcej zwolenników wyszukanego stylu w „stojach wieczorowych”. Na scenie występowali m.in. „TEATR LALEK „BAJKA”, „IKRA” oraz „Teatr im. mjr. Szmauza” („SZMAUZ”). Solistami byli Tadeusz

„Apokalipsie” towarzyszyła od początku żywa muzyka - na zdjęciu Zbigniew Glatz, muzyk zespołu „Silesia” w Stonawie w 1989 r.

Kondziołka, Janusz Klimsza, Marek Grechuta, Beata Kawka, Lenka Peśák. W ramach „Apokalipsy” odby-

Fot. ARCHIWUM KOŁA - T. Guziur

Fot. ARCHIWUM PRYWATNE

Jeden z szefów Klubu Młodych „Syzyf” w Stonawie, Bogdan Kokotek, przygotowuje się na „Apokalipsie” do przejęcia sztandaru Klubu, wykonanego przez młodych z bratniego Klubu „Filip” z Karwiny VIII - Granic (1988)

wały się też wystawy zaolziańskich plastyków i fotografików. Nieodłączną częścią „Apokalipsy” była oprawa muzyczna i samodzielne prezentacje zespołu muzyczno-wokalnego „Silesia” (laureata Festiwalu Piosenki Polskiej w Karwinie w 1989 r.). (M.M.)

APROPO IKS

ARCHIWUM PZKO

Pod koniec 1992 r. ZG PZKO przystąpił do uporządkowania Archiwum Związkowego (AZ) według obowiązujących zasad. Na początku 1996 r. rozpoczęto sporządzanie inwentarza Zespołu

Archiwalnego ZG PZKO. Obejmuje on materiały o charakterze piśmiennym, audiowizualnym, wydawniczym, ikonograficznym i muzealnym, powstałe podczas pracy Związku. Pomimo braku odpowiednich przepisów wewnętrznych, przeprowadzek, problemów lokalowych większość dokumentów udało się uratować przed zniszczeniem.

Zadaniem AZ jest zachowanie dla potomnych całokształtu dokumentacji o dorobku, potknięciach i ofiarności bazy członkowskiej, zrzeszającej w jedynej organizacji ponad połowę wszystkich Polaków żyjących na Zaolziu.

AZ ma swoje praktyczne znaczenie. Służy Kołom, sekcjom, zespołom i komitetom różnego rodzaju w ich codziennej pracy związkowej i narodowej, przykładowo przy organizowaniu wystaw, imprez jubileuszowych, przy edycjach wydawnictw okolicznościowych, opracowywaniu historii Kół, gmin, regionu itp. Do obowiązków AZ należy również zabezpieczanie przed zniszczeniem materiałów związkowych, znajdujących się poza archiwum.

Częste zmiany struktury organizacyjnej Związku i ZG PZKO wymusiły uporządkowanie zespołu według haseł tematycznych. Jednostki inwentaryzacyjne w ramach haseł ułożone są w normalizowanych pudłach archiwalnych (jednostkach ewidencyjnych). AZ obejmuje 85 metrów bieżących archiwaliów, ogółem 2 300 jednostek inwentaryzacyjnych w 650 jednostkach ewidencyjnych.

W latach 90. AZ uporządkował Stanisław Zahradnik, który jest obecnie jego kierownikiem. (St.Z.)

BABSKI FESTYN

Zapoczątkowana w 1993 r. przez →SEKCJĘ ZESPOŁÓW KOBIET przy ZG PZKO nowa tradycja wrześnieńskich festynów ludowych. Pierwszy odbył się w Bystrzycy, kolejne w Olbrachcicach i Karwinie-Fryszacie. Gospodarz - Klub Kobiet przy Kole zapewnia program artystyczny, częścią festynów są oferty kosmetyków, ubrań, książek i czasopism, wystawy obrazów. Na festynie zjeżdżają się do danej miejscowości panie (i panowie) od Bogumina po Mosty p.J.

BAL AKADEMICKI

Od początku lat 60. inauguruje związkowy sezon karnawałowy. Odbywa się zawsze w drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia (na Szczepana) we wszystkich salach hotelu →PIAST w Czeskim Cieszynie. Organizatorem jest →SEKCJA AKADEMICKA „JEDNOŚĆ”. Bale prowadzili tacy wodzireje, jak Karol Gąsior, Tadeusz Wantuła, Zbigniew Gleta, Jan Szymik, Paweł Żywczok, Henryk Cieślak, Janusz Gurbiel, Bogdan Kokotek i in.

Na „Akademikach”, jak brzmi potoczna nazwa bali, wybierano początkowo Miss Balu, występowały z programem takie zespoły, jak: →OLZA, „Elan” z Trzyńca, →GIMNASTYCY z Wędryni, orkiestra Z. Farnika, „Forum” i in. Opiekunem z ramienia →ZG PZKO jest ostatnio Antoni Łacek, a organizatorzy nigdy nie mogli skarżyć się na brak zainteresowania gości, przeważnie studentów szkół wyższych.

BAL GÓROLSKI

Odbывa się od 1978 r. w Domu PZKO w Mostach p. Jabłonkowie początkowo z inicjatywy kierownika zespołu →GÓROLE, Andrzeja Niedoby i Koła. Od 10. edycji Balu współorganizatorem była →SEKCJA FOLKLORYSTYCZNA ZG PZKO. Dzięki osobowości A. Niedoby, prowadzącego konferansjerkę w sposób swojski i dowcipny, a po nim nowego kierownika „Górol”, Alojzego Martynka, który przyczynił się do usamodzielnienia „Górol” i przejęcia przez nich spraw organizacyjnych, Bal stał się znaczącą pozycją w kalendarzu

Fot. CZESIAW GÓRAL

BALBINKI

→LESZNA DOLNA

BAMBOLA

→ORŁOWA - CENTRUM

BARON Jan

*1901 †1986

Stał u kolebki PZKO, był członkiem pierwszego →ZARZĄDU POWIATOWEGO we Frysztacie. Będąc nauczy-

cielem w Suchej Górnej, stał się najaktywniejszym działaczem PZKO. Pod jego przewodnictwem Miejskowe Koło, liczące 114 członków, rozrosło się do 780 i należało do najwszechstronniejszych i najbardziej prężnych w terenie.

BAZA CZŁONKOWSKA

W latach 1947-53 do PZKO przyjmowano pełnoletnich Polaków. W okresie pierwszych →Zjazdów PZKO stan wynosił: w powiecie karwińskim (18 I 1948) 6 693 osoby w 32 Kołach, w powiecie czeskocieszyńskim (4 IV 1948) 3 786 członków w 47 Kołach, tj. w 79 Kołach było zrzeszonych 10 479 członków PZKO. W dniu inauguracji I. Krajowego Zjazdu PZKO (zjednoczeniowego) 26 II 1950 r. baza członkowska wynosiła w powiecie czeskocieszyńskim 5 132 (48 Kół), w pow. karwińskim 7 411 osób (31 Kół) - razem 12 543 osoby w 79 Kołach (tabela obok).

Po likwidacji SMP w 1953 r. do 1968 r. władze zakazały naboru

impres folklorystycznych RC i Polski. Zabawę karnawałową (obowiązkowo w strojach ludowych) poprzedza swolsty koncert biorących w niej udział zespołów. Na bal przyjeżdżają kapele różnych regionów Polski i RC, z Podhala, z Krakowskiego, Żywieckiego, Cza-

deckiego, zespoły walskie, laskie i in., występują zaolziańskie kapele ludowe, kapela ZPIT - →OLZA, →KAMRACI, →TORKA i „Górole”. Od 1984 r. imprezą towarzyszącą były folklorystyczne seminaria tematyczne. W tym roku na scenie wybudowano stylowy szałas dla muzykantów. Swój udział w Balach mieli plastycy, którzy organizowali mini-wystawy swoich prac, przeznaczając niektóre do loterii. Do bywalców należał czeski znawca folkloru, redaktor muzyczny Czesł. Radia w Ostrawie, J. Gelnar, częstym gościem jest muzyk-folklorysta J. Rokyta, co roku przyjeżdża prymista „Torki” z Cieszyna, Kazimierz Urbaś, często bywa Józef Broda z Istebnej, Jan Karpiel-Buleczka z Zakopanego. Kiedy nie starcza pokoi hotelowych, „mostorze” zapraszają gości do mieszkań prywatnych.

Fot. CZESIAW GÓRAL

BAZA CZŁONKOWSKA

Rok	Członków	Kół
1947	7 296	79
1947	11 214	79
1950	13 046	?
1955	16 170	?
1960	17 780	92
1965	19 994	92
1970	20 858	92
1975	23 449	94
1980	24 237	94
1983	24 278	94
1985	23 701	95
1988	23 171	95
1990	23 070	95
1993	20 825	93
1995	20 200	92
1996	19 573	91

do PZKO w ostatnich klasach polskich szkół podstawowych (wg statutu członkiem PZKO mogła być osoba 14-letnia).

Wśród pezetkaowców przewagę mają kobiety, zwłaszcza w powiecie karwińskim, np. w 1982 r. - 52,95%, w 1985 r. - 53,43 %, w 1990 r. - 54,25%, w 1995 r. - 54,31%.

BERGER Tadeusz

*1930 †1985

Plastyk, grafik i redaktor techniczny →ZWROTU w latach 1967-80. Nadał piśmu niepowtarzalny charakter wizualny. Dziełem Bergera była szata graficzna wielu wydawnictw PZKO oraz publikacji wydawanych w ostrawskim wydawnictwie „Profil”. Wpłynął na podniesienie poziomu graficznego wydawnictw PZKO. Sukces przyniosła mu grafika, szczególnie cykle „Gwoździe”, „Tulipany”, „Ołtarze marki Tesla”.

BERGER Józef

*1901 †1962

Pochodzący z Orłowej, pastor, profesor teologii, jedna z najwybitniejszych osobowości Zaolzia. W czasie II wojny światowej więziony w obozach koncentracyjnych w Oświęcimiu i Dachau. Od początku istnienia →SLA (1947 r.) był jej członkiem, w ramach Sekcji zaczął wystawiać swoje prace w Ka-

towicach, Cieszynie, Bratysławie. Znany jest jego cykl „Oskarżenie faszyzmu”, inspirowany przeżyciami obozowymi. W 1960 r. pod wpływem antypolskiej polityki przeniósł się na stałe do Bratysław. Jest zaliczany w poczet wybitnych plastyków słowackich. Jego nazwisko wymienia Słownik Współczesnej Sztuki Słowackiej (wyd. 1967 r.) oraz Encyklopedia Słowacka (wyd. z 1977 r.)

BIBLIOTEKI PZKO

Od początku swego istnienia PZKO w trosce o zachowanie polskiej kultury zajęł się zakładaniem bibliotek przy Kołach. Były one uzupełniane z darów oraz funduszy →ZARZĄDÓW POWIATOWYCH. W 1948 r. pracowało 40 bibliotek, z tego 28 w powiecie cieszyńskim (4,5 tys. woluminów) i 12 w powiecie karwińskim (5 tys. woluminów). Prowadzili je bib-

STRUKTURA WIEKOWA CZŁONKÓW PZKO

(stan z 1 IV 1997 r.)

Wiek	Liczba członków
do 20	5,9%
21-30	15,8%
31-40	16,7%
41-50	17,7%
51-60	13,3%
61-70	13,6%
71-80	11,4%
81-90	5,0%
nad 91	0,6%

BAZA CZŁONKOWSKA - PROCENTOWY SKŁAD SOCJALNY

Rok	1950	1975	1985	1990	1995
robotnicy	80	44	47	46	46
prac. umysłowi	10	18	24	24	23
studenci	2	11	11	10	10
gosp. dom. i emeryci	8	27	18	20	21

liotekarze-społecznicy, a w placówkach tych poza udostępnianiem zbiorów urządzano wiele ciekawych imprez - wystaw książek, odczytów, pogadanek, konkursów czytelniczych.

Z biegiem lat okazało się, że bibliotekarze społecznicy nie są w stanie sprostać potrzebom czytelnictwa polskiego społeczeństwa. Na podstawie uchwały II Zjazdu PZKO z 20 V 1951 r. doszło do podpisania umowy z Komitetem Okręgowym KPCz. Na mocy tej uchwały księgozbiory pezetkaowskich bibliotek zostały włączone do bibliotek gminnych z zastrzeżeniem, iż nadal pozostają własnością PZKO. Gminy przejęły obowiązek prowadzenia polskich księgozbiorów w miejscowościach, w których mieszkali Polacy.

Po okresie próbnym i następujących po nim długich pertraktacjach w 1958 r. zbiory polskie zostały przekazane bibliotekom gminnym na własność. Okręgowa Rada Narodowa przejęła całkowitą odpowiedzialność za prowadzenie, opracowanie, udostępnianie i rozbudowę polskich księgozbiorów. Bibliotekarze-społecznicy otrzymali możliwość uzyskania etatu. Współpracę ZG PZKO z bibliotekami publicznymi zapewniała →SEKCJA BIBLIOTEKARSKO-CZYTELNICZA. To rozwiązanie umożliwiło opracowanie katalogowe polskich księgozbiorów i systematyczne ich dopełnianie wg życzeń polskich czytelników.

PZKO prowadziło bibliotekę centralną mieszczącą się w siedzibie ZG. W 1962 r. jej stan wynosił

4 279 woluminów. Prowadził ją instruktor, co znacznie ograniczało przystępność placówki. Przez pewien czas na pół etatu objęła ją Bronisława Babilon. W bibliotece zgromadzono literaturę polską, materiały metodyczne do pracy kulturalno-oświatowej, wydawnictwa miejscowe oraz Silesiaca. Dziś w bibliotece można znaleźć wydawnictwa zaolziańskie, Silesiaca, słowniki i encyklopedie, zachowano dział metodyczno-instruktażowy. (H.L.)

BLA-BLA-BLA

Teatr autorski działający przy Kole w Hawierzowie - Suchej Powstał w 1981 r. z inicjatywy Stanisława Jedzoka. Wystawił spektakle „Czarodziejski dzwon czy marzenie szalonej sprzątaczkii”, „Spisek, czyli ballada sprzątaczkii”, „Kontrola”. Za spektakl „Drug brzeg nocy” na kanwie opowiadania A. Bursy „Zabicie ciotki” zespół otrzymał wyróżnienie na przeglądzie w Wałaskim Międzyrzeczu (1984). W 1985 r. na podstawie

TEATRZYK BLA BLA BLA

prezentuje

MAHAGONNY

oparte na tekstach Bertolda Brechta
i muzyce Kurta Weilla

„Spisek” wystawił zespół „Bla-bla-bla” na Melpomenkach w 1983 r.

sztuki B. Brechta powstał spektakl „Mahagonny”, w następnych latach „Adieu, Ikarze” i „Majakowski”. „Bla-bla-bla” zdobywał laury na →MELPOMENKACH, w 1988 r. uczestniczył w Konfrontacjach Teatralnych w Krakowie, nagrał 2 słuchowiska w →REDAKCJI AUDYCJI POLSKICH CZRO w Ostrawie. Zakończył działalność w 1989 r.

BŁĘDOWICE

Na pierwszym zebraniu (16 XI 1947 r.) wybrano na prezesa Ernesta Fukalę, który 8 lat sprawował tę funkcję. Koło posiada Dom PZKO wybudowany wspólnymi siłami w miejscu wykupionej w 1964 r. przez pezetkaowców starej „Zborówki” (Dom Zborowy Kościoła Ewangelickiego A. W.). W Kole działa mały zespół wokalny i kapela ludowa →KAMRACI, Klub Kobiet oraz Seniora.

W Kole pracuje wielu wybitnych działaczy, nie sposób nie wspomnieć o Tadeuszu Nierostku, przez 21 lat sprawującym urząd prezesa, inicjatorze współpracy Koła ze →SCENĄ POLSKĄ TC i pomysłodawcy budowy siedziby Koła. Prezesi - Gustaw Słowik, Karol Jaworek oraz jego imiennik Karol Jaworek (Inżynier), Karol Jonszta,

Siatkarze z Błędowic 10 razy zdobywali tytuł mistrza PZKO

Adolf Kiedroń, Adolf Jurczek, Jan Żwak, Emil Macura i pełniąc te obowiązki od 1990 r. Emilia Bilan odcisnęli swój ślad w działalności Koła.

Wielu działaczy pojawiło się w czasach trudnych, jak choćby podczas budowy siedziby Koła, kiedy to przykładowo Józef Pietrus pracował bezpłatnie 2 tys. godzin. W kolejnych latach remontowano i dobudowywano pomieszczenia w „Zborówce”. Wreszcie 15 IX 1985 r. otwarto Dom PZKO. Pracowano przy jego budowie 22 tys. godzin. Budynek mieści salę widowiskową, zaplecze socjalne i posiada piękny ogród.

Błędowice znane są z szerzenia kultury polskiej w „dolańskiej” części Zaolzia. Tradycja i historia dominują w tej polskiej miejscowości tuż za rogatkami Hawierzowa. Od początku w Kole rozwijała się aktywność kulturalna. Star-

czy wspomnieć chór mieszany „Błękit” (1947-85 r.) z dyrygentami Adolfem Folwarcznym, Witoldem Tomanem, Ludwikiem Klimszą,

Wystawy jabłuszek to w Błędowicach tradycja

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Chór „Błękit” w 1973 r.

Karolem Krainą i ostatnim z prowadzących, Karolem Jaworkiem.

Również od początku działało kółko teatralne. Do momentu zaprzestania działalności w 1976 r., wystawiło 14 inscenizacji autorów

zaolziańskich. Reżyserami byli Ludwik Durczok, Jan Żwak, Franciszek Szopa i Tadeusz Nowak.

Dwadzieścia lat (od 1965 r.) przygrywał w Błędowicach zespół muzyczny. Ludwik Klimsza i Wła-

dysław Folwarczny zawsze dbali o to, by atmosfera zabawy nie opuszczała pezetkaowców. W pamięć na trwałe zapisał się działający od 1971 r. zespół taneczny, który od 1984 r. przybrał nazwę „Błędownice”.

Różnorodność zespołów doprowadziła do nieprzerwanego działania działającego od 1953 r. Mały Zespół Wokalny pod kierownictwem Danuty Bilan oraz kapela ludowa „KAMRACI” pod kierownictwem Tadeusza Farnego działająca od 1984 roku.

Funkcjonowanie Koła umożliwiło działanie wielu grup zainteresowań. Fotograficy (1975-89) pod kierownictwem ks. Karola Krzywonia, Andrzeja Pawłasa i Radek Krygla stworzyli archiwum swoich prac dokumentujących życie w Błędowicach, społeczności PZKO oraz przeobrażenia zaolziańskiego krajobrazu. Młodzi pracowali do 1987 r. w swoim Klubie organizując imprezy, np. „Powitanie lata”, „Pożegnanie lata”, „Kawiarenki”. Urządzili własny lokal „Na strychu”, gdzie rozbrzmiewały dyskoteki. W pracy klubowej wyróżniali się Jerzy Bilan, Radek Krygiel, Zbyszek Kosiec, Rudolf Staś, Lidia Pawła, Leszek Tomasz. Do 1988 r. w Kołach był zespół siatkówki, który wygrywał niemal wszystkie turnieje PZKO.

Do 1996 r. przetrwały dwa Kluby - Seniora i Kobiet. W tym pierwszym, działającym od 1987 r. Józef Krygiel organizuje prelekcje oraz wycieczki krajoznawczo-turystyczne. W drugim (od 1954 r.) organizowane były kursy szycia, haftu, gotowania. Przygotowywa-

Wystawa prac błędowickiego Klubu Kobiet (1987)

Fot. ARCHIWUM KOŁA - R. Krygiel

„Dożynki” w Błędowicach: okazja do spotkań „dolanów” z „gorolami” - Władysław Młynek degustuje propozycje dożynkowej kuchni

ne były wystawy, ostatnio wzbogacone ekspozycjami owoców i kwiatów. Do zasłużonych działaczek Klubu Kobiet należały: Ewa Szopowa, Wanda Pawłasowa, Anna Kożusznikowa, Amalia Pawłasowa oraz prowadzące dzisiaj Klub Anna Stasiowa i Bronisława Pietrus.

Wszystkie imprezy Koła, szczególnie zaś te niepowtarzalne, jak →JESIENNE MGŁY (od lutego 1989 r.), „Pożegnanie lata” (do 1988 r.) czy najsłynniejszą imprezę błędowską rozpoczętą w 1960 r. „Dożynki Śląskie” zapisuje w księgach kroniki Koła Andrzej Pawłas. Kontynuuje on tradycję zapoczątkowaną w 1947 r. przez Franciszka Chmiela i Aurelię Jaworek.

Koło liczy 551 członków.

BŁĘDOWICE - ZR

Zespół taneczny działający od 1971 r. przy Kole błędowskim, od 1984 r. przybrał nazwę „Zespołu Regionalnego Błędowice”. Pod kierownictwem Ottona Jaworka, Tadeusza Farnego, a później Dąmmary Owczarzy, Lidii Pawłas i Adama Pałowskiego oraz Marcina Pisuli i Zbigniewa Kosieca osiągnął bardzo wysoki poziom. Szczególnie zachwycały w jego wykonaniu aranżacje tańców regionalnych. Zespół ten istniał do 1995 r.

BOCONOWICE

Koło zostało założone 27 X 1947 r. w gospodzie Marii Słowiaczkowej w Boconowicach. Inicjatorem był nauczyciel polskiej szko-

Zespół Regionalny „Błędowice” wraz z „Kamratami” przed Domem PZKO w Błędowicach

ty w Jabłonkowie, Edward Klimsza. Pierwszym prezesem wybrano rolnika, Jana Szkanderę, sekretarzem nauczyciela, Karola Malika. Do niedawna funkcję prezesa pełnił Jan Świerczek, obecnie na czele Koła stoi Alojzy Jurzykowski.

Rok przed założeniem Koła powstał w Boconowicach chór mieszany, którego dyrygentem był Wilhelm Słowiaczek. Zespół ten działał do 1950 r. W 1971 r. W. Słowiaczek założył chór żeński, po roku zespół przestał istnieć.

W latach 1947-87 aktywne natomiast było kółko teatralne. Wystawiło 41 sztuk, rozpoczynając od komedii Karola Bergera „Ach, ta Kasia”, w reżyserii Wilhelma Słowiaczka. W okazji 10-lecia Związku zespół z przedstawieniem J. Korzeniowskiego „Karpaccy górale” w reżyserii Pawła Klusa w silnej wówczas związkowej konkurencji zajął w kat. III 3. miejsce. W pięć lat później przesunął się do kategorii II, zajmując 2. miejsce za przedstawienia „Złoto nie dziewczyna” i „Ich dwoje” w reżyserii W. Słowiaczka i P. Klusa. W latach 60. teatr w Boconowicach należał do ścisłej czołówki pezetkaowskiej, wśród istniejących wówczas niespełna 50 zespołów zajmował 5. - 6. miejsce. Ostatnie przedstawienie, sztukę Władysława Młynka „U nas doma”, wyreżyserował Zygmunt Branny. Z zespołem w roli reżysera współpracował Karol Malik.

W latach 1967-84 działał Klub Młodych, Jan Klus został jego pierwszym przewodniczącym. W 1974 r. swój Klub powołały do życia również boconowickie pa-

nie, wybierając na przewodniczącą Helenę Bartową. Klub Kobiet pracuje w dalszym ciągu. Ma na swoim koncie trzy duże wystawy haftu i innych robótek ręcznych, w ostatnich latach podjął się organizacji popołudnia dla dzieci „Spotkanie z św. Mikołajem”.

Od 1967 r. Koło ma własny Dom PZKO. Od gminnego przedsiębiorstwa komunalnego został zakupiony niewykończony budynek i przystosowany do potrzeb Koła. Mieści salę, kuchnię i zaplecze socjalne.

Do corocznych imprez należą bale, festyny, smażenie jajecznicy, popołudnia sportowe dla dzieci z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka, spotkania organizowane przez Klub Kobiet. Co pięć lat Koło urządza dla członków tzw. „Spotkanie Seniorów”.

Kronikę prowadzi Henryk Bieleś, który jest jednocześnie kronikarzem gminnym, istnieje również zeszyt imprez Koła.

Koło liczy 124 członków.

BOGUMIN NOWY

Koło założono 16 XI 1947 r. Jego pierwszym prezesem był →ALFRED KOCUR. Kolejnymi prezesami byli Brunon Socha, Ferdynand Suchy, Władysław Gębara, Władysław Pałowski, Jan Michalik, Józef Król, Tadeusz Szmeja, Henryk Szmeja. Koło długo pracowało w wynajmowanych lokalach, dopiero w 1974 r. otwarto staraniem ówczesnego prezesa Józefa Króla (pełnił tę funkcję 17 lat), Dom PZKO. Pomagali mu bezinteresownie zwłaszcza Władysław Gę-

bara, Józef Wolf, Brunon Socha, Rudolf Lach, Rudolf Wrożyna, Franciszek Ševčík, Jan Chlebek, Henryk Szmeja, Ewa Królowa, Jan Bittmar, Rudolf Jeski, Karol Manderla. Przepracowano społecznie ogółem ponad 5 tys. godzin. Obiekt ten jest własnością Koła.

W Kole pracują Kluby Propozycji i Kobiet, długo pracował Klub Młodych (teatryk, turnieje sportowe, wycieczki). Koło przeżywało szczególnie rozkwit w początkowej fazie działalności oraz w latach 70. i 80.

W Kole działały chóry nawiązujące do niemal 100-letniej tradycji polskiego śpiewactwa w Boguminie: chór mieszany (1947-52), chór męski (1952-62), chór żeński (1952-63), chór mieszany „PRELUDIUM” (1974-94). W chórach pracowało średnio 30-50 chórzystów. Dyrygentami byli Ferdynand Suchy, Norbert Płaczek, Erwin Wolny, Rudolf Adamus, Franciszek Michalik, Brunon Rygiel i Tadeusz Kołatek. „Preludium” występowało m.in. w Polsce oraz w wielu miejscowościach Śląska Cieszyńskiego.

W latach 1949-55 w Kole działała popularna 20-osobowa orkiestra mandolinistów pod batutą Ferdynanda Suchego, w latach 1976-82 „Kapela Podwórkowa”, prezentująca folklor miejski. W latach 1948-58 pracował zespół teatralny. Wystawiał klasykę polską w reżyserii Brunona Sochy, Franciszka Kasprzakowej i Władysława Gębary.

Z inicjatywy działaczy Koła założono w r. 1962 w Boguminie park im. Fryderyka Chopina, w

Nowobogumińska „Kapela Podwórkowa”

którym odsłonięto tablicę pamiątkową kompozytora. Na wniosek pezetkaowców radni miasta nazwali plac dworcowy imieniem Adama Mickiewicza.

Niepodzielną częścią Koła jest Klub Kobiet. Funkcję przewodniczących Klubu Kobiet najdłużej piastowały Franciszka Kasprzakowa, Maria Wrożynowa i Olga Szmajowa. Koło od lat urządza bale, festyny (wspólnie ze szkołą i przedszkolem), spotkania z okazji Miesiąca Oświaty, Książki i Prasy (→MOKiP), wigilijki, prelekcje, podwieczorki i obiady w klubie, imprezy z występami zespołów artystycznych, wystawy.

Owocna była w latach 70. współpraca z Fabryką Obrabiarek „Rafamet” w Kuźni Raciborskiej (wczasy wymienne, obozy, kolonie dla dzieci).

Dorobek Koła zapisany jest w kronice prowadzonej m.in. przez Alfreda Kocura, Władysława Pałowskiego, Elizę Krakówkową, Barbarę Kolebacz i Cecylię Marcolową. Koło prowadzi 15-osobowy zarząd. W roku 50-lecia wchodził w jego skład m.in. zasłużeni działacze: Henryk Szmaja, Mieczysław Bittmar (sekretarz od 1970 r.), Ewa Królowa, Wanda Lachowa, Danuta Obozowa, Olga Szmajowa, Józef Wolf, Anna Muszańska, Edward Uliasz.

Koło liczy 188 członków.

BOGUMIN STARY

Zebrań powołujących do życia Koło odbyło się 30 XI 1947 r. w restauracji „Pod Zielonym Drzewem” (później zwanej Domem Narodowym). Inicjatorami założenia Koła byli: Franciszek Cysarz,

Franciszek Podeszfa oraz Franciszek Sedlaczek. Członkowie Koła byli założycielami Biblioteki Polskiej. Po 1950 roku przekształcono ją w bibliotekę gminną. Koło zostało rozwiązane w lutym 1992 r. Liczyło wtedy 23 członków.

Od początku istnienia Koła działał chór mieszany, który szczyt popularności osiągnął w latach 50. Pod batutą Rudolfa Adamusa i Magdaleny Stokłosa działał do 1957 r. W latach 1961-62 członkowie chóru śpiewali w chorze mieszanym w Skrzeczoni. Prekursorem polskiego śpiewactwa na terenie Bogumina był ks. Tomasz Dudek.

W ciągu 10 lat działalności zespół teatralny dał ponad 10 premier sztuk pełnospektaklowych i jednoaktówek. Reżyserami byli Henryk Stokłosa i Frydolin Klima. We wrześniu 1956 tr. Koło było współorganizatorem obchodów 700-lecia założenia Bogumina.

Do tradycyjnych imprez należały wieczory świetlicowe, bale, festyny. Od 1957 r. działalność Koła słabnie. Powodem jest przeprowadzanie się członków do nowo budowanej części miasta. W latach 60. Koło utrzymywało współpracę ze szkołą w Nowym Boguminie. Do końca lat 70. organizowana była działalność świetlicowa. Duże zasługi w podtrzymywaniu działalności Koła mieli Lea i Tadeusz Rychlikowie, długie lata pełniący funkcje sekretarza i prezesa Koła.

W lutym 1992 r. z powodu braku lokalu oraz zaawansowanego wieku większości członków doszło do rozwiązania Koła, po-

zostali członkowie zaś zostali zarejestrowani do Koła Bogumin Nowy.

BRANNY Bogusław

*1927 †1990

Pochodził z licznej, zasłużonej dla polskości rodziny stolarza z Sibicy, sam z zawodu stolarz z zamięłowania spo-

łecznik, najpierw pracował w ZP→SMP, potem w →ZP PZKO, w końcu w aparacie →ZG PZKO (długoletni kierownik Wydziału Organizacyjnego, a również przewodniczący →Podstawowej Organizacji KPCz). Entuzjasta pracy społecznej, m.in. miał istotny wkład w dzieło rekonstrukcji →OŚRODKA SZKOLENIOWO-WCZASOWEGO w Koszarzyskach, przybudówki Domu PZKO przy ulicy Bożka w Cz. Cieszynie, budowie Domu Polskiego im. Żwirki i Wigury w Cierlicku na Kościelcu.

BUKOWIEC

Koło powstało 27 X 1947 r. w budynku starej szkoły. Pierwszym przewodniczącym został Józef Bury. Prezesem o najdłuższym stażu był wybitny i wszechstronny działacz, Józef Wojtyła. Obecnie na czele zarządu stoi prezes Jan Niedoba.

Początkowo Koło liczyło 84 członków, którzy pracowali w sekcjach, mogąc wybrać według zainteresowań - teatr, taniec lub turystykę. Przed likwidacją →SMP nie

Uroczystość otwarcia Domu PZKO w Bukowcu (1977)

rozróżniało się działalności obydwu tych polskich organizacji, imprezy organizowano wspólnie. W 1954 r. grupa młodzieżowa przyłączyła się do Koła PZKO.

Zainteresowani teatrem założyli w 1948 r. amatorski zespół, który istniał do 1991 r. Reżyserami byli nauczyciele miejscowej szkoły, Karol Skupień, jeden z najwybitniejszych działaczy Koła w ogóle, Władysław Mlynek, Tadeusz Tesarczyk, który w pracy z młodzieżą nie ograniczał się tylko do teatru, oraz Paweł Czudek. Obecnie zespół pracuje niesystematycznie.

Zespół taneczny występował na imprezach Koła, dorywczo, według zapotrzebowania, i na tych samych zasadach pracuje w dalszym ciągu. W latach 1992-95 działało kółko gimnastyczne par, zało-

żone nie z myślą o publicznych pokazach, ale o ruchu i własnym zdrowiu. Prowadziła je Pawełka Łyska.

Panie założyły tradycyjny Klub Kobiet w 1978 r., a na szefową wybrały dyrektorkę przedszkola Ewę Kluzową. W ciągu całej działalności (obecnie panie z Klubu spotykają się wprawdzie nieregularnie, ale Klub w dalszym ciągu istnieje) urządzono pięć wystaw tematycznych. Najbardziej udaną odbyła się w 1986 r., a członkinie Klubu zaprezentowały na niej swój kunszt hafciarski.

Pierwszy Klub Młodych powstał po rozpadzie grupy młodzieżowej zrzeszonej w SMP. Najlepszy okres przypadł na lata 60. i 70., wówczas na czele stali Wacław Herman, Józef Samiec i Alojzy Lipowski. Obecnie rolę wodzireja przejął

Marian Zoń. Wiele członków Klubu to znani na Zazłiu sportowcy, szczególnie w dyscyplinach zimowych. W slalomie najlepsze wyniki uzyskał Jerzy Zogata, który znalazł się w kadrze PZKO na zimowych → POLONIJNYCH IGRZYSKACH SPORTOWYCH (PIS) w Zakopanem. Bukowianie należeli do reprezentacyjnej drużyny piłki nożnej PZKO na PIS w Warszawie w 1981 r.

W 1973 r. członkowie Koła zdecydowali o budowie własnego Domu PZKO. Inicjatorem i duszą przedsięwzięcia był ówczesny prezes, Józef Wojtyła. Budowa zmobilizowała wszystkich. Ci, którzy nie mogli już pracować, przekazali na konto Koła znaczne środki finansowe, drewno lub zapewniali wyżywienie dla budowniczych. W pięć lat później odbyło się uroczyste otwarcie budynku. Jest on

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Heta, wišta, wio, na Gorolski Świąto!

jedynym ośrodkiem kultury i życia społecznego w Bukowcu, dlatego tu urządzane są nie tylko imprezy

własne Koła, ale również spotkania towarzyskie mieszkańców, wesela, jubileusze rodzinne, stypy.

Przez okres dwu lat (1990-92) sale Domu PZKO zastępowały dzieciom polskiej szkoły klasy lekcyjne. W tym czasie trwał remont kapitalny starego budynku szkolnego, a raczej jego gruntowna przebudowa. Nie tylko w ten sposób przejawiała się bardzo dobra współpraca Koła ze szkołą. Rodzice dzieci, w większości członkowie PZKO, to ludzie, na których ówczesna pani dyrektor, Wanda Walkowa, mogła w swoim śmiałym przedsięwzięciu - odbudowaniu szkoły w krótkim czasie i przygotowaniu wielkiego festynu z okazji otwarcia - stuprocentowo polegać. Wanda Walkowa uważa, że nauczyciel powinien być jak najbardziej zaangażowany w życie tej gminy, a tym samym tej

Bukowieczanki zwijają się w pracy jak w ukropie...

Fot. MARTYNA RADŁOWSKA-OBRSNIK

społeczności, gdzie pracuje zawodowo, bez względu na miejsce zamieszkania. W zarządzie Koła W. Wątkowa pełni obowiązki sekretarza. Dzięki niej oraz takim członkom Koła i nauczycielom, jak Irena Szymanik, chociaż częściowo spełnione zostało ostatnie życzenie wszechstronnego badacza Zdzisława, jednego z największych osobowości Związku, →**KAROLA PIEGZY**. W budynku szkolnym zostało w 1995 r. otwarte Małe Muzeum Regionalne im. Karola Piegzy.

W ostatnich latach znacznie ożywiły się kontakty z Polską. Została nawiązana współpraca z Urzędem Miejskim w Bielsku-Białej. Dnia 17 X 1996 r. odbyła się w Domu PZKO uroczystość otwarcia sceny, kurtynę zafundował Koło Urząd Miejski w Bielsku-Białej.

Lista najofiarniejszych społeczników obejmuje co najmniej kilkanaście nazwisk, należą do nich Wacław Herman, senior pracy społecznej, a także Jan Worek z nru 272, Zogatowie - Józef z nru 245 i Karol z nru 157, Sikorowie - Paweł z nru 100 i Alojzy z nru 222, Alojzy Kluziak z nru 260, rodzina prezesa J. Niedoby i wiele innych polskich rodzin. Spotkać ich można przy pracy w czasie przygotowań do festynu, balu, wystaw robót ręcznych, owoców i warzyw, w kuchni przy gotowaniu gulaszu na „gulaszówki”, w czasie wigilijek, a także na corocznych wspólnych wycieczkach krajoznawczych Koła.

O szczegółach informuje kronika.

Koło liczy 274 osób.

BUREK Józef

*1908 †1991

ps. „Krytyk”

Z zawodu nauczyciel, przedwojenny działacz PPS, harcerstwa, Macierzy Szkolnej, Związku Polaków w Czechosłowacji. W latach II wojny światowej więzień obozów hitlerowskich w Dachau i Mauthausen-Gusen, członek ZWZ-AK w Karwińskim. Wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec, a potem przeniesiony do Belgii, nawiązał kontakt z francuskim ruchem oporu. Po zwolnieniu zgłosił się do armii amerykańskiej, skąd został przeniesiony do I. Dywizji Pancerniej gen. Maczka do Szkocji. Po wyzwoleniu członek Koła w Łąkach. W 1951 r. zaczął zbierać dokumentację cieszyńskiego ruchu oporu, jego obsesją stała się sprawa konfidenta gestapo z Darkowa, Edwarda Gałuszki, ps. Eskulap, który wydał całe kierownictwo zaolziańskiej siatki wywiadowczej „August”. Burek prowadził rozległą korespondencję z najwyższymi władzami partyjnymi, rządowymi i sądowymi Czechosłowacji i Polski, a także Niemiec i Austrii. Zebrał kilkadziesiąt oświadczeń byłych członków ZWZ-AK, m.in. w celu postawienia E. Gałuszki przed sądem. W 1964 r. w 20. rocznicę zbrodni dokonanej w Łąkach na Polakach (razem z Szokalą i Remeszem) wydał biuletyn pn. „Gehenna Ludu”. Nakład 1200 sztuk został rozprowadzony do Kół PZKO. Za utarg ze sprzedaży oraz dar Kon-

sulatu Generalnego PRL w Ostrawie i pieniądze rodziny Gawlasów, wybudował pomnik partyzanta, Jana Gawlasa (konspiracyjne nazwisko Franciszek Mołdrzyk). W tej sprawie J. Burek prowadził spór z miejscowymi władzami komunistycznymi, które nie wyrażały zgody na budowę pomnika partyzantowi AK, w sądzie w Cieszynie. Burek spór wygrał i pomnik stanął. Współpracował z wieloma historykami, jego nazwisko jest przytaczane w źródłach licznych prac naukowych z zakresu ruchu oporu na Śląsku Cieszyńskim. Z jego archiwum korzystają historycy z zawodu i z zamiłowania.

BYSTRZYCA

Koło założono 2 XI 1947r. w restauracji „Na Szklubni”. W tym dniu 88 Polaków z Bystrzycy podpisał deklarację członka w nowej polskiej organizacji. Pierwszym prezesem został dyrektor miejscowej szkoły wydziałowej, Jan Kozielec.

Na czele Koła stało w różnych okresach czternastu różnych prezesów. Paweł Cienciała (10 lat), Ryszard Szarowski (11 lat), Jan Hupka (4 lata) to prezesowie o najdłuższym stażu pracy, podobnie jak obecny prezes Aleksander Wicherek, który funkcję tę objął po raz drugi.

Próby chóru męskiego rozpoczęły się w pierwszych tygodniach po wojnie. Władze uznały działalność za nielegalną i zakazały jej. Zakaz nie dotyczył wówczas czynności sportowej, co bystrzycki chór wykorzystał i pracował w ramach Klubu Sportowego „Groni”. Z chw-

Chór żeński z dyrygentem Janem Samlickim

lą powstania PZKO przeszedł pod jego patronat, przyjmując nazwę Chór Męski PZKO „Groń”. Dyrygentem na okres pierwszych trzech lat został Józef Raszka. Po nim kierownictwo przejmowali Adolf Żyła, który wystąpił z ponad 50-osobowym chórem w →REDAKCJI AUDYCJI POLSKICH CzRO, Jan Samlicki, Alojzy Kaleta, Władysław Winkler, Jan Kupiec, →KAROL HECZKO, Władysław Cieślarski. W 1954 r. powstał chór żeński, prowadzony w pierwszym okresie przez Jana Samlickiego, a w latach 1957-62 Władysława Cieślarskiego. O poziomie wykonawstwa świadczy chociażby zdobycie w 1958 r. pierwszego miejsca w drugiej kategorii chórów PZKO.

Na przełomie lat 1963/64 opadł początkowy entuzjazm, co doprowadziło do spadku liczebności śpiewaków i zmusiło kierownic-

two do połączenia obydwu ciał w jeden chór mieszany pod dyrekcją Bronisława Kaliny, dyrektora szkoły muzycznej. Żywotność nowego zespołu była jednak krótka. Rozpadł się w 1964 r. W 1968 r. Mieczysław Piechaczek po przejściu na emeryturę przeprowadził się z Trzyńca do Bystrzycy. Jego 40-letnia działalność w polskim ruchu śpiewaczym nie mogła być w Bystrzycy nie zauważona. Prezesem był w tym czasie Paweł Cieniał, również wielki miłośnik śpiewu, członek przedwojennego chóru →HASŁO Orłowa. Przekonał M. Piechaczka, że Bystrzyca nie może pozostawać bez chóru. Nowo założony zespół prowadził Mieczysław Piechaczek (→KWARTET PIECHACZKA) prawie do samego końca swego życia (zmarł w 1987 r.). Zespół brał udział również w koncertach poza pezetkaowskim

terenem, np. w przeglądzie „Arka dy 77” w Novej Vsi czy w polskim Strumieniu. W latach 1986-88 zespoły kameralne PZKO prowadził Bogusław Czernek, po nim do 1993 r. Edward Kaim.

Dzięki doświadczeniom i profesjonalnym organizatorom życia kulturalnego, takim jak np. →JÓZEF WANTUŁA, zastępca dyrektora Domu Kultury w Trzyńcu, Koło urządziło liczne koncerty i recitale. W Bystrzycy wystąpili Władysław Kędra oraz Krystyna Langer-Danecka, laureaci Międzynarodowych Konkursów Chopinowskich, zespół wokalny „Harmonia” z Polski, legenda polskich szlagierów, Mieczysław Fogg z zespołem „Baby Jagi” i in.

Życie teatralne przybrało w Bystrzycy różnorodne formy. W 1947 r. powstał zespół nieprofesjonalnych aktorów, którzy jeszcze

w tym samym roku wystawili pierwszą jednoaktówkę pt. „Ach, ta Kasia”. Od roku następnego aż do połowy lat 70. wystawiali nieraz po kilka spektakli w roku. Były to np. „Panna rekrutem”, „Grube ryby”, „Karpaccy górale”, „Damy i huzary”, „Chory z urojenia”, „Wesele Hanki” i inne. Reżyserii podejmowali się Amalia Janikówna, - ▶ KONSTANTY KRZYSZEK, Władysław Cieślak, Jan Pyszko, Jan Kuś, Antoni Strzybny.

A. Strzybny założył w 1955 r. TEATR CIENI ▶ UCIECHA. Osiem repryz w Polsce miał wystawiony na bystrzyckiej scenie utwór „Maria”

w reżyserii autora, Tadeusza Wantuły. W 1991 r. powstał kabaret Romana Wróbla pod nazwą „Parazyty, próba”.

Zainteresowani tańcem mieli możliwość rozwijać swoje zdolności w zespole powstałym w ramach ▶ SMP w 1947 r. Zespół taneczny kolejno prowadzili Anna Ruszówna, Helena Cieniałowa, Janina Wałachowa, Wanda Kostkówna, Janina Wicherkowa, Danuta Pszczółkówna oraz Maria i Leonard Podzemni. Po przerwie udało się ożywić tradycje taneczne Marii Podzemnej, która założyła w 1984 r. — ZPiT Bystrzyca.

W 1971 r. założony został Klub Młodych „Groń”. Dzięki nieprzeciętnemu talentowi organizacyjnemu Tadeusza Wantuły, a także zaangażowaniu Franciszka i Czesława Nastulczyków, Leszka Berka, Andrzeja Kluza i Maryli Heczko Groń stał się wkrótce nieformalnym centrum całego polskiego życia młodzieżowego na Zaolziu. Był organizatorem największej zaolziańskiej imprezy, wykraczającej daleko poza granice Zaolzia, tradycyjnych ▶ Złotów Młodzieżowych.

W latach 1947-61 Koło miało swą siedzibę w Domu Robotni-

„Bystrzyca”, chór - jubilat (2 VI 1979) na tle swej siedziby - Domu PZKO

czym. Zrezygnowało z niej jednak, ponieważ do dyspozycji PZKO było zaledwie jedno niewielkie pomieszczenie. Pezetkaowcy przystąpili do przebudowania stajni ob. Bronisława Chodury na świetlicę, nazywaną potem „Na Szklubni”, z której korzystano do 1971 r. W 1967 r. Koło zareagowało na apel ZG PZKO → DWADZIEŚCIA ŚWIETLIC NA DWUDZIESTOLECIE PZKO i od podstaw zaczęło wznosić swój własny Dom PZKO. Został otwarty 4 VII 1971 r. i otrzymał imię trzynieckiego rodaka, Karola Śliwki. W czasie budowy wszelkimi pracami kierował Karol Szlauer, pomagali mu w robotach stolarskich przede wszystkim Paweł Kluz, Paweł Sikora, przy zakładaniu sieci elektrycznej i w innych pracach, Jan Czudek, Gustaw Kowalczyk, Paweł Noga, wiele godzin w czynie społecznym ma na swoim koncie Olga Choduruwa, długoletnia główna rejonowa. Małżeństwo Maria i Franciszek Le-

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Zespół taneczny Koła, działający w latach 1972-74

gierscy z synem Bronisławem to gospodarze Domu, ludzie, którzy przez najdłuższy okres pracowali

bezinteresownie na budowie, podobnie jak w czasie przeróbek Domu, zwłaszcza nowej kuchni i kotłowni bracia Stanisław i Bronisław Bieleszowie. Bardzo ofiarna była również rodzina Wróblów, Józef był pierwszym gospodarzem Domu PZKO im. Karola Śliwki.

Dom stoi w ogrodzie o powierzchni 70 arów, nad brzegiem rzeczki Głuchowa, oprócz sali ze sceną, zaplecza i mniejszych lokali, czynny jest tu bar. Obecnie w Domu odbywają się dwa razy w tygodniu ćwiczenia aerobiku, organizowane przez Dom Dzieci i Młodzieży, urządzane są tu bale, zebrania, odbywają się przedstawienia → TEATRU LALEK BAJKA, karnawały organizowane przez Koło dla dzieci polskiej szkoły i przed-

Bystrzycki Klub Kobiet na Festiwalu PZKO (1977)

Fot. ARCHIWUM KOŁA - J. NOGA

Zespół Pieśni i Tańca „Bystrzyca”

szkola, spotkania z rejonowymi, wystawy, kiermasze książki polskiej i prywatne uroczystości rodzinne.

Po otwarciu Domu PZKO zapoczątkowana została nowa tradycja. Od 1970 r. co roku organizowane są „Majówki”, czyli festyny ludowe odbywające się w ogrodzie i lokalach Domu PZKO, przy współpracy partii socjalistycznej w gminie i Urzędu Gminnego. Goście „Majówek” mogli obejrzeć występy nie tylko rodzimych zespołów, ponieważ zapraszani są również artyści z zagranicy, występowała tu np. „Domowina”, zespół Serbów Łużyckich z byłej NRD, Winko Jedut z

byłej Jugosławii, Zespół Pieśni i Tańca z Żywca i ZPIT z Cieszyna, satyryk Ander z Koszyc, odbywały się koncerty orkiestr dętych powiatu frydecko-misteckiego.

W Kole pracuje Klub Seniora, założony w 1995 r. dzięki staraniom Pawła Kantora, a prowadzony przez Pawła Sikorę oraz Klub Topozycji. Aktywny jest Klub Kobiet. Założony został już w 1949 r. dzięki Oldze Mazurkowej, a swój poziom zawdzięcza takim paniom jak Adela Wałachowa, Adela Ruszowa, Anna Sikorowa, Anna Wałachowa, Anna i Emilia Kantorowa, główną kucharką natomiast jest pani Kluzowa. Panie organi-

zuja co roku wystawy robótek ręcznych, pomagają przy balach, wyjeżdżają na wycieczki, w 1993 r. były gospodarzami „BABSKIEGO FESTYNU”, centralnej imprezy „SEKCJI KOBIECI” przy ZG PZKO.

Do najbardziej znanych imprez sportowych w pezetkaowskim terenie należy bystrzycki Memoriał „m. Franciszka Mierzika” (F. MIERZIK), założyciela „SMP w Bystrzycy i jego prezesa, jednego z najaktywniejszych członków PZKO, organizatora życia sportowego wiośki. W turniejach siatkówki brał udział średnio do 10 drużyn, bystrzycka drużyna nieraz je wygrywała.

Koło współpracuje z miejscową szkołą. W Domu PZKO odbywają się imprezy szkolne, przydatna jest pomoc pezetkaowców w latach organizowania przez bystrzycką szkołę narciarskich → ZJAZDÓW GWIAZDZISTYCH.

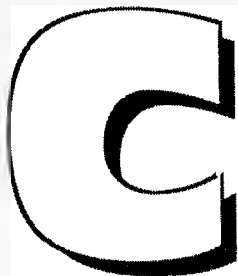
Koło prowadzi kronikę od 1969 r., zapiski dotyczą również przedwojennego życia narodowego Polaków w Bystrzycy.

Koło liczy 796 członków.

BYSTRZYCA - ZPiT

Zespół pieśni i tańca został założony w Kole w Bystrzycy w 1984 r. przez Marię Podziemną, która prowadzi go wraz z mężem Leonardem. Zespół czerpie inspiracje z bogactwa folkloru góralskiego. W jego repertuarze znalazły się również tańce słowackie, rzeszowskie, kujawskie i inne. ZPiT „Bystrzyca” należy do zaolziańskiej czołówki. Swoje programy wystawia także w Czechach (występy odbyły się np. w Pradze i w przystoicznych miejscowościach) w Polsce (w Wiśle, Szczyrku, Mankowie Podhalańskim, Katowicach, Oświęcimiu).

W latach 80. Leonard Podziemny spotkał się na studiach choreograficznych w Lublinie z Pascal Mimerem, dzięki czemu zostały nawiązane kontakty z Groupe Celtique Des Bruyres. Na zaproszenie tej grupy kultury celtyckiej z Bruyres ZPiT „Bystrzyca” wyjechał w 1990 r. do Locronan we francuskiej Bretanii, a francuski zespół wystąpił gościnie na → GOROLSKIM ŚWIECIE w 1993 r.

CHÓR NAUCZYCIELI POLSKICH

Chór założony był w 1925 r., najpierw dyrygował nim Jan Kisa, następnie Ernest, a potem Karol Bergerowie. Działalność została przerwana na czas II wojny światowej, w sierpniu 1945 r. wznowiona pod batutą Rudolfa Wójcika. W 1946 r. władze czeskie zakazały działalności polskich zespołów, w tym ChNP.

Z inicjatywy Józefa Mrózka we wrześniu 1955 r. wznowiono działalność Chóru Nauczycieli Polskich przy ZG PZKO. Dyrygenturę objął KAROL HECZKO. Do 1965 r. dano 90 koncertów oraz występów okolicznościowych. Prezesowali chórowi: wspomniany już Józef Mrózek, Alfons Brzuska (1955-56), Rudolf Wójcik (1957-59), ponownie Józef Mrózek

(1959-61), wreszcie od 1961 roku - JAN KOTAS, który doprowadził zespół do jubileuszu 40-lecia. Wtedy to kierownictwo artystyczne przejął EMANUEL GUZIUR (sprawował je do 1968 r.). Nastąpił okres intensywnej pracy, uświetniony m.in. udziałem w Festiwalu Chórów o Laur XX-lecia PRL w Poznaniu, koncertami w Sopocie, w Gdyni i w Warszawie. Po występie w Poznaniu prof. Jerzy Kołaczkowski pogratulował ChNP znakomitego wykonania jego „Alarmu”.

W styczniu 1961 r. rozpoczęto organizowanie koncertów wychowawczych w szkołach - do 1965 r. dano ich 20. Do 1971 r. ChNP dał 72 koncerty i 44 występy okolicznościowe. 22 VII 1971 ChNP otrzymał odznaczenie „Zasłużony dla Kultury Polskiej”. W 1972 r. brał udział w Międzynarodowym Festi-

Próba ChNP w 1994 r. Na pierwszym planie obecny dyrygent, Alojzy Suchanek

Chór Nauczycieli Polskich po wznowieniu działalności w 1955 r.

walu Pieśni Chóralnej w Międzyzdrojach. W maju tego roku z chórem rozstał się następca Emanuela Guziura, →EUGENIUSZ FIERLA, a paterkę po nim przejął Henryk Kotas, potem kolejno Jan Gojniczek i Alojzy Suchanek. Prezesami chóru byli: Józef Macura (1966-67), następnie →ERNEST SEMBOL (1967-68), Jan Gojniczek (1969-70), Rudolf Wójcik (1971-74). W 1974 r. funkcję prezesa objął Gustaw Słowik, a następnie na kilka lat Gustaw Pyszko i Gustaw Walek.

Przez wiele lat z ChNP współpracowali soliści: Jadwiga Niemiec, Karol Poncza, Tadeusz Błanik oraz akompaniarki Wanda Miech, Marta Bury. Współpracowały zespoły, jak górnosuska →MELODIA, męski →KWARTET PIECHACZKA oraz konferansjerzy →JÓZEF STEBEL, Józef Macura, Fryderyk Go-

gółka, Jan Kotas, Halina Kowalczyk i Aleksandra Opiol.

W 1982 r. ChNP występował na V Festiwalu Chórów Polonijnych w Koszalinie. W 1992 r. odniósł sukces na „Praskich Dniach Śpiewu Chóralnego”, zdobywając „Srebrną Wstęgę”. Od początku lat 90. posiłkuje go →HASŁO Orłowa.

CIENCIAŁA Ludwik

*1922 †1984

Najbardziej znany jako popularny „Maciej” z →GOROLA, autor tekstów gwarowych. Był współzałożycielem zespołu estradowego →Smyki w Lesznej Dolnej oraz zespołu „Gorol” w Jabłonkowie. Współorganizował przeglądy polskiej piosenki

w Trzyńcu, z których zrodziły się później →FESTIWALE PIOSENKI POLSKIEJ w Karwinie. Jego największym osiągnięciem artystycznym było wytworzenie postaci wiejskiego mędrka-jakały, „Macieja”. Wraz z →W. NIEDOBĄ występował w tej roli setki razy w Kolach PZKO, na →GOROLSKIM ŚWIECIE, podczas Tygodnia Kultury Beskidzkiej w Wiśle, na wiankach w Jaszowcu i na zakopiańskich Festiwalach Folkloru Ziemi Górskich. Dialogi tej pary cechowały się dużą aluzyjnością, a ich dowcip, choć rubaszny, opierał się na dwuznacznych, często bardzo odległych skojarzeniach. Osiągnięta w tej sposób finetna dowcipu stanowiła o wielkości kreacji artystycznej Cienciały. Zbiór jego dowcipów „Śmiałych Macieja” wydało ostrawskie wydawnictwo „Profil” w 1986 r.

CIEŚLAR Paweł

*1902 †1983

Był współzałożycielem PZKO, jego podpis figuruje pod „Odezwą do Polaków”, poprzedzającą powstanie

Związku, działacz komunistyczny. Po wyzwoleniu pracował w najwyższych strukturach tej partii, na zjeździe w 1949 r. został wybrany na kandydata do organów centralnych KPCz. Zajmował się problematyką rozwiązania przez partię komunistyczną kwestii narodowościowej na Śląsku Cieszyńskim. Swoje poglądy przedstawił w programie, nazywanym potem „platformą Cieślaka”. Punktem wyjścia programu było stwierdzenie, że ludność Zaolzia jest etnicznie polska i należą jej się pełne prawa przysługujące mniejszościom narodowym, aż do utworzenia autonomicznego powiatu polskiego. Na powiatowej konferencji KPCz w Czeskim Cieszynie (1952) program Cieślaka uznano za nacjonalistyczny, a Cieślak został pozbawiony wszystkich funkcji i wykluczony z komunistycznej partii, a także z PZKO.

CIERLICKO CENTRUM

Koło założono 17 IX 1947 r. w Domu Robotniczym. Pierwszym prezesem został wybrany Józef Duda. Najdłużej funkcję prezesa piastował Gustaw Czech, a po nim Antoni Polak (7 lat). Od 1993 r. prezesem jest Tadeusz Parzyk. Koło nie posiada ani własnego domu,

Zarząd Koła Cierlicko-Centrum w 1957 r.

ani świetlicy, korzysta z lokalu w szkole z polskim językiem nauczania. Wielu oddanych sprawie polskości społeczników pracowało w Cierlicku-Centrum. Ci, którzy na trwale zapisali się w annałach kronik, to przede wszystkim prezesi: Władysław Wajner, Gustaw Buba, Gustaw Czech, Oskar Farnik i nadzorująca sprawy administracyjne Koła, Jadwiga Sperling.

Do historii już należą zespoły Koła, a to np. chór mieszany działający w latach 50. Początkowo dyrygował nim Władysław Hliśnikowski, w latach 70. Henryk Kotas, a w 80. Karol Recmanik i Zygmunt Wajner. Wszyscy mieli wykształcenie muzyczne i przeszli kursy dyrygenckie. Repertuar był urozmaicony, oprócz klasyki polskiej i światowej chór wykonywał pieśni autorów rodzimych oraz opracowania piosenek ludowych.

W poszczególnych okresach liczył od 24 do 50 śpiewaków. Brak dyrygenta i zmniejszająca się liczba śpiewaków spowodowały zawieszenie działalności zespołu. W Kole tańczył zespół „FALA”.

Cierlicko miało także swoją orkiestrę (1957-58), prowadził Zbyszek Farnik, a solistką była Helena Szczerba. W repertuarze były modne wówczas przeboje. Następną orkiestrą był „Klub 5” (1965-74) pod kierunkiem Zygmunta Wajnera. Orkiestra specjalizowała się w melodiach do tańca (solista zespołu był Mirosław Pastorek, laureat → FESTIWALU PIOSENKI POLSKIEJ). Zespół towarzyszył również chórowi i solistom na przedstawieniach.

Znane były cierlickie zespoły teatralne: małych form scenicznych (prowadzony przez Czesława Curzydłę) oraz teatr wystawiający sztuki pełnospektaklowe.

w reżyserii Elżbiety Gałuszki i Władysława Małysza. Zespół małych form scenicznych wystawiał autorskie składanki Gałczyńskiego, Przybory, Stępnia, Wiecha.

Klub Kobiet prowadziła pani Helena Kuczerpa, a po niej Czesława Schnapkowa. Panie spotykają się regularnie co miesiąc. Przygotowały ogółem 32 wystawy kończące kursy kroju, prezentujące modę dziecięcą, dania wielkanocne, bożonarodzeniowe czy prace na drutach i szydełkiem. Do przeszłości przeszedł Klub Młodych, działający w latach 80. Skupiał młodzież z Kół Cierlicko-Centrum, Kościelec oraz Grodziszcz. Oprócz spotkań (co piątek) organizował treningi siatkówki i tenisa stołowego, wycieczki, mikołajki, andrzejkę itp. Ustąpiła działalność Klubu „Utopce”, organizującego także atrakcje dla dzieci na festynach i balikach. Zawiesiły swoją

działalność Klub „Palcem na mapie” oferujący prelekcje uzupełniane slajdami, działający w latach 1978-82, oraz Klub Emerytów.

Do tradycyjnych imprez Koła należą bale, zwłaszcza „Bal u Czarnej Księżny”. Dekoracją dostosowywany do tajemniczej arystokratki, której zwłoki wg legendy spoczywają na Kościelcu. Atrakcje balu również związane były z księżną, a ona sama „zjawiała się” w trakcie balu, porywając w wir płasów młodych tancerzy. Po godzinie dwunastej „rozpływała się we mgłę”. „Bal u Utopca” nawiązuje do topielców z zapory cierlickiej. Do jego atrakcji należał numerowany walc i zjawienie się „samego utopca”, który prowadził poloneza z najładniejszą dziewczyną. Krążył wśród stołów i handlował duszyczkami przechowywanymi w rondełkach. Po północy „wracał do toni”. Rolę utopca corocznie kreował

Alfred Sperling. Obecnie urządzone są „Polskie Bale”. W latach 1951 - 60 organizowano wianki, od 1948 r. cieszą się popularnością festyny. Tradycyjnie organizowane są imprezy rocznicowe na „Żwirkowisku”. Od 1968 roku przez cztery lata organizowano wystawy starych polskich książek, kalendarzy i czasopism - znalezisk cierlickich strychów. Były też wystawy szopek (Józefa Cieplika, Franciszka Tesarczyka, Wilhelma Wünschego), były w Cierlicku-Centrum zabawy sylwestrowe połączone ze świnobiciem, jajecznicą oraz kuli-gi dla dzieci i „Pożegnanie lata” - impreza Klubu Młodych.

Wszystkie one są skrzętnie zapisane w kronice Koła, którą na podstawie zachowanych protokółów odtworzył w 1963 r. Erwin Schnapka. Od 1969 r. prowadził ją Czesław Curzydło. Poszerzył ją o skoroszyt wycinków prasowych, zaproszeń, plakatów oraz zdjęć z imprez. Obecnie zapiski prowadzi Władysław Szeli-ga.

Koło liczy 213 członków.

CIERLICKO DOLNE

Koło zostało założone w 1947 r. Pierwszym prezesem został Karol Michejda. Koło posiadało swój Dom PZKO. Przy likwidacji liczyło 99 członków. Rozwijało działalność przy ścisłej współpracy z młodzieżą z →SMP.

Pracował zespół teatralny i chór mieszany pod kierownictwem braci Tomiczków z Suchej Górnej - Franciszka, dyrygenta i Sylwestra, reżysera. Od 1954 r. reżyserię przejął Władysław Matuszek. Co

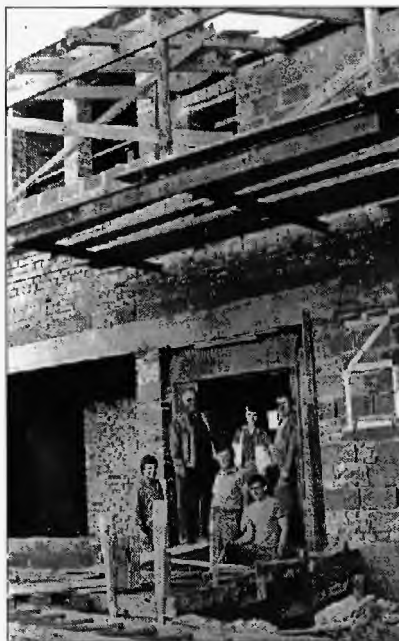
Zespół taneczny centrocierlickiego Koła tańczy na festynie ogrodowym (1985)

roku prezentowano nowe inscenizacje, były to m.in. „Macocha”, „Kowal, pieniądze i gwiazdy” czy „Droga do szczęścia”.

Pracę kulturalno-społeczną utrudniał brak lokalu. Z tego powodu zarządy Koła i SMP podjęły decyzję o budowie własnego Domu. Dzięki niezwykle ofiarności członków, często całych rodzin, w latach 1948-51 wybudowano Dom nazywany „Świetlicą”. Był to pierwszy Dom PZKO na Zaolziu. Kierownikiem budowy był Karol Włosok, do najofiarniejszych budowniczych zaliczali się m.in. trzej Franciszkowie - Bubik, Halama i Włosok, którzy przeprowadzili prace murarskie. Wielu członków wspierało budowę finansowo i materialnie, np. Józef Pacuła i Rudolf Farnik ofiarowali drewno. Świetlica stała w parku, zwanym „Beskid” (były majątek „Beskidu Śląskiego”) nad rzeką Stonawką. Był to piętrowy budynek z salą i salką zebrań oraz kuchnią i mieszkaniem gospodarza. Uroczyste otwarcie połączone z wigilijką odbyło się 31 XII 1951 r. Możliwie budowana świetlica prawie wcale nie służyła ludziom, którzy ją wzniesli. W połowie lat 50. przystąpiono bowiem do budowy zapory wodnej w Cierlicku Górnym i Dolnym. Siedziba Koła podzieliła los wielu domów w dolinie rzeki Stonawki.

Ustała praca miejscowego Koła, gdyż większość członków opuściła Cierlicko Dolne. Ci, którzy pozostali, przeszli do pracy w Kole Cierlicko-Kościelec, które rozpoczęło swoją pracę w 1963 r., przede wszystkim z inicjatywy →JÓZEFA STEBLA.

To nie będzie zwykły Dom PZKO, ale wręcz Dom Polski im. Żwirki i Wigury!

Na otwarciu Domu (niżej) nie zabrakło duchownych katolickiego i ewangelickiego (przemawia)

CIERLICKO KOŚCIELEC

Koło zostało założone 11 V 1963 r. Bazę członkowską tworzyli cierliczanie mieszkający na prawym brzegu nowo wybudowanej zapory wodnej (która spowodowała zanik Koła Cierlicko Dolne).

Pierwszym prezesem został wybrany Alojzy Walek, również członek komitetu założycielskiego. Najdłużej - 16 lat - prezesurę sprawował Oskar Galuszka. Funkcję sekretarza pełnili Józef Ondrusz (w latach 1963-76) oraz Józef Przywara (1976-97). Koło posiada własny lokal - Dom Polski Żwirki i Wigury (DPŻIW) wraz z działką. W DPŻIW zainstalowana jest ekspozycja pt. „Zwycięzcy przestwory”, poświęcona Franciszkowi Żwirce i Stanisławowi Wigurze oraz innym wybitnym lotnikom i konstruktorom polskim od początków lotnictwa do współczesności. W Domu jest sala widowiskowa, salka klubowa oraz kuchnia. Dom budowano w latach 1989-94. Nie byłoby Domu Polskiego, gdyby nie inicjatywa Jana i Józefa Przywarów i wsparcie tej idei przez prezesa Władysława Mikulę, Stanisława Kotasa, Bartłomieja Kotulę i jego syna Mariana oraz kilku innych zapaleńców z Zaolzia i Polski. W budowie uczestniczyli członkowie miejscowego Koła i okolicznych Kół, jak również seniorzy lotnictwa i spadochroniarze z Bielska-Białej. Wymienić trzeba Mariana Wędzla z Bielska zwanego „złotą rączką”. W pracach pomagało kilka firm polskich. Budowę finansowo wspierały liczne osoby pry-

Pobliskie „Żwirkowisko” bywa często świadkiem składania hołdu pamięci tragicznie zmarłych lotników polskich, Żwirki i Wigury. Poniżej delegacja „Wspólnoty Polskiej” z Andrzejem Stelmachowskim, Marszałkiem Senatu, na czele

watne, organizacje i instytucje - m.in. Rada Polaków w RC, →ZG PZKO, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” z Warszawy, Związek

Cieszyniaków w Wielkiej Brytanii. Opisując działalność Koła nie sposób pominąć nauczyciela →JÓZEFA STEBLA (*1900 †1974) i jego

małżonki Heleny, nie tylko inspirowali działalność kulturalną na Kościelecu, ale również dali przykład młodszemu, jak opiekować się „Żwirkowiskiem” - miejscem tragicznej śmierci lotników Żwirki i Wigury w 1932 r.

Od założenia Koła działa Klub Kobiet, pomagający w imprezach Koła, organizujący wystawy. Do najaktywniejszych członkiń należą: Zofia Gałuszkowa, Zofia Hanzelkowska, Jadwiga Kotasowa, Maria Mikulowa, Wanda Mikulowa i Bronisława Baronowa, która jest również gospodarzem DPŻiW.

W pracy Koła uczestniczyli młodzi. Tworzyli działający w latach 1963-70 zespół teatralny - „Na beczkach” (przedstawienia odbywały się w gospodzie „U Zemaneki” na podium ustawionym na beczkach po piwie). Kierował nim Tadeusz Walek, spektakle reżyserował Władysław Matuszek. Wystawiono kilka sztuk pełnospektaklowych i jednoaktówek m.in. „Stary pacholek”. „Iste roki”, „Kowal, pieniądze i gwiazdy”.

Od 1972 r. działał w Kole Klub Młodych, w latach 1975-81 zwany „Ikar”. Za zgodą Heleny Stebłowej młodzież urządziła własny lokal w byłej pracowni Józefa Stebły. Tam zbierano się na wieczorach tematycznych. Młodzi m.in. porządkowali „Żwirkowisko”, spotykali się z rówieśnikami z sąsiednich Kół, urządzając wspólne imprezy kulturalne i sportowe, np. „Babski Show”. W 1981 r. „Ikar” połączył się z Klubem Młodych Koła Stanisławice, tworząc Interklub Kościelec - Stanisławice (→IKS).

W latach 1980-82 „Ikar” zamienił swój lokal klubowy na „Małe Muzeum Żwirki i Wigury”, gdzie zainstalował oryginalną wystawę pamiątek i dokumentów. Ekspozycja „Żwirki i Wigury start do wieczności” dała impuls do wybudowania DPŻIW.

Co roku organizowane są obchody rocznicy katastrofy polskich lotników na „Żwirkowisku”. Do tradycyjnych imprez należą także bale „U Czarnej Księżny”, ostatnio w murach DPŻIW odbywa się bal reprezentacyjny i sylwestrowy oraz zabawy - śmigusówki, majówki, Andrzejki, wigilijki oraz dla dzieci spotkania z Mikołajem.

Działalność Koła odnotowana jest w kronice prowadzonej długo przez Józefa Stebla, a następnie kolejno przez Józefa Szeligę, Annę Przywara-Hruškową i Zofię Gałuszkową.

Koło liczy 81 członków.

CZESKI CIESZYN

→ CZESKI CIESZYN - CENTRUM

CZESKI CIESZYN CENTRUM

Koło powstało w 1947 r. Na jego czele stanął Adam Kubala. Najdłuższym, bo sześciolatnim stażem, mogą poszczycić się prezesi: Tadeusz Gojniczek, Edwin Macura i Jan Mucha. Początkowo Koło miało siedzibę w →PIĄSCIE. Od 1961 r. w Teatrze Cieszyńskim (→SCENA POLSKA), od 1970 r. stałą siedzibą został Klub PZKO przy ul. Bożka (budynek jedynej ocalałej

Na tradycyjnych „Wystawach Majowych” w Klubie PZKO przy ulicy Bożka oglądać można było m.in. plastykę ludową (wlewo) oraz... fajki (wpravo)

Fot. KAZIMIERZ BRANNY

na Śląsku Cieszyńskim synagogi). W 1974 r. nastąpił podział Koła na -Centrum, Osiedle i Park Sikory. W 1979 r. zakupiono budynki na Olszynach, stanowiące zaplecze gospodarcze Koła.

W Kole działa chór →HARFA oraz Klub Propozycji i Klub Kobiet. Z

byłych należy wymienić zespoły wokalnie-muzyczne →REMNI, pod dyrekcją Józefa Wachtarczyka, następnie Józefa Krzywonia i Marii Cienciała, „Parafraza”, zespół instrumentalny pod kierownictwem Edwarda Kaima i orkiestrę Zbigniewa Brzuski.

Czeskocieszyńskie „Wianki” w Parku Sikory (1988): na mokro, ale za to z Andrzejem Rosiewiczem

Fot. CZESŁAW GÓRAL

Najwybitniejsi działacze Koła to →KAROL POLAK, zasłużony prezes i pedagog, Alojzy Kaleta dyrygent, Józef Krzywoń, Marian Fajkus, długoletni prezes, pomysłodawca i realizator wielu udanych imprez, znany kolekcjoner fajek.

Kronika Koła prowadzona jest od początku. Jest to zapis i fotodokumentacja pracy chórów, niezliczonej ilości prelekcji, koncertów, wspaniałych tematycznych bali, kiermaszy książkowych, wycieczek, tradycyjnych wianków, wznowionych w 1961 r.

W latach 70. rozpoczęto organizację „PZKO-Show”, relaksów piątkowych, spotkań Klubu Fajka (hobbystów). Do tradycji należą „Wystawy Majowe”.

W Kole prężnie rozwijał się ruch sportowy zwłaszcza w drugiej połowie lat 70., kiedy to Klub Młodych uruchomił sekcję sportową (siatkówka, ping-pong, kometka) oraz zdobywającego popularność ringo, w którym pezetkaowcy odnosili także międzynarodowe sukcesy.

Koło liczy 447 członków.

COLLEGIUM CANTICORUM

Młodzieżowy Chór Mieszany powstał w październiku 1986 r. jako zespół reprezentacyjny →ZG PZKO. Inicjatorem, założycielem, kierownikiem artystycznym oraz dyrygentem był Leszek Kalina (wówczas student IV r. Katedry Muzycznej Wydziału Pedagogicznego w Ostrawie, obecnie wykładowca polskiego gimnazjum w Czeskim Cieszynie). W swoich założeniach zespół miał być chórem zrzeszającym młodych ludzi (nie tylko członków PZKO), różniącym się od reszty chórów Związku poziomem artystycznym (do ze-

„Collegium Canticorum”

społu przyjmowano wyłącznie po wstępnych przesłuchaniach) oraz repertuarem (preferowano utwory „światowe” różnych epok i stylów).

Próba inauguracyjna odbyła się w salce zebrań ZG PZKO 11 X, pierwszy występ zaś 10 V 1987 r. w Domu Robotniczym w Bystrzycy. 31 V 1987 r. zespół wystąpił z półgodzinnym recitalem na →FESTIWALU PZKO w Karwinie. W lipcu 1988 r. zdobył puchar ZG Polskiego Związku Chórów i Orkiestr na XXIII Międzynarodowym Festiwalu Pieśni Chóralnej w Międzyzdrojach. W październiku 1988 r. pod batutą Haliny Ślądyczek zdobył Grand Prix Festiwalu im. Janáčka we Frydku-Mistku. W czerwcu 1989 r. był gościem XII Ogólnopolskiego Festiwalu Pieśni o Morzu w Wejherowie, gdzie zebrał bardzo przychylne recenzje od wybitnych znawców chóralistyki. W lipcu 1990 r. wziął udział w XXV MFPC w Międzyzdrojach, gdzie zaproszonych zostało kilkanaście najlepszych chórów ostatnich edycji Festiwalu.

Sukcesem zakończył się występ 17 XI 1990 r. na konkursie w Jihławie, gdzie chór zwyciężył w kategorii wielkich chórów mieszanych, zdobywając nieoficjalny tytuł mistrza Republiki Czeskiej.

Zespół regularnie koncertował na Zaolziu, biorąc udział we wszystkich akcjach centralnych Związku (konkursy chórów →ZŚM, →FESTIWALE PZKO).

W grudniu 1989 r. zaprezentował w historycznym kościółku w Gutach opracowane przez L. Kalinę kantyczki Adama Sikory.

Po podziale czeskokoclezyńskiego Koła „Parafraza” znalazła się w Osiedlu. Zdjęcie pochodzi z 1985 r.

W listopadzie 1991 r. chór został odznaczony brązową odznaką PZKO „Za Zasługi”. W lecie 1992 r. zespół odszedł od dotychczasowego mecenasa. Usamodzielił się przyjmując nazwę - Polski Chór Mieszany Collegium Cantorum. (L.K.)

CZESKI CIESZYN OSIEDLE

Koło powstało 23 XII 1974 r. z podziału Koła Czeski Cieszyn. Pierwszym prezesem został Antoni Sochor, najdłużej piastował tę funkcję Bronisław Batorek. Koło nie posiada domu ani świetlicy.

Kluby: Miłośników Sztuki, Teatru i Brydżowy działały zaledwie rok. Pozostałe - Szachistów - dwa lata, a Gimnastyki Kobiet 3 lata. Najdłużej, bo dziesięć lat, funkcjonował znany na Zaolziu Klub Propozycji, słynny z wielu ciekawych odczytów i prelekcji inspirowanych przez jego kierownika Józefa

Macurę. Czternaście lat (1977-91) działał przy Kole zespół muzyczno-wokalny „Parafraza” pod artystycznym kierownictwem Edwarda Kaima. Prezentował melodie popularne lat 60. i 70. W pracę oświatową zaangażował się zwłaszcza Władysław Milerski, a w sferę organizacyjną niepodważalnie wkład wniósł znany organizator imprez PZKO - Tadeusz Smugała.

Koło współpracuje z okolicznymi Kołami, zwłaszcza Kołem Mosty pod Czeskim Cieszynem. Wszystkie imprezy, jak bale, wycieczki, mi-kolajówki są opisane w kronice, urozmaiconej fotografiami. Przez wiele lat prowadziła ją Wanda Palowska. Koło nie posiada Klubu Kobiet. Liczy 567 osób.

CZESKI CIESZYN PARK SIKORY

Koło powstało 30 X 1974 r. w wyniku podziału Koła Czeski Cieszyn. Na czele pierwszego zarządu

stanął Henryk Ligocki. Następni prezesami byli Jan Adamus, Adolf Staszewski i Stanisław Zahraj. Od 1991 r. prezesem jest Bogdan Bublik. Od 9 IX 1977 r. pezetkaowcy znaleźli swoją siedzibę w byłym budynku Macierzy Szkolnej w Parku Sikory nie będącym jednak ich własnością. W Kole działa Klub Seniora, założony i prowadzony przez Tadeusza Bonczka, oraz Klub Kobiet, który pod kierownictwem Stanisławy Głęta urządza prelekcje i sprzyja rozwojowi życia towarzyskiego. Koło specjalizowało się w działalności klubowej i sportowej, której ton nadawał Tadeusz Heczko. W latach 70. i 80. były to spotkania z ciekawymi ludźmi i seanse filmowe. Współpracowano z przedszkolem i młodzieżą okolicznych polskich placówek nauczania. Tradycyjnymi imprezami Koła stały się obok śmigusówki, śledziówki i obchodów Dnia Matki takie imprezy, jak balik maskowy, dzień sportowy, mikołajówki i dyskoteki.

Koło współpracuje z okolicznymi Kołami, zwłaszcza z Kołem Czeski Cieszyn - Centrum i Sibica. Nie ma własnych zespołów artystycznych. Kronikę Koła prowadzi Bogusław Jursa.

Koło liczy 169 członków.

CZESKI CIESZYN LIGOTA

Koło powstało 1 I 1957 r. z podziału Koła Kocobędz, założonego 14 XII 1947 r. Po integracji z Czeskim Cieszynem przyjęło nazwę Czeski Cieszyn - Ligota. Pierwszym prezesem wybrano Karola Sztęfka.

Tak wyglądał festyn Koła w Ligocie w latach pięćdziesiątych

Do prezesów z najdłuższym stażem należeli Józef Kula i Leopold Morawiec. Koło nie posiada własnego lokalu. Wynajmuje salę, która jest własnością Technikum Rolniczego w Czeskim Cieszynie.

Od 20. lat nieprzerwanie działa Klub Kobiet. Zasłużone działaczki, Zuzanna Kisielowa i Anna Branna inspirowały kursy gotowania, szycia, a ich zakończenie wieńczyły wystawami. W 1980 r. roku powstał Klub Seniora, dotąd organizujący wycieczki, prelekcje i dyskusje.

Kontynuując pracę Karoliny Niemcowej, Józefa Pieczonki i Bogusława Kuli, kronikę Koła prowadzi Leopold Morawiec. Odnotowuje kolejne imprezy, jak bal, karnawał dzieci, smażenie jajecznicy, obchody Dnia Matki i Dziecka oraz wigilię z Mikołajem. Dużym powodzeniem cieszą się wystawy połączone ze sprzedażą książek or-

ganizowane raz w roku w ramach wigilijki przed Bożym Narodzeniem. Nie brakuje publiczności na akademiach z okazji Dnia Wyzwolenia i na wycieczkach Koła.

W latach 1948-66 pracował w Kole amatorski zespół teatralny, który wystawił ponad 40 inscenizacji utworów polskiej literatury.

A to już pływamy nam współczesne - „Karnawałowe igraszki” dla dzieci członków ligockiego Koła w 1997 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Fot. ARCHIWUM KOŁA

W latach 70. i 80. spotykali się kinomani w Klubie Miłośników Filmu. Urządzano projekcje w miejscowym kinie. Działalność ta ustała wraz z likwidacją biografu. Do 1976 r. odbywały się festyny lub dożynki. Do 1973 r. urozmaicała je grupa taneczna. Lata działalności pozwoliły na wyzwolenie inicjatywy polskich działaczy z kręgów nauczycielskich, Stanisława Bardonia, Bronisława Procznera, Gustawa Wálka i Krystyny Kulowej. Koło wiele zawdzięcza ścisłej współpracy z miejscowym przedszkolem i zawsze gotowymi do pomocy przedszkolankami, Buryżową, Haużwicową, Wacławikową i in.

Koło liczy 101 członków.

CZYTELNIĄ KATOLICKO-LUDOWĄ W JABŁONKOWIE

Budynek tej pierwszej na Śląsku Cieszyńskim instytucji służącej pielęgnowaniu polskiego języka ojczystego (instytucja ta działała w latach 1870-1939) służył po założeniu PZKO miejscowemu Kołu w Jabłonkowie. Pierwotnie w budynku „Czytelni” mieścił się browar. Obiekt został zaadaptowany na ośrodek kultury w 1882 r. Mieściły się w nim restauracja, sala ze sceną, pomieszczenia biblioteki. W okresie międzywojennym w „Czytelni” koncentrowało się życie kulturalne beskidzkich górali. Po II wojnie światowej budynek prze-

jęła Miejsowa Rada Narodowa w Jabłonkowie i przekazała go do użytku Koła. Budynek został zburzony w 1979 r. Z kilku obiektów tej byłej instytucji oświatowej do dziś członkom PZKO służy tylko budynek „Czytelni” w Wędryni.

Na miejscu „Czytelni” w Jabłonkowie (na zdjęciu) zbudowano nowe osiedle mieszkaniowe dla... górników, którzy powoli zdomowiają się w „wolatym Wyidniu”. Cóż, widać czują tu pewniejszy grunt pod nogami niż w Karwinie...

DATYNIE DOLNE

Koło zostało założone w 19 V 1949 r. Pierwszym prezesem wybrano Ludwika Szczerbę (*1890 †1953). Najdłużej funkcję prezesa piastował Tadeusz Toman (łącznie 27 lat), drugim w kolejności najdłużej kierującym pracą Koła był Jan Troszok (8 lat).

Przez 4 lata Koło dzieliło z →SMP świetlicę (w gospodarstwie Franciszka i Heleny Czyżów). Obecnie korzysta wspólnie z innymi organizacjami z lokalu w budynku byłej Miejscowej Rady Narodowej. Bale i zabawy odbywają się w restauracji Emila Kolorza.

Do niewątpliwie zasłużonych członków Koła należał Jan Wieczorek (*1898 †1978), wraz z Anną Bałon, Ludwikiem Oczką i sympatykiem Koła, Ludwikiem Olaszarem. Jan Wieczorek szczególnie zasłużył się, walcząc o polską szkołę w włosce. Był dyrygentem chóru, kasjerem - człowiekiem „do tańca i do różańca”. Anna Bystroniowa, wieloletnia członkini zarządu Koła, chórzystka (sopranowe partie solowe), tańczyła w zespole, aktywna w Klubie Kobiet. Mówiono o niej - „Gdzie się coś rusza, tam jest Anusia”.

W pracy Klubu Kobiet panią Annę wspomagała Helena Oczkowa, długoletnia jego przewodnicząca (1949-70), od 1971 r. członek zarządu Koła. Maria Krygiel, członkini zarządu od 1973 r., aktywistka Klubu Kobiet, chórzystka, poetka. Na trwałe zapisali się w pamięci: Jan Pawłas, Karol Fukala, Marta i Teodor Kobierscy oraz ich córka Irena, Irena Bałon, Władysław

Kantor, Teodor i Adolf Klimszowie oraz Józef Farny, długoletni bibliotekarz.

Miejskowy chór działał z przerwami do początku lat 80. Śpiewało w nim do 30 chórzystów. Dyrygowali Rafał Bystron, Adolf Farny, Jan Wieczorek, a ostatnio Jan Folwarczny z Suchej. Prezentowano repertuar zaolziański. Od 1951 r. trzy lata działał sekstet wokalny błędowicko-datyński pod batutą Witolda Tomana z Błędowic. Była też orkiestra „Helios” (od 1974 r. do lat 80.) Klubu Młodych pod kierownictwem Bronisława Włosoka, przygrywająca do zabaw i balów, z solistami Ewą Husák i Jerzym Bystroniem. Na konkursach orkiestra zyskiwała wysokie lokaty. Dorywczo działał także zespół taneczny (do 12 par) prezentujący tańce polskie i śląskie. Kierowały nim Helena Palarčík z Bystroniów i Emilia Řehová z Bałonów, a następnie Henryka Żabińska ze Słowików.

Zespół teatralny stał na dobrym poziomie, grywając sztuki pełnospektaklowe i jednoaktówki. Zazwyczaj były to komedie →ADAMA WAWROSZA, Aleksandra Fredry, Karola Bergera. Reżyserowali - Jan Wieczorek i Wilhelm Wajner. Były też zespoły recytatorskie.

Aktywnie pracował Klub Młodych, organizujący zabawy, spotkania, rzeźby w śniegu. Młodzi prowadzili własną kronikę.

Początkowo w Kole nie było Klubu Kobiet. Wtedy Joanna Wieczorkowa, sympatyk Koła, i Anna Pawłasowa w dwójkę szykowały bufety. Klub powstał w latach 70.

Z wystawy datyńskiego Koła, urządzonej w 1982 r.

Przewodniczącą wybrano Helenę Oczkową.

W Kole urządzano wystawy (np. „Wszystko z sera”), co najmniej dwa razy w roku Klub Kobiet wypiekał u piekarza dla wszystkich bez różnicy narodowości kołaczki i ciastka. Były też kursy kroju i szycia, regularnie odbywały się odczyty. Do tradycyjnych imprez zaliczyć należy „Babski Bal”, „Pogrzebanie Basetli” (na Ostatki), smażenie jajeczniczy, wigilijki, Międzynarodowy Dzień Kobiet, „Lato nad Datynką”, wycieczki (bywało, że aż 5 w ciągu roku) i wystawy książek.

Kronikę Koła zaczęła pisać Ilona Bałon-Cieśla, potem notowała wydarzenia Helena Oczko. Były w niej zdjęcia z imprez i wycieczek. Koło wydało cztery broszury okolicznościowe.

Koło liczy 36 członków.

DĄBROWA

Chociaż pierwsi członkowie zapisali się do PZKO już 29 VIII 1947, to na skutek nieprzychylności miejscowych władz Koło zostało założone dopiero 29 II 1948 r. Pierwszym prezesem wybrano Henryka Kubiczka. Najdłużej funkcję prezesa piastuje Aleksander Hanzel (22 lata). Sześć lat pełnił ją Gustaw Kubiczek (1910-90). Najdłużej, bo 22 lata, sekretarzem Koła jest Oton Wania.

Koło początkowo korzystało z gospody „U Franka” i „Domu Młodzieży”, dalej z sali w Polskiej Szkole Ludowej w Dąbrowie (dawniej Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji). Po zamknięciu szkoły Koło dalej wynajmuje w tym samym budynku lokale (dziś majątek gminy Dąbrowa). Siedziba usytuowana jest blisko centrum gminy.

Okresowo pracowały zespoły teatralny, taneczny, wokalny, recytatorski, trio i kwartet śpiewaczy. Zespół teatralny wspólnie z →SMP wywodził kilka przedstawień, które wystawił w gminie i w Karwinie - Granicach. Pozostałe zespoły występowały na imprezach w Kole.

Klub Młodych prowadził ożywioną pracę w latach 1962-69, a następnie w latach 70. i pierwszej połowie lat 80. W jego ramach pracował zespół małych form teatralnych i kilka taneczne. W latach 70. współorganizował z →ZG PZKO ogólnozwiązkowe spotkania Klubów Młodych w Dąbrowie. Współpracował z Klubami Młodych w Orłowej-Mieście, Łazach i Orłowej - Lutyni. Animatorami działalności Klubu Młodych byli: Karol Kubiczek, Roman Wacławiec, Wanda i Maria Wajnerówny.

Od początku istnienia Koła działał Klub Kobiet, który przygotowywał przede wszystkim wyborczy bufet na imprezy. Panie organizowały też kursy gotowania, zimnej kuchni, kursy szycia i kroju, zakończone wystawami.

Szczególnie zapisały się w pamięci panie: Wanda Matuszyńska (Lukszowa), Maria Matuszyńska, Stefania Malikowa, Maria Kołatkowa, Bożena Najderowa, Marta Suróvkowa, Amalia Wowrowa, Aniela Działowa, Eugenia Malikowa oraz Olga Graniczna.

Klub Starszych zapoczątkował swoją działalność w styczniu 1975 r. pod kierownictwem Ludwika Haltofa. Cotygodniowe spotkania wypełnione były odczytami, prelekcjami, seansami filmowymi i Klubem

bem Bilardowym. Co roku Starsi organizują sylwestrową świetlicę. W ramach Klubu pracował chór mieszany, który prowadził Oton Graniczny, a dyrygentem był Marian Jędrzejczyk z Orłowej. W Klubie na szczególne uznanie zasłużył także Karol Gałuszka.

Wielu działaczy Koła zapisało się w pamięci ludzkiej - nie sposób pominąć Franciszka Kożusznika, Ryszarda Pryszczę, Wiktora Szotkowskiego, Leona Laukę, Józefa Sembola, Józefa Malika (pełniąc wiele funkcji w zarządzie), Henryka Waclawca (ofiarnego działacza Klubu Starszych), Ludwika Maroszczyka (aktywistę zarządu i harcerstwa polskiego), Władysława Dziubę (działacza SMP i

zarządu Koła), Szczepana Konkolskiego, Leona Krochmalnego, Anieli Działowej, Roberta Popka oraz Eugenii Malikowej (aktywistki zarządu i Klubu Kobiet).

Koło regularnie organizuje festyny, bale urządzone w restauracji „U Franka”, „U Kondziołki”, „U Szyrzynowej”, w Domu Działkowca, w Domu Narodowym, a w ostatnich latach w Domu PZKO.

Co roku organizowane są wycieczki krajoznawczo-turystyczne, świetlice z okazji Międzynarodowego Dnia Kobiet oraz październikowa sprzedaż polskich książek.

Kronika Koła nie była prowadzona systematycznie.

Koło liczy 122 członków.

DWADZIEŚCIA ŚWIETLIC NA DWUDZIESTOLECIE PZKO

Zaolziańskie hasło zainspirowane zostało ogólnopolskim odpowiednikiem „Tysiąc szkół na tysiąclecie Państwa Polskiego”. Rzucono je w 1965 r. przed IX →ZJAZDEM PZKO. Zjazd przeznaczył na budowę świetlic ponad 900 tysięcy koron, uzyskanych ze sprzedaży hotelu →PIAST.

Pierwszą świetlicę otwarto już w 1966 r. w Olbrachcicach. Pierwszy Dom PZKO z prawdziwego zdarzenia, początkujący późniejszą wielką kampanię budowy własnych obiektów, otwarto w Trzanowicach w 1967 r. (→KOMISJA BUDOWY ŚWIETLIC, →KOŁA MIEJSCOWE PZKO).

Pierwszym wybudowanym Domem w ramach „Dwudziestu świetlic na 20-lecie PZKO” był Dom Koła w Trzanowicach, otwarty w 1967 r.

DŹWIĘK

Chór mieszany działający w Kołach Karwina-Granicie oraz Karwina-Raj. Nawiązał do tradycji śpiewaczej chóru założonego 13 III 1928 r. w Karwinie-Granicach. W 1979 r. przyjął jego nazwę „Dźwięk”. Od początku działalności do lat 50. chórem dyrygował Józef Owczarzy, Janina Godulańska-Urbaniec, Henryk Swaczyna, Karol Gąsior, Wanda Molinek-Kondziołka, Danuta Grabowska, Józef Fierla i Józef Foltyn.

„Dźwięk” zalicza się do czołowych zespołów śpiewaczych Związku. W swoim zróżnicowanym repertuarze ma kilkadziesiąt pieśni polskich, czeskich, słowackich i rosyjskich. W radio ostrawskim nagrał 7 pieśni (→REDAKCJA

Fot. ARCHIWUM KOŁA - S. Orszulik

Chór mieszany „Dźwięk” na ostatnim (likwidacyjnym) Walnym Zebraniu Koła Karwina - Granice, 23.2.1974 r.

Poniżej „Dźwięk” w rajskiej postaci podczas warsztatów artystycznych w Koszalinie w 1995 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

tach artystycznych w Koszalinie (lata 1992 i 1995). Jego dokonania to efekt pracy dyrygent Haliny Goniiewicz-Urbaś, drugiej dyrygent Haliny Jansa i kierownika organizacyjnego chóru Antoniego Tomanka.

AUDYCJI POLSKICH CZRO). Uczestniczył w konkursach, w festiwalach w Koszalinie (1987), Międzyzdrojach, w Praskich Dniach Śpiewu

Chóralnego (1993) oraz w konkursie z okazji 70-lecia PZChIO w Katowicach. Koncertował w 1989 r. w Belgii. Uczestniczył w warszta-

FALA

Zespół taneczny z Cierlicka-Centrum pod kierownictwem Elżbiety Gałuszka powstał w 1947 r. Występował tylko w Kole na imprezach związkowych. W 1953 r. zespół objęła Helena Curzydło, poszerzając jego repertuar o tańce narodowe oraz nowoczesne, które prezentowano na konkursach oraz w sąsiednich Kołach. Od 1982 r. tancerzy prowadziła Irena Gałuszka. Obecnie zespół występuje pod nazwą „Fala” (to luźne nawiązanie do pluskającej falami Zapory Cierlickiej).

Kierowniczką zespołu od 1994 r. jest Pawlina Rychla. „Fala” skupia uczniów cierlickiej małoklasówki, a także PSP w Błędowicach, Czeskim Cieszynie, Suchej Górnej. Od początku działalności zespół przygotował 52 premiery, występując 214 razy.

FESTIWAL PIOSENKI DZIECIĘCEJ

Pierwszy FPD odbył się 4 XII 1988 r. w Domu PZKO w Bystrzycy z udziałem 30 dzieci z polskich szkół podstawowych z całego terenu. Jury przyznało nagrody: 1) Alicja Herman (Karwina - Nowe Miasto), 2) Dorota Sikora (Wędrynia), 3) Bogdana Szwarz (Karwina-Frysztat), 4) Sylwia Herman (Karwina - Nowe Miasto), 5) Dorota Hupka (Bystrzyca), 6) Bogusław Góralik (Olbrachcice). Laureaci I FPD zaśpiewali 11 III 1989 r. na Festiwalu Piosenki Polskiej w Karwinie.

Drugi FPD z udziałem ponad 30 uczestników odbył się ponownie w Bystrzycy 8 XII 1990 r. Laureaci przedstawili się następnego dnia w Domu Kultury w Trzyńcu. Jury na czele z Barbarą Kolago z

„Fala”

Fot. ARCHIWUM GL - W Przeczku

Fot. ARCHIWUM GL - W. Przeczek

Laureat Festiwalu Piosenki Dziecięczej - Tomasz Suchanek

TVP z Warszawy przyznało nagrody: 1) Alicja Herman (Karwina - Nowe Miasto), 2) Robert Konderla i Wiesław Mitrega (Bystrzyca), 3) Sonia Smugała (Cz. Cieszyn), 4) Hanna Kufa (Wędrzynia), 5) Sylwia Herman (Karwina - Nowe Miasto). Nagrodę publiczności zdobył duet Mitrega - Konderla z Bystrzycy.

Final III FPD odbył się 5 XII 1992 r. w Teatrze w Czeskim Cieszyń. Jury przewodniczył Jiří Pospíšil z Czeskiego Radia Ostrawa. Werdykt jury był następujący: 1) Monika Niedoba (Cz. Cieszyn), 2) Alicja Herman (Karwina - Nowe Miasto), 3) Weronika Kondziółka (Karwina - Nowe Miasto), 4) Natalia Heczko (Jabłonków). Wyróżnienie otrzymała Helena Lugsch z Karwiny - Nowego Miasta, a nagrodę publiczności zdobyła Monika Niedoba. W IV Finale FPD wystąpiło 28

uczestników (wylonionych spośród 115). Po raz pierwszy zasto-

Wybranki publiczności IV FPD - Alicja i Weronika

sowano podział na kategorie wiekowe. Jury pod przewodnictwem J. Pospíšila przyznało pierwsze miejsca w poszczególnych kategoriach: 1) Tomasz Suchanek (Błędowice), 2) Irena Polak (Błędowice), 3) Tamara Czudek (Gnojnik), 4) zespół „Anki” (Błędowice). Po raz pierwszy przyznano Grand Prix, Tamarze Czudek. Nagrodę publiczności odebrały Alicja Herman i Weronika Kondziółka.

Eliminacje do IV FPD przebiegały w styczniu 1997 r. Final FPD, 3 V 1997 r. w Hawierzowie, był centralną imprezą w ramach obchodów 50 - lecia PZKO. (H. K.)

FESTIWAL PIOSENKI POLSKIEJ

Za inicjatora imprezy można uważać zespół →Smryk z Lesznej Dolnej. W 1963 r. zespół zorganizował rewię polskiej piosenki. Rewie odbywały się co roku, do 1969 r. w trzynieckim Domu Kultury. Od 1971 r. →ZG PZKO przekształcił imprezę w oficjalny Festiwal Piosenki Polskiej w Karwinie, organizując go w marcu, z okazji rocznic podpisania układu o przyjaźni pomiędzy PRL i CSRS z 1947 r. Organizator wykorzystał umiejętności i doświadczenie piosenkarza profesjonalnej grupy muzycznej „Bukanyři”, Henryka Sumery, do Festiwalu włączył Rozgłośnie Czechosłowackiego Radia w Ostrawie. Do jury zapraszano znanych muzyków z Polski i Czechosłowacji, a laureatom zapewniało pobyt na Krajowym Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu (nagroda fundowana przez Opolskie Towarzy-

Fot. ARCHIWUM GL - W. Przeczek

W Festiwalach Piosenki Polskiej niejednokrotnie prezentowały się „Robinsonki”: w całości, bądź też „per partes” - w każdym wypadku z powodzeniem, gdyż niejednokrotnie sięgały po laury

FESTIWALE PZKO

Festiwal PZKO to centralna impreza związkowa prezentująca dorobek Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego. Festiwale nawiązują do centralnych imprez

czołowych organizacji zaolziańskich w okresie międzywojennym, odbywających się w Parku im. A. Sikory w Czeskim Cieszynie.

Już w roku założenia PZKO odbyły się festyny PZKO i →SMP w

stwo Kulturalno-Oświatowe i Towarzystwo Przyjaciół Opola). Pierwszy Festiwal odbył się w Karwinie 27 III 1971 r., był już jednak w istocie ósmym z kolei, i tak też Festiwale były numerowane. Od 1979 r. z powodu kosztów postanowiono organizować Festiwale co dwa lata. Ostatni odbył się w 1991 r.

Laureatami pierwszych nagród zostali: Piotr Dostal (1971), Zlataše Hribíková (1972), Marie Hanzelková (1973), Mirosław Pastorek (1974), Jadwiga Plachta (1975), (1976), Zdeněk Tulis (1977), Renata Kołek (1978), zespół „Robinsonki” (1979), Renata Worek (1981), Darina Rolincová (1983), Sonia Honzíková (1985), duet Halina Przybyła i Libor Basylydes (1987), zespół Silesia (1989), Urszula Niedoba (1991).

FESTIWALE PZKO

L.p.	Rok	Miejsce	L.p.	Rok	Miejsce
I	1953	Czeski Cieszyn	XI	1974	Trzyniec
II	1954	Czeski Cieszyn	XII	1977	Karwina
III	1955	Czeski Cieszyn	XIII	1980	Trzyniec
IV	1957	Czeski Cieszyn	XIV	1982	Karwina
V	1959	Czeski Cieszyn	XV	1985	Trzyniec
VI	1961	Czeski Cieszyn	XVI	1987	Karwina
VII	1964	Czeski Cieszyn	XVII	1990	Karwina
VIII	1967	Karwina	XVIII	1992	Trzyniec
IX	1970	Karwina	XIX	1995	Karwina
X	1972	Karwina	XX	1997	Karwina

Fot. ARCHIWUM GL - W. Wojnar

Fot. ARCHIWUM ZG - E. Mleczko

Cz. Cieszyń i Frysztacie. Po utworzeniu w 1950 r. Zarządu Głównego PZKO doszłoi do urządzania Krajowych Festynów PZKO w Parku im. Sikory w Cz. Cieszyń. Po raz pierwszy festyn nazwano festiwalem w 1953 r., oznaczając go zarazem cyfrą I. Do 1955 r. festi-

Fot. ARCHIWUM GL - F. Balon

wale odbywały się corocznie, do 1959 r. - co dwa lata. Następnie nieregularnie, zazwyczaj z przerwą 2-3 lat. Od 1977 r. Festiwale PZKO przebiegały zawsze w rocznicę wyzwolenia Czechosłowacji lub założenia PZKO. Do 1964 r. odbywały się w Parku im. A. Sikory w Cz. Gieszynie. W 1967 r. po raz pierwszy w Karwinie, w 1974 r. po raz pierwszy w Trzyńcu i odtąd na przemian w Karwinie i Trzyńcu. Zmianę miejsca uzasadniano lepszymi możliwościami przestrzennymi i technicznymi.

Do 1990 r. na festiwalach oficjalne przemówienia tchnęły duchem „marszu socjalizmu”, walki o pokój, urzeczywistniania niepodważalnych idei komunizmu, a w stosunkach międzyludzkich internacjonalizmu proletariackiego.

Jednakże sam program festiwalu, ich przebieg i atmosfera były narodowe i spełniały oczekiwania rzeszy Polaków, którzy tłumnie przyjeżdżali na tę imprezę. Festiwale są jednym z ważniejszych czynników cementujących polską ludność Zaolzia w duchu przywiązania do tradycji narodowych i polskości. Stanowią okazję do prezentacji dorobku kół i zespołów. (St.Z.)

FESTYN GÓRSKI

W nawiązaniu do festynów górskich okresu międzywojennego →ZG PZKO zainicjował w 1961 r. nową tradycję, urządzając 15 VII 1961 r. Festyn Górski w Koszarzyskach na terenie nowo wybudowanego →OŚRODKA SZKOLENIOWEGO.

Festyny te miały odwrócić uwagę od tradycyjnych odpustów na Kozubowej i zmniejszyć liczbę uczestniczących w nich Polaków.

Zainteresowanie festynem stopniowo malało. Impreza w zamierzeniach centralna stawała się lokalną, skupiającą niezbyt liczne grono zapaleńców. „Festyn Górski” zanikł w połowie lat 70. Jako przyczyny podawano trudne warunki dojazdowe i brak bogatszego zaplecza.

Próby ożywienia tej imprezy, podjęte w połowie lat 90., nie przyniosły spodziewanego rezultatu. (St. Z.)

FIERLA Eugeniusz

*1910 †1989

Czołowy kompozytor zaolziański, pierwszy szef →SLA - PIONU MUZYCZNEGO (1948). Twórczość kompozytorska mu

przyniosła nie tylko nagrody na konkursach związkowych, ale również na konkursach Zrzeszenia Polskich Zespołów Śpiewaczych i Instrumentalnych (później PZChiOI) w Warszawie, szczególnie w kategorii pieśni. Jego utwory znalazły się w repertuarze pezetkaowskich chórów („Suita beskidzka”, „Walczyk karwiński”, „Na beskidzkich gróniach”). Fierla jest autorem opracowań muzycznych wielu sztuk teatralnych, pisał muzykę dla →REDAKCJI AUDYCJI POLSKICH CZRO. Był współzałożycielem i kierownikiem artystycznym →ZPIT GÓRNIK, przygotował 300 jego występów w kraju i za granicą.

Pracował jako instruktor →ZG PZKO, organizował kursy dyrygenckie, przeglądy i konkursy pieśni choralnej, współtworzył śpiewniki dla klas I-8. Wkrótce po założeniu PZKO wraz z →EMANUELEM GUZIUREM utworzył w ramach Związku Radę Zrzeszenia Śpiewaczego. Od 1949 r. do końca życia pełnił obowiązki kierownika artystycznego Rady.

Był długoletnim dyrygentem wielu pezetkaowskich chórów i organizatorem ruchu śpiewaczo-muzycznego na Zaolziu („Harmonia” Łazy, →HASŁO Orłowa, →CHNP).

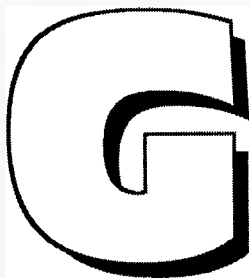
FIERLA Gustaw

*1896 †1981

Jeden z najwybitniejszych zaolziańskich malarzy profesjonalnych. Tematem jego prac były najczęściej pej-

zaze, martwe natury, kwiaty. Związany był głównie z impresjonizmem, próbował także sił w abstrakcjonizmie. Po założeniu PZKO nawiązał do swoich bogatych doświadczeń z okresu międzywojennego (w 1922 r. wspólnie z →K. Pięgzą urządził pierwszą wystawę malarską na Zaolziu, był m.in. projektantem ekspozycji zaolziańskiej na Polskiej Wystawie Krajowej w Poznaniu w 1929 r.). Został pierwszym przewodniczącym →SLA - pionu plastycznego (1948). Miał na swoim koncie ponad 20 wystaw indywidualnych. Namalował około 400 obrazów olejnych. Posiada duże zasługi w dokumentowaniu kultury ludowej.

GAMA

Zespół wokalny działający przy Kole w Suchej Górnej od 11 V 1953 r. Swingujący zespół męski występuje z akompaniamentem fortepianu, bądź zespołu instrumentalnego. Kierownictwo muzyczne sprawowali Edward Kaim, Jan Holoubek, Erich Paździora, Marta Bury i Zygmunt Pietraszek, od 1978 r. ponownie Erich Paździora. (J.T.)

GAUDYN Janusz

*1935 †1984

Urodzony w Katowicach - Ochojcu, dzieciństwo spędził w Karwinie. Doktor medycyny, specjalista chorób wewnętrznych, lekarz o duszy artysty. Skupił wokół siebie zaolziańską bohémę artystyczną. Członek Unii Polskich Pisarzy Medyków, od 1976 r. członek Związku Literatów Polskich. W latach 1977-79 był prezesem →SLA-PIONU LITERACKIEGO. W latach 80. przewodniczył Gru-

pie Literackiej '63, utworzonej przy Domu Kultury w Trzyńcu, był jej współzałożycielem. Wydał zbiory fraszek i aforyzmów oraz liryków: „Fraszki i fraszeczki” (1967), „Zdania” (1969), „Listy” (1980), „My” (1980), „Z tej ziemi” (1983). Z jego inicjatywy powstał →KLUB MEDYKÓW.

GAŚSIOR Karol

*1913 †1993

Z zaolziańskim ruchem śpiewaczym związany od 1930 r., pracował najpierw z chórem mieszanym Macieży Szkolnej w Karwinie, po wojnie od lipca 1945 r. z →Lirą Darków, był współzałożycielem frysztackiego chóru →HEJNAŁ (jeszcze przed powstaniem PZKO). Do PZKO wstąpił w 1950 r. i pracował w nim jako dyrygent (np. w Stonawie, Karwinie-Starym Mieście, Skrzeczoniu), był współzałożycielem kilku chórów w Kolach, pomagał zakładać ZPiT →GÓRNIK. We

„Gama”

wszystkich chórach PZKO był znany jako wizytator z ramienia →ZRZESZENIA ŚPIEWACZO-MUZYCZNEGO przy ZG PZKO i jako dyrygent zastępczy. Jego działalność cechowała ogromna pieczołowitość i sumienność.

GIMNASTYCY

Znany na Zaozlu zespół Koła w Wędrynie. Jego tradycje sięgają jeszcze czasów Monarchii Austro-Węgierskiej (został założony w 1905 r.). Z chwilą przejścia pod PZKO, w 1947 r., na czele zespołu stawali Józef i Rudolf Szücsowie,

„Gimnastycy” z Wędryny na Festiwalu PZKO w Karwinie (1995)

Jan Goryl, Jan Biłko. Od 1985 r. grupę prowadzi Bogdan Ondraszek. Zespół często wyjeżdżał za granicę, występował na →POLONIJNYCH IGRZYSKACH SPORTOWYCH w Krakowie. Na Zaozlu przyjmuje zaproszenia Kół, dając około 7-10 występów w roku. Te niezwykle widowiskowe żywe piramidy tworzyli w ciągu dziesięcioleci wędryńscy akrobaci z rodzin Waleśkich, Ondraszków, Szuszków, Raszków i in.

GŁOS LUDU

Pierwszy numer pisma „Głos Ludu” ukazał się 9 VI 1945 r. we Fryszacie, pierwszym jego redaktorem naczelnym był ówczesny sekretarz powiatowy KPCz →HENRYK JASICZEK. W skład zespołu wchodził m.in. późniejszy wieloletni redaktor odpowiedzialny, Andrzej Kubisz. W latach 1947-49 ukazywał się dodatek literacki GL, „Szyndzioly” (jako miesięcznik, redagowany przez →PAWŁA KUBISZA i →GUSTAWA PRZECZKA), na który w grudniu 1949 r. nawiązał →ZWROT, założony dzięki staraniom →ZP PZKO w Cz. Cieszynie i →SLA.

GŁOS LUDU

Wydawcą pisma był Komitet Okręgowy KPCz w Ostrawie, w latach 1990-91 →ZG PZKO - w tym czasie redaktorami naczelnymi byli Henryk Kiedroń, później zaś pełniący obowiązki Marek Matużyński. W 1991 r. wydawcą została Rada Polaków w RC.

GNOJNIK

Koło zostało założone pod koniec 1947 r. Pierwszym prezesem wybrano nauczyciela Józefa Franka. Najdłużej na czele zarządu stał Zbigniew Kowalczyk oraz obecny prezes, Jan Bulawa.

Do najofiarniejszych działaczy należał zawsze Ludwik Kowalczyk (jak zresztą i cała rodzina Kowalczyków), który był długoletnim skarbnikiem i sekretarzem, a jednocześnie aktorem, reżyserem i współzałożycielem chóru →GODULAN. W jego społecznikowskie ślady poszedł syn Zbigniew, prezes z 20-letnim stażem. Ostrogi działalności społecznej zdobywał jako szef Klubu Młodych.

Andrzej Kubisz, syn poety Jana Kubisza, należał do założycieli PZKO, przez cały okres udziela się w pracy zarządu. Niezwykle ruchliwy jest nauczyciel Władysław Cieślak, dwukrotnie wybrany na prezesa, długoletni dyrygent, inicjator akcji „Beskidy”. To głównie dzięki niemu powstał w 1975 r. chór obwodowy „Godulan”. Długoletnim chórzystą, który w Kole troszczy się o finanse, jest Jan Dorda. Również Rudolf Duława, Karol Płocica i Józef Szawarczyk to wielcy społecznicy Koła.

W 1951 r. założono chór „Godulan”, jako zespół Koła. Jego pierwszym dyrygentem został Wiktor Kubica, po nim pałeczkę przejmowali Józef Firla, Władysław Młynek, Irena Krzyżanek. Najdłużej z zespołem pracuje Władysław Cieślak. W chorze śpiewają obecnie członkowie różnych Kół, nie tylko sąsiednich. Do najaktywniejszych

należą lub należały rodziny Kowalczyków, Zahradników, Szkutów, Zolichów, Wygryśów, a także Zofia Wanok i Bolesław Barteczek. Po okresie dyrygowania w latach 1975-87 W. Cieślak ponownie objął prowadzenie zespołu w 1993 r. Chór dał ostatnio kilka koncertów w Korfantowie (Śląsk Opolski).

Do lat 60. w Kole pracował zespół teatralny, jego reżyserem był Ludwik Kowalczyk. Aktorzy gnojnickiego zespołu Stefan Michalik, Karol Płocica, Dordowie, Kowalczykowie, Andrzej Kubisz czy Polacy spoza gminy - Zofia Wanok, Karol Filipiec i in. grali role w takich spektaklach, jak „Wuj z Ameryki”, „Karpaccy górale”, „Chory z urojenia” i in.

W późniejszym okresie panie założyły Klub Kobiet. Ostatnio prowadziły tę działalność Maria Cieślak i Bronisława Noremberczyk.

W ramach Klubu Młodych utworzyła się w latach największego rozmachu ruchu młodzieżowego grupa muzyczna, jednak po odejściu muzyków do wojska rozpadła się. W Klubie Młodych oprócz wspomnianego już Zbyszka Kowalczyka udzielały się najbardziej siostry Maja, Alicja i Jolanta Kubiszówny.

Do tradycyjnych imprez Koła należą kuligi oraz mistrzostwa w kręglach. W latach 1975-78 cieszyła się wielkim powodzeniem akcja turystyczna „Beskidy”. Polegała ona na organizowaniu wyścigów, głównie do Beskidów Cieszyńskich. Uczestniczyły w nich Koła dawnego obwodu gnojnickiego. Na rozpoczęcie i zakończenie

„Godulan”

sezonu odbywała się impreza kulturalna połączona z zabawą taneczną. Udział Kół punktowano, żeby wyłonić zwycięzcę (dwukrotnie zostało nim Koło w Ropicy). Ten sposób popularyzowania turystyki wymyślili i urzeczywistniali w praktyce Władysław Cieślak, Jerzy i Nikodem Przeczkowie

Koło jest właścicielem Domu PZKO, któremu nadano imię najbardziej znanego mieszkańca Gnojnika, autora „Pamiętnika starego nauczyciela”, Jana Kubisza. Dom powstał po zrekonstruowaniu starego młyna państwa Rakowskich, w czym brali udział nie tylko członkowie Koła. Najbardziej zasłużyli się Eugeniusz Filipek i Paweł Pieter. Dom posiada salę i zaplecze z kuchnią. Wykorzystywany jest nie tylko na imprezy własne, ale wynajmuje się go również zainteresowanym na uroczystości rodzinne. Z pomieszczeń w czasie

prób korzystał np. zespół rockowy „Hazah”.

Uroczyste otwarcie Domu im. Jana Kubisza odbyło się w 1987 r. Imprezę prowadził Władysław Młynek, o patronie domu opowiedział Jan Szymik, a gości zabawiał zespół → ANDRUSY ze Skrzeczonia.

Kronika Koła zaginęła, nowej się nie prowadzi. Koło liczy 135 osób

GODULAN

Chór mieszany powstał przy Kole Gnojnik, pierwszym dyrygentem był Karol Płocica, później nauczyciel Jan Kołder, po nim Wiktor Kubica, który był również krótko pierwszym dyrygentem, a potem zastępcą utworzonego w latach 1950-51 na bazie tego zespołu, Obwodowego Mieszanego Chóru „Godulan”. Chór zrzeszał społeczników z okolicznych wsi - Ligotki Kameralnej, Toszonowic Górnych, Trzanowic, Gnojnika,

Trzecieża, Wielopola, Śmiłowic, Gutów, Rzeki, a później i z Ropicy. Po dyrygencie W. Kubicy pałeczkę przejął Józef Firla, po nim Władysław Młynek i Karol Klus.

Na początku lat 60. chór zaniechał działalności. W latach 1962-67 wznowiły działalność chóry ligocko-śmiłowicki, gucki, rzecki i ropicki, w Gnojniku powstał w latach 1964-67 chór żeński pod batutą Władysława Cieślara, w Trzecieżu chór kierowany przez Zdenka Kładoscha. Do ich reaktywowania przyczynił się „Godulana”.

Natomiast jego nowy etap rozpoczął się na wiosnę 1975 r., kiedy obwód gnojnicki z inicjatywy Władysława Cieślara stał się organizatorem akcji „Beskidy”, pomyślanej jako współzawodnictwo Kół obwodu gnojnickiego i Ropicy. Po osobistej agitacji wśród pezetkaowców Anny i Pawła Przeczków, Jerzego Nikodema, Marii Cieślark, Bronisławy i Pawła Ruczych, Jana Kowalczyka, (filarem „Godulana” są obecnie trzej bracia Kowalczykowie - Franciszek, Jan i Józef), Adolfa Jośka, Władysława Kubiczka, Zofii Wanok, chór w sierpniu 1975 r. wznowił działalność. Próby odbywały się świetlicy w Śmiłowicach, potem w Trzecieżu.

Do 1987 r. dyrygentem był znany społecznik, Władysław Cieślar, po nim pałeczkę przejęła Irena Krzyżanek. Od 1993 r. obowiązki te pełni ponownie W. Cieślar. Chór występował na wszystkich →FESTIWALACH PZKO, brał udział w przeglądach, konkursach, koncertował w sąsiednich gminach, występował w Łambi-

nowicach, Korfantowie, Przechodzie, w Bochni, Wieliczce, Nysie, Kłodzku, w 1995 r. w pawilonie uzdrowiskowym w Ustroniu. W obecnym czasie (1997) chórzyści „Godulana” i chóru „Ropica” występują wspólnie.

GOROL

Chór męski został założony w 1947 r. W rok później przedstawił się na koncercie jako Zespół Regionalny Pieśni i Tańca „Gorol”, występował z własną orkiestrą. Pierwszym dyrygentem był na-

„Gorol” w Wiśle (powyżej) i w Krakowie (poniżej)

Fot. CZESŁAW GÓRAL

Fot. WIESŁAW PRZECZEK

uczyciel → KAROL HECZKO, po nim pałeczkę przejmowali Józef Mazur, Jerzy Drózd, Józef Firia, Gustaw Słowik, Wilhelm Słowiacek, Władysław Winkler. Od 1963 r. chór prowadzi Bogusław Stonawski. Z chórem występowali znani gawędzarze. Oprócz najpopularniejszej pary „Jury spod Grónia” i „Macieja” byli to także Alojzy Ligocki - „Mi-choł”, a w późniejszym okresie Władysław Młynek - „Hadam z Drugi Izby” i Tadeusz Filipczyk - „Filip”.

W 1955 r. „Gorol” zyskał 1. miejsce w Wojewódzkim Konkursie Śpiewu Chóralnego w Ostrawie, w 1981 r. zdobył Nagrodę im. Oskara Kolberga. Zawsze należał i w dalszym ciągu należy do najlepszych zespołów Związku. Nawiązał kontakty z Urzędem Miejskim w Skoczowie, z chórem „Czantoria” w Ustroniu, z Zespołem Regionalnym „Wisła” w Wiśle i zespołem

„Piłsko” w Żywcu (→ JABŁONKÓW, → GOROLSKI ŚWIĘTO, → WŁADYSŁAW NIEDOBA, → LUDWIK CIENIAŁA).

GÓROLE

W listopadzie 1980 r. grupa tancerzy działająca od 1975 r. przy chórze męskim → GOROL z Jabłonkowi opracowała i wystawiła swoje pierwsze widowisko sceniczne - „Na pasiónku”. Wydarzenie to uważa się za początek istnienia samodzielnego zespołu „Górole” z siedzibą w Mostach pod Jabłonkowem. Do 1992 r. zespół działał przy tamtejszym Kole PZKO. Od 1992 r. jest samodzielnym.

Pierwszym kierownikiem zespołu był Andrzej Niedoba, choreografem - Adam Palowski, który z zespołem pracuje obecnie. Zespół od samego początku kultywował tradycje ludowe Beskidu Śląskiego. W swoich programach przed-

stawia je w formie tematycznych widowisk scenicznych. Prezentuje także pieśni i tańce Słowacji.

Wysoki poziom autentyzmu we wszystkich dotychczas wystawionych opracowaniach wraz z poprawnym wykonaniem partii tanecznych i wokalnych oraz szereg sukcesów w konkursach zespołów ludowych w Republice Czeskiej Polsce sprawiły, że „Górole” uważani są w obu tych krajach za jeden z czołowych zespołów podejmujących tematykę góralską. Zespół regionalny „Górole” wraz z własną kapelą ludową liczy około 40 osób. Kapelmistrzem jest Roman Martynek, przejściowo pełnił tę funkcję Marek Cieniał.

W 1988 r. doszło do reorganizacji kierownictwa. Obecnie pracuje ono w składzie: kierownik zespołu - Alojzy Martynek, choreografia - Adam Palowski i Michał Milerski, kierownik kapeli - Roman Martynek, scenarzyści - Alojzy Martynek, Barbara Milerska, Wanda Martynkowa, Adam Palowski. Aktualnie w zespole tańczy 14 par.

Zespół uczestniczył w międzynarodowych festiwalach w Czeskiej Republice (m.in. w Strażnicy), w Polsce (m.in. na Festiwalu Zespołów Polonijnych w Rzeszowie, Festiwalu w Żywcu), na Słowacji, w Austrii i we Francji. (A.M.)

Na Światowym Festiwalu Ziemi Górskich w Zakopanem w 1995 r. „Górole” zostali odznaczeni „Złotą Ciupagą”. Na zdjęciu zespół w 1992 r.

Fot. ARCHIWUM GL - W. Przeczek

GOROLSKI ŚWIĘTO

„Gorolski Święto” (GŚ) jest największą imprezą folklorystyczną PZKO. Zarazem należy do najokazalszych imprez folklorystycznych w Republice Czeskiej. Zainicjowano je w 1946 r. Rokrocznie przygotowywane jest przez jabłonkowskie Koło.

Od 1954 r. tradycyjnie odbywa się w sobotę na początku sierpnia w Lasku Miejskim. Na estradzie prezentują się zespoły rodzime oraz gościnne. Po sobotnim programie folklorystycznym zazwyczaj następuje młodzieżowa zabawa. Imprezami towarzyszącymi są wystawy prac twórców ludowych bądź dorobku kulturowego mieszkańców Zaolzia.

Niedzielny program przedpołudniowy tworzą zabawy sportowe. Od 1986 r. odbywa się „Bieg po dzbanek zdrowego mleka” i od 1994 r. turystyczny rajd „O kypce Macieja”.

Fot. ARCHIWUM GL - E. Sembali

Wraz z wybiciem południa wyrusza do Łasku Miejskiego kowód od ponad 40 lat wiedziony przez „Jurę spod Gronia” - →WŁADYSŁAW NIEDOBE. Za nim kroczą goście, zespoły uczestniczące w Święcie, kapele i wozy alegoryczne poszczególnych Kół PZKO. Alegorie prezentują doroczne zwyczaje i święta oraz tradycyjne rzemiosła.

Program niedzielny składa się z trzech bloków: jabłonkowskiego, który uczestniczące w Święcie chóry rozpoczynają cieszyńskimi pieśniami hymnicznymi, po nich rodzajową scenkę przedstawia zespół →GOROL oraz młodzież polskiej szkoły podstawowej w Jabłonkowie; bloku cieszyńskiego, który prezentują zespoły pezetkaowskie. Trzecim blokiem są występy gości zagranicznych, np. dwa razy występował Państwowy Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk”. Często występują państwowe zespoły profesjonalne (np. „Łůčnica”) z Czech, Moraw i Słowacji.

W 1990 r. nastąpiło połączenie GŚ z Tygodniem Kultury Beskidzkiej. Współpraca z organizatorem tego ostatniego, SCIOF (międzynarodowa organizacja folklorystyczna), umożliwiła zapraszanie do Jabłonkowa wielu ciekawych zespołów, m.in. z Rumunii, Bułgarii, Włoch, Francji, Niemiec, Ukrainy, Meksyku i Chin.

W programie są także występy gawędziarzy i solistów. Przez wiele lat swoistą atmosferę „Gorola” tworzyli niezapomniani konferansjerzy „Michał” (Alojzy Ligocki), „Maciej” (→LUDWIK CIENIAŁA), „Jura

Pochód uczestników podążających do Łasku Miejskiego na „Gorolski Święto” (1984) nie omija jabłonkowskiego rynku. W guni kroczy „Hadam z Drugi Izby”

spod Grónia” (Władysław Niedoba), których ostatnio zastąpili przy mikrofonach „Hadam z Drugi Izby” (Władysław Młynek) oraz „Filip” (Tadeusz Filipczyk).

Co roku Koła PZKO starannie przygotowują się do tej imprezy. Każde z Kół obwodu ma tu swoje stoisko, oferuje podczas Święta specjalny kuchni tak gorolskiej, jak i dolańskiej. W ostatnich latach z uwagi na zwiększenie się nacisków ekonomicznych, część Łasku Miejskiego wynajmowana jest prywatnym handlarzom, których oferta handlowa odbiega od folklorystycznego profilu.

Do 1996 r. nie zostały uregulowane stosunki własnościowe terenu Łasku Miejskiego, polscy jabłonkowie zwrócili się do PZKO mają ten teren w dzierżawie.

GOSPODARCZA DZIAŁALNOŚĆ

W 1950 r. →ZG PZKO przejął wszystkie przedsiębiorstwa prowadzone w budynkach byłych polskich organizacji. W tym celu utworzono dział gospodarczy, któremu podlegało 20 przedsiębiorstw. Były to →CZYTELNIJA W JABŁONKOWIE, Domy Robotnicze w Bystrzycy, Trzyńcu, Lesznej Dolnej, Ropicy, Cierlicku Górnym, Karwinie-Sowińcu, Suche Górnym i Olbrachcicach, Czytelnia w Wędryni, restauracja „Park Pokoju” (obecnie Park Sikory) w Cz. Cieszynie, kawiarnia i restauracja hotelu →PIAST w Cz. Cieszynie, Dom PZKO w Stonawie, Dom „Praca” w Karwinie II, Dom im. Stalina (obecnie Przyjaźń) w Karwinie-Frysztacie, schronisko na Kozińcu i Kozieńcu, →KSIĘGARNIA

ZPIT „Górnik” podczas występu w 1982 r.

PZKO w Cz. Cieszyńie i Karwinie oraz →KOSTIUMERIA w Cz. Cieszyńie. W 1954 r. ZG został zmuszony przystąpić do delimitacji przedsiębiorstw firmom resortowym, co zakończyło się w 1960 r. przekazaniem księgami przedsiębiorstwu państwowemu

„Kniha”. Działalność gospodarcza ZG PZKO została wznowiona w 1990 r., kiedy to red. →ZWRÓTU, Piotr Przeczek, założył spółkę „Contact”. Spółka zmieniała nazwę i udziałowców, po nabyciu hotelu „Piast” przekształciła się w „Piast - comp”.

„Górnik” przed laty...

GÓRNIK

ZPIT „Górnik” powstał zimą 1953 r. jako reprezentacyjny zespół PZKO. Jego założycielami byli →EUGENIUSZ SUCHANEK, Henryk Szmeja, →EUGENIUSZ FIERLA, Józef Fierla, →ADOLF KUBECZKA, →WŁADYSŁAW WRÓBEL, →JÓZEF ONDRUSZ.

W skład zespołu weszły: chór mieszany „Harmonia” i „Stonawa” oraz zespół taneczny „Frysztat” (choreograf Wanda Gąsior). Chór stonawski wkrótce po pierwszym występie na →GOROLSKIM ŚWIECIE zrezygnował ze współpracy. Jego miejsce zajął chór mieszany PZKO „Solca” (dyrygent Tadeusz Geiger).

Uroczysta inauguracja działalności odbyła się w Domu Kultury w Karwinie - Kopalnie 26 II 1955 r. Latami kolejnych premier były: 1958, 1959, 1960, 1962, 1963,

1966, 1969, 1973, 1975, 1978, 1983, 1988, 1994.

Kierownictwo zespołu - Eugeniusz Fierla (kier. artyst.), Władysław Wróbel i Władysław Stolarz (kier. organizacyjne), Tadeusz Geiger i Józef Foltyn - dyrygenci, Zofia Iwanek oraz Jadwiga i Adam Palowscy - choreografowie, Olga Foltyn i Anna Pinkas - kostiumierka, Karol Dzierżawa - kapelmistrz.

Zespół występował na Zaozliu, w Ostrawie, Pradze, Mikulowie; na Słowacji - w Żelezowcach, Nowych Zamkach. Występował na Festiwalach Folklorystycznych w byłej NRD, dla Serbów Łużyckich i ich związku „Domowina”, w Polsce: w Rzeszowie na trzech Festiwalach Polonijnych Zespołów Folklorystycznych oraz w Bydgoszczy, Tarnowskich Górach, Toruniu, Katowicach i innych miastach Polski.

W pamięć wryli się wybitni soliści zespołu - Jadwiga Niemiec-Kałużanka, Karol Poncza, Adelajda Pasz, Tadeusz Geiger, Jarosław Kornas, Zbyszek Letocha. Współpracowali z zespołem zawodowi artyści - Władysław Czarnecki, Klemens Słowioczek, Stanisław Bogunia. Korepetytorem była Leonora Tichanowa, pianistka moskiewska.

Zespół posiada wszystkie odznaczenia PZKO, został odznaczony przez Ministerstwo Kultury i Sztuki RP odznaczeniem „Zasłużony dla Kultury Polskiej”. Posiada szereg odznaczeń i wyróżnień czeskich, nadanych przez organy szczebla miejskiego, powiatowego, okręgowego i państwowego.

Ostatnie lata przyniosły zmiany. Nowe kierownictwo podjęło decyzję reorganizacji zespołu, m.in. w nowej koncepcji zrezygnowano z chóru. Stopniowo odchodzili Eugeniusz Fierla, Władysław Stolarz, Józef Foltyn, choreografowie Jadwiga i Adam Palowscy, paru doświadczonych tancerzy.

W 1997 r. kierownikiem artystycznym jest Urszula Wiśniewska, organizacyjnym Barbara Waleczek.

(J.F. i W.S.)

GRODZISZCZ

Koło zostało założone 5 IX 1947 r. Na czele grupy inicjatywnej, w skład której wchodził Jan i Władysław Bury, Adolf Bubik, Franciszek Janczyk, Jerzy Nikodem, Paweł Klus, Wanda Klimoszkowa, Paweł Sarganek, Jan Himmer, Jan Pustówka, Jan Grygier, Jerzy Mrózek, Józef Pawera i Józef Kula, stał Jan Kadłubek. Koło nie posiada

własnego lokalu, korzysta z byłego budynku Macierzy Szkolnej, obecnie będącego majątkiem gminy.

Najstarszym, a zarazem najbardziej zasłużonym członkiem Koła, jest długoletni prezes (10 lat), Franciszek Janczyk.

W latach 1948-57 śpiewał w Grodziszczu chór mieszany, jego pierwszym dyrygentem był pan Leśnikowski, potem kierowali pracą zespołu dyrektorzy miejscowej szkoły.

Dziesięć lat ofiarnie pracował na rzecz grodziszczan Józef Franek, prezes Koła, który znalazł czas na poprowadzenie w latach 1957-65 kółka teatralno-śpiewaczego. Pod jego kierownictwem przygotowano i wystawiono 20 przedstawień („Iste roki”, „Klub kawalerów”, „Nowi ludzie”).

Do tradycyjnych imprez Koła należą bale urządzone systematycznie od 1947 r., świetlice w przyrodzie dla dzieci szkolnych, obchody Dnia Matki i prelekcje.

Koło liczy 50 członków.

GRÓDEK

Koło założono 9 XI 1947 r. w sali gospody „U Raszków”, w obecności 14 gródzian, którzy wybrali zarząd z prezesem Karolem Mrózekiem z nru 171 na czele. Powtórnie K. Mrózek został wybrany w latach 1953-56. Do prezesów o najdłuższym stażu należał Jan Kluz z nru 202, wcześniej długoletni skarbnik, stojący na czele Koła 13 lat (1962-74), dalej Bogusław Młynek z nru 65, nauczyciele Paweł Czudek (nr 115) i Jan Heczko (nr 10) oraz Karol Mrózek z nru 171.

Obecny prezes, Karol Pilch (nr 361), przewodniczy Kołu od 1988 r.

Ruch teatralny nawiązał do przedwojennych tradycji, w Gródku grano przedstawienia już w 1905 r. Dwie jednoaktowe komedie przedstawiono jeszcze przed powstaniem Związku, reżyserował Paweł Gryga z nru 106. Po założeniu Koła P. Gryga kontynuował pracę reżysera. Kiedy zastąpili go inni, pozostał scenie wierny jako aktor. W 1965 r. w komedii „Skąpiec” Moliere, zagrał, mając lat 60, główną rolę, tę samą, którą 40 lat wcześniej grał w przedwojennym polskim teatrze amatorskim. Przedstawienia reżyserowali również nauczyciele P. Czudek, Adolf Żyła (nr 77), Jan Heczko, który dla zespołu napisał w 1981 r. komedię „Oj stary, stary”, Ryszard Szarowski, a przede wszystkim Agnieszka Łupińska (od 1960 r. żona i współpracowniczka → KAROLA PIEGZY) w latach 50. wyreżyserowała 14 przedstawień, które miały po kilka repryz. Były to nie tylko sprawdzone na scenach utwory dramatyczne („Chata za wsią”, J. I. Kraszewskiego w opr. Golasiewicza, „Okna w lesie”, Rachmanowa), widowiska pióra rodzimych twórców („Babski raj” → W. NIEDOBY czy „Nowi ludzie”, → A. WAWROSZA), w repertuarze znalazły się również utwory polskiej klasyki, np. „Dziady” Cz. III A. Mickiewicza.

W 1974 r. po kilkuletnim zastrachu ożyło zainteresowanie teatrem w Klubie Młodych. W zbiorowej reżyserii zagrano najpierw jednoaktówkę S. Żeromskiego „Chrzyszcz znieważa małżeństwo”.

W jednoaktówce Władysława Młynka, „U nas dóna”, zagrała orkiestra Jana Młynka. Tenże, z zawodu nauczyciel, był również reżyserem niektórych spektakli Klubu Młodych. Powstał kabaret „Przepraszamy za usterki”, pierwszy występ odbył się 7 I 1982 r., w programie przedstawiła się m.in. w swojej premierze znana później na Zaolziu grupa rockowa →KRYZYS.

W spisie pierwszego zarządu Koła figuruje nazwisko nauczyciela i pierwszego dyrygenta, Franciszka Swobody (z nru 77), co świadczy o wadze, jaką przykładano do rozwoju śpiewactwa. Pierwsze występy odbywały się z okazji dożynek, uroczystości gminnych i szkolnych. Śpiewactwo zaczyna się rozwijać po przybyciu do Gródku kierownika Adolfa Żyły. Chórzyści biorą udział w konkursach PZKO, śpiewają w przedstawieniach teatralnych („Chata za wsią”, „Ulan i młynarka” i in.). Po odejściu A. Żyły chór prowadzi nauczyciel Paweł Czudek i student inżynierii w Ostrawie, Jan Kluz, mł. (z nru 58). Dyrygenci często się zmieniają. Ostatnim przed dłuższą przerwą był Jan Młynek. Pod koniec lat 60. śpiewactwo znalazło się w zastrój. Na krótko zespół odrodził się pod koniec 1981 r., pod batutą Marty Urbaś z Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Pierwszy występ był 20 XI 1981 r. Dnia 12 XII 1981 r. pani dyrygent nie przyszła na próbę, ponieważ nie pozwolono jej przekroczyć granicy. Nazajutrz został ogłoszony stan wojenny w Polsce. Zapis kronikars-

Gródek rusza na „Gorolski Świąto”

ki zamyka to słowami: „Sprawa (...) utknęła na martwym punkcie i nie odżyła już”.

Oprócz chóru działał sekstet żeński, pierwsze o nim wzmianki pojawiają się w 1955 r. Renesans zespołu nastąpił w latach 1963-67, kiedy prowadzenia podjął się Paweł Czudek z nru 115, a za fortepianem zasiadła akompaniorka Aniela Czudek. Zespół miał w repertuarze pieśni estradowe i rozrywkowe. Po okresie systematycznej pracy nastąpiły sporadyczne występy, nie zawsze nazwa sekstet była zgodna z liczbą śpiewających par. Organizowały się ponownie w latach 80. i śpiewały w ramach Klubu Kobiet, akompaniował im na skrzypkach Jan Heczko z nru 3.

W 1961 r. założono kwartet męski, spontanicznie występował już kilka lat wcześniej. Początkowo

tworzyli go Jan Kluz z nru 58, Bogusław Młynek z nru 65, Jan Czudek z nru 34 i Tadeusz Wałach z Bystrzycy. Paweł Czudek z nru 115 podjął się zadań kierownika i dyrygenta.

Panie z Koła pierwszy kurs gotowania zorganizowały w lutym 1956 r., czyli w czasie, kiedy nie było jeszcze Klubu Kobiet. Ten utworzono na walnym zebraniu Koła w 1972 r. Kierownictwo objęła przedszkolanka, Ewa Raszkowa z nru 207. Około 20 par ukończyło kurs gotowania, prowadzony przez kucharza Vostrčila i przygotowało wystawę kulinarną, połączoną z zabawą. Zapraszano znane działaczki z terenu, →WANDĘ WÓJCİK z prelekcją o przyprawach i leczniczej działalności warzyw, →HELENĘ RASZKOWĄ z Karwiny, która prowadziła kurs haftu, kroju i szy-

cia zakończony wielką wystawą i konkursem o najładniejszą sukienkę. Ewa Raszkowa była główną inicjatorką „Śląskiej zabijaczki”, ludowej zabawy kulinarnej, gdzie wystąpił z programem „Jura” i „Maciej”. Na wystawach sprzedawano także polskie książki. W 1976 r. z powodu przeciążenia pracą w przedszkolu E. Raszkową zastąpiła Anna Pilchowa, która pełni te zadania obecnie. Jest to najdłuższy okres sprawowania funkcji w historii Koła. W jej kadencji przygotowano kilka wielkich wystaw tematycznych. Na wystawę „Przegląd dorobku KK” przybyło 527 osób z 30 miejscowości. Panie z Klubu wykonały też haftowane serwetki przeznaczone na podarunki dla gości Festiwalu 30-lecia PZKO. Na Zamczyskach odbyła się np. impreza „Zbójnicka pieczeń”, w 1978 r. na wystawie znalazło się 80 świątecznych aranżacji kwiatowych, choinek udekorowanych „po nowemu” i „po staremu”.

Wystawy poświęcono także dzieciom, haftom w jesiennej scenerii itp. Po krótszej przerwie do wystaw powrócono w 1986 r., zawsze w maju. Pierwsza dotyczyła dorobku twórców ludowych. Do tradycji wystaw Koło powróciło w 1997 r., pomimo to że regularnie w piątki spotyka się tylko niewielka grupka par, w razie potrzeby może liczyć na pomoc większego grona. W tym gronie znajdują się np. Zofia Kożuchowa z nru 3, Zofia Grocholowa z nru 259, a także Bronisława Polokowa z nru 89, dawniej akty-

wna także w ruchu teatralnym i śpiewaczym.

Gródecka reprezentacja tenisa stołowego należała zawsze do najsilniejszych w Związku. Początki działalności sięgają 1957 r. Pierwszy sukces zawodnicy Paweł Widenka z nru 2, Gustaw Gryga z nru 208 i Stanisław Starzyk z nru 266 zdobyli w 1966 r., kiedy w silnej konkurencji Turnieju PZKO w Darkowie zajęli 2. miejsce. W roku następnym w kategorii zawodników do lat 20 gródczanie zwyciężyli. Do czołówki należał także Jan Młynek z nru 65 i Władysław Pyszko z 248. Związek reprezentowali również na →PIS w 1974 r. i 1977 r. Na początku lat 90. drużyna Koła zdobyła na własność Puchar Przechodni →ZG PZKO za pięciokrotne zdobycie tytułu mistrza.

Od 1987 r. Koło urządza własne turnieje, „Turnieje Noworoczne”, w kategorii młodzieży i dorosłych. Do nazwisk dotychczasowej czołówki dołączyły nowe, Józef Brózda, Jan Jursa. Od 1996 r. rozgrywany jest „Turniej Noworoczny” o Puchar Przechodni, ofiarowany przez Ludowy Klub Sportowy w Pszczynie.

Przy Kole od 1971 r. działała silna drużyna siatkówki, która nieraz zwyciężała w turniejach organizowanych w ramach →FESTYNU GÓRSKIEGO w Koszarzyskach, →ZŁOTU MŁODZIEŻY PZKO w Bystrzycy i turniejach organizowanych przez inne Koła. Jan Młynek znalazł się w 1974 r. i 1977 r. w reprezentacji PZKO, która przywiozła z →PIS złoty medal. Również w mistrzost-

wach PZKO w mini-piłce nożnej gródczanie odnosili sukcesy. Po pięciokrotnym zwycięstwie w 1994 r. zdobyli na własność →PUCHAR LATA. Lekkoatleci mierzyli swe siły w zawodach urządzonych w ramach bystrzyckich Złotów Młodzieży, a niektórzy (np. Gustaw Hofierka mł.) zdobywali medale na PIS w 1977 r. Narciarze w latach 80. wyjeżdżali na zawody w ramach →RAJDU NA KAMIENITEM. Beata Heczko w Zakopanem na ZIS zdobyła złoty i brązowy medal.

Na początku lat 90. powstała w Gródku nowa tradycja sportowa o zasięgu międzynarodowym. Koło pomaga w urządzaniu „Biegu Przelajowego o Puchar Starosty”, w którym biorą udział dzieci, młodzież i wcześniej urodzeni.

Po okresie działalności →SMP, właściwy Klub Młodych powstał w 1966 r. W samorządzie znaleźli się Janina Pilch z nru 15, Henryk Drong z nru 201, Wanda Kluz z nru 202, Władysława Heczko z nru 3 i Jan Młynek z nru 65. Stanisław Gryga z nru 208 figurował w Zarządzie Koła jako przedstawiciel KM. W 1968 r. na krótko Klub przekształcił się ponownie w organizację SMP. Okres szczytowy znowu w ramach Klubu - nastąpił na początku lat 70., kiedy szefem został Henryk Drong, zabawy odbywały się na wielką skalę, tradycyjne wigilijki przybrały formę „Rewii humoru i tańca”, młodzież wyjeżdżała do sąsiednich kół, np. z programem na →MUZYCZNĄ JESIEŃ w Boguminie. W 1980 r. kierownikiem Klubu Młodych został Stanisław Czudek z nru 115. Po bur-

zliwym okresie życia klubowego, po udziałach w Kluboturniejach, bystrzyckich Złotach, dyskotekach, chodzeniu z Mikołajem (na zamówienie rodziców), wiankach w Bełku nad Olzą, występach kabaretu „Przepraszamy za usterki”, koncertach grupy „Kryzys” nastąpił zastój. W 1995 r. doszło do pewnego ożywienia. Z inicjatywy byłych klubowiczów wyjechano na Święto Gorolskie wozem alegorycznym, który zdobył nagrodę (w wysokości 1000 Koron), organizowane są spotkania gródeckiej młodzieży, młodzi włączają się do organizacji imprez Koła. Koordynatorem jest Bogusław Czudek.

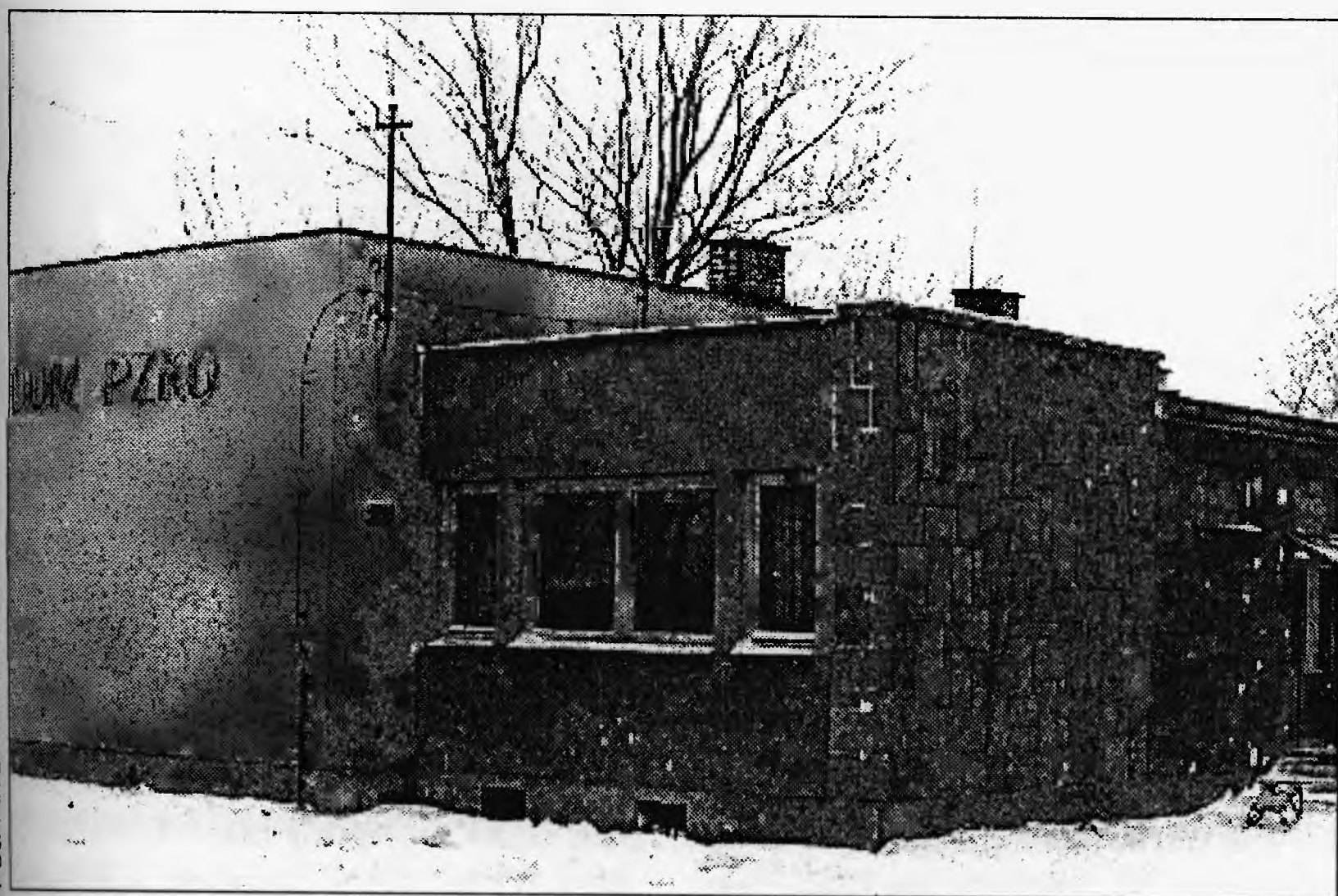
Początkowo członkowie Koła spotykali się w gospodzie „U Raszków”. Po wyprowadzeniu się z mieszkania szkolnego dyr. A. Żyły Koło miało do dyspozycji dwa pokoje. W 1958 r. z myślą o budowie własnej siedziby zakupiło

od Marii Kowolowskiej dwie parcele w sąsiedztwie żelaznego mostu przez Olzę na Zapłociu, w centrum wioski. Miejsce służyło wcześniej za boisko do siatkówki. W 1966 r. Koło rozpoczęło budowę Domu, odpowiadając na apel → DWADZIEŚCIA ŚWIETLIC NA DWUDZIESTOLECIE PZKO. Na czele komisji budowlanej stanął prezes Jan Kluz z nru 202. Otwarty 20 IX 1970 r. budynek miał wówczas wartość 267 000 koron, z tego „zastrzyk finansowy” z ZG PZKO wynosił 65 000 koron. Największe zasługi mają na ówczesny prezes, inicjator i organizator prac na budowie, Jan Kluz, a także gospodarz Koła, Jan Kornuta z nru 121, skarbnik Adolf Łaboj z nru 171, emerytowany górnik Jan Gazur, gródecki dyrektor szkoły Paweł Czudek i Adam Pilch z nru 14 z synem Pawłem. Tych sześć osób i ich rodzin przepracowało prawie

połowę wszystkich godzin czynu społecznego. Obecny na otwarciu → HENRYK JASICZEK napisał z tej okazji wiersz zadedykowany „Gródeckim działaczom”.

W latach 80. zmodernizowano kuchnię, przebudowano zaplecze socjalne, zainstalowano centralne ogrzewanie. W 1995 r. rozpoczęły się prace przy przybudówce Domu. Znajdująca się w pomieszczeniach piwnicznych kuchnia nie odpowiadała już wymaganiom. Nową część Domu wybudowaną dzięki takim członkom, jak gospodarz Koła, Adam Szturc z nru 348, a także prezes Karol Pilch, Z. Macoszek, Jan Turoń, Jan Borski, Jan Kaleta, Władysław Czudek, Henryk Drong, Józef Wolny, Gerhard Grania, Władysław Polok, Gustaw Gryga, Jan Czudek, Stanisław Drong otwarto 7 X 1995 r. Rudolf Cieślar z Gronia darował wszelkie drewno budowlane, wielu członków ofiarowało pieniądze. Znaczna była pomoc Urzędu Gminnego w osobie wójta, Jana Kawuloka, również członka Koła, który załatwił wszelkie sprawy urzędowe, gmina przyznała Kołu dotację na zakup urządzeń kuchennych.

Dom wykorzystywany jest nie tylko przez Koło. Odbywają się w nim także imprezy gminne, różne firmy dokonują tu prezentacji lub okresowej sprzedaży swych wyrobów, partie polityczne organizują wiece i zebrania. W 1996 r. np. odbyły się 83 różnego rodzaju imprezy. Od 1989 r. Koło jest właścicielem chatki góralskiej w Lasku Miejskim w Jabłonkowie.

Koło bezpłatnie odstąpiło gminie część swej parceli, na której został wybudowany pomnik (z nazwiskami, w większości polskimi) ku czci pomordowanych w czasie II wojny światowej mieszkańców Gródka. Uroczystość odsłonięcia odbyła się 31 V 1995 r. Koło przejęło opiekę nad pomnikiem.

Do tradycyjnych imprez Koła należy „Bał Papuciowy”, kulgig dla dzieci, świetlice, wieczory poezji i pieśni, wystawy i kursy, wigilijki. Jedną z najbardziej romantycznych imprez są „Wianki w Bełku”, o ich uroku decyduje nie tylko czerpanie z legend gródeckich w trakcie układania programu, ale także malowniczość skalistego koryta Olzy, której bieg na terenie Gródka należy do najpiękniejszych.

Długa jest lista społeczników Gródka. Należy do niej również nazwisko pierwszego gospodarza Koła, Jana Kantora z nru 97, Adolfa Lisztwana z nru 284, Jana Kality z nru 168, który był gospodarzem najdłużej (1984-95) czy jego następcy, Adama Szturca. Wielką pomoc ma Koło w osobie Jana Borskiego, fachowca od elektryczności.

Współpraca ze szkołą rozwija się przede wszystkim dzięki Bogusławowi Czernekowi, który, aczkolwiek mieszkając Bystrzycy, jest członkiem zarządu tutejszego Koła. W latach 1975-76 w pomieszczeniach Domu PZKO na czas remontu odbywały się zajęcia lekcyjne dzieci polskiej szkoły. Owocą kontaktów z LKS Pszczyna, a także współpraca z Kołem Piosek,

zwłaszcza przy organizowaniu turniejów tenisa stołowego.

Koło prowadzi kronikę. Pierwszym kronikarzem był znany działacz ruchu teatralnego i bibliotekarz, Adam Kluz z nru 2, w latach 1971-86 kronikę prowadził Jan Kędziera, obecnie dokumentacją zajmuje się Lidia Kluz.

Koło liczy 353 osób.

GUTY

Koło zostało założone 25 I 1948 r. na konstituującym Walnym Zebraniu w sali gospody gminnej. Na czele 15-osobowego zarządu stanął prezes Józef Rakus. W zarządzie znaleźli się Polacy zahartowani narodowo w czasach przesładowań wojennych i posiadający bogate doświadczenia w pracy społecznej w polskich organizacjach okresu międzywojennego. Należeli do nich m.in. Jan Sikora, członek-założyciel, później długoletni prezes Koła. Wieloletnim członkiem zarządu i budowniczym Domu PZKO był Jan Pniok, członek Koła od założenia. Jan Szczurek był inicjatorem tradycji „Dożynek Śląskich”, imprezy, która od wielu lat przyciąga do Gutów gości z szerokiej okolicy, był także długoletnim prezesem i reżyserem teatru amatorskiego. Pracy z młodzieżą przez długie lata poświęcała się sekretarz Koła, Helena Górna. Na czele zarządu stał najdłużej prezes Paweł Rucki i prezes Jan Szczurek. Obecnie funkcję tę wykonuje Jan Kantor.

Z krótkimi przerwami pracuje od założenia Koła zespół teatralny. Wystawił 32 przedstawienia pre-

Dożynki w Gutach (zdjęcie z 1991 r.) stały się imprezą na miarę „obwodową” - ściągają do Gutów liczne zastępy widzów i biesiadników. A skoro „dożynki”, to nie może zabraknąć chleba z domowego wypieku (poniżej)

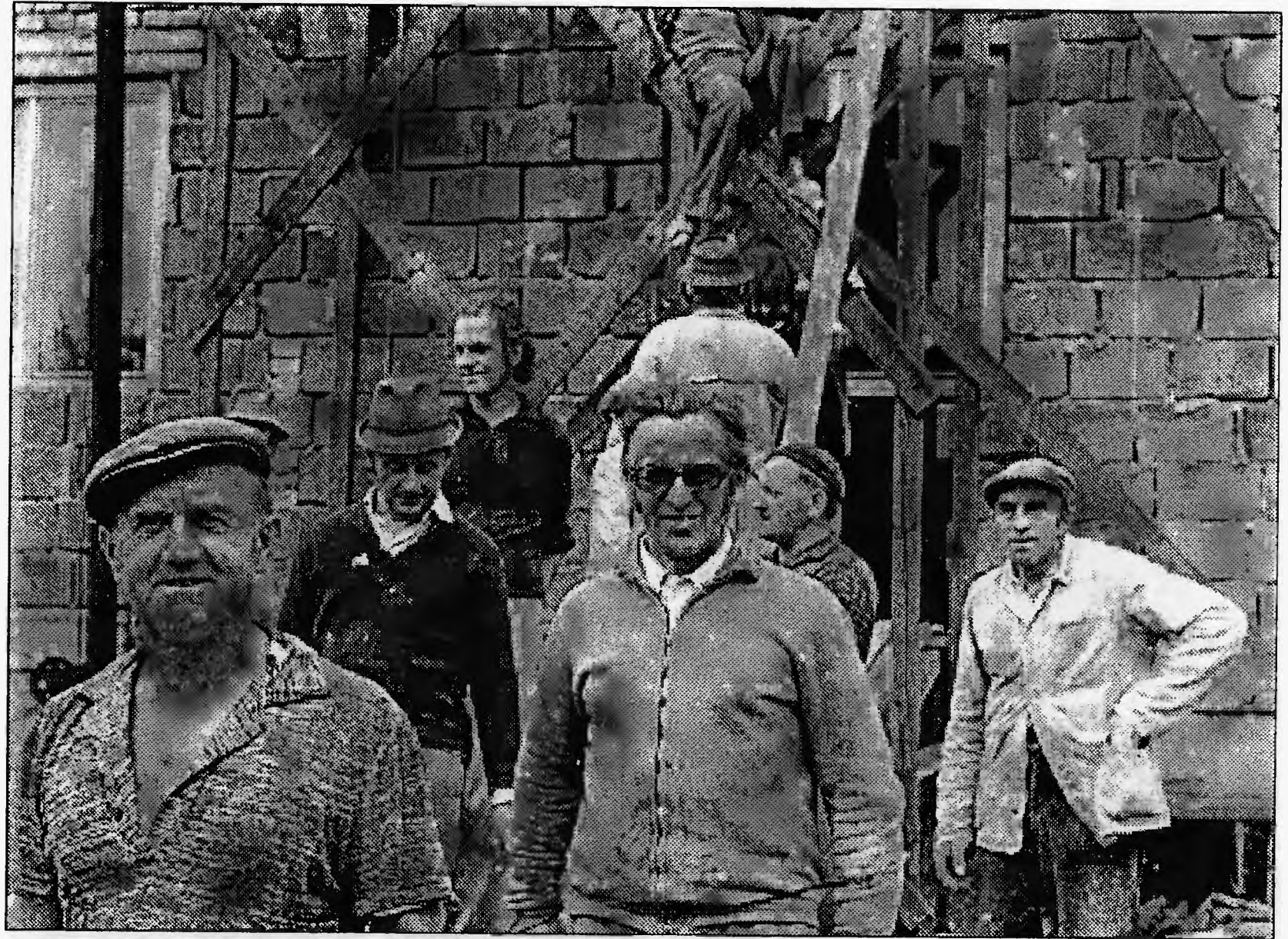

mierowe, były to np. takie sztuki, jak „Nawrócony”, „Zbójnik śląski”, „Iste roki”, „Radcy pana radcy”, „Moralność pani Dulskiej”, „Krako-

wiaczy i górale" i in. Przedstawienia miały po kilka wznowień w sąsiednich miejscowościach, dokąd zespół wyjeżdżał na zaproszenie innych Kół. Reżyserami byli również Eugeniusz Hyrnik, Eryk Ptak, Irena Sabela, Adam Hóta, Bronisław Liberda, Halina Piwko, Paweł Rucki, Zdenka Wałach, Helena Szotkowska i Zdenka Szczurek.

Nawiązując do bogatych przedwojennych tradycji śpiewactwa w Gutach, chór mieszany rozpoczął próby w 1946 r. Dyrygentem i kierownikiem tego (wtedy nieoficjalnego) 30-osobowego zespołu został Jan Szczurek. Po założeniu Koła chór stał się zespołem PZKO i uatrakcyjniał wszystkie jego imprezy. Zwyczajem pań chórzystek było zakładanie na koncerty strojów ludowych. Później batutę przejmowali Andrzej Brzeżek, Rudolf Kawulok, Dominik Barteczek i Paweł Rucki. W 1962 r. brak dyrygenta był powodem zakończenia działalności chóru.

W 1948 r. przystąpił do systematycznej pracy zespół taneczny. Pomimo niełatwych warunków, spowodowanych przede wszystkim brakiem lokalu i brakiem strojów, zespół pracował do 1960 r. Ożywienie nastąpiło ponownie w 1981 r., kiedy to powstał zespół „Gucanie”. W 1989 r. doszło do połączenia tego zespołu z grupą taneczną przy Kole w Nieborach, ponieważ już wcześniej nieborowscy pezetkaowcy byli członkami zespołu „Gucanie”. Układami tanecznymi zajmowali się Daniela Szczerba, Irena Sabela, Halina Zmi-

Kadra budowniczych guckiego Domu PZKO z ówczesnym prezesem Koła, Pawłem Ruckim (z lewej) - lato 1976 r.

ja, Danuta Szczurek i Tadeusz Niemiec.

Do chwili obecnej aktywny jest, założony w 1972 r., Klub Kobiet. Pierwszą przewodniczącą została Ewa Hótowa, po niej obowiązki szefowej przejęła obecna przewodnicząca, Helena Sikorowa. Klub Kobiet przygotowuje specjalne domowe na wszystkie imprezy Koła, zapewnia kuchnię dla kilkusetosobowej publiczności corocznych „Dożynek Śląskich”. Hafty i ubiory własnej produkcji prezentuje na licznie odwiedzanych przez gości wystawach tematycznych. Do najbardziej udanych należała wystawa „Życie kobiety dawniej i dziś”.

Klub Młodych założono w 1967 r. Zajmował się teatrem, tańcem i tu-

rystyką. Własne programy artystyczne przedstawiał na imprezach Koła oraz w sąsiednich miejscowościach. Chociaż obecnie Klub pracuje dorywczo, przygotowując programy według kalendarza imprez, jego udział w ogólnej aktywności Koła jest widoczny. Przewodniczącymi Klubu byli Jan Kantor, Władysław Hóta, Władysław Kaleta, Danuta Sikora, Lenka Rzeszutko, Jarek Chodura, Adam Kantor.

Klub Propozycji, założony w 1979 r., w pierwszych dwu latach istnienia organizował regularne comiesięczne spotkania. Od lat 80. odczyty urządzone są w Kole trzy razy w roku.

Od 1971 r. działa kółko fotograficzne. Publiczność zapozna-

Guty i gucanie zauroczyły plastyków, toteż przed odrzwiami siedziby ich Koła nieraz ustawiali się do zdjęcia uczestnicy sławskich Międzynarodowych Plenarów Malarskich „Beskidy”: po raz pierwszy w 1979 r. (powyżej), w czynnie społecznym artyści wtedy m.in. „pomalowali” napis nad wejściem i zostawili po obrazie na zakup telewizora dla Koła), ostatnio w 1994 r. (poniżej)

Je się z jego dorobkiem na wystawach fotografii, członkowie prowadzą także fotodokumentację działalności Koła. Z fotografią w Kole związane są nazwiska ks. Kazimierza Suchanka, Alojzego Mżyka i Jana Myrdacza.

Koło posiada Dom PZKO. Umowa z dnia 23 X 1973 r. potwierdza własność gruntu, na którym jest wybudowany Dom i inne obiekty Koła, czyli budynek gospodarczy z „piekarszczokiem” do wypieku domowego chleba, dwie chatki kempingowe, podium taneczne. Wielkość parceli wynosi 60 arów. W 1977 r. majątek wyceniono kwotą 1 000 000 koron. Na budowę wydano 105 tys. koron z dotacji z ZG PZKO i 140 tys. koron z własnych środków finansowych. Darmowo przepracowali członkowie 20 tys. godzin. W trakcie budowy pomocą służyło kierownictwo Huty Trzynieckiej, spółdzielni rolniczej w Końskiej, przedsiębiorstwa budowlanego IPS w Trzyńcu, budowniczych Domu wspomagały władze Trzyńca (przewodniczącym MRN był Jan Kozielek). Bezpłatnie pracowali na budowie członkowie Kół obwodu gnojnickiego. Uroczyste otwarcie odbyło się w 1977 r.

Koło nawiązało kontakty z placówkami kulturalnymi w Toruniu, Korfantomie, Bochni, Opolu, z uczelniami wyższymi w Gdańsku, Katowicach i Opolu. Te ośrodki korzystały z gościnności Domu PZKO. Ośrodek w Gutach stał się w okresie wakacji obozowiskiem zaolziańskich szczepów pionierskich, a później harcerskich, a także

miejszem letniego obozu dla innych młodych turystów, był bazą plenerów malarskich organizowanych przez →SLA - PION PLASTYCZNY. Dzięki estetycznemu i funkcjonalnemu zagospodarowaniu wewnątrz oraz przestrzeni wokół Domu i umiejętnościom kulinarnym parę z Klubu Kobiet, tu np. w 1990 r. Fundacja Zaolzie zorganizowała uroczyste ognisko dla uczestników I Światowego →ZŁOTU ZAOLZIAKÓW.

Koło co roku urządza tradycyjne imprezy towarzyskie, takie jak bale, spotkania klubowe, w październiku w ramach →MIESIĄCA OŚWIATY Książki i PRASY kiermasze połączone ze sprzedażą polskich publikacji. Do sztandarowych imprez należą jednak „Dożynki Śląskie”, rozpoczynające się zgodnie z dawną tradycją ludową pochodem od domu

gospodarza (co roku w tej roli występuje inne małżeństwo) do ogrodu przy Domu PZKO, gdzie odbywa się festyn ludowy, uświetniany występami własnych lub gościnnych zespołów i kapel. Dożynki w Gutach należą do najbardziej popularnych w całym pezetkaowskim terenie. Koło ze swoimi specjalnymi widocznymi jest także w Łasku Miejskim w czasie →GOROLSKIGO ŚWIĘTA, zapach domowego chleba i kołaczy własnego wypieku przyciąga do guckiego stoiska rzesze smakoszy.

Kronika Koła prowadzona była wspólnie z kroniką gminną. Samodzielna kronikę założono w 1977 r., wpisów jednak nie dokonuje się systematycznie, z powodu braku kronikarza.

Koło liczy 113 osób.

Funkcję gospodarza „Dożynek” w 1991 r. pełnił aktualny prezes Koła, Jan Kantor

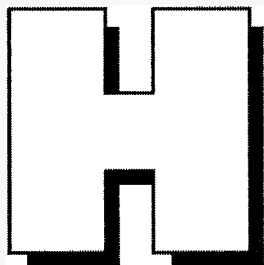
GUZIUR Emanuel

*1906 †1989

Pochodzący z Suchej Górnej nauczyciel muzyki i śpiewu (m.in. w orłowskim gimnazjum), przedwojenny działacz

młodzieżowy i narodowy, naczelny dyrygent powołanego do życia w 1927 r. Związku Polskich Chórów w Czechosłowacji, żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, po 1947 r. czołowy działacz PZKO. W 1952 r. został kierownikiem Komisji Śpiewaczo-Muzycznej, która powstała z powołanego do życia w 1948 r. →ZRZESZENIA ŚPIEWACZEGO przy PZKO. Był wykładowcą na kursach pracy świetlicowej, dyrygentem chórów, często na uroczystościach centralnych Związku dyrygował kilkusetosobowymi połączonymi chórami PZKO. Choć wiele lat mieszkał w Polsce, z Zaolziem był stale związany.

HALFAR Franciszek

*1923 †1995

Z zawodu agrom, pracował w gospodarstwie rolnym w Lutyni Dolnej. Pochodził ze znanej polskiej rodziny, w okresie przedwojennym zaangażowanej w działalność organizacji społecznych w regionie orłowskim. Miejscem zamieszkania związany był z Lutynią Górną, gdzie działacze PZKO należeli do niezwykle aktywnych i bardzo uzdolnionych pod względem artystycznym. Na czele tego Koła stał 30 lat. Był inicjatorem budowy Domu PZKO w Lutyni Górnej (→ORŁOWA-LUTYNIA), członkiem →ZG PZKO, pracował w Komitecie obwodowym kół orłowskich, śpiewał w chórze Koła.

HALKA

Chór żeński ze Stonawy rozpoczął swoją działalność w 1951 r. pod batutą Józefa Firli. Początko-

wo był chórem mieszanym. W 1955 r. na dwa lata wszedł w skład nowo założonego ZPiT →GÓRNIK w Karwinie. Potem stał się chórem żeńskim. 3-4 VII 1955 r. brał udział w Festiwalu Pieśni Chóralnej w Poznaniu. Następny występ na tym festiwalu odbył się już pod batutą Anny Cyrzyk. W 1965 r. koncertował również w TV. Zyskuje laur XX-lecia PRL. Jego dyrygentami byli: Józef Firli, Walter Wygrys, Anna Cyrzyk. W 1995 roku „Halka” połączyła się z chórem męskim →SIŁA, tworząc chór mieszany „Stonawa” pod batutą Marty Orszulik.

HARFA chór męski

Z inicjatywy zarządu Koła Czeski Cieszyń - Centrum z Adamem Kubalą na czele udało się pozyskać kompozytora Karola Hławiczkę na kierownika artystycznego i dyrygenta powstałego w 1949 r. chóru męskiego. Nazwę „Harfa” nadano zespołowi na I Festiwalu

„Halka”

Połączone „Harfy”: męska i żeńska na Festiwalu Pieśni Chóralnej w 1986 r. z dyrygentem Alojzym Kaletą

Muzyki i Śpiewu (21 IV 1950 r.) odbywającym się w czesko-cieszyńskim →PIĄSCIE. Do 1954 r. występował m.in. w Cz. Cieszynie i w Trzyńcu na tematycznych Festiwalach Muzycznych. Po rezygnacji Karola Hławiczki (wyprowadził się do Polski) batutę chóru przejmowali kolejno Paweł Trombik, Józef Firla i Andrzej Zielina.

Ponawiane próby uaktywnienia zespołu nie przyniosły spodziewanych rezultatów. „Harfa” zamilkła w 1954 r.

Dopiero w 1964 r. z inicjatywy prezesa Koła Czeski Cieszyn, →KAROLA POLAKA, powstał chór męski i

przyjął nazwę swego poprzednika. Dyrygentem został nauczyciel wychowania muzycznego Edward Kaim, akompaniaturką zaś Krystyna Heczko, nauczycielka muzyki. Do ówczesnych tradycji można zaliczyć doroczne koncerty w sali Teatru Cieszyńskiego przy współudziale wybitnych pianistów, skrzypków i wokalistów. Po „Koncercie Wiosennym” w 1971 r., na którym występowały wszystkie zespoły śpiewacze czesko-cieszyńskiego Koła, Edward Kaim zrezygnował z dyrygentury. Po nim funkcję tę objął Alojzy Kaleta, doprowadził do wspólnych wystę-

pów chóru męskiego „Harfa” oraz →HARFA-CHÓRU ŻEŃSKIEGO. Znacznie wzbogacał repertuar zespołów o opracowania przeznaczone dla chóru mieszanego. Pozyskał też utalentowaną pianistkę, Danutę Palowską, nauczycielkę muzyki. Połączone „Harfy” po raz pierwszy przedstawiły się publiczności na „Koncercie Galowym” z okazji zakończenia Obchodów Kopernikowskich i Roku Nauki Polskiej.

Do największych osiągnięć obu „Harf” należy zaliczyć udział w III i VII Światowym Festiwalu Chórów Polonijnych w Koszalinie w 1976 r. i 1988 r. oraz udział w jubileusz-

Orłowskie „Hasło”

wym XX Międzynarodowym Festiwalu Pieśni Chóralnej w Międzyzdrojach.

Funkcję prezesów samorządu chórów pełnił od 1971 r. kolejno Lidia Gojniczek, Leszek Branny, Adolf Balon, Emil Marcinek i Maria Cymorek (która od 1980 r. pełniła również funkcję kierowniczkę chóru żeńskiego). Po 8 latach pracy z chórem męskim Alojzy Kaleta zrezygnował z tej funkcji. Przewodzącą prowadziła zespół (od 1980 r.) Ewa Przeczek. Po niej obowiązki te przejęła wykładowca Zakładu Muzycznego Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, Krystyna Suszka, w 1987 r. zaś dyrygentem został Alojzy Kopoczek z Filii UŚ w Cieszynie.

W 1993 r. doszło do połączenia organizacyjnego obu „Harf” i powstania zespołu mieszanego pod nazwą „Harfa”, pod batutą Alojzego Kopoczka. (A. K.)

HARFA chór żeński

Entuzjastki śpiewu chóralnego Stefania Zielina i Romana Zahraj doprowadziły w 1958 r. do wznowienia działalności chóralnej w Kole Czeski Cieszyn. Pozyskały do współpracy Alojzego Kaletę, hutnika z Wędryni-Zaolzia, który podjął się prowadzenia chóru żeńskiego „Harfa”.

Pracę chóru wspomagały nauczycielki muzyki Maria Cieniała i Maria Helis (od 1964 r.).

Ofiarnie na rzecz chóru pracowały jego kierowniczkę Stefania Zielina i Lidia Gojniczek (od 1963 r.). Zespół szybko dołączył do czołówki chórów PZKO.

Czasowo dyrygowały Wanda Filipek, Jerzy Kaleta oraz Halina Kraina. Dyrygent Alojzy Kaleta w 1990 r. rozstał się z „Harfą”.

W 1993 r. doszło do połączenia organizacyjnego chóru żeńskiego

„Harfa” z → HARFA - CHÓREM MĘSKIM w zespół mieszany. A. K.)

HASŁO (Orłowa)

Chór męski „Hasło” Orłowa powstał 17 II 1927 r. Początkowo prowadzili go: Emanuel Fierla (dyrygent w latach 1927-35), Brunon Pastuszek (z-ca dyrygenta), Franciszek Szarowski (prezes), Władysław Fierla (sekretarz) oraz Józef Wnęk (skarbnik).

Pracę Emanuela Fierli kontynuowali: →EMANUEL GUZIUR (1935-37), Józef Lugsch (1937-39), →EMIL JĘDRZEJCZYK (1947-52) →EUGENIUSZ FIERLA (1952-54), Brunon Rygiel (1954-86) i Władysław Rusek, prowadzący zespół od 1986 r.

Korzystając z gościnności Gimnazjum im. J. Słowackiego w Orłowej, chór wznowił działalność w 1947 r. W swoim repertuarze

ma 150 pozycji - opracowań pieśni artystycznych kompozytorów zaolziańskich, polskich i światowych, jak i pieśni sakralne. Chór „Hasło” często koncertował na Zaolziu, w Polsce (na festiwalach w Poznaniu, Koszalinie oraz w Darłowie, Dąbkach i Kołobrzegu, Giubczycach, Katowicach, Mikołowie, Piekarach Śląskich, Raciborzu i Ustroniu). W latach 1954-86 pod batutą Brunona Rygla zespół święcił największe tryumfy, dając blisko 500 występów.

W powojennej działalności zespołu uczestniczyło 112 chórzystów. Od początku lat 90. występuje razem z →CHNP. Ich wspólnym sukcesem był występ 15 II 1992 r. w Praskich Dniach „Śpiewu Chóralnego, zdobycie „Srebrnej Wstęgi” i nagrody specjalnej za wykonanie „Alarmu” Jerzego Kołaczewskiego.

„Hasło”, zajmując czołowe lokaty na festiwalach i konkursach, otrzymywało za swoją działalność szereg odznaczeń: wszystkie stopnie odznaczeń PZKO, Odznakę Honorową I stopnia Polskiego Związku Chórów i Orkiestr w Warszawie i w 1986 r. „Zasłużony dla Kultury Polskiej”.

Od 1957 r. prowadzona jest Kronika Chóru obejmująca obecnie 4 tomy. Spisali ją: Rudolf Fierla, Józef Chorzęmpa, obecnie kronikę prowadzi Leon Kasprzak, prezes chóru.

19 IV 1997 r. odbył się jubileuszowy, a zarazem pożegnalny koncert „Hasła”. Niektórzy jego członkowie zasilili szeregi →CHÓRU NAUCZYCIELI POLSKICH.

„Hasło” Skrzeczów - siedemdziesięciolecie na obchodach jubileuszu (26.10.1996)

HASŁO (Skrzeczoń)

Chór mieszany ze Skrzeczonia został założony w 1926 r. przez nauczyciela Józefa Płonkę. W latach 1938-69 z wojenną przerwą prowadził go nauczyciel Rudolf Wójcik. Ostatnie 27 lat dyryguje nim Władysław Ożóg. Funkcję drugich dyrygentów pełnią siostry Halina Pribula i Aleksandra Ślędeczek. Od 1957 r. przy „Hasle” pracował chór „Hasełko” pod kierownictwem Elżbiety Wójcik, a ponadto w latach 50. popularny kwartet rewersów pod batutą Erwina Kalusa. W swojej 70-letniej historii chór dał 650 występów na Zaolziu i w Polsce. Posiada najwyższe odznaczenia miasta Bogumin, Złotą Odznakę Honorową z Laurem IV stopnia Polskiego Związku Chórów i Orkiestr w Warszawie oraz Złotą Odznakę PZKO.

HAWIERZÓW CENTRUM

Koło zostało założone 6 II 1955 r. Na pierwszego prezesa wybrano Stanisława Ślusarczyka. Najdłużej

funkcję prezesa piastował Reinhold Michalski, nieco krócej, obecny prezes, Oswald Siwek. Koło nie posiada własnej siedziby.

W swojej pracy Koło Hawierzów-Miasto miało wiele ciekawych inicjatyw. Przez cztery lata pod batutą Ludwika Kocura działał chór mieszany, prezentujący pieśni zaolziańskie i polskie. Był też zespół taneczny (1957-64), którego układy choreograficzne nawiązujące do ludowych tańców opracowywała Marta Foldyna.

W drugiej połowie lat 60. i na początku 70. Reinhold Michalski, Władysław Sikora oraz Oswald Siwek skupili grono zainteresowanych prelekcjami w Klubie Propozycji. Były to spotkania z pisarzami zaolziańskimi i z prelegentami →ZG PZKO.

Wtedy również rozkwitała działalność młodzieżowa. W Klubie Młodych „Pod Arkadami” rej wodzili Henryk Kiedroń i Bogdan Kiszka, urządzając wystawy malarstwa (np. Tadeusza Ramika), spotkania z ciekawymi ludźmi Zaolzia. W la-

Uczestnicy zebrania założycielskiego Koła Hawierzów - Centrum (1956)

tach 60. działał także zespół jazzowy (bracia Foldynowie), których występy cieszyły się powodzeniem na całym Zaolziu, zwłaszcza zaś w bliskich Błędowicach.

Rosnącą popularność zyskiwał Klub Emerytów (założony 18 XI 1976 r. przez Antoniego Adamka). Pod kierownictwem Jana Nendzy, Józefa Bieleckiego, a od 1985 r. Józefa Folwarcznego seniorzy organizują regularnie spotkania, wysłuchują prelekcji i wybierają się na wycieczki „po zdrowie”.

Spośród zasłużonych działaczy Koła nie sposób nie wymienić Antoniny Adamka, Reinholda Michałskiego, Rudolfa Fronca (niespożytego organizatora życia PZKO), Władysława Czopika (długoletniego skarbnika Koła), Marty Foldyna, Bronisława Kaplity, czuwającego nad pracą rejonowych.

Kronika Koła jest niepełna i wyrywkowo opisuje tradycyjne imprezy Koła, jak spotkania klu-

bowe, wycieczki krajoznawcze, spotkania przy choince, bale, i uroczystości organizowane z myślą o najmłodszych - Dzień Dziecka, mikołajówki czy zakończenie roku szkolnego.

Koło liczy 231 członków.

HAWIERZÓW SUCHA ŚREDNIA

Inicjatorem powstania Koła był nauczyciel Emil Jonszta. Założycielskie zebranie odbyło się 23 XI 1947 r. (równocześnie powstało →SMP). Pierwszym prezesem został wybrany Jan Sztefek. Najdłużej, bo 15 lat, pełnił tę funkcję Józef Taraba (*1931 †1991), który już jako wiceprezes był kierownikiem technicznym przy budowie świetlicy. Jan Folwarczny (*1913 †1982) piastował tę funkcję przez 13 lat, dzięki jego staraniom i pod jego kierownictwem wybudowano świetlicę, której budową kierował. Od 1990 r. prezesem jest Lidia Pawlas (w swoim czasie także protokolant, rejonowa i sekretarz).

Nie mając stałej siedziby, Koło zmuszone było przenosić się raz z Suchej Dolnej, raz z Suchej Średniej. Po wielu perypetiach, próbach, uzyskano w 1974 r. zezwo-

Hawierzowskiemu Klubowi Seniorów - czemu trudno w najmłodszym mieście Republiki się dziwić - stuknęła dwudziestka: obchodom Jubileuszu towarzyszyła wyszukana zabawa (1996)

Średniosuscy tancerze w 1955 r.

lenie na rozpoczęcie przybudówki i adaptację świetlicy PZKO w budynku Ewangelickiej Gminy Cmentarnej (obecnie Dom Zborowy Kościoła Ewangelickiego A.W.)

W Kole działa Klub Kobiet (od 1947 r.), Klub „Panów w Najlepszych Leciech” (od 1981 r.) oraz Klub „Średniej Generacji” (od 1994 r.) skupiający na wspólnych zajęciach, grach i pogaduszkach kilka zaprzyjaźnionych rodzin.

Powojenna działalność kulturalna w Kole nawiązywała do tradycji przedwojennej. Reaktywował swoją działalność chór, zespół teatralny, zespół młodzieżowy. Wszelkie uroczystości urozmaicał chór mieszany (1948-56). Do 1975 r. działał chór męski „Hejnał”, który w 1975 r. z powodu zbyt małej liczby chórzystów połączył się z chórem górnosuskim, tworząc chór „Sucha”. Dyrygentem

„Hejnału”, a później „Suchej” był Adolf Dzik. Śpiewano utwory rodzimych i obcych kompozytorów.

Zespół taneczny (1945-88), wykonujący ludowe tańce śląskie i polskie, początkowo prowadzony był przez nauczycieli. W latach 60. zespołem opiekował się instruktor. Od razu podniósł się poziom artystyczny. W repertuarze znalazły się ludowe tańce śląskie i narodowe polskie (krakowiak, mazur, kujawiak, oberek, polonez, polka warszawska i inne). Zespół występował na imprezach związkowych oraz uczestniczył w konkursach. Sukcesy zespołu były także zasługą jego kierowniczk, Danuty Janik-Jaworek.

W ciągu 33 lat zespół teatralny wystawił wiele sztuk z repertuaru polskiego i zaolziańskiego, np. „Gwałtu, co się dzieje” A. Fredry czy „Niemców” L. Kruczkowskiego.

Reżyserował (już w latach przedwojennych) Karol Janik.

W latach 1946-52 działały w Kole zespoły śpiewacze, żeński tercet i męski kwartet. Częściowo tradycję tę kontynuował sekstet żeński. Od połowy lat 60. aż po 1972 r. działała w Kole kameralna orkiestra młodzieżowa.

W cztery lata po zaniknięciu zespołu teatralnego został w Hawierzowie-Suchej utworzony teatrzyk → BIA-BIA-BIA, który w ciągu 5 lat istnienia pozyskał niejednego młodego człowieka do pracy w Kole. Był to typowy teatrzyk autorski oparty na ścisłej współpracy reżysera i aktorów. Własne teksty, pieśni i muzyka czasami oparte na opowiadaniach (Andrzeja Bursy) czy światowych dramatach (Bertolda Brechta) były często okazją do animowania parateatralnych wieczorów młodzieżowych.

Klub Kobiet do 1968 r. nie pracował regularnie, jednak w trudnych latach powojennych proponował paniom kursy szycia i gotowania. Te ostatnie prowadziła Emilia Kołder, autorka książki „Kuchnia Śląska” (Profil, Ostrawa 1972). Po niej kierownictwo objęły: energiczna i pełna pomysłów Emilia Cienciąła, a następnie Marta Folwarczna.

Spotkania kobiet odbywają się w środy. Panie śpiewają piosenki, czytają ciekawostki i wymieniają wzory robótek ręcznych. W tych ostatnich zasłynęła Anna Dzik (również wieloletnia rejonowa). Od 1988 r. co dwa lata urządzone są wystawy, zazwyczaj wzbogacone pokazem obrzędu ludowe-

go, ekspozycje robót ręcznych, którym towarzyszy bufet z przekąskami i obowiązkowa loteria.

W Kole niezmiennie ceniona jest Olga Kiszka, zawsze służąca pomocą w sprawach kulinarnych. Panie zaangażowane są w przygotowania poczęstunków na imprezy Koła.

Panowie skupieni w „Klubie Panów w Najlepszych Leciech”, którego pomysłodawcą był Gustaw Folwarczny (animator kultury, organizator i reżyser niejednej imprezy), w co drugi poniedziałek organizują pogawędkę tematyczną, w czwartki zaś wybierają się zazwyczaj na wycieczki krajoznawcze.

Zasłużonymi działaczami Koła byli: Ludwik Rozbrój - pełniący przez 34 lata różne funkcje w zarządzie, a także budowniczy

światlicy i gospodarz. Karol Puczek 25 lat z poświęceniem pracował w zarządzie, zawsze gotowy do pomocy. Gustaw Kożusznik, długoletni kasjer, a Karol Kubica budowniczy światlicy i prowadzący kartotekę. Od 23 lat pracuje aktywnie w Kole Bronisław Słowik, pełniący różne funkcje w zarządzie, a przede wszystkim gospodarz techniczny, bez którego nie obyłaby się żadna impreza. Pomagał mu gospodarz - inwentaryzator i konferansjer w jednej osobie, Władysław Folwarczny. Gospodynią światlicy jest Helena Taraba, koordynująca całość przedimprezowych przygotowań. Wielu spośród wymienionych należało do długoletnich chórzystów.

Tradycyjnymi imprezami Koła są: Dzień Matki, Dzień Dziecka,

dożynki, bale, spotkania przy choince, smażenie jajecznicy i pogadanki.

Koło nie prowadzi systematycznie kroniki. Liczy 291 członków

HAWIERZÓW SZUMBARK → SZUMBARK

HAWIERZÓW III SZUMBARK

Koło powstało 5 II 1956 r. po przejściu członków PZKO z macierzystego Koła w starym Szumbarku. Pierwszym prezesem został wybrany Adolf Farny (*1912 †1958), po nim funkcję prezesa objął najpierw Erwin Jonszta. W 1967 r. prezesem (piastuje tę funkcję do dziś) została Zofia Pawłasowa.

Początkowo siedzibą Koła był barak budowlanych przy bocznicy kolejowej. Potem korzystano z lokali Miejsowego Ośrodka Agitacyjnego. W 1990 r., wraz z jego likwidacją, Koło stało się bezdomne. Obecnie zebrania odbywają się w mieszkaniu przewodniczącej, a sporadycznie, za opłatą, w świetlicy Związku Inwalidów. Wśród działaczy na szczególne wyróżnienie zasługują państwo Zofia i Jan Pawłasowie oraz niezapomniany społecznik, Jan Wojewoda (*1920 †1995).

W Kole pracowała sekcja teatralna (1956-62) pod kierownictwem reżysera Jana Wojewody, również autora wielu cieszących się powodzeniem skeczów i jednoaktówek, jak „Stara miłość”, „Zapomniany sen”, „Na urodzinach” czy „Życie w Hawierzowie”. Wy-

Wystawa Klubu Kobiet w Średniej Suchej (1994) zbiegła się z jubileuszem przewodniczącej, M. Folwarcznej. Pokaz obrządku ślubnego celebrował J. Hrubą

stawiono także sztukę E. Farnika „Iste roki”. Działał zespół taneczny (1956-61), pod kierunkiem Zofii Pawlasowej, prezentujący tańce polskie i śląskie. Koło trafiło ubywanie pezetkaowców. Reagując na to, zarząd przystąpił do organizowania małych zespołów świetli-cowych. Przykładowo powstał duet - w 1958 r. Anna Golasówna i Tadeusz Miczo zdobyli pierwsze miejsce w konkursie duetów w Hawierzowie.

Przy Kole działała mini-orkiestra, która w 1962 r. zaczęła pracować w Błędowicach Dolnych pod kierownictwem Władysława Biłki.

Odpiływ pezetkaowców bezskutecznie próbowano rekompensować współpracą z pobliskimi szkołami zawodowymi - górniczą i budowlaną, do których uczęsz-

czało wiele zaolziańskiej młodzieży. Koło w tej sprawie nie spotkało się z poparciem → ZG PZKO.

Klub Kobiet działa przy Kole od samego początku. Panie dbają o posiłki, pomagają Kołu w Szumbarku przy dożynkowych bufetach. Od 1975 r. pracą kobiet kieruje Marta Popiołkowska.

Prowadzenie kroniki zainicjował w 1966 r. Erwin Jonszta. Jego pracę od 1976 r. kontynuuje Jan Pawlas. Częścią składową pisanej ręcznie kroniki jest piękny album. Kronika mieści się w jednym tomie. W niej także można znaleźć informacje o współpracy Koła z polskim przedszkolem w Szumbarku, polską szkołą w Hawierzowie-Błędowicach oraz Klubem Emerytów w Kole Hawierzów-Centrum.

Koło liczy 62 członków.

HECZKO Karol

*1913 †1981

Nauczyciel w Jabłonkowie, po powrocie z obozu koncentracyjnego ukrywał się przed Niemcami na Siko-

rowej Kurajce w Beskidach, gdzie współpracował z oddziałem partyzanckim, a potem z radzieckimi skoczkami grupy Griniewskiego. Ledwo umilkły działa, zszedł z gór i przystąpił do ożywiania śpiewactwa. Najpierw powołał do życia chór kościelny w Nawsiu, potem chór mieszany, od 1947 r. razem z innymi założył w Jabłonkowie chór męski → GOROL, a w 1953 r. chór → MELODIA. Prowadził również → CHNP oraz → PRZEŁĘCZ w Mostach p. Jabłonkowem. (J. P.)

HEJNAŁ-ECHO

Chór męski pracuje przy Kole w Karwinie-Frysztacie. Wywodzi się z dwóch chórów męskich: karwińskiego „Echa” (powstałego w 1920 r.) i frysztackiego „Hejnału” (1935), które połączyły się w 1964 r. Połączenie chórów było spowodowane wykruszeniem się szeregów karwińskiego „Echa” na skutek zniknięcia z powierzchni ziemi większej części Karwiny w wyniku rabunkowego wydobycia węgla.

Chór „Hejnał-Echo” uczestniczył w konkursach i przeglądach chórów organizowanych przez → ZRZESZENIE ŚPIEWACZO-MUZYCZNE ZG PZKO. Dwa razy reprezentował śpiewactwo zaolziańskie na IV (w 1979 r.) i VI (w 1985 r.) Światowym Festiwalu Chórów Polonii-

Pezetkaowcy z Szumbarku (zespół taneczny) chętnie prezentują w Nydku - Głuchowej świadomość swej hawierzowskiej tożsamości (1959)

nych w Koszalinie. Laureat konkursu „O Kaganek Gwarków” w Tarnowskich Górach, koncertował na Zamku Pszczyńskim, w Otmuchowie („Lato Kwiatów”) w Nysie, Grodkowie, w Rudach, Katowicach („Trojok Śląski”), w Raciborzu a ostatnio w Jastrzębiu - Zdroju, gdzie wziął udział w IV Międzynarodowym Festiwalu Chórów im. ks. Anzelma Skrobola.

Za swoją działalność otrzymał m.in. odznaczenia PZKO wszystkich stopni oraz „Złotą Odznakę z Laurem” Polskiego Związku Chórów i Orkiestr, jak również wiele medali i dyplomów krajowych. Ma różnorodny repertuar - od pieśni

ludowych, artystycznych po sakralne. Obecnie śpiewa w zespole 32 chórzystów. Trzydzieści lat nieprzerwanie kierował pracą zespołu dyrygent Józef Foltyn. Po nim próbowali swoich sił obiecujący i zdolni absolwenci Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, Zbigniew Niemczyk i Adam Szczygieski.

Ostatecznie samorząd chóru pod kierownictwem Brunona Pieczki pozyskał na stanowisko dyrygenta Halinę Kraina. Seria udanych występów pod jej batutą pozwala mieć nadzieję, że motto chóru, „Leć pieśni w dal”, długie lata będzie jeszcze rozbrzmiewać na Zaolziu. (B.P.)

HUTNIK

Polski Zespół Śpiewaczy działający przy Domu Kultury w Trzyńcu zrzesza 70 członków. Chór męski powstał w 1954 r., żeński w 1955 r. Chóry występowały bądź samodzielnie, bądź jako chór mieszany. W ramach „Hutnika” pracował też kwartet męski i dwa tercety żeńskie.

Założycielem i długoletnim (25 lat) kierownikiem artystycznym zespołu był →KAROL WRONKA. Od 1985 r. zespół prowadzi dyrygent z Polski, Cezary Drzewiecki. Prezesem i kierownikiem artystycznym zespołu od 1969 r. jest Jan Hławiczka.

„Hejnał-Echo” nlejednokrotnie występował w Polsce (1982)

„Hutnik”

Chór koncertował w 12 krajach europejskich, najczęściej w Polsce. Był wyróżniony na festiwalach w Koszalinie, Rzeszowie. Zdobył złoty medal w Ogólnopolskim Konkursie Chórów w Pradze, a także „Złotą Lirę” w Międzyzdrojach. Występował w Filharmonii Narodowej w Warszawie oraz w bazylikach i katedrach w Częstochowie, Krakowie i Warszawie.

„Hutnik” był prezentowany w telewizji warszawskiej, katowickiej, sarajewskiej, ostrawskiej i wiedeńskiej. Śpiewał na wielu falach radiowych. W 1989 r. nagrał płytę pt. „Znasz-li ten kraj”, a w 1995 r. wydał CD „Tu jest mój dom”.

W 1994 r. dwukrotnie koncertował w Austrii - inaugurował „Dni Kultury Polskiej” w Wiedniu, występował na Kahlenbergu oraz na-

grał audycję na zamówienie tamtejszej telewizji.

Dał przeszło 350 koncertów, 1100 krótkich występów. Gościł chóry z 9 krajów Europy.

Wśród wielu innych odznaczeń i wyróżnień „Hutnik” otrzymał odznaczenie „Zasłużony dla Kultury Polskiej” Ministerstwa Kultury i Sztuki Rzeczypospolitej Polskiej.

(J. H.)

IKRA

Internatowy Kurs Reżysera i Aktora (IKRA) organizowany w czasie wakacji przez Sekcję Kultury Teatralnej →ZG PZKO dla amatorów teatru z pezetkaowskiego terenu, najczęściej w →OŚRODKU SZKOLENIOWYM ZG PZKO w Koszarzyskach, ale również w innych obiektach, np. w Domu PZKO w Milikowie-Centrum, w beskidzkich hotelach. Kierownikiem artystycznym kursu był Karol Suszka, w początkowym okresie zajęcia prowadził razem z Markiem Mokrowieckim, którego później alternował Jerzy Möhwald. Na kursie powstały takie inicjatywy jak →TEATRZYK ZG PZKO, pod artystyczną opieką Marka Mokrowieckiego, z kursantów wytworzył się także Teatr im. Majora Szmauza (→SZMAUZ). Osobowością kursów, najpierw w roli słuchacza, a później wykładowcy, był Janusz Klimsza, który z grupą uczestników (jako „Ikra”) przygotowywał przedstawienia, często wystawiane np. na →MELPOMENKACH. Wykłady prowadzone przez czeskich i polskich znawców teatru dotyczyły również teatrologii, ruchu sceniczne-

go, muzyki, tańca, odbywały się spotkania autorskie z zaolziańskimi literatami i in. W połowie lat 90. prowadzenia kursów podjęła się jedna z polistopadowych polskich organizacji, Gmina Artystyczna im. mj. Szmauza, z której teatrem związany jest gościnnie reżyser Janusz Klimsza.

IKS - INTERKLUB KOŚCIELEC STANISŁOWICE

Kluby Młodych „Ikar” Koła z Cierlicka-Kościełca i Klub Młodych Koła Cz.Cieszyn-Stanisławice, ściśle współpracujące z sobą od 1976 r. w styczniu 1981 r. połączyły siły, tworząc jeden Interklub Kościelec-Stanisławice, nazywany popularnie „IKS-em”. Była to niespotykana w pracy PZKO fuzja klubów (znanym zjawiskiem było natomiast dołączanie mniejszych klubów do większych i silniejszych).

Wybrano wspólną Radę z prezesem Janem Szymanikiem i wódcą Janem Przywarą na czele. Klubowicze spotykali się regularnie w Domu Kultury w Stanisławicach i organizowali ciekawy program, np. całoroczny konkurs „O uniwersalnego klubowicza”, wieczory literackie („Z poezją na ty”, „Adam”, „Zielony Konstanty”, „Książka moim przyjacielem” itp.), wieczory gier i zabaw, wigilijki, sylwestry i inne. Popularne były imprezy w plenerze, takie jak smażenie jajecznic, „Noc świętojańska” (z poszukiwaniem kwiatu pa-

Witold Rybicki, aktor i reżyser SP,
prowadzi zajęcia na „Ikrze” (1982)

Fot. STEFAN TARUGA

proci), wycieczki w góry. Organizowano imprezy z udziałem okolicznej młodzieży, np. „Babski Show” (z okazji MDK), majówki, Andrzejkę, mikołajówki i „Urodziny IKS-u”. Imprezy te do dziś kojarzą się z ciekawym programem, pomysłową formą i dobrą zabawą.

Wyjątkową imprezą w skali Zaolzia była wystawa - „Ludowe narzędzia pracy”, zorganizowana w 1981 r. z okazji Roku Kultury Ludowej.

APROPO

Reprezentacyjnym zespołem IKS-u był „Teatrzyk Apropo” - prezentujący humor i satyrę. Został poszerzony o „Studio Dramatyczne”. Zadebiutował w 1981 r. na →MELPOMENKACH „Tryptykiem Satyrycznym”. W Melpomenkach uczestniczył 8 razy, prezentując 12 spektakli, czterokrotnie zaś zdobył jedyne trofeum przeglądu - „Laur” publiczności.

Wesołe, ironiczne, barwne spektakle, przede wszystkim z cyklu „Za siedmioma górami” podobały się również widzom z innych Kół. Wysoko oceniane były spektakle autorskie („Człowiek”, „Trzy obrazki z historii tego świata”, „Nie zginęła”, „Słowa, słowa, słowa”).

W 1984 r. „Teatrzyk Apropo” razem z teatrzykiem →BLA-BLA-BLA z Hawierzowa - Suchej Średniej zorganizował w Domu PZKO w Będowicach „Rewię”, w której zaprezentowali się młodzi wykonawcy z Zaolzia.

„Studio Dramatyczne Teatrzyku Apropo” na Melpomenkach: „Trzy obrazki z historii...” (1983)

Dyrektorem i gwiazdorem „Teatrzyku Apropo” był Jan Szymanik, kierownikiem artystycznym (autorem, reżyserem i scenografem) Jan Przywara, konsultantem artystycznym w latach 1981-82 aktor →SCENY POLSKIEJ Teatru Cieszyńskiego, Jan Monczka (od tego czasu utalentowanych aktorów „Apropo” nazywano „aktorami dobrej monczki”). Wśród aktorów wyróżniali się Wiktor Witosz, Czesław Glac, Maria Kuczerepa, Andrzej Szymanik.

Od uroczystych narodzin IKS-u w 1981 r. w życiu Klubu uczestniczyła także młodzież z Cierlicka-Centrum. Wspólnie reaktywowano Klub Młodych „Utopcy”. Wynikiem ścisłej współpracy obu klubów był zespół taneczny pod kierownictwem Barbary Gałuszka-Glacowej i Andrzeja Szymanika. Tańce w choreografii Ireny Gałuszka przez kilka lat były ozdobą wszystkich bali PZKO w Cierlicku i Stanisławicach.

Klubowicze IKS-u uczestniczyli w życiu Kół i na Kościelcu, i w Sta-

niśłowicach. Sami trzykrotnie zorganizowali Rajd Rowerowy Żwirki i Wigury z emocjonującą „próbą sił” - tzw. „Rower Challenge”. Na mistrzostwach PZKO oraz →POŁONIUNYCH IGRZYSKACH SPORTOWYCH wysokie lokaty zajmowali biegacze Kazimierz Szymanik i Alojzy Glac oraz Barbara Glac i Andrzej Szymanik w ringo.

Corocznie uroczyście obchodzono „urodziny” IKS-u. W 1991 r. na 10. urodzinach rozdano medale „Zasłużony dla IKS-u” i oficjalnie rozwiązano Interklub. Nieoficjalnie iksowcy nadal spotykali się, najczęściej przy budowie Domu Polskiego Żwirki i Wigury w Cierlicku. Niemalby był ich wkład finansowy na konto tej budowy - dochód z sześciu „Sylwestrowych Show” (lata 1989-95). Głównym organizatorem był Andrzej Szymanik oraz Wiesław Drobisz i Janusz Kula, dary sponsorskie ofiarowali bracia Stanisław i Czesław Glacowie.

Bogate życie klubowe zostało odnotowane na łamach 4 tomów „Dziennika Klubowego”. (J.P.)

IMPREZY OBWODOWE PZKO

Komitety Obwodowe PZKO powoływano zaraz po założeniu Związku. Ich działalność nie była systematyczna, toteż praca ich ustalała. Na początku lat 70. ponownie powołano Komitety Miejskie i Obwodowe, tym razem nadając im osobowość prawną. Funkcjonowały do 1990 r.

Obwód czeskokieszyński organizował dziesięciokrotnie w parku

Teatryk „Apropo” na VII Zlocie Młodzieży Związkowej w Bystrzycy (1982)

Adama Sikory tradycyjne „Wianki”, nawiązujące do obrzędów ludowych, zawsze z bogatym programem kulturalnym, na który zapraszano zespoły reprezentacyjne → ZG PZKO i z Polski. Apropozycję gwarantowały Koła obwodu. W parku Sikory odbył się także koncert polskiego zespołu „Republika”, który zgromadził ponad 7 tys. widzów.

Obwód hawierzowski wiele lat organizował „Koncerty Przyjaźni” w tamtejszym Domu Kultury. Występy zespołów ZG oraz zaproszonych z Polski i Czech wyróżniały się wysokim poziomem artystycznym. Obwód organizował także gościnne występy zespołów z Opola, Bydgoszczy i Zespołu Harcerskiego „Gawęda” z Warszawy (je-

den z koncertów zorganizowano w Hali Sportowej). W tymże obwodzie Koło Błędowice regularnie urządza „Dożynki” z pochoodem, znakomitą kuchnią śląską.

Obwód trzyniecki też może poszczycić się „Dożynkami”, które organizuje Koło Guty. Składa się na nie ciekawy program kulturalny, wyborna kuchnia i przemarsze folklorystyczne. Do imprez obwodowych można zaliczyć także organizowaną od szeregu lat → OSZELDÓWKĘ w Nieborach. Do historii przeszły natomiast takie imprezy, jak rewia „Nasza Piosenka”, siedmiokrotnie organizowana przez Leszną Dolną. Impreza ta następnie przeobraziła się w → FESTIWAL PIOSENKI POLSKIEJ w Karwinie.

Z inicjatywy ZG PZKO zorganizowano kilka → FESTYNÓW GÓRSKICH w → OŚRODKU SZKOLENIOWYM w Koszarzyskach, które z czasem przeobraziły się w imprezę obwodu bystrzyckiego. W tym obwodzie organizowano także → ZŁOTY MŁODZIEŻY ZWIĄZKOWEJ, imprezę o zasięgu ogólnozwiązkowym. W programie przedstawiały się przede wszystkim zespoły młodzieżowe z Polski, imprezą towarzyszącą był turniej siatkówki drużyn PZKO.

Obwód orłowski organizował koncerty w Domu Kultury, tak zespołów ZG, jak i miejscowych Kół. Tradycyjne „Wianki” organizowano w Kole Orłowa - Lutynia.

Obwód jabłonkowski to przede wszystkim → GÓROLSKI ŚWIĘTO, które pod przewodnictwem Koła Jabłonków współtworzą również Koła obwodu bystrzyckiego. W przygotowaniach pomaga ZG PZKO.

Obwód gnojnicki to zwłaszcza występy jego zespołów w Domu Kultury w Trzyciezu, organizowane dwa razy w roku.

Obwód karwiński słynie z koncertów organizowanych w tamtejszym Domu Kultury. Wykonawcami były zespoły ZG - ZPiT → GÓRNIK, ZPiT → OLZA, → RYTMKA, a także wielu solistów i piosenkarzy z Polski.

Do imprez obwodu bogumińskiego można było zaliczyć wspólne koncerty zespołów pezetkowskich, a także → MUZYCZNE JESIE-NIE.

(E.Sz.)

ITD

Na początku byli młodzi ludzie z Karwiny 8 - Granic, którzy chcieli zmienić świat. Albo przynajmniej

wszystko wokół siebie. Byli to Regina Seifert, Janina Szewieczek, Anna Szweda, Wiesław Orszulik, Leszek Ćmok i Roman Najder. Oprócz pomocy Kołom (Karwina 8 - Granice, Darków, Karwina - Raj) w organizowaniu różnych akcji - od bali poprzez śmigusówki po akcje szkolno-dziecięce zdecydowali się na teatr małych form. Rozpoczęli od spektaklu na temat J. Tuwima „Ewa”, wystawionego na →MELPOMENKACH w 1983 r. Do składu zespołu dokooptowali człowieka, który pisał, reżyserował i był aktorem we własnych spektaklach, „teatrowicza” sercem i duszą, Tadeusza Kondziolkę. Był on również autorem popularnych wśród melpomenkowej publiczności songów. Grupie skupionej wokół „Teatryku” nie chodziło tylko o sam teatr, traktowała go jako jedną z wielu form oddziaływania na zewnątrz. Na próby przychodzili fani „Teatryku”, którzy sami nie uczestniczyli w tworzeniu spektakli, ale razem z grupą aktorów

Fot. WIESŁAW PRZECZEK

organizowali inne imprezy, takie jak wspólnie wyprawy, imprezy okolicznościowe, od kopaczówek, przez wianki po jajecznicę nad Olzą. Duszą tych pozateatralnych inicjatyw byli znowu ludzie z „Teatryku”. Było ich wielu, do tych, którzy dołączyli później i stali się stałą kadrą, należeli Grażyna Lipka, Henryk Hanzel i Roman Chorzempa. Niezapomnianą postacią „Teatryku” był Roman Gałuszka - „Kolumb”. Postacie sceniczne kreował niezwykle przekonująco i z wdziękiem, który potrafił podbić serca publiczności.

W 1993 r. „Teatryk” hucznie obchodził swoje 10-lecie. W 1988 r. powstał przy „ITD” dziecięcy „Mały Teatryk”, który także zdobywał laury melpomenkowe. Wyjeżdżał na festiwale teatrów dziecięcych do Polski, skąd przywoził nagrody i wyróżnienia. „Teatryk ITD” oraz jego „młodszy brat” współpracowali z Polską Szkołą Podstawową i Kołem w Karwinie-Nowym Mieście, z Kołami w Darkowie, Karwinie-Raju, Klubem Młodych w Stonawie. Efektem tej współpracy było wiele dobrych imprez, ale też i przyjaźni na długie lata. (T.K.)

Fot. WIESŁAW PRZECZEK

JABŁONKÓW

Koło powstało 30 XI 1947 r., pierwsze przygotowawcze zebranie odbyło się już w lipcu w hotelu „Silesia”. Prawie równocześnie założone zostało →SMP, którego działalność była ściśle związana z PZKO, wielu członków zarządu PZKO i nauczycieli pełniło funkcje również w SMP.

Pierwszą powojenną imprezę Polacy zorganizowali pod szyldem „Sekcji Sportowej Beskid Śląski” (22 XI 1947 r.). W Sali Ratuszowej odbył się wieczór towarzyski, na bufet zbierano kartki żywnościowe. Dnia 13 XII 1947 r. w Sali odbyła się pierwsza impreza Koła - teatr amatorski Koła Mosty p. Jabłonkowie wystawił sztukę L. Rydla „Zaczarowane koło”. Pierwsze polskie zespoły działały w ramach SMP. Był to chór mieszany i 7-osobowa orkiestra pod dyрекcją Gustawa Słowika, sekcja teatralna, która w Wielkanoc 1948 r. zagrała przed-

stawienie K. Krumłowskiego „Przewodnik tatrzański” w reżyserii nauczyciela, Leonarda Guńki, później również wybitnego działacza PZKO. Powstał zespół taneczny.

Zaraz po wojnie jabłonkowiacy nie rozpoczęli starania o zwrot budynku byłej →Czytelni. Pod koniec okupacji niemieckiej, w 1944 r., miała tu siedzibę przeniesiona z Berlina Ubezpieczalnia Iduna Germanii. Powojenni administratorzy (akční výbor) uważali się za jedyne spadkobiercę przedwojennych polskich majątków.

Pierwszym prezesem Koła został doktor praw, Franciszek Hanak, który w czeskosłowackich urzędach państwowych rozpoczął załatwiać formalności związane z próbą odzyskania budynku „Czytelni” dla powstałych po wojnie polskich organizacji. Miejska Rada Narodowa w Jabłonkowie i tutejsze Koło PZKO przystały w końcu na kompromis i „Czytelnia” została

Załoga Jabłonkowskiego stoiska na Święcie Górolskim w 1965 r.

Polakom przekazana do użytku. Do 1952 r., czyli do czasu likwidacji organizacji młodzieżowej, „Czytelnia służyła także SMP, męskiej i żeńskiej drużynie harcerskiej, była miejscem zebrań i spotkań świetlicowych, działalności chóru męskiego → GOROL, kółka teatralnego i innych zespołów, tu grała przedstawienia → SCENA POLSKA TC, miały miejsce powiatowe kursy dla miłośników teatru amatorskiego i zgrupowania lekkoatletów.

Obiekt wymagał remontu. Pośladł jednak tę wielką zaletę, że znajdowała się w nim duża sala ze sceną, a dookoła był ogród. W 1968 r. Koło odkupiło budynek za niezbyt wysoką cenę umowną. W latach 70. przystąpiono do remontu kapitalnego. Na czele robót budowlanych stanął Alojzy Jachnicki. Gospodarzami Czytelni byli w tym czasie członkowie rodziny Polocz-

ków, Zbójników i Cyhanów. Wkrótce budynek został objęty planem asanacji miasta i w 1979 r. uległ rozbiórce. Rada Narodowa przekazała Kołu stary dom mieszkalny pod nr 18. na rynku Marińskim w Jabłonkowie. W czynnie społecznym (ponad 10 000 darmowych godzin) członkowie wyremontowali go na nową siedzibę Koła. Pracami na budowie ponownie kierował Alojzy Jachnicki. Gospodarzami obecnego Domu PZKO stali się Cyhanowie, Szkan-derowie oraz Maria Drong i Friedmanowie. Z Miejscową Radą Narodową Koło podpisało dnia 10 II 1983 r. umowę o bezpłatnym przekazaniu mu obiektu do trwałego użytkowania. Stan ten został potwierdzony przez Urząd Powiatowy we Frydku - Mistku (1994), w dodatku załączonym do umowy. Koło jest również właścicielem do-

mu, nieruchomości, podwórza i ogrodu w Jabłonkowie - Białej pod nr 1003, są to tzw. „Mazurowice”, (w 1980 r. zostały odkupione od Stanisławy Mazurowej). Tu zmagazynowany jest inwentarz i materiał potrzebny na → GÓRSKIM ŚWIECIE. Odbywają się tu wianki, świetlice w przyrodzie, spotkania z okazji pieczenia barana, smażenie jajecznic, jest to miejsce zbiórek drużyny harcerskiej im. Jerzego Kukuczki z Nawsia. Gospodarzem Mazurowic jest Filip Stonawski. Koło posiada chałupę góralską w areale Lasku Miejskiego w Jabłonkowie.

Po Franciszku Hanaku funkcję prezesa obejmowali kolejno - Alojzy Sikora, Jerzy Słowiacek, Józef Jachnicki, Jan Niedoba, Gustaw

Klub Kobiet w 1984 r. urządził wystawę „Dzieciom pod choinkę”

Fot. ARCHIWUM KOŁA - Z. Göbel

Fot. CZESŁAW GÓRAŁ

Jubileuszowa wystawa Karola Piegzy w jabłonkowskim Domu PZKO (1984)

Słowik, Filip Stonawski, Antoni Kluz, Jan Bocek, Stanisław Gawlik (najdłuższa kadencja - 8 lat). Obecnym prezesem jest Jan Ryko.

Koło jest inicjatorem i organizatorem → GOROLSKIGO ŚWIĘTA. W Domu PZKO została zapoczątkowana tradycja spotkań poetyckich → KAWIARENKA POD PEGAZEM. Z inicjatywy pezetkaowców doszło do zainstalowania na murze budynku przy ulicy Dukielskiej tablicy pamiątkowej ku czci Adama Sikory, poety, tkacza, kustosa pierwszego muzeum w Jabłonkowie, a na budynku, stojącym na rogu ulic Dukielskiej i Szkolnej tablicy ku czci Marszałka Józefa Piłsudskiego na pa-

miątkę jego pobytu wraz z Legionem Polskim w Jabłonkowie.

Do tradycyjnych imprez Koła należą bale papuciowe, seminaria historyczne, pasowania na nowych członków PZKO, wystawy prac twórców ludowych oraz robótek ręcznych, pierników i ciastek świątecznych, kuligi dla dzieci, wystawy polskiej książki, koncerty muzyki poważnej itp.

Oprócz zespołów, które rozpoczęły działalność w ramach SMP, czyli kółka teatralnego i zespołu tanecznego, a które stały się później zespołami PZKO (w latach 60. ich działalność ustała), powstał także chór żeński. Jego pierwszym

dyrygentem był → KAROL HECZKO. Po nim pracowali z zespołem Józef Mazur, Wilhelm Słowiacek, Władysław Młynek, Henryk Cieślak i Jan Cieślak. Po odejściu J. Cieślaka chór w 1985 r. zawiesił działalność, nie znajdując nowego dyrygenta. W 1947 r. powstał męski chór „Gorol”, pod dyktando nauczyciela Karola Heczki, jednego z najbardziej zaangażowanych Polaków w powojenny rozwój śpiewactwa na Podbeskidziu. Od 1963 r. dyrygentem „Gorola” jest Bogusław Stonawski, który prowadził zespoły śpiewacze w rodzinnym Kole Nawisie. Przy chórze „Gorol” pracował z przerwami zespół taneczny. Po-

czątkowo opiekowali się nim Władysław Niedoba i Wilhelm Słowiaczek, później zespół wykonywał układy taneczne choreografów i kierowników, Adama Palowskiego i Heleny Janiczek.

Praca klubowa skupia się przede wszystkim w Klubie Kobiet, który prowadziły Stefania Buczyńska, Jadwiga Kluz, Bronisława Poloczkówna, Helena Kluz, Anna Sadowska, Marta Pilich, Gertruda Crha. Obecnie kierownictwo objęła Zofia Göbel. W Klubie Seniora, powstałym w 1989 r. z Rady Starszych przy Zarządzie Koła, najpierw przygotowywał program spotkań kierownik Jan Bocek, po nim Józef Szotkowski, obecnie Alojzy Zimny. Klub Młodych utworzono w 1952 r. po likwidacji SMP. Po 40 latach Klub Młodych swoją działalność zawiesił. Na miejscu szefa zmieniali się kolejno Józef Jachnicki, Anna Słowiaczek, Barbara Jakus, Antoni Łacek, Władysław Cyhan, Ewa

Prezes MK PZKO w Jabłonkowie, Jan Rytko, przymierza się do opiekania kiełbasek (wycieczka na Baginiec w 1995 r.)

Siedziba jabłonkowskiego Koła

Sikora, Zbigniew Crha, Adam Kluz, Bogdan Ćmiel, Danuta Słowiaczek. W 1996 r. doszło do wznowienia młodzieżowych inicjatyw, na czele odmłodzonego Klubu stanął Grzegorz Skupień. Nie przerwał działalności zespół muzyczny „Frontier”, pod kierownictwem Daniela Dronga.

Prężnie działa Zespół Rejonowych, dawniej prowadzony przez Józefa Ćmiela, obecnie Marię Gemrot. Ważne zadanie spełnia Komitet Organizacyjny Gorolskiego Święta z Józefem Cienciałą na czele. Jan Jochymek, długoletni opiekun arealu w Lasku Miejskim, w okresie przed Gorolskimi Świętami koordynuje pracę trzydziestoosobowej ekipy technicznej.

Koło utrzymuje kontakty partnerskie z Brzeskim Centrum Kultury w Brzegu i Zespołem Folklo-

rystycznym im. Klimka Bachledy w Zakopanem.

Z Koła wywodzi się wielu działaczy, osobowości Zaolzia. Symboliczna jest postać →WŁADYSŁAWA NIEDOBY, bezspeczne osiągnięcia w wielu dziedzinach →KAROLA PIEGZY. Jedną z ważniejszych postaci kultury regionu jest Władysław Młynek, utalentowany gwędzarz, pisarz, poeta i propagator kultury Podbeskidzia poza granicami kraju, a na Gorolskim Święcie znany jako „Hadam z Drugi Izby”, występujący wspólnie z Tadeuszem Filipczykiem, „Filipem”. W pamięci Zaolzia zapisał się Alojzy Ligocki, popularny „Michał”, który razem z W. Niedobą i →L. CIENCIAŁA, „Maciejem”, tworzyli na Gorolskich Świętach nieoddzielną trójkę góralskiego humoru. Z młodszej generacji jest to prezes Jan

Ryko, który w 1996 r. stanął na czele komisji pomocy polskim szkołom i przedszkolom w regionie jabłonkowskim po uchwaleniu nowej ustawy szkolnej w RC. Komisja przy Kole stworzyła warunki do powstania centralnej komisji szkolnej, pracującej obecnie przy Radzie Polaków w RC. Z Koła wywodzi się Stanisław Gawlik, lider Ruchu Politycznego „Wspólnota”, w latach 1990-92 poseł do czesochosłowskiego parlamentu.

Koło posiada kronikę, prowadzoną od 1966 r. i wzbogaconą o dokumentację faktograficzną, wycinki z gazet. Zebrano 4 albumy zdjęć. Najdłuższą kronikę prowadziła Agnieszka Piegzowa (17 lat), obecnie dokumentacją zajmuje się bardzo fachowo Anna Tomanek. Najstarsze zapiski Koła przechowywane przez nauczyciel Józef Jachnicki, jedna z najwybitniejszych postaci życia kulturalnego Podbeskidzia. Prowadzi on także kronikę chóru „Gorol”. Wydarzenia z działalności chóru żeńskiego zapisywała Anna Friedman, a Zofia Göbel pisze kronikę Klubu Kobiet. Do albumów zdjęć ze spuścizny Karola Piegzy Koło nie ma na razie dostępu.

Koło liczy 602 osób.

JASICZEK Henryk

*1919 †1976

Pierwszoplanowa postać zaolziańskiej literatury po II wojnie światowej. W latach okupacji działał w ruchu oporu, gdzie był związany z polskimi komunistami. Redagował konspira-

cyjną gazetkę „Naprzód”. W latach 1945-57 był redaktorem →GŁOSU LUDU, od 1957 r. redaktorem →ZWROTU. Redagował →KALENDARZE, był autorem słuchowisk dla →REDAKCJI AUDYCJI POLSKICH CZRO i licznych zbiorów poezji, reportaży, esejów i artykułów prasowych. Zbiorek „Rozmowa z ciszą”, 1948 r., był pierwszą pozycją edycji wydawniczej →SLA. Następne zbiorki to „Pochwała życia”, 1952; „Gwiazdy nad Beskidem”, 1953; „Obuszkami ciosane”, 1955 i 1960; „Jaśminowe noce”, 1959; „Humoreski beskidzkie”, 1959; „Morze Czarne jest błękitne”, 1960, „Przywiozę ci krokodyla”. H. Jasiczek był przewodniczącym →SLA - PIONU LITERACKIEGO. Za publiczne potępienie udziału Polski w interwencji wojskowej w sierpniu 1968 r. przeciwko Czechosłowacji został przez plenum →ZG PZKO w 1970 r. wraz z Janem Rusnakiem zwolniony najpierw z redakcji „Zwrotu”, potem ze wszystkich funkcji w PZKO i znalazł się na marginesie zaolziańskiego życia kulturalnego. Zrehabilitowany w 1990 r.

JASIEŃ

Koło założono w 1956 r. z inicjatywy ówczesnego dyrektora polskiej szkoły, Pawła Klusa. Chęć uczestniczenia w pracy społecznej wyraziło 52 Polaków, którzy na pierwszego prezesa wybrali Jana Chodurę. Na czele zarządu stawali kolejno Józef Chraścina, Emil Pawlus, Adam Bocek, Stanisław Recmanik, Józef Sikora, Józef Martyniek, Stanisław Sikora, Leopold

Kantor. Obecnie obowiązki prezesa pełni Józef Bocek.

Pomimo opóźnionego startu w samodzielnej działalności Koła, polscy działacze w Jasieniu nie byli nowicjuszami. Na długo przed założeniem własnej organizacji brali udział w działalności nawiewskich pezetkaowców, a w osadzie Jasienie polskie życie kulturalne skupiało się wokół szkoły.

Najbardziej znanymi społecznikami w Jasieniu byli kierownicy szkoły i nauczyciele, Paweł Klus, Stanisław Recmanik, Ewa Kiedroń, a przede wszystkim Jan Cieślak, który posłanie pedagoga potrafił z powodzeniem łączyć z pracą animatora kultury i oświaty w gminie. Obok takich reżyserów, jak wspomniani już nauczyciele oraz prezes Emil Pawlus, ruchem teatralnym zajmowała się również Emilia Sikora, która ma wielkie zasługi w zmobilizowaniu do pracy społecznej młodzieży i dzieci.

Fundamentem działalności Koła był ruch teatralny. Przez scenę przewinęło się blisko 80 % wszystkich pezetkaowców. Rozpoczęto od sztuki „Iste roki”, wystawionej w 1956 r. w Milikowie, ponieważ w Jasieniu nie było w tym czasie odpowiedniego lokalu. Przedstawienia grano raz lub dwa razy w roku (były to np. takie spektakle, jak „Sąsiedzi”, „Panna Halka mężatką”, „Zbójnik śląski”, „Jeden z nas musi się ożenić”, „Nawrócony” i in.). Oprócz pełnospektaklowych przedstawień przygotowywano również rewie młodzieżowe („Bądź słoneczny”, „Studio Rytm”, „Telewizja Jasień”, „Kalendarz 1976” i in.).

„Podlotki”

cy zespół „Podlotki”, któremu akompaniował jego syn, Kazimierz. Przez okres dziesięciu lat zespół należał do najaktywniejszych w okolicy.

Zespół taneczny zbierał się w latach 70. dorywczo z okazji występów w Kole. W latach 1990-94 studentka Renata Sikora wraz z koleżankami prowadziła dziecięco-młodzieżowy zespół „Rytmik”, który z programem tańców towarzyskich występował również na balach i festynach okolicznych Kół (na przykład w Milikowie, Nawsiu, Jabłonkowie).

W różnych okresach spotkania odbywały się również w Klubach, a to w Klubie Kobiet, prowadzonym przez Emilię Gazurową, w Klubie Młodych, gdzie szefową

W latach 70. i 80. nastąpiła przerwa w pracy z dziećmi, spowodowana zamknięciem szkoły i brakiem nauczyciela, dotychczasowego organizatora. W lokalach szkoły otwarto przedszkole, a dzieci szkolne z Jasienia chodziły do szkół w Milikowie i Nawsiu. Może by się nawet bliżej nie poznały, gdyby pewnego wieczora na jednej z prób, dokąd rodzice zabierali dzieci, nie mając ich gdzie zostawić, nie zrodził się pomysł wystawienia wspólnego widowiska z udziałem dzieci i dorosłych. Od 1980 r. zaczęła regularnie spotykać się grupa około trzydziściorga dzieci w wieku od trzech do piętnastu lat i wspólnie z dorosłymi (rodzicami, a nawet dziadkami i babciami) ćwiczyła przedstawienia. Dzieci zagrały w takich widowiskach, jak „Na pasiónku”, „Jagienka i smok”, „Królewna Śnieżka i siedem krasnoludków”, „Kopciuszek” i in. Koło organizowało dla nieletnich społeczników baliki, wycieczki, biegi patrolowe, kuligi, kursy haftu, połączone z wystaw-

kami itp. Niektóre z tych imprez urządza Koło w dalszym ciągu. W latach 1958-62 pracował chór mieszany oraz tercet żeński pod dyktando Jana Cieślara. W 1964 r. J. Cieślar założył dziewczę-

Tradycja w Jasieniu są przedstawienia teatralne

Fot. ARCHIWUM KOŁA

była Ewa Sikora, w Klubie Dzieci, którymi zajmowała się Emilia Sikora. Wycieczki od ponad 25 lat organizuje Adolf Kiedroń, są to nie-raz wyjazdy wczasowe nad polskie morze.

Osada Jasienie do 1959 r. nie posiadała lokalu, gdzie można byłoby wystawiać programy kulturalne i urządzać imprezy towarzyskie. Z inicjatywy dyrektora Jana Cieślara i jego czeskiego kolegi po fachu, a także aktywisty Koła, Adama Bocka, przebudowano w czynnie społecznym starą remizę strażacką na Dom Kultury. W budowie brali liczny udział członkowie PZKO, a ponieważ Koło nie ma własnego lokalu, wszystkie jego imprezy odbywają się właśnie tutaj.

Pezetkaowcy z Jasienia często wyróżniali się pomysłowością w wystrajaniu wozów alegorycznych z okazji →GOROLSKIEGO ŚWIĘTA. Były to np. obrazki nazwane „Z warsztatu tkackiego Halszki spod Kozubowej”, „Prace rzeźbiarza Józefa Sikory”, „Izba gorolska”, „Pieczenie chleba”, „Kręplowanie węgny” itp. W chatce góralskiej Jasienia w Lasku Miejskim w Jablon-

kowie, gdzie Emilia Gazurowa, Zuzanna Chraścina i inne panie przygotowują tradycyjne góralskie potrawy, można zjeść smaczne kapuśnioki, czyli kołaczki z ciemnej mąki pszennej z kapustą, trzicioki lub brótfanioki, czyli wypieki z ciasta z ciemnej mąki pszennej bez dodatków, popyt jest również na stryki, czyli placki ziemniaczane, i inne góralskie specjały.

Koło posiada kronikę oraz dokumentację fotograficzną.

Koło liczy 135 osób.

JESIENNE MGŁY

Wieczór śpiewu i poezji urządzany się w Kole Błędowice. Po raz pierwszy odbył się 18 XI 1989 r., w 1996 r. - po raz siódmy. Celem imprezy jest szerzenie oświaty i kultury muzycznej. „Jesiennie mgły” mają formę koncertu, na którym prezentowane są utwory światowych kompozytorów, różnych epok po styl retro, muzykę popularną i ludową. Gościnnie występują soliści Opery Teatru Narodowego im. Antonina Dwořaka w Ostrawie (Alina Farna-Podkalska, Jaromír Kosec, Vojtěch Kupka) oraz wybitny tenor, Władysław Czepiec z Mostów p. J., występują soliści grający na skrzypcach i na fortepianie, młodzież z błędowickiej szkoły podstawowej z polskim językiem nauczania. Całość przeplatana jest recytacją poezji. Inicjatorem i motorem „Jesiennych mgieł” jest Mały Zespół Wokalny działający przy Kole Błędowice, który prowadzi Danuta Bilan.

(D. B.)

JĘDRZEJCZYK Emil

Przedwojenny instruktor zachowy dla Śląska (ur. w 1912 r.), działacz harcerski, 1 IX 1939 r. nie zdążył już objąć funkcji w Główniej Kwaterze Zuchowej w Warszawie, gdzie zastała go II wojna światowa. Organizator pomocy dla sierot bombardowanej stolicy, założyciel Szarych Szeregów na Śląsku, aresztowany przez gestapo i osadzony w obozie oświęcimskim, potem przewieziony do Gross Rosen i podziemnych fabryk broni w Litomierzycach.

Po wojnie rozpoczął pracę pedagogiczną w Gimnazjum w Orłowej, gdzie dał się poznać jako zdolny animator kultury studenckiej. W jego reżyserii zespół w 1947 r. wystawił śpiewogrę „Kra-kowiacy i górale”, która przyniosła wykonawcom wielką popularność, gdyż wystąpili w niej utalentowani studenci - wielu późniejszych aktorów i artystów (sztukę tę wznowiono w 1959 r. w ramach obchodów 50. rocznicy założenia Polskiego Gimnazjum Realnego im. Juliusza Słowackiego w Orłowej). W 1963 r. przy współpracy z aktorem →SCENY POLSKIEJ TC, Fryderykiem Gogółką, przygotował i wystawił sztukę Bielaustasa „Egzamin”. W latach 1947-52 był dyrygentem chóru męskiego →HASEŁO.

Za wprowadzanie motywów harcerskich, został odsunięty od powojennej jednolitej organizacji dziecięcej (pionierskiej).

Fot. ARCHIWUM KOŁA

KABARET PRZY STOLE

(1976-1991)

„Kabaret jest efemerydą, pojawia się i znika” - tak przemawiali aktorzy i reżyserzy → SCENY POLSKIEJ TC, Karol Suszka i Marek Mokrowiecki do duszy kilku zapaleńców z Nawisia pod koniec lat 70. Nawisia postawili na swoim i na przekór wyroczni założyli kabaret. Myślą przewodnią była chęć stawienia czoła stereotypom, które wówczas opanowały imprezy (niby) kulturalne. Zespół celował nie tylko w światek pezetkaowski, jego Koła (i, jak mawiano na scenie, elipsy), lecz miał ambicje „wypływania na szersze wody”, co w praktyce oznaczało szydzenie ze zdeformowanych i skostniałych szkieletów politycznych, tak wewnątrzpaństwowych, jak i międzynarodowych. W ówczesnych warunkach społeczno-politycznych zespół zbierał więc po swojej samobójczej drodze liczne guzy. Przetrwanie umożliwiały mu głównie dwie sprawy - paradoksalne zacierzwanie „czynników oficjalnych” oraz fantastyczna publiczność z jej niezapomnianymi reakcjami. Gość na widowni był panem i władcą całej gry kabaretowej, gdzie od czyścibuta, kelnerów, bramkarzy, zaplecza kulinarnego po prezentera muzyki i aktorów wszystko było „szyte na jego miarę”.

Oprócz przyjętych schematów odważnie stosował oryginalne pierwiastki programowo-artystyczne. Na scenie był śpiew, muzyka, wiersz, proza, parodia, taniec i niepowtarzalne przemówienia

okazyjno-jubileuszowe zza wysokiej mównicy. Były też specjalne filmy, kręcone klasyczną metodą na taśmę celuloidową. Program artystyczny kontynuowany był grą obsługi - kelnerów, taksówkarzy i prezentera. Zespół szczylił się wieloma pierwszeństwami, wówczas rzadko lub w ogóle niestosowanymi. W ostatniej edycji był np. striptiz damsko-męski.

Wszystko to działo się w Domu Kultury w Jasieniu, gdzie Kabaret znalazł najodpowiedniejsze miejsce. Było w tym wiele sentymentu lokalnego (znanego tylko wtajemniczonym).

Do filarów należeli Jan Chraścina, Jan Dzik, Stanisław Gazur, Jan Heczko, Stanisław Heczko, Stanisław Kantor, Wacław Kapsia, Józef Kawulok, Jan Lisztwan, Jan Rytko, Bronisław Sikora, Józef Sikora-Grzybek, Mojmir Sikora, Władysław Sikora, Władysław Stonawski, Karol Sznappa, Eugeniusz Tacina. Niepowtarzalni byli goście, aktorzy Karol Suszka, Jan Bobek, Paweł Niedoba, pianista Bronisław Libeńda, prezenter Jan Młynek i in. Dekorację sali wykonywał Józef Rozbrój. Jasieniarska impreza przybrała nazwę → WIELKI SZPAN, CZYLI KABARET PAR EXCELLENCE, aktorzy i całe zaplecze poświęcili imprezie tysiące godzin. Trafiając w gusta gości kabaretu, zespół i „Wielki Szpan” zyskał znaczny rozgłos, zapotrzebowanie na karnety kilkakrotnie przewyższało możliwości sali. „Wielki Szpan” stał się filozofią bycia zespołu i przekroczył granice sceniczne. Aleksandra Humel, pracownik naukowy Uniwersytetu Śląskie-

go, znawca teatru, nazwała zespół „instytucją”, a jego założyciela, aktora i reżysera, Karola Kawuloka, mianowała „dyrektorem”. (K.K.)

KALENDARZ ŚLĄSKI

To obecna nazwa wydawnictwa ciągłego, tematycznie związanego z historią, kulturą i współczesnością Zaolzia. W latach 1946-53 publikacja wychodziła pod nazwą „Kalendarz Głosu Ludu” i była redagowana przez Andrzeja Kubisza i →HENRYKA JASICZKA. Okładkę pierwszych roczników „Kalendarza” wykonali Paweł Zabyszczyński (1946-1952) i →FRANCISZEK ŚWIDER (1953). W pierwszym „Kalendarzu” (1946) opublikowano m.in. spis więźniów politycznych okręgu frysztackiego i czeskokoczyńskiego, w roczniku 1953 r. np. szkice przygotowawcze do obrazu „Brygada Kulturalna” Franciszka Świdra i →RUDOLF ŻEBROKA, namalowanego na ścianie hotelu →PIAST.

W latach 1954-61 periodyk wydawano pod nazwą „Kalendarz Zwrotu”, ponieważ do 1960 r. prawa wydawcy posiadał →ZG PZKO, w 1961 r. przeszły one na Krajské nakladatelství w Ostrawie, co pociągnęło za sobą również zmianę nazwy na „Kalendarz Śląski” (od 1962 r.). W 1966 r. doszło do zmiany nazwy wydawnictwa na „Profil” Ostrawa.

Do 1958 r. redaktorem „Kalendarza Zwrotu” był redaktor naczelny miesięcznika →ZWROT, →PAWEŁ KUBISZ. W latach 1959-64 sprawami redakcyjnymi zajmowali się →HENRYK JASICZEK i →TADEUSZ SIWEK.

Okładki projektowali m.in. Bronisław Firla, Władysław Cejnar, Bronisław Liberda, ale najczęściej →TADEUSZ BERGER. W latach 1964-70 H. Jasiczek przygotowywał publikację samodzielnie.

W latach 70. „Kalendarz” najczęściej redagowali dwaj pracownicy naukowcy Wydziału Pedagogicznego w Ostrawie, Daniel Kadłubiec i Jan Korzeny, ale sporadycznie powierzano tę pracę również innym osobom. Od 1973 r. za edycję polską w wydawnictwie „Profil” odpowiedzialna była redaktorka Eva Sobková. Od 1981 r. z „Profilem” regularnie współpracował fotografik Franciszek Bałon.

Po zmianach ustrojowych „Profil” przekazał rękopisy „Kalendarza Śląskiego” na 1992 r. do ZG PZKO, wycofując się z wydawania nierentownej publikacji. Dzięki ówczesnemu dyrektorowi biura ZG PZKO, Edwinowi Macurze, i grupie społeczników pod redakcją Otylii Toboła udało się pomimo braku środków finansowych wydać również ten rocznik „Kalendarza Śląskiego”, i tak kilkudziesięcioletni ciąg wydawniczy nie został przerwany.

„Kalendarz” dokumentuje życie kulturalne Polaków na Zaolziu, dostarcza rad praktycznych, zamieszcza humor. Swym tytułem nawiązuje do tradycji kalendarzy lat 30. wydawanych przez Ludową Spółkę Wydawniczą i Towarzystwo Domu Narodowego. Jest platformą wypowiedzi kilku generacji pisarzy, poetów, naukowców, historyków, gawędziarzy, fotografików. Sprzedaż zapewnia-

na jest w większości poprzez →Kole PZKO. Obecnie redaktorem publikacji jest Otylia Toboła.

KALETA PAWEŁ

*1912 †1991

Wielce utalentowany kompozytor zaolziański poświęcający się głównie twórczości instrumentalnej. Prócz utworów na orkiestrę („Walc koncertowy A-dur”, obraz symfoniczny „Beskidy” i inne utwory kameralnej skomponował dwa kwartety smyczkowe, d-moll i B-dur, wchodzące w skład repertuaru założonego przez siebie „Kwartetu Smyczkowego” przy Klubie Zakładowym Huty Trzynieckiej. Komponował pieśni choralne („Pieśń hutników”, „Zwada”, „Hej, wy góry”, „Wolności dom”), jest autorem setek opracowań utworów śpiewanych przez chóry PZKO. Był członkiem Związku Kompozytorów Czechosłowackich, od 1958 r. członkiem →ZRZESZENIA ŚPIEWACZO-MUZYCZNEGO przy ZG PZKO, gdzie udzielał się w radzie artystycznej. Pisał utwory wokalne do słów wybitnych poetów polskich, czeskich i autorów rodzimych. Skomponował 300 utworów muzycznych, w tym 130 wokalnych, nie licząc opracowań muzycznych.

KALINA

Chór żeński powstały w 1954 r. w Kole Karwina-Frysztat i prowadzony przez Wandę Molinek-Kondziołka. Po dwóch latach zamknął swoją działalność. Reakty-

„Kalina”

wowany w 1981 roku jako chór „Kalina”. Dyryguje nim Otokar Winkler. Zespół prezentuje pieśni ludowe i artystyczne. Kilka z nich nagrano w →REDAKCJI AUDYCJI POLSKICH CZRO.

KAMIENTE

Koło zostało założone w 1954 r. i należało nie tylko do najmniejszych, ale także do najbardziej specyficznych na Zaolziu. Było to spowodowane pewną izolacją mieszkańców tej dolnośląskiej osady, górującej nad doliną Łomnianki. Kulturę i oświatę organizował tu zawsze nauczyciel, on też był inicjatorem pracy w ramach PZKO. Na Kamienitem uczyli ludzie znani w terenie ze swoich społecznikowskich i artystycznych uzdolnień. Koło powstało za czasów kierownika Gustawa Sajdoka, pisarza i poety, uprawiającego zwłaszcza twórczość dla dzieci. Kolejny kie-

rownik szkoły, Józef Jachnicki, był jednym z czołowych organizatorów podbeskidzkiego śpiewactwa, zrozumiał i wykorzystał nieprzeciętny pociąg do pracy społecznej i głód wiedzy kamienickich górali. Ostatnim nauczycielem był Władysław Mlynek, poeta i gawędziarz, jedna z najciekawszych postaci Zaolzia.

Kierownikom w pracy społecznej sekundowali miejscowi górale. Do najzdolniejszych należał Karol Lisztwan, długoletni prezes. Sam uważa, iż na czele zarządu nigdy nie stał, gdyż funkcje otrzymywali członkowie mniej zaangażowani w sprawy polskośći - dla zachęty. Bardziej przekonani pracowali bez względu na „tytuły”. Bazę członkowską Koła, które liczyło około 20 osób, tworzyły rodziny Gomolów, Krzyżanków, Czeczotków (rodzina zamordowanych w czasie okupacji braci Czeczotków), Sikorów, Hawliczków i Ko-

hutów. Niezmordowaną w pracy społecznej była Alojzja Kohutówna, która mieszkała w osadzie razem ze starymi rodzicami i po wykonaniu wszelkich prac w gospodarstwie i na roli, wieczorami, zajmowała się działalnością w Kole.

Nauczyciele reżyserowali przedstawienia. Wielkie powodzenie miał spektakl „Wesele Hanki”, który, podobnie jak zresztą wszystkie imprezy Koła, kończył się zabawą, dość suto zakrapianą i trwającą do samego rana. W wypełnionej do ostatniego miejsca sali, znajdującej się w domu Związku Uzdrożisk, spuszczano ruchome podium, ustawiano krzesła (widownię tworzyli mieszkańcy z obydwu łomnych) i zaczynało grać.

Członkami Koła byli prawie że wszyscy mieszkańcy Kamienitego, bez względu na narodowość. Wielkim powodzeniem cieszyły się konkursy czytelnicze. Na Kamienite przychodził zazwyczaj szef →KOMISJI CZYTELNICZEJ przy ZG PZKO, →JÓZEF STEBEL i zasiadał na czele jury. Na Kamienitem czytali wszyscy, wszyscy też brali udział w konkursie. Wygrywała zazwyczaj największa „pożeraczka książek”, Maria Sikora Matuszczynianka i zwycięstwo w konkursie przypadało w ten sposób „kamieniciorzom”.

Książki do biblioteki PZKO kupowano w →KSIĘGARNI w Cz. Cieszyńskie za pieniądze uzyskane z dochodów z imprez.

Na początku lat 60. Kamienite zaczęło się wyludniać. W 1963 r. opuścił swój dom prezes K. Lisztwan, praca Koła zamarła.

Koło nie prowadziło kroniki.

„Kamraci” w pionierskim składzie

KAMRACI

Kapela ludowa powstała jako samodzielny zespół. Do czasu zawieszenia działającego przy błędowickim Kole Zespołu Regionalnego → BŁĘDOWICE, „Kamraci” byli z nim ściśle związani, akompaniowali zespołowi na występach i towarzyszyli na wyjazdach. Nazwę „Kamraci” przyjęła kapela w 1990 r. „Kamraci” są obecni ze swoją muzyką na wielu imprezach PZKO na całym Zaozliu. Uczestniczyli dwukrotnie w Światowym Festiwalu Zespołów Polonijnych w Rzeszowie (1986, 1993), występowali na Festiwalu Folklorystycznym w Strażnicy (1990), brali udział w imprezach Tygodnia Kultury Beskidzkiej. Zespół występował również w stolicy Czech, na Litwie i dwukrotnie w Holandii. Wydał dwie kasety magnetofonowe, pierwszą z nagraniami cieszyń-

skich melodii ludowych, druga nosi tytuł „Kamraci dzieciom”. Obecnie zespół pracuje w składzie: Tadeusz Farny i Henryk Bilan (skrzypce), Janusz Brzyśko (klarinet), Marian Wierzgoń (akordeon) i Zbigniew Wierzgoń (kontrabas).

(J. W.)

KANTOR BOLKO Adolf

*1910 †1992

Zawodowy bokser, mistrz Polski w wadze półciężkiej i ciężkiej (przedwojennej), człowiek o niezwykle barwnym i tragicznym życiorysie międzywojennym i okupacyjnym. Po wyzwoleniu, chcąc nawiązać do tradycji trzynieckiej organizacji sportowej „Siła”, gdzie stawiał pierwsze kroki bokserskie, prowadził działalność sportową

przy PZKO. Zwycięzcom dziesiątek imprez i akcji sportowych przyznawał puchary, nagrody i medale z własnych funduszy. Był organizatorem i sponsorem narciarskich → ZJAZDÓW GWIAZDZISTYCH. Przez wiele lat narażony na przykrości i szykany, po śmierci został pochowany w anonimowym grobie na cmentarzu ewangelickim w Cieszyń.

KARCZMA ARTYSTÓW

To spotkania zaoziańskich literatów, muzyków, aktorów, plastyków i ich sympatyków w podziemiach siedziby ZG PZKO w Czeskim Cieszyń, czyli w klubie „Dziupla” (lata 70. i 80.). Inicjatorem i wodzirejem tej integrującej środowisko artystyczne → SLA i → SCENY POLSKIEJ TC imprezy był aktor Julian Kilar (stąd „Karczma Artystów Rany Julek”). Na Zaozlie przybył J. Kilar po raz pierwszy w 1962 r., lecz był tu nie tylko aktorem Sceny Polskiej TC, reżyserem → TEATRU LALEK BAJKA, ale także spo-

Bronisław Firla i Julian Kilar w „Karczmie Artystów”

lecznikiem, reżyserem → FESTIWALI PZKO, jurorem konkursów recytacji, konferansjerem imprez pezetkaowskich.

W programie Karczmy znalazły się kuplety, „Szopki Nadolziańskie”, popisy wokalne i muzyczne, rozmowy z gośćmi, aukcje obrazów i książek, a także oryginalne dania w bufecie. Edycje „Karczmy” prowadzili również Kazimierz Kaszper, → JANUSZ GAUDYN, Bronisław Firla, Władysław Sikora. Barem zawiadywał → KAROL RASZYK (stąd „Barkaroli”).

KARPĘTNA

Koło zostało założone 30 XI 1947 r. w sali gminnej gospody „U Kotasa”. Obecnych było 52 mieszkańców wsi. Pierwszym prezesem 10-osobowego zarządu został Alojzy Szczerba. W zarządzie znaleźli się m.in. Jan Klus, Paweł Rusz, Jan Chodura, Adam Mrózek, Karol Heczko i Jerzy Raszka.

Do najofiarniejszych należał Karol Targosz, który 16 lat prowadził w Kole kronikę i uzupełnił dane za okres pierwszych 13 lat działalności, kiedy dokumentacji nie prowadzono. Od roku do 3 lat wykonywali funkcję prezesa Jan Bocek, Karol Kotas, Jan Wantulok, Gustaw Sajdok, Rudolf Stroka, Marian Wilk i Władysław Zientek. Kilka lat prezesowali Koło Jan Kadłubiec, który pełnił jednocześnie obowiązki bibliotekarza, i Rudolf Podola. Najdłuższy staż w tej funkcji należy do prezesa Józefa Heczki z domu nr 125 i Józefa Heczki mł. z domu nr 36. 25 lat pracował w zarządzie również skarbnik, Karol Heczko z domu nr 17.

Zespół teatralny rozpoczął działalność w 1949 r. i z przerwami pracował do 1983 r. Przedstawienia, takie jak „Żabusia”, „Chory z urojenia”, „Damy i huzary”, „Posażna jedynaczka”, „Czy mamy się rozwieść”, „Zakochana ma jstrowa” i in. reżyserowali kolejno Józef Heczko, Gustaw Sajdok, Ema Jurzyca. Na scenie najczęściej można było oglądać Wandę Motykową, członków rodziny Heczków z domu pod nrem 86 i Heczków spod nru 125, Adama Rusza, Karola Kotasa i in.

W latach 1949-65 zbierali się na próbach przed występami członkowie chóru, który prowadził dyrygent Jan Kadłubiec. Repertuar tworzyły w większości śląskie piosenki ludowe. Najczęstszą okazją do występów były własne imprezy Koła.

Do 1992 r. panie spotykały się sporadycznie w ramach Klubu Kobiet. Udało im się zorganizować kilka wystaw i kursów szycia. Większość swego czasu poświęcały jednak przygotowaniom kuchni na bale, festyny, → GOROLSKI ŚWIĘTA i inne imprezy. Klub Kobiet prowadziły Zuzanna Chmielowa, Anna Heczkowa z domu nr 86, Jadwiga Legierska, Anna Kujawowa.

Nie jest znana dokładna data powstania Klubu Młodych, ponieważ młodzi działali najpierw w → SMP, pod kierownictwem wybranego w 1947 r. Jana Jurczoka. W późniejszym okresie młodzież prowadził Henryk Chmiel, Józef Heczko z domu pod nrem 36, Czesław Heczko z domu nr 86, Roman Hojdysz i Stanisław Czudek.

Młodzi zorganizowali kilka dyskotek, uczestniczyli w imprezach ogólnozwiązkowych, takich jak zawody narciarskie, kluboturnieje wiedzy. Organizowali też własne imprezy sportowe, a to mistrzostwa Koła w tenisie stołowym, strzelaniu z wiatrówki i w szachach.

Poza tradycyjnymi imprezami, takimi jak bale, festyny, smażenie jajecznicy, prelekcje, spotkania emerytów, poza udziałem w „Gorolskim Świecie”, Koło organizuje również swoje specyficzne akcje. Są nimi „Zabawa Przesylwestrowa”, „Dzień Ziemniaka” oraz tradycyjna „Wycieczka na Osty” (ostatnio jednak „ograniczona” do Kozińca). Koło współpracuje z pezetkaowcami z Wędryni-Zaolzia, a niektóre wspólne spotkania odbywają się na przemian, to w jednej, to w drugiej miejscowości. Członkowie Koła mają co roku możliwość pojechania na wycieczkę autokarową, a po najbliższej okolicy urządzają wspólne wyprawy rowerowe.

Razem z miejscowym przedszkołem Koło urządza festyn, dla maluchów PZKO przygotowuje również „Spotkanie ze św. Mikołajem”.

Na zasadach bezpłatnego wynajmu Koło korzysta ze świetlicy, która jest majątkiem Urzędu Miejskiego w Trzyńcu. Budynek służył pierwotnie jako mieszkanie tercjana szkoły, później mieściła się w nim kuchnia szkolna, po rekonstrukcji obiektu, sfinansowanej częściowo z dotacji Miejscowej Rady Narodowej w Karpętnej, a częściowo → ZG PZKO i z środków

własnych Koła, jest on do dyspozycji pezetkaowców. Odbывают się w nim zebrania, spotkania towarzyskie, a nawet bale w wąskim gronie. W jednym pomieszczeniu znajduje się filia biblioteki trzynieckiej. W budynku jest również skład opału dla przedszkola, biblioteki i Koła.

Kronika jest prowadzona.

Koło liczy 108 członków.

KARWINA CENTRUM

Koło zostało założone 12 XII 1947 r. Pierwszym prezesem został Franciszek Hübner, po nim Ferdinand Götze. Najdłużej, bo dzieśnięć lat, piastuje funkcję prezesa Stanisław Fierla.

Koło nie posiada własnej siedziby. Do 1963 r. działało w domu „Praca” w Karwinie-Kopalniach. Placówka ta uległa likwidacji w wyniku szkód górniczych. W latach 1964 - 78 korzystano ze świetlicy przy ul. Kościelnej. Stamtąd także z powodu zniszczeń górniczych konieczna była przeprowadzka - tym razem na ul. ČSA. W 1995 r. ze względu na koszty eksploatacji Koło przeniosło się do świetlicy Koła Karwina - Nowe Miasto. Obecnie przy Kole nie działają żadne zespoły.

Do najwybitniejszych działaczy należą przede wszystkim Józef Szczyrba, długoletni sekretarz Koła, 8 lat piastujący funkcję prezesa, oraz Hilda Galoczowa, pełniąca od 1974 r. funkcję sekretarza. Wy różnili się swoją pracą Józef Karpeć, wieloletni prezes Koła, Franciszek Bajger - długoletni gospodarz

oraz Emil Urbaniec, wiele lat prowadzący finanse.

Do znaczących zespołów Koła zaliczyć należy chór męski „Echo” (→HEJNAŁ-ECHO) powstały w 1958 r. W 1965 r. połączony został z chórem męskim „Hejnał” z Karwiny-Frysztatu. W swoim czasie działał także zespół teatralny pod kierownictwem Emanuela Wańka. Były Klub Bilardowy i Szachowy, działające do 1963 r.

Klub Kobiet pracuje nieprzerwanie od 1974 r., w latach 1981, 1983 i 1984 przedstawił się karwińskiej publiczności trzema wystawami haftu i robót ręcznych. Na trwałe swoją pracą zapisała się w pamięci pezetkaowców w Karwinie-Centrum Hermína Szczyrbowa oraz członkinie: Helena Kunschke, Anna Urbańcowa oraz Elżbieta Żwakowa. Dzisiaj tradycje pracy powyższych kontynuują pod kierownictwem pani prezes, Ireny Buławowej, Helena Hübnerowa i gospodyni Maria Antończykowa.

W prowadzonej systematycznie od początku istnienia Koła kronice znajdują się zapisy o tradycyjnych imprezach, takich jak wianki, festyny ogrodowe koło domu „Praca”, bale, popołudnia karnawałowe i wigilijki. Ostatnio imprezy te zostały wzbogacone smażeniem jajecznic oraz prelekcyjami.

Koło liczy 42 osoby.

KARWINA - DARKOW

Koło zostało założone 23 XI 1947 r. Pierwszym prezesem wybrano Jana Pindura, sekretarzem został →WILHELM SEMBOL. Właśnie on oraz Leo Macura najdłużej piastowali funkcję prezesa (po 8 lat)

Koło korzysta z pomieszczeń wynajętych od Urzędu Miejskiego.

Koło wspomagają swoją pracą całe rody. Wiele osób było zaangażowanych w działalność społeczną jeszcze przed II wojną światową, po powstaniu PZKO piastując funkcje prezesów, sekretarzy, kasjerów, kronikarzy, rejonowych, kierowników zespołów i ich wykonawców. Są to rody - Mrózków, Gąsiorów, Sztułów, Słowików, Ku beczków, Donocików, Sembolów i Dudów. Na szczególne wyróżnienie zasługuje Wilhelm Sembol, inicjator wielu imprez kulturalnych, kierownik wielu zespołów (tanecznego - „Młodość”, zespołu gimnastycznego „Rytmika”, orkiestry „Lira”), kierownik organizacyjny chóru mieszanego →LIRA.

Do 1952 r. wszystkie zespoły w Darkowie działały przy →SMP. Po likwidacji SMP chór mieszany „Lira”, małe zespoły, chór żeński, duet żeński, tercet żeński, kwartet męski i zespół teatralny rozpoczęły pracę przy Kole.

Wielką popularnością cieszyły się małe zespoły, jak chór żeński, kwartet męski, tercet żeński, duet żeński. Ich animatorami byli Anna Sembol, Genia Duda, Czesława Lipka. Małe zespoły prowadziła Elżbieta Konieczna. Z inicjatywy Wilhelma Sembola w 1958 r. utworzono w Kole 7-osobową orkiestrę. W 1949 r. założono sekcję szachistów.

Niespożytą energią od 1948 r. wykazują panie, pracujące w Klubie Kobiet. W jego ramach organizowane są kursy szycia, haftu, zim-

nej kuchni. Organizowano wystawy robót ręcznych, festyny ogrodowe i większość dożynek. Od 1974 r. kieruje pracą darkowianek Maria Dudowa.

Od 1987 r. przy Kole działa Klub Seniora - jego członkowie spotykają się co dwa tygodnie, dbają o porządek w ogrodzie i wokół świetlicy. W Klubie urządzają pogadanki i spotkania dyskusyjne.

Dziesięć lat, od 1970 r. do 1980 r., działał w Darkowie Klub Młodych. Ze względu na szkody górnicze i konieczność przesiedlenia się rdzennej ludności Darkowa jego działalność zamarła.

Oprócz standardowych imprez pezetkaowskich, smażenia jajecznic, wykopek, bali, obchodów Dnia Kobiet, Koło urządza mniej typowe, jak chociażby pochod lampionowy czy śpiewy o zmroku nad brzegiem Olzy, towarzyszące „Wiankom”. W imprezach tych uczestniczą również kuracjusze uzdrowiska w Darkowie, dla nich też „Lira” urządza koncerty, by z dochodów Koło mogło pokryć koszty wynajmowanych lokali.

Koło prowadzi kronikę od 1947 r. Oprócz zapisków znajdują się w niej fotografie i wycinki prasowe. Najdłużej prowadził ją Remigiusz Gąsior, obecnie - Józef Górecki. Samodzielną kronikę posiada chór „Lira” oraz Klub Kobiet.

Koło liczy 186 członków.

KARWINA FRYSZTAT

Koło zostało założone 22 XI 1947 r. Na jego czele stanął Jerzy Rusnok (*1894 †1958), który

Darkowianki i darkowięta z akcesoriami zdradzającymi ich zamiary („Wianki”)

Fot. ARCHIWUM KOŁA

wszedł również w skład komitetu założycielskiego. Najdłużej, bo 12 lat, piastował funkcję prezesa →WŁADYSŁAW PASZ (*1912 †1995), dwukrotnie Stanisław Kondziołka. Innymi prezesami Koła byli: Antoni Twardzik, Józef Kunc, Teofil Gattnar, Rudolf Schwarz, →LEOPOLD WĄŁOSZEK, Henryk Twardzik, Władysław Pierchała. Obecnie prezesem Koła jest Helena Wierzoń.

W pierwszym okresie działalność Koła była prowadzona w Polskim Domu Katolickim (przez pewnien czas zwanym także Domem Stalina). W 1968 r. obiekt ten przejęła kopalnia CSA i zmieniła jego nazwę na „Dom Przyjaźni”. Koło otrzymało lokal zastępczy w drewnianym baraku przy polskim przedszkolu, „siedziba” ta jednak nie odpowiadała potrzebom. Działacze Władysław Pasz, Józef Szkopek, Józef Wąłoszek, Ewald Jurczyk, Bogusław

Wąłow, Henryk i Wilhelm Twardzikowie, Józef Bałon, Władysław Konesz, Eugeniusz Zuczek, Jan Miękina, Franciszek Chowaniec oraz Jan Peter rozpoczęli więc budowę miejscowej siedziby Związku. Zakończono ją 12 XII 1976 r. Dom PZKO, będący własnością organizacji, położony jest blisko centrum miasta, otoczony ogrodem, umożliwia realizację wielu imprez.

Chór męski „Hejnał” (→HEJNAŁ-ECHO) rozpoczął swoją pracę w 1947 r. pod batutą →KAROLA GĄSIORA i Franciszka Chowańca. Wiele pracy społecznej poświęcili mu Zbyszek Niemczyk i Adam Szczygieski. W 1964 r. połączył się z chórem męskim „Echo” z Karwiny II, a dyrygenci Alojzy Kunschke, Józef Foltyn i Halina Kraina doprowadzili go do niejednego sukcesu.

Na trwale zapisał się w pamięci chór mieszany „Olza”. Od 1947 r. przez 11 lat propagował zaolziań-

ską pieśń w interpretacji jego dyrygenta, Franciszka Chowańca. W 1958 r. chór „Olza” połączył się z chórem mieszanym z Karwiny - Nowego Miasta, tworząc chór →PRZYJAŹŃ, którego dyrygentem został Józef Wiergoń.

Od 1954 r. pracował w Kole chór →KALINA. Pracowały też zespoły śpiewacze - trio żeńskie, kwartet męski oraz „Wesoła siódemka”, która śpiewała, grała i sypała dowcipami. W prowadzeniu tych zespołów zaangażowani byli przede wszystkim Józef Gil i Kazimierz Gattnar.

W Kole działał zespół taneczny (1949-60) pod kierownictwem Wandy Gąsiorowej, specjalizujący się w narodowych tańcach polskich i tańcach cieszyńskich (wszedł w skład ZPiT →GÓRNIK) oraz zespół teatralny. Od 1950 r. przez 10 lat inscenizowano utwory, jak np. „Pieją koguty” J. Baltuszica czy

„Zbójnik Śląski” K. Bergera i in. w reżyserii Eugeniusza Sumery, Ludwika Gila oraz Brunona Pieczki.

Panie we Frysztacie zaczęły pracować wspólnie w pierwszych latach powojennych. Szyły kostiumy do przedstawień szkolnych, piekły ciastka, przygotowywały bufety oraz gotowały zupy dla uczniów. Ich aktywność wzrosła po założeniu Koła. Elżbieta Mencner i Zofia Klimoszkowa zorganizowały kursy gotowania, Hermina Derlich, Adela Żarnowska i Genowefa Raszykowa rozpoczęły kursy szycia. W 1968 r. padła propozycja nazwania tej działalności Klubem Kobiet. Pierwszą jego przewodniczącą wybrano Wandę Kubokową. Sprawująca obecnie rządu Danuta Wałoszewska kontynuuje działalność rozbudowaną przez swoją poprzedniczkę, Ewę Zolich. Kursy owocują wystawami tematycznymi, np. „Tradycja i teraźniejszość” (1978), „Wszystko dla dzieci i domu” (1992), „Czas wspomnień” (1993) czy eksponowana w 1995 r. wystawa „Oczka zwykle i niezwykle”.

Od 30 lat działa Klub Młodych. Jego członkowie organizują zabawy, występy zespołów młodzieżowych, tak z Zaolzia, jak i Polski. W latach 80. słynęli z sukcesów w piłce nożnej, osiągnęli doskonałe rezultaty w szachach (działał Klub Szachistów), tenisie stołowym i biliardzie. Byli też kuźnią przyszłych działaczy, takich jak Mieczysław Zuczek, Tadeusz Kondziolka, Leszek Jurczyk, Bogdan Pieczka, Tadeusz Krymiec, Tomasz Wałoszek i Zbigniew Wiergoń.

Na specjalne wyróżnienie zasługuje Klub Propozycji powstały w 1973 r., a będący kontynuacją kółka dyskusyjnego powstałego w 1955 r. Kierownikami wówczas byli: Jan Krucina, Jerzy Rusnok i Leopold Wałoszek. Obecnie wykłady, dyskusje na tematy zdrowotne, literackie i krajoznawcze inspirował Józef Szołtys, Jan Zolich oraz sprawująca funkcję jego przewodniczącej, Janina Fierla.

„Najmłodszy” jest Klub Seniora. Od 1993 r. regularnie w każdą niedzielę seniorzy pomagają w pracach w Domu PZKO. Ich działalnością kieruje Władysław Baranek.

Oprócz tradycyjnych imprez pezetkaowskich we Frysztacie - reprezentacyjnych bali, Dnia Matki, spotkań przy choince, zabaw młodzieżowych, przebiegają „Spotkania pod sosną”. Od 1952 r. rocznie grupa turystów wyje-

Zarząd fryszackiego Koła w 1967 r.

Panie z frysztackiego Klubu Kobiet zapraszają na wystawę „Czas wspomnień”

żdza na wycieczki krajoznawcze. Do najgorliwszych ich organizatorów należeli: Antoni Twardzik, Leopold Wałoszek, Jan Zolich, Józef Kunc i obecnie Zdzisław Pitała. Między innymi wspomnienia i zapiski z wędrówek znajdują się w kronice Koła prowadzonej i uzupełnianej zdjęciami przez Bogusława Chowańca.

Koło liczy 774 członków.

KARWINA - GRANICE

Koło powstało 9 XI 1947 r. Jego założycielem był międzywojenny działacz polskich organizacji, Błażej Krochmalny. Funkcję prezesa kolejno piastowali: Rudolf Graca, zasłużony działacz przedwojenny (11 lat), dwa lata Bolesław Liszok i Henryk Berbalk (13 lat). Koło posiadało swój lokal w polskiej szkole w Granicach. Wielkie imprezy urządzano w pobliskich Domach Kultury. Koło Karwina-Granice

ukończyło swą działalność 23 II 1974 r. z powodu likwidacji, wskutek szkód górniczych, kolonii „Granice”. W tym czasie Koło liczyło 60 członków.

Do grona zasłużonych działaczy należy zaliczyć także Rudolfa Liszoka, piastującego parę lat funkcję wiceprezesa, Rudolfa Kucharczyka, długoletniego członka zarządu i bibliotekarza, Jana Wawrzyczka, Rudolfa Koppa, reżysera zespołu teatralnego, i Franciszka Jendrzejka. W pamięci pezetkaowców zapisali się swoją pracą Józef Matros, prowadzący przez 28 lat chór mieszany → Dźwięk, Józef Wanot, kierownik i współpracownik małych zespołów śpiewaczych, Franciszek Schmidt należący także do grona działaczy przedwojennych (b. prezes „Sily”), Józef Chorzempa, chórzysta, wieloletni sekretarz zarządu, Karol Kroczek, chórzysta i aktor zespołu teatralnego, wielo-

letni kasjer zarządu, Józef Krochmalny, długoletni członek zarządu oraz panie: Waleria Gracowa, protokolantka i chórzystka, Helena Kremiec i Franciszka Koppowa, wieloletnie członkinie zarządu Koła, świetne chórzystki i aktorki zespołu teatralnego.

Przez cały czas istnienia Koła pracował w nim Klub Kobiet, który nie tylko przygotowywał bufet na imprezy, ale też organizował wiele udanych prelekcji, kursów gotowania i szycia, zakończonych wystawami. Klubem Kobiet kierowały kolejno: Franciszka Koppowa, Waleria Gracowa, Aurelia Berbalkowa, Anna Kroczkowa oraz Stefania Jendrzejkowa.

W czasie działalności Koła istniało kilka zespołów, jak chór mieszany „Dźwięk” pod kierownictwem Józefa Matrosa (obecnie przeniesiony do Karwiny-Raju). Były też trzy tria żeńskie. Pierwsze trio, działające w latach 1946-52 w składzie: Wanda Dziadurówna, Aleksandra Gajdówna, Elżbieta Nierostkówna śpiewało przy akompaniamencie Jana Cachła; drugie, działające w latach 1955-60 w składzie: Otylia Syrek, Olga Świećtoń, Hilda Szczepańska śpiewało przy akompaniamencie Józefa Wanota; trzecie trio, działające w latach 1965-73 w składzie: Halina Matros, Marketa Marcol, Irena Taszek pod kierownictwem i przy akompaniamencie Lidii Hanzlik. Życie muzyczne w Karwinie-Granicach było bogate. Oprócz wymienionych zasługuje na przypomnienie m.in. zespół „Dziesiątka żeńska” (1954 - 64), którego pracą

kierowała Aniela Bystrzeń, oraz żeński zespół „Młodość” (1965-70) w składzie: Wanda i Danka Kroczyk, Lizoleta Czech, Anna Krochmalna, Maria Weber. Kierownictwo artystyczne sprawowała Ewa Ptak. Sporo sympatii zaskarbił sobie zespół artystyczno-estradowy „Mambo” pracujący w latach 1960-68 w składzie: Jarek Golasowski - siła sprawcza przedsięwzięcia, Franek Gabzdyl, Leopold Danel, Irena Borner, Maria Chylińska-Golasowska. Jarka Golasowskiego w kierownictwie artystycznym wspomagał Erwin Weber.

Świetnie pracował zespół teatralny, który wystawił 40 sztuk pełnospektaklowych i małych form scenicznych. Reżyserami byli Rudolf Kopp, Aniela Bystrzeń, Karol Kapusta i Erwin Ścisła.

Koło od początku istnienia prowadziło kronikę. Tam też to można odnaleźć zapiski z corocznych bali, festynów, przedstawień teatralnych, niekiedy odbywających się dwa razy w roku, świetlic, jubileuszy „Dźwięku” oraz notatki z wycieczek krajoznawczych.

KARWINA VIII GRANICE

Koło zostało założone 10 III 1971 r. w klubie „Drubyt” w suterenie jednego z granickich bloków. Pierwszym prezesem wybrano Edwarda Kawkę. Funkcję tę sprawował jedenaście lat. Osiem lat kierował Kołem Zbigniew Najder.

Następne zebrania zarządu oraz imprezy Koła odbywały się już w salce „Ośrodka Kultury”, usytu-

owanego w centrum osiedla. Koło nie posiada własnego lokalu.

W pracy Koła w Karwinie Granicach zapisali się założyciele Koła i jego animatorzy Józef Kunc, Edward Kawka, Zbigniew Najder, Stanisław Orszulik - członek zarządu od powstania Koła, kronikarz; Stanisław Holesz od 1976 r. członek zarządu, przez sześć lat pełniący funkcję prezesa i dziesięć lat pełniący funkcję zastępcy prezesa oraz kierownika rejonowych; Elżbieta Lipkowska, wiele lat pracująca w zarządzie, skarbnik Koła; Janusz Kupka, długoletni członek zarządu, gospodarz oraz Władysław Samek, przewodniczący komisji rewizyjnej.

W Kole najlepiej działało Studio Filmu Amatorskiego (od 2 II 1974 r. do końca 1981 r. ->SLA - PION FOTOFILMOWY) pod kierownictwem Stanisława Orzulika. Stałe współpracowało z nim 12 twórców -

amatorów, m.in. Jan Kraina, Tadeusz Gabryś, Tadeusz Rzyman, Albert Czerner, Lech Rygiel, Roman Dzik, Stanisław Krzyżanek. W 1976 r. odbył się pierwszy Przegląd Filmów Amatorskich pod patronatem ->ZG PZKO. Sześciu autorów przedstawiło na nim 14 filmów. Szczególne uznanie zdobyły prace Stanisława Orzulika. Droga eliminacji powiatowych, okręgowych i państwowych zdobyły wyróżnienia (jego „Menuet” reprezentował CSRS na przeglądach zagranicznych).

W latach 1973-78 pracował w Kole chór ->DZWIĘK pod kierownictwem Józefa Matrosa (->KARWINA GRANICE). Po jubileuszu 50-lecia istnienia chóru (7 V 1978 r.) przestał działać w Granicach, kontynuuje pracę w Karwinie-Raju.

Klub Młodych powstał 25 IX 1982 r. Prowadził go Wiesław Orszulik. W ramach Klubu powstał

Wycieczka do Macierzy Koła z Karwiny - Granic (1970) nie ominęła Warszawy

→TEATRZYK ITD. Jego działalność zamaria w latach 90.

Klub Kobiet został założony 6 X 1971 r., kiedy to panie zorganizowały kurs szycia. Jego pierwszą kierowniczką była Helena Zapletalowa, po niej aż do 1997 r. pracą kieruje Fryderyka Suchankowa. Pierwszą wystawę robót ręcznych panie przygotowały w 1973 r. Kolejne ekspozycje były wystawiane co dwa lata. Ostatnia wystawa odbyła się 16 III 1991 r. na 20-lecie Koła. Do zasłużonych działaczek Klubu należą także Elżbieta Bromnikowa (również długoletnia członkini zarządu) oraz Franciszka Dzierżawowa.

Do tradycyjnych imprez Koła należały wigilijki, bale, świetlice z okazji →MOKiP, smażenie jajecznicy, kopaczówki. Koszty wynajęcia świetlicy są na tyle wysokie, iż w lokalu Ośrodka Kultury urządzane są tylko zebrania sprawozdawcze połączone z wigilijką oraz spotkania przy „małym ekranie” (wideo, przeżrocza itp.). W ogrodzie państwa Suchanków Koło organizuje smażenie jajecznicy i kopaczówkę.

Kronikę Koła w latach 1971-81 prowadził w sposób tradycyjny St. Orszulik. Na jej I tom składają się rysunki własne, fotografie i wycinki prasowe. Od 1982 St. Orszulik filmuje uroczystości w Kole.

Pierwszym zadaniem zarządu było wszczęcie starań o powstanie polskiego przedszkola. Po wielu interwencjach w urzędach miasta utworzono je 16 XI 1973 r. Od tego czasu datuje się ścisła współpraca z przedszkolem (obchody Dnia Dziecka i pierwszego dnia

szkoły), przedszkolaki występują na imprezach Koła.

Koło liczy 244 członków.

KARWINA - HENRYK

Koło zostało założone w listopadzie 1947 r. Pierwszym prezesem wybrano Henryka Wrone. Od 1990 r. prezesuje w Kole Halina Pawera. Początkowo zebrania odbywały się w gospodzie „U Altmana”, a od 1952 r. w „Postępie”, lokalu spółdzielni „Jednota-Jedność”, co było zasługą ówczesnego inspektora szkolnego p. Jelinika. Z inicjatywy prezesa Karola Niezgody i gospodarza Józefa Heczki, z pomocą Organizacji Umundurowanych Górników dobudowano w „Postępie” werandę i kuchnię. Otwarcie przybudówki nastąpiło 12 XII 1953 r.

Rozkwit Koła przypada na lata 50. i 60. i był zasługą takich działaczy, jak Wincenty Garlicki, Gustaw Kubiczek, Benedykt Chorzempa, Józef Malik, Ernest Smolik, Adolf Kramny, M. Kucharczyk i Szczepan Niemczyk. Działał chór mieszany, którego założycielem był dyrektor miejscowej szkoły, →ERNEST SEMBOL, dyrygentami zaś Rudolf Wojnar i Franciszek Winkler. Zespół teatralny pod kierownictwem państwa Winklerów wystawiał takie sztuki, jak „Damy i huzary”, „Gwałtu, co się dzieje”, „Moralność pani Dulskiej”. Działał zespół taneczny i kółko sportowe, skupiające głównie młodzież.

Duszą Klubu Kobiet była Maria Domesowa, nieustrudzona organizatorka kursów szycia, gotowania i pieczenia. Estetyczne i smaczne

wyroby pań można było podziwiać i degustować na licznych wystawach.

Do tradycyjnych imprez Koła zaliczyć można ogniska, smażenie jajecznicy, „pochowanie basy”, festyny, zabawy śmigusowe, pożegnania poborowych oraz wycieczki krajoznawcze.

Trudny okres dla Koła nastąpił, gdy ujawniły się szkody górnicze. Karwina zaczęła przenosić się do Frysztatu. Zniknęły kolonie „Biała” i „Czerwona”. W 1987 r. zburzono szkołę. Koło liczyło wtedy tylko 67 członków. Po wyburzeniu „Postępu” zostało przygarnięte przez Ośrodek Agitacyjny kopalni CSA „U Altmana”. W 1988 r. Koło przeniosło się do Ośrodka Kultury w Karwinie 7- Mizerowie. Do 1990 r. z tamtejszej sali korzystało bezpłatnie. Odkąd wprowadzono opłaty, zaczęto rozglądać się za nowym lokalem. Spotykano się w mieszkaniach prywatnych, potem w Domu PZKO Karwina-Raj. Od stycznia 1993 r. miejscem spotkań jest Dom PZKO w Karwinie-Frysztacie.

Pomimo obiektywnych trudności członkowie Koła spotykają się w dalszym ciągu na prelekcjach, np. o ziołolecznictwie, przy ognisku czy na Ostatki. Dużym wzięciem cieszą się wycieczki. krajowe i zagraniczne. Koło pracuje dzięki działaczom Ernestowi Smolikowi, Marii Supikowej, Jadwidze Waidlichowej, Ewie Kolaczkowej, Janinie i Helenie Chorzempa oraz Halinie Pawera.

W Kole prowadzono kronikę od początku istnienia do czasu, gdy szkody górnicze dookoła „Postę-

pu" zaczęły być nazbyt niebezpieczne, „Jednota-Jedność” zaś zdecydowała się budynek zlikwidować bez powiadamiania o tym fakcie pezetkaowców. Buldożer zburzył siedzibę Koła ze wszystkim, co się w środku znajdowało. Po tem można było jedynie zbierać resztki tego, co zostało w ruinach. Najnowsza edycja kroniki rozpoczyna się w 1988 r.

Koło liczy 63 członków.

KARWINA NOWE MIASTO

Koło zostało założone we wrześniu 1952 r. Pierwszym prezesem wybrano Afreda Gąsiora. Najdłużej tę funkcję (1971-89) piastował Stanisław Mrózek. Od 1990 r. do dziś funkcję tę sprawuje Eugeniusz Herman. Koło ma siedzibę w przybudówce przy szkole w Karwinie-Nowym Mieście. Wielki wpływ na pracę Koła miała i ma miejscowa polska szkoła. Dzięki kolejnym dyrektorom: Leonowi Janiurkowi, Józefowi Mierzwie, Bronisławie Nyklowej i Jadwidze Palowskiej Koło od początku mogło korzystać z pomieszczeń, tak do zebrań, jak i do organizowania imprez. W 1961 r. z inicjatywy rodziców i członków Koła podjęto się wzniesienia przybudówki szkolnej. W pracach uczestniczyli m.in.: Bernard Pawlas, Franciszek Winkler, Bronisław Osuchowski, Jan Kubiśca, Józef Rymorz, Alojzy Kubiena. Architektem przybudówki był Oskar Raszka, któremu pomagał Władysław Szymik. W uznaniu wkładu pracy oraz wagi składek pieniężnych przydzielono jeden lokal na

pierwszym piętrze przybudówki Kołu. Otwarcie nastąpiło 1 IX 1964 r. W 1975 r. przeniesiono świetlicę z piętra na parter, do lokalu z obnym wejściem.

W 1953 r. powstało kółko teatralne, którego pierwszym reżyserem była Wanda Dostal. Po niej pracę tę przejął znany w terenie społecznik, Leopold Dziech, scenografią się zajmował Karol Palowski. Wystawiano sztuki pełnospektaklowe z repertuaru polskiego i zaolziańskiego: „Gęsi i gąski”, „Przyjmujemy 8.30”, „Święto lampionów” czy „Korzenie sięgają głębiej”. Grano je nie tylko w Karwinie, ale i w innych miejscowościach. Najlepszymi aktorami byli: Józef Szymik, Małgorzata i Karol Palowscy, Danuta i Franciszek Adamczykowie, Wilhelm i Franci-

szek Schmidtowie, Edward Popek, Maria Stalowa, →HELENA RASZKOWA i wielu innych.

Pracowały w Kole zespoły śpiewacze, taneczne i kabarety młodzieżowe. Chór mieszany pod batutą Leopolda Czendlika, Leona Janiurka, →KAROLA GĄSIORA, Karola Firli był aktywny do 1958 r., kiedy to doszło do połączenia z chórem mieszanym Koła w Karwinie-Frysztacie. Połączone chóry przyjęły nazwę →PRZYJAŹŃ. Pracował także podwójny tercet mieszany „Astma”, Członkiniami były nauczycielki, a akompaniował im Jan Cachel.

Wielkim wzięciem cieszyła się karwińska →WESOŁA SIÓDEMKA (1957-69). Były także kabarety młodzieżowe stricte autorskie: „Pod szóstką” i „Dźgacz”, prowadzone przez Karola Gąsiora i Jana Szymika.

Młodzież Koła zawsze wykazywała aktywność. Było wiele spotkań klubowych, konkursów, koncertów. W ich przygotowaniach przewodzili Karol Gąsior, Piotr Lipka, Andrzej Mierzwa, Franciszek Krajča, Helena Hanzel, Czesław Adamczyk, Eugeniusz Herman. W ostatnich latach aktywność młodzieży wygasa.

Przedstawienie działalności Koła byłoby niepełne, gdyby pomijało pracę Klubu Kobiet. Praca pań jest odczuwalna na każdej imprezie. Panie przygotowują smakołyki i bufet. W pracach tych pomagał im zawsze znany cukiernik Mirosław Brazda. Przez 30 lat Klubem Kobiet kierowała Helena Raszkowa, 10 lat Helena Moldrzykowa, a obecnie Elżbieta Hermanowa. Pa-

Przedstawiciele nowomiejskiego kółka strzelców doborowych w 1980 r.

nie uczestniczyły w wielu kursach gotowania, pieczenia, haftu, kroju i szycia. Ich efektem były wystawy urządzane kiedyś co roku, a obecnie co dwa lub trzy lata.

Tradycyjne imprezy Koła - Dzień Kobiet, smażenie jajecznicy, bale, spotkania klubowe, prelekcje, wycieczki krajoznawcze, doroczne wystawy i sprzedaż polskich książek znalazły odbicie w trzech tomach kroniki Koła. Tam też są zapisy dotyczące wyjątkowego w PZKO kółka strzeleckiego, którego członkowie aż 18 razy zdobywali pierwsze miejsca w Mistrzostwach PZKO w strzelaniu z karabinka pneumatycznego.

Kroniki prowadził od początku istnienia Koła aż do 1972 r. Mirosław Brazda, do 1988 r. Karol Palowski, a obecnie Halina Szkopek. Są w nich nie tylko adnotacje, lecz również zaproszenia, fotografie, informatory, wycinki prasowe, wpisy zacnych gości itp.

Koło liczy 568 członków.

KARWINA NOWY JORK

Koło zostało założone 16 XI 1947 r. w Domu Kultury UZK, czyli płuczki węgla przy Kopalni „Barbara”. Pierwszym prezesem wybrano E. Świdra. Najdłużej, bo 27 lat, funkcję prezesa piastował Otokar Winkler. Prezesami byli też Emil Kubeczka i Robert Hanzlik. Koło od początku bezskutecznie poszukiwało własnej siedziby. Zebrania odbywały się w Domu Kultury Kopalni Hohenegger, DK „Barbara”, DK UZK, w hotelu „Unger”, Domu Proletariuszy i wreszcie w

ostatnich latach w Klubie Umundurowanych Górników Kopalni „Gabriela” - „U Ruczki”.

Zaraz po założeniu Koła przystąpiła do pracy sekcja teatralna (1947-53). Rozpoczęto od inscenizacji sztuk „Mąż z grzeczności” i „Iste roki”. Z powodu braku lokalu próby odbywały się w mieszkaniach aktorów. Spektakle reżyserowali →ERNEST SEMBOL, Dominik Koch, Jan Curzydło.

Chór „Przyjaźń” w chwili założenia Koła przystąpił do pracy, liczba chórzystów pod koniec 1948 r. wyniosła 103 osoby. Pierwszym dyrygentem zespołu był Ernest Sembol, w 1963 r. batutę przejął Otokar Winkler. Chór zawiesił działalność w 1969 r. Zespół prezentował pieśni ludowe i dzieła muzyki poważnej.

Aktywnie działał Klub Młodych (1974-80), który występował z programem również w Kołach sąsiednich. Kabarety - „Lunatyk” i „Czerwony balonik” - działały z inspiracji i pod kierownictwem Wilhelma Przeczka.

Cztery lata pracował zespół taneczny (1953-57) pod kierownictwem dojeżdżającego do Koła →FERDYNANDA KRÓLA. Prezentowano głównie tańce ludowe. Praca ww. zespołów zamarła na skutek masowego wyprowadzania się młodzieży do nowo budowanych dzielnic, zwanych teraz Karwiną.

Od początku działania Koła pracował w nim Klub Kobiet. Jego założycielkami były Emilia Liczmanowa i Jadwiga Żurkowa. Jego długoletnią przewodniczącą jest Waleria Ślaninowa. Pomagały jej

w pracy Anna Śmiłowska i Maria Ostrózkowa, długoletnia członkini Koła. Odbyło się wiele wystaw, tak o tematyce kulinarnej, jak i prezentujących robótki ręczne i haft.

Wszystkie imprezy od początku istnienia do 20 IX 1973 r. zapisywał w kronice Dominik Koch. Od 7 lat prowadzi ją Władysław Śmiejka. Obok bogatych w informacje notatek w kronice można znaleźć wycinki prasowe, fotografie, a nawet anegdoty.

Koło liczy 113 członków.

KARWINA - RAJ

Koło zostało założone 16 IX 1947 r. Pierwszym prezesem wybrano Antoniego Morawca (*1896 †1975), po nim funkcję tę piastowali Józef Wróblewski, Jan Nytra, Franciszek Walica i Robert Ocisk. Od 1971 r. na czele Koła stoi Tadeusz Puchała, wieloletni członek →ZG PZKO. Koło długo borykało się z brakiem własnego lokalu. W 1966 r. dzięki staraniom Franciszka Walicy, Elżbiety i Roberta Ocisków i Józefa Owczarzego kupiono drewniany budynek szkoły, którą po remoncie kapitalnym uczyniono 11 VI 1967 r. siedzibą Koła. Najwięcej czasu na budowie przepracowali oprócz państwa Ocisków także Ernest Broda, Józef Wróblewski, Kazimierz Krzemiński, Józef Kopel, Wilhelm Sehnal, Henryk Fritag i inni.

Rajskie środowisko skupia wielu polskich działaczy. Jednak bez takich, jak Józef Owczarzy (*1912 †1983), wieloletni dyrygent, reżyser i niestrudzony społecznik, Janina Godulanka-Urbaniec, dyry-

Rajski Klub Kobiet w 1994 r.

gentka, Maria Sikorzanka-Janirek, prowadząca wieczory świetlicowe oraz Danuta Grabowska (*1931 †1990) dyrygentka chóru, znana także z prowadzenia polskiego zespołu dziecięcego „Promyk”, polskie oblicze tej części Karwiny wyglądałoby odmiennie.

Od początku istnienia Koła do 1968 r. działał zespół teatralny (założony w 1928 r.). Przedstawił 36 sztuk pełnospektaklowych, m.in. „Iste roki”, „Jeden z nas musi się ożenić”, „Panna Halka mężatką”, „Ja tu rządzę”, „Grube ryby”. Inscenizowano jednoaktówki, wystawiane także w sąsiednich Kołach. Przez 30 lat reżyserował i przygotowywał kulisę wspomniany już Józef Owczarzy.

Wielu zwolenników ma chór (powstały w 1928 r.). Do lat 50. dyrygował zespołem Józef Owczarzy, Janina Godulańska - Urbaniec, Henryk Swaczyna, →KAROL GAŚSIOR, Wanda Molinek-Kondziołka, Danuta Grabowska, Józef Fierla i

Józef Foltyn. W 1979 r. przyjął nazwę →DŹWIĘK. W latach 1975-78 pracował w Kole również mały zespół śpiewaczy prowadzony przez Danutę Grabowską.

Klub Kobiet troszczy się o zaplecze kulinarne, organizuje kursy szycia, gotowania, co dwa lata przedstawia wystawy, np. „Święta Wielkanocne wczoraj i dzisiaj” oraz prelekcje na tematy kulinarne i zdrowotne. Obecnie na jego czele stoi Anna Rzyman. Kronikę Klubu Kobiet prowadzi Aurelia Pilecka.

Wiele imprez Klub Kobiet przygotowuje razem z Klubem Seniora, który przez ostatnie 16 lat zorganizował 197 spotkań klubowych. Przeszło 10 lat Klubem kierował Henryk Berbałk (z Koła Karwina-Granice). Obecnie jego prezesem jest Eugeniusz Durczok. Seniorzy dyskutują na tematy historyczne, zdrowotne, polityczne itp.

W latach 70. i 80. aktywnie pracował Klub Młodych pod kierunkiem Bolesława Sikory, Antoniego

Tomanka, Henryka Cachla. Zorganizowano m.in. „Klub u Szytygara”, „Rajzaty”, „Karnawały Nocne”, cieszące się popularnością w szerszej okolicy. Młodzi uczestniczyli w turniejach piłki nożnej. Od przełomu lat 90. ograniczają się do zespołu śpiewaczego, a działalność klubowa ma charakter okazjonalny (mikołajówki, zabawy sylwestrowe itp.).

Tradycyjne imprezy Koła, np. bale reprezentacyjne, „pochowanie basy”, spotkania z nauczycielami, Dzień Matki i Dzień Dziecka, smażenie jajecznicy, festyny, kopaćcówki, zabawy śmigustowe, mikołajówki, wystawy itp., jak i systematyczną współpracę z przedszkolami polskimi we Frysztacie i Nowym Mieście, spisuje od 26 lat Józef Głuch w kronice Koła.

Koło liczy 531 członków.

KARWINA - SOLCA

Koło zostało założone w maju 1947 r., ukończyło swoją działalność 15 I 1994 r. Jego prezesami byli kolejno Pletnicki, Jan Böhm, Szymik, Józef Foltyn, Adam Fierla oraz Janusz Gałuszka. Życie Koła toczyło się w gospodzie zwanej „Filbirówka” w Karwinie-Solcy, w mieszkaniu Tadeusza Geigera, a ostatnio w wilce zwanej „Pod haldą”. W roku ukończenia działalności Koło liczyło 42 członków.

Do zasłużonych działaczy należeli Henryk Ostruska, Edward i Maria Wranikowie, długoletni członkowie zarządu oraz animatorzy działalności Koła, Mirosław Szweda i Adam Fierla.

W Kole pracował chór mieszany pod kierownictwem Brunona Rygla i Tadeusza Geigera (wszedł w skład ZPIT → GÓRNIK), kółko teatralne, trio żeńskie i kwartet → MISIE. Duszą tych przedsięwzięć byli Tadeusz Geiger i Józef Foltyn.

Wszelki ślad po kronice Koła zaginął.

KARWINA SOWINIEC

Koło powstało 16 XI 1947 r. w Domu Robotniczym. Pierwszym prezesem wybrano Pawła Kubaczkę, a sekretarzem Władysława Pietrykę. Od 1957 r. funkcję prezesa piastuje Edward Krochmalny, przed nim najdłużej ją sprawującym był Józef Ćmiel. Do 1969 r. siedzibą Koła był Dom Robotniczy, od 27 IX 1969 r. zaś polskie przedszkole, a później szkoła przebudowana na świetlicę Koła. Budynek jest majątkiem Urzędu Powiatowego w Karwinie, a Koło ma prawo do „bezpłatnego stałego użytkowania”. Dom usytuowany jest w zupełnie już wyburzonej dzielnicy Sowiniec, ponieważ z powodu szkód górniczych doszło do jej likwidacji, a mieszkańców przeniesiono do nowych osiedli w Karwinie-Nowym Mieście, Karwinie-Raju i w Hawierzowie.

Pomimo to garstka pezetkaowców została wierna swemu Kołu i sowinieckim tradycjom. Do najofiarniejszych pezetkaowców trzeba zaliczyć małżeństwa Krochmalnych i Matuszyńskich, Minolów oraz Marię Jadamikową, a także Pawła Kubaczkę - inicjatora założenia Koła.

W Kole działały chóry - mieszany i męski (1919 -1969) pod kierownictwem Franciszka Jarzabka i Franciszka Łukosza. Obydwa nawiązywały do tradycji przedwojennych chórów Stowarzyszenia „Siła”. Prezentowano repertuar polski i cieszyński. Sekcję teatralną prowadził i spektakle reżyserował Kleofas Bielczyk, grywano sztuki pełnospektaklowe, np. „Niemcy”, „Kozie mleko”, „Galaty bez miary” oraz jednoaktówki i skecze → ADAMA WAWROSZA.

Sekcją taneczną, składającą się z 6 par, kierowała Janina Kubaczka-Kowalska. Sekcje, teatralna i taneczna, pracowały do 1961 r. Działał także zespół wokalny → ŁOBUZY.

W Kole była biblioteka, licząca co najmniej 300 woluminów, prowadził ją Dominik Łukosz.

Do 1969 r. Koło dwa razy w tygodniu organizowało w Domu Robotniczym seanse filmowe. Każ-

dego roku urządzano dwa bale, festyn, świetlice oraz spektakle teatralne. Obecnie urządzane są 4 imprezy rocznie, a to bal, obchody Międzynarodowego Dnia Kobiet, festyn i tradycyjna wigilijka.

Kronika Koła została zaprowadzona przez Antoniego Minolę w 1965 r. Od 1947 r. do 1965 r. uzupełniona jest protokołami i wspomnieniami członków. Doprowadzona jest do 1970 r.

Koło liczy 70 członków.

KARWINA STARE MIASTO

Koło zostało założone 4 X 1947 r. Prezesem został Ludwik Wawreczka (*1901 †1995), człowiek niezmiernie zasłużony dla polskości, już od 1917 r. pracujący w ruchu muzycznym i teatralnym Karwiny. Najdłużej, bo 18 lat, prezesował Jan Sznepka, za jego czasów powstał Dom PZKO. Używanie literackiej polszczyzny, jak twierdzi prowadząca kronikę Koła Janina Janusz, przysporzyło mu uznania wśród karwińskich związkowców. Od 1990 r. na czele zarządu stoi Jan Sikora. Koło posiada Dom PZKO, oddany do użytku 22 VIII 1981 r.

Do wybitnych krzewicieli polskości należeli obok wymienionego Ludwika Wawreczki, Franciszek Herman (*1907 †1979), chórzysta, członek zespołu teatralnego, skarbnik Koła i budowniczy Domu PZKO, Leopold Janusz (*1915 †1995), wieloletni sekretarz Koła i społecznik oraz Jarosław Kucharczyk (*1927 †1990). Tradycje starszej generacji kontynuują panie

Remont sowinieckiej świetlicy PZKO

Rozalia i Stefania Uherek (ta ostatnia z domu Łukosz), obie działające w Klubie Kobiet, chórzystki, organizatorki życia towarzyskiego w Kole. Trudno wśród zasłużonymi nie wymienić Danuty i Leona Dzusów. Ona, jako rejonowa, pracująca wiele lat w zarządzie Koła, chórzystka i działaczka Klubu Kobiet, on - „złota rączka” wielu akcji. Obok nich zasługują na uznanie Maria i Leopold Pawłasowie - ona kierowniczką chóru, działaczką Klubu Kobiet zaangażowana w ruch teatralnym, on - od 1981 r. gospodarz Domu. Również parństwo Wanda i Jan Sznepkowie kształtowali oblicze Koła.

Będąc członkiem Koła w Lutyni Górnej (→ORŁOWA - LUTYNIA), nauczyciel Bronisław Bednarz wiele czasu poświęcił właśnie staromiejskiemu Kołu w Karwinie. Dyrygował chórem i prowadził małe zespoły śpiewacze, reżyserował

przedstawienia pełnospektaklowe i spektakle na festyny, organizował wycieczki. Zwolennicy wspólnego śpiewania ciągle wierzą w odrodzenie się chóru „Przyjaźń” (nie mylić z chórem →PRZYJAŹŃ przy DK kopalni CSA), który zaprzestał swej działalności w 1995 r. Chór nawiązywał do założonego w 1921 r. pod tą samą nazwą zespołu. Pod patronatem PZKO odbyło się ponad 1000 prób i 190 występów, prezentujących różnorodny repertuar, przede wszystkim karwiński, ale również polski. Początkowo kierował zespołem Jan Hefner, potem stery przejęła Maria Pawłas, której nazwisko na stałe złączyło się z zespołem.

Zespołami o znacznie krótszym stażu okazały się być kwartet męski i tercet żeński, kierowane przez Bronisława Bednarza, zespół „Biedronki” (septet dziewczęcy), szkolny zespół taneczny, który w

Stanisław Kondziółka przecina wstęgę nowej siedziby Koła w Starym Mieście

ciągu 5 lat pracował pod tym samym kierownictwem.

W 1967 r. Klub Młodych założył zespół muzyczny „Meteory” (pracował 3 lata). Ostatnio Klub ogranicza się do urządzania dyskotek.

Pod skrzydłami PZKO wznowił swoją działalność zespół teatralny. Przygotował 52 sztuki z klasycznego repertuaru polskiego i cieszyńskiego, jak na przykład „Wesele Cieszyńskie”, „Emancypowane” czy „Radcy pana radcy” oraz 20 skeczów i małych form scenicznych. W latach 1948-60 przedstawienia reżyserował Alfons Uherek, w latach 1961-79 Janina Januszowa. Potem działalność zespołu zanikła.

Klub Kobiet zasługuje na miano najaktywniejszego, kontynuuje działalność przedwojennego „Koła Gospodyń Wiejskich”. Do jego zagorzałych propagatorek należą Stefania Uherek (jedna z domu Łukosz, druga z domu Sznepka)

Dom PZKO w Karwinie - Starym Mieście

oraz Hermina Kondziolka, Brygida Wawreczka i Emilia Kuchejda. Obecnie przewodniczy Klubowi Maria Kucharczyk. W Klubie były prowadzone kursy kroju i szycia, wystawy sztuki kulinarnej, robót ręcznych, pokazy zimnych dań. Spotkania odbywają się regularnie, organizowano także większe imprezy, m.in. „Babskie bale”. Koło przez pewien czas miało swoją bibliotekę, przedwojenny księgozbiór polskich organizacji. Do lat 70. prowadzili ją Janina i Leopold Januszowie.

Od założenia Koła do 1958 r. wszystkie wydarzenia spisywał w zeszycie Karol Szczotka. Do kroniki przepisał je następnie Leopold Janusz, prowadzący zapiski do 1964 r., kontynuuje je Janina Janusz.

Nie byłoby takiego rozwoju działalności, gdyby nie Dom PZKO. W 1977 r. staraniem Jana Sznapki i Jana Sikory udało się odkupić budynek, nie nadający się do mieszkania. Wspólnymi siłami przebudowano go i w 1981 r. uroczyście otwarto. Po dwóch latach uzupełniono teren o areal wypoczynkowo-sportowy. W pracy na budowie wyróżnili się Józef Uherek, Wiktor Wieczerek, Jan Sznapka, Leon Dzus, Leopold Janusz, Jarosław Kucharczyk, Jan Sikora, Jan Hefner, Władysław Łukosz i Henryk Łukosz.

Tradycyjne imprezy Koła, „Bieg Przyjaźni”, coroczne obiady kiermaszowe, bale zawsze gromadzą grono przyjaciół i sympatyków karwińskiego Koła Stare Miasto.

Koło liczy 114 członków.

KAWIARENKA POD PEGAZEM

KAWIARENKA POD PEGAZEM

Powstała w maju 1989 r. przy Kole w Jabłonkowie z inicjatywy Wilhelma Przeczka, Sultany i Sta-

niśława Gawlików oraz Jana Pyski z Potoków. Dzięki poparciu przede wszystkim Barbary i Ryszarda Grzegorzewskich i Józefa Cieniały odbywają się w Domu PZKO w Jabłonkowie regularne spotkania z twórczością literacką, zwłaszcza polską i rodzimą, ale też czeską, słowacką i inną. Nieodłączną postacią Kawiarenek jest aktor i reżyser, Karol Suszka. Spotkania odbywają się zazwyczaj w siedzibie Koła, ale Kawiarenka gościła również w Polsce (w liceach cieszyńskich, na „Dniach Zaolzia” w Brzegu w 1992 r.). W 1994 r. powołano do życia Oficynę Wydawniczą przy „Kawiarence”. Wydawcą i fundatorem pierwszych dwu publikacji (II wydanie z Dodatkiem „Pamiętnika starego nauczyciela” Jana Kubisza oraz tomik poezji „Na ubitej ziemi” Wilhelma

Jan Pyszko, Karol Suszka, Lucyna Przeczek-Waszkowa, Wilhelm Przeczek i Franciszek Nastulczyk w „Kawiarence pod Pegazem”

Fot. KAZIMIERZ BRANNY

Przeczką jest obywatel Szwajcarii, rodak z Zaolzia, Jan Pyszko z Bażylei.

KLUB KOMBATANTÓW

Korzystając ze zmian politycznych zachodzących w czasie Praskiej Wiosny, byli żołnierze Polskich Sił Zbrojnych II Wojny Światowej założyli 31 IV 1968 r. Sekcję Polskich Kombatantów. W ramach normalizacji rozwiązano ją w 1970 r. Część członków Sekcji zarejestrowała się w Czechosłowackim Związku Bojowników Antyfaszystowskich. Dopiero 4 XII 1987 r. z inicjatywy Antoniego Kożusznika, Bronisława Firli, Jana Kohóta i in. ponownie wrócono do sprawy zorganizowania kombatantów. Postanowiono stworzyć Klub Kombatantów przy →SEKCJI ŻYCIA TOWARZYSKIEGO ZG PZKO. Celem Klubu miało być pielęgnowanie tradycji, organizowanie spotkań towarzyskich, odwiedzanie miejsc pamięci i pomoc merytoryczna w rozwiązywaniu złożonych spraw emerytalnych i odznaczeniowych. Liczba klubowiczów dochodziła do trzydziestki. W lutym 1988 r. sekretariat ZG zgodził się na dwa zebrania towarzyskie w roku, zapewniając pomoc organizacyjną. W sierpniu 1989 r. wraz z Klubem Gusenowców Klub Kombatantów przygotował wystawę „Ofiarom faszyzmu” w Klubie przy ul. Bożka w Cz. Cieszynie.

Po rewolucji aksamitnej postanowiono założyć Koło Polskich Kombatantów na prawach samorządności Koła PZKO, na co ZG i

Klub Kombatantów wywalczył sobie niezależność. Koło Polskich Kombatantów, jak widać z rozmowy z konsulem RP w Ostrawie, Piotrem Szwarem (drugim z lewej), pomimo to stoi w obliczu kolejnych niełatwych zadań

Konwent Prezesów nie wyraziły zgody. Wówczas z inicjatywy Bronisława Firli, Leona Hermana i Edwarda Poloka opracowano Statut Koła Polskich Kombatantów, który 14 V 1991 r. zatwierdziło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych RC. Prezydium ZG PZKO przyjęło tę informację oficjalnie do wiadomości 10 IX 1991 r., wyrażając uznanie za dotychczasową działalność i życząc pomyślności w dalszej pracy. Obecnie KPK jest członkiem Światowego Stowarzyszenia Polskich Kombatantów i zrzesza 125 członków.

(B.F.)

KLUB MEDYKA

Z inicjatywy Komisji ds. Nauki powstał na spotkaniu założycielskim 7 XI 1975 r. w salce Klubu PZKO w Cz. Cieszynie Klub Medyka

przy →ZG PZKO. Jego pierwszym opiekunem z ramienia organizacji był Tadeusz Hławiczka. Klub wzorem innych klubów branżowych miał za zadanie integrację środowiska medycznego na Zaolziu, upowszechnianie nowości w różnych dziedzinach medycyny, pomoc w przyswajaniu polskiej terminologii lekarskiej oraz zapewnienie Kołom PZKO fachowych prelegentów.

Samorząd Klubu pracował w składzie: dr dr Bogusław Chwajol (przewodniczący), Janina Milerska, Helena Paszek, Franciszek Franek i →JANUSZ GAUDYN. Spotkania odbywały się regularnie w pierwszy piątek każdego miesiąca, z wyjątkiem wakacji, w salkach Klubu PZKO przy ul. Bożka. W 1981 r. i 1982 r. w trakcie remontu obiektu odbyły się zebrania wyjazdowe z

fachowymi referatami i dyskusją w Kolach (Bogumin, Skrzeczorń, Orłowa-Lutynia, Hawierzów-Sucha Średnia, Karwina-Raj, Czeski Cieszyn, Łomna Dolna, Guty i Nydek). Naukowe spotkania wyjazdowe stały się tradycją i odtąd raz w roku członkowie Klubu spotykali się z Polakami na terenie Moraw, i nie tylko.

Klub Medyka współpracował z Polskim Towarzystwem Lekarskim i Naczelną Izbą Lekarską w Warszawie, ze środowiskami medycznymi Cieszyna, Bielska-Białej, Katowic, Wrocławia i Częstochowy. Prelekcje na spotkaniach klubowych oprócz członków Klubu wygłaszały znane osobistości świata nauki zarówno z Polski, jak i zza granicy (m.in. prof. dr Zieliński z Katowic, prof. dr Natanson z Wrocławia, prof. dr Kożusznik i dr

Kierył z Warszawy, dr Stosio z Wenezueli, dr Mackowski z Niemiec).

Od spotkania założycielskiego do września 1991 r. odbyło się 157 spotkań, w których uczestniczyło 4 307 osób.

Kontynuatorem Klubu Medyka stało się Polskie Towarzystwo Medyczne w Republice Czeskiej związane na Walnym Zebraniu 4 X 1991 r. w hotelu →Piast. Towarzystwo prowadzi działalność pod przewodnictwem Rady na czele z Bogusławem Chwajolem (przewodniczącym) i Stanisławem Czudkiem (wiceprzewodniczącym). (B.Ch.)

KLUB NAUCZYCIELI EMERYTÓW

Już przed drugą wojną światową przy Towarzystwie Nauczycieli Polskich istniało Kółko Polskich Nauczycieli Emerytów. Po wojnie

nie zezwolono tej organizacji na wznowienie działalności. Wobec tego byli nauczyciele stworzyli najpierw Kółko, a później Klub Nauczycieli Emerytów jako jedną z sekcji →ZG PZKO.

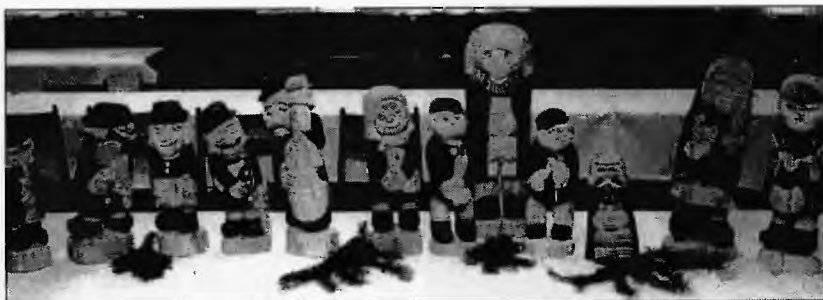
Od 1965 r. regularnie trzy razy w roku odbywają się zebrania członkowskie, co miesiąc zaś zebrania zarządu, który jest wybierany co dwa lata. Zgodnie z obranym celem Klub utrwała wśród członków przyjaźń i serdeczność. Organizowane są wycieczki, spacerki po zdrowie, spotkania okolicznościowe, np. wigilijki, spotkania wiosenne, wystawy podręczników szkolnych, fotografii budynków szkolnych i zasłużonych działaczy, wystawy obrazów nauczycieli-malarzy, robótek ręcznych członków. Na zebraniach przedstawiane są sylwetki zasłużonych działaczy. Obchodzi się jubileusze życiowe. Zarząd składa wizyty chorym oraz odprowadza zmarłych kolegów i koleżanki na miejsce wiecznego spoczynku.

KNE brał udział w opracowywaniu broszurki pt. „Macierz Szkolna w Czechosłowacji”, publikacji poświęconej paralelkom przy Seminarium Nauczycielskim w Śląskiej Ostrawie, przy instalacji tablicy pamiątkowej ku czci Władysława Wójcika na Kozubowej.

KNE archiwuje dokumenty szkolne, nazwiska nauczycieli, ich fotografie, podręczniki szkolne, stare ustawy i regulaminy szkolne, wszystko, co może świadczyć o pracy publiczno-oświatowej zaolziańskich nauczycieli. Sporządzono i stale uzupełnia się kar-

Klubowe spotkanie nauczycieli emerytów

Autorem powyższych „beskidziolków” jest Bronisław Prochner: członek pionu plastycznego SLA i Klubu Twórców Ludowych

totekę nauczycieli, także członków Klubu. KNE dysponuje ewidencją tych wychowawców, którzy zginęli w czasie wojny i okupacji hitlerowskiej. Hasłem przewodnim działalności KNE jest - „Wszystko Tobie, ukochana ziemi!”

W marcu 1997 r. KNE stał się klubem Towarzystwa Nauczycieli Polskich.

KLUB TWÓRCÓW LUDOWYCH

Klub Twórców Ludowych przy →SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ ZG PZKO powstał w 1985 r. jako zrzeszenie twórców amatorów na Zaolziu. Jego celem jest ukierunkowanie ich twórczości na tradycje kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego. Do założycieli Klubu należeli →WŁADYSŁAW NIEDOBA, Jan Szymik, →KAROL RASZYK i Antoni Szpyrc. Klub co roku urządza wystawy twórczości ludowej na →GOROLSKIM ŚWIECIE, był reprezentowany na wystawach w Czechach i Polsce. Poświęcone mu wystawy były urządzone w Czeskim Cieszynie, Frydku-Mistku, Cieszynie oraz w Wiśle. Prace

członków Klubu trafiają do zbiorów muzealnych i prywatnych, kolekcji w Europie Zachodniej, USA, Kanadzie i Australii. Pierwszym przewodniczącym wybrano Bronisława Prochnera, od 1988 r. funkcję tę pełnił Paweł Kufa, zaś od 1991 r. Antoni Szpyrc.

Członkowie Klubu zajmują się rzeźbą ludową w drewnie oraz malarstwem. Wśród rzeźbiarzy wyróżniają się: Bronisław Prochner (Łomna Dolna), Paweł Kufa (Mosty p. Jabłonkowem), Paweł Martynek (Milików), Karol Kaleta (Bystrzyca), Jan Heczko (Gródek), Józef Sikora (Nawsie), Gustaw Brudny (Wędrzynia-Zaolzie), Franciszek Siedloczek (Trzyniec), Franciszek Stańco (Biedowice Dolne), Rudolf Kowalczyk (Trzyniec), Otmar Kantor (Nawsie), Jerzy Szkatuła (Jabłonków), Władysław Sikora (Trzyniec) i in.

Do wyróżniających się malarzy należy zaliczyć: w rysunku tuszem - Władysława Macurę (Ropica), w malarstwie olejnym - Stanisława Orszulika (Karwina) oraz w malarstwie na szkło - Antoniego Szpyrc (Wędrzynia - Zaolzie). (A. Sz.)

KMZ - KOMISJA MŁODZIEŻY ZWIĄZKOWEJ

Została powołana po XII →ZIEŻDZIE PZKO (1975), a jej potrzebę stwarzało spontaniczne zakładanie Klubów Młodych w Kołach. Pomimo to, że polityka władz państwowych zmierzała do utrzymania jednolitej organizacji młodzieżowej (przejawem tej polityki była np. dwukrotna likwidacja samodzielnej polskiej organizacji →SMP), ówczesnym władzom naczelnym Związku udało się zaktywizować młodzież w samodzielnych polskich Klubach w ramach PZKO. Klubom tym brakowało struktury organizacyjnej na wyższym stopniu. W skład KMZ wchodził przewodniczący Klubów Młodych z niższych szczebli, z tzw. →RAD OBWODOWYCH KLUBÓW MŁODYCH (ROKM), które tworzone przy komitetach miejskich i obwodowych PZKO. W tym czasie działały 52 Kluby, w których zrzeszało się około 900 młodych członków PZKO. Imprezami KMZ były np. →MELPOMENKI, „Maj nad Olzą”, współzawodnictwa wiedzy („Kluboturnieje”). Młodzież redagowała i nieregularnie wydawała biuletyn „Suplement”. Pracowała w pięciu grupach tematycznych, tzw. podkomisjach, a to twórczej, klubowej, sportowej, turystycznej i propagandowej. KMZ była inicjatorem rozgrywek sportowych, mistrzostw PZKO w siatkówce, piłce nożnej, tenisie stołowym, lekkiej atletyce i in. (→SPORT w PZKO). W tym czasie popularne było w PZKO ringo, pezetkaowcy

Władysław Orszulik (sekretarz ZG) wśród uczestników Kursu Wodzirejów w Milikowie - Centrum (1986)

zdobywali punkty na mistrzostwach Polski. Popularne stały się kursy wodzirejów, odbywające się w →OŚRODKU SZKOLENIOWYM w KO SZARZYSKACH. W zdynamizowaniu życia młodzieży w ramach PZKO odegrał główną rolę Tadeusz Wantuła.

KOCOBĘDZ

Koło założono 14 XII 1947 r. W roku założenia nie miało własnego lokalu. Wynajmowało świetlicę. Liczyło wówczas 88 członków. Rozpadło się 1 I 1957 r. na Koło Kocobędz I obejmujące Ligotkę Ałodziałną i Podoborę oraz na Kocobędz II.

Od 1948 r. działał w Kole zespół teatralny, który później kontynuował swoją działalność w obydwu

Kołach. Od stycznia 1948 r. do Kocobędza dołączyło →SMP. Dało to silną inspirację do powstania chóru mieszanego pod batutą Józefa Pietra i Stanisława Bardonia.

KOCOBĘDZ II

Koło powstało 3 II 1957 r. Na jego czele stanął Franciszek Gociek. Duszą Koła był miejscowy nauczyciel, Gustaw Walek, który pełnił funkcję prezesa i sekretarza, za razem reżyserował przedstawienia teatralne. Po nim prezesowali w Kole →STANISŁAW SUCHANEK i Alojzy Wadowski.

Znaczącym działaczem Koła jest Władysław Niedoba, w latach 1976-90 członek zarządu, poseł do Czeskiej Rady Narodowej i

Zgromadzenia Federalnego (1990-92).

Pod kierownictwem Danuty Wacławik działa w Kole zespół dziecięcy nawiązujący swoimi występami do wydarzeń życia szkolnego Kocobędza i urozmaicający takie tradycyjne imprezy Koła, jak bale towarzyskie, bale dziecka, smażenie jajecznic, pieczenie placków.

Oprócz zespołu dziecięcego działa przy Kole Klub Kobiet, najpierw pod kierownictwem Hildy Wałkowej, a obecnie Heleny Jany. Panie dbają o „smakowitą” oprawę spotkań Koła, przygotowują także wystawy książek.

W życzliwej pamięci kocobędzian zapisał się zespół teatralny, działający od 1950 r. do 1987 r. Pod kierownictwem Izydora Palarczyka, Gustawa Wałka i Tadeusza Wacławika wystawiał głównie repertuar ludowy i klasyczny polski.

Koło przygotowuje otwarcie własnego Domu PZKO.

Wszystkie wydarzenia z życia członków Koła zapisuje w kronice Ludmiła Niedobowa.

Koło liczy 86 członków.

KOCUR Alfred

*1905 †1990

Nauczyciel związany przede wszystkim ze szkolnictwem w rejonie Bogumina i Ostrawy. Przed wojną był komendantem drużyn męskich Hufca Harcerskiego obwodu bogumińskiego, w czasie wojny aresztowany i osadzony w obozie

koncentracyjnym w Oświęcimiu, później przeniesiony do obozu w Mauthausen-Gusen. Po wojnie wrócił do Bogumina, gdzie zaczął organizować polskie szkolnictwo, został kierownikiem szkoły. Przed powstaniem PZKO za inicjowanie polskiego życia kulturalnego był szykanowany przez organa policji. Po powstaniu Związku włączył się do jego działalności, został członkiem →ZG PZKO, na emeryturze przewodniczącym Koła w Boguminie, oraz członkiem →KNE. Angażował się w ruchu sportowym KS „Ruch”. Na Zaolziu był znany jako prelegent, publicysta i zapalony ogrodnik. Gromadził dokumenty i fotografie dotyczące historii szkolnictwa polskiego, szczególnie na kresach bogumińskich. Cykl „Z dziejów szkolnictwa” publikował w →ZWROCE.

KOJKOWICE

Koło założono 14 XII 1947 r. w sali gospody Oskara Zahradnika. Pierwszym prezesem wybrano Pawła Zahradnika. W tym samym czasie powstała grupa →SMP, ściśle współpracująca z Kołem. Pracą kulturalną i sportem zajmowało się SMP, spraw gospodarczo-finansowych pilnowało Koło. Do długoletnich prezesów i działaczy należał Jan Gojniczek (sekretarz), Jan Szlauer, Andrzej Worek, Stanisław Wacławik. Obecnie funkcję prezesa sprawuje Władysław Witos.

W 1948 r. rozpoczął działalność chór mieszany, jego dyrygentem został nauczyciel Paweł Gajdzica.

Był on równocześnie długoletnim reżyserem i aktywistą zespołu teatralnego, utworzonego w tym samym roku. Reżyserowania sztuk podejmował się również Karol Worek. Początkowo wystawiano po kilka spektakli w roku. Na deskach scenicznych najczęściej pojawiali się Maślankowie, Antoni, Ludwik i Emilia (Kopřivová), Jan Stebel, w późniejszych latach m.in. Halina Wałach, Karol Wałach oraz Stonawska, Oskar Koźdoń, Franciszek Wolny, Gustaw Walek, Anna Siejkowa, Aniela Zubek, Ewa Bielewa, Hermina Zubek, Anna Mrózkowa, Maria Pindorówna, a także rodzina Zahradników - Stanisław, Władysław i Wanda.

W Kole rozwijało się życie sportowe, z kółkiem tenisa stołowego związane są nazwiska S. Zahradnika, J. Stebla i O. Koźdonia, założyli oni również drużynę siatkówki, gdzie grali wspólnie z F. Wolnym, G. Walkiem i L. Maślanką. Turnieje organizowane były pomiędzy drużynami Kół z Lesznej D., Osówek i Kojkowice.

Klub Młodych został założony w 1978 r. Z członków Klubu utworzyło się kółko teatralne, orkiestra i drużyna piłkarska. Teatralnicy wystawili na początek dwie sztuki w reżyserii Karola Worka, później z inicjatywy Tadeusza Wacławika przekształcili grupę w zespół małych form scenicznych. Scenkami, piosenkami, skeczami potrafili wypełnić program pełnospektaklowych imprez Koła, wystawili np. „Zolyty”, „Jako mać tako nać”, „Co po nogle”. Stałą grupę aktorów tworzyli Alena Grycz, Anna Polo-

kowa, Ilona Witos, Irena Stebel, Dagmar Kajzar, Rudolf Gajdzica, Jan Michałek, Czesław Gojniczek, Jan Motyka, Tadeusz Szkudlik, Karol Nowak oraz Maślankowie - Tadeusz, Władysław i Czesław.

Orkiestrą Klubu Młodych kierował Władysław Witos. Drużyna piłki nożnej w latach 1970-74 brała udział w rozgrywkach o Puchar Przechodni →KANTORA BOLKO na zlotach młodzieżowych w Żywocicach (imprezach organizowanych na przełomie lat 60. i 70. przez reaktywowane SMP), zwyciężając w pierwszym roczniku. W 1972 r. zajęła I miejsce w turnieju o Puchar Zwycięstwa Lutowego, organizowany przez ówczesną jednolitą już organizację młodzieżową, SZM (Socjalistyczny Związek Młodzieży) w Trzyńcu. W Klubie co roku organizowano turniej tenisa stołowego, a w ramach akcji „Poznaj nasze Beskidy” wspólne piesze wycieczki.

W latach 1947-51 członkowie Koła spotykali się w miejscowej gospodzie, w 1951 r. zakupili drewniany barak i zaadaptowali go na świetlicę. W 1960 r. po zamknięciu polskiej szkoły, po kolejnych pracach remontowych przeprowadzili się do byłych klas. W latach 70. włączyli się do budowy Domu Kultury w Kojkowicach, gdzie po jego otwarciu otrzymali jedno pomieszczenie do swojej dyspozycji.

Tradycyjne imprezy Koła to bale, festyny, przedstawienia teatralne, rozgrywki sportowe. Znajdują swe odbicie na kartach kroniki.

Koło liczy 65 osób.

KOŁA MIEJSCOWE PZKO

Podstawową komórką PZKO od początku istnienia organizacji jest Koło Miejscowe (osoba prawna).

§ 9 pierwszego statutu PZKO z 1947 r. w ten sposób określał KM i ich ukonstytuowanie:

„KM może być utworzone podług potrzeb miejscowych po wyrażeniu zgody ze strony powiatowego zarządu PZKO (...). Koła Miejscowe są związkami filialnymi z własnymi statutami”.

Najnowszy statut PZKO (z 1993 roku) umieszcza KM między samorządne jednostki organizacyjne, a ich prawa i obowiązki określają §§ 24-33. § 25 orzeka:

„Samorządnymi jednostkami organizacyjnymi są Miejscowe Koła PZKO lub zespoły liczące przynajmniej 10 członków”.

Działalność gospodarcza KM opiera się na zasadzie własnego rozrachunku.

Władzami są:

- a) Walne Zebranie
- b) Zebranie Członkowskie

c) Komisja Rewizyjna

Organem wykonawczym jest Zarząd KM. Środki na swą działalność KM czerpie z własnych dochodów: z wpisowego, składek członkowskich, dochodów z imprez, darowizn, okazjnych dotacji.

Na zasadzie społecznikowskiej działają 91 Koła, liczące od kilkudziesięciu do kilkuset członków. Są właścicielami 39 Domów PZKO i świetlic, w większości wybudowanych z własnych środków.

(St.Z.)

LICZEBNOŚĆ KOŁ PZKO

wg ewidencji w kartotece Zarządu Głównego dn. 1 IV 1997 r.

Koło	członków	Koło	członków	Koło	członków
Trzyniec - Osiedle	924	Karwina VIII - Granice	244	Łomna Dolna	148
Wędrynia	816	Trzyniec - Miasto	233	Milików - Pasieki	146
Bystrzyca	796	Trzyniec - Wieś	232	Gnojnik	135
Karwina - Frysztat	774	Hawierzów - Centrum	231	Jasienie	135
Sucha Górna	743	Milików - Centrum	219	Łąki	132
Jabłonków	602	Sibica	214	Trzanowice	127
Karwina - Nowe Miasto	568	Trzyniec - Osówki	214	Orłowa - Poręba	125
Czeski Cieszyn - Osiedle	567	Cierlicko - Centrum	213	Boconowice	124
Błędowice	551	Piosek	213	Mosty p. Cz. Cieszyńnem	124
Karwina - Raj	531	Ropica	211	Dąbrowa	122
Olbrachcice	526	Bogumin	188	Rychwałd	120
Czeski Cieszyn - Centrum	447	Karwina - Darków	187	Ligotka Kameralna	117
Oldrzychowice	438	Trzyniec - Podlesie	176	Karwina - Stare Miasto	114
Orłowa - Lutynia	394	Skrzeczów	170	Żuków Dolny	114
Nawsie	394	Czeski Cieszyn - Park Sikory	169	Guty	113
Mosty p. Jabłonkowem	385	Trzyniec - Kanada	167	Karwina - Nowy Jork	113
Gródek	353	Piotrowice	166	Pioseczna	109
Nydek	300	Orłowa - Miasto	161	Karpętna	108
Hawierzów - Sucha Średnia	291	Lutynia Dolna	157	Trzycież	108
Bukowiec	274	Wędrynia - Zaolzie	157	Śmiłowice	106
Stonawa	268	Markłowice Dolne	156	Hawierzów - Szumbark	103
Leszna Dolna	249	Niebory	155	Czeski Cieszyn - Ligota	102

Koło	członków	Koło	członków
Wierzniowice	101	Karwina - Henryk	63
Mistrzowice	98	Mosty - Szańce	53
Kocobędz	90	Zabłocie	52
Orłowa - Łazy	86	Żuków Górny	52
Stanisławice	83	Grodziszcz	50
Cierlicko - Kościelec	81	Karwina - Centrum	42
Tyra	74	Rzeka	40
Łomna Górna	72	Datynie Dolne	36
Karwina - Sowiniec	70	Nydek - Głuchowa	33
Hawierzów III	68	Pudłów	25
Koszaryska	66	Pietwałd	21
Kojkowice	65	Ostrawa	18
Szonymiel	65		

KOMISJA BUDOWY ŚWIETLIC

Rozpatrywała wnioski z Kół dotyczące przyznania dotacji z funduszu budowy świetlic na budowę Domów PZKO, pomagała działaczom w Kółach w czasie budowy. Była organem społecznym. Od samego początku stał na jej czele Henryk Szmeja (sekretarz ZG PZKO), członkami byli architekci Bronisław Firla, Stanisław Franek, Bronisław Zwyrtek, Władysław Szlauer, prawnik Wilhelm Godula, →BOGUSŁAW BRANNY, Kazimierz Ferfecki, →WŁADYSŁAW WRÓBEL i in.

W czasie jej działalności wybudowano na Zaolziu 30 nowych Domów, 30 innych Kół postarało się o własne świetlice.

Na użytek całego Związku zakupiono byłą synagogę w Cz. Cieszylinie przy ul. Bożka i zaadaptowano na Klub PZKO, przy Domu PZKO w Gutach zbudowano bazę obozową dla polskich szczepów pionierskich, w Bystrzycy przy Do-

mu PZKO powstał mały amfiteatr, w niektórych Domach (Leszna Dolna) są pokoje gościnne.

Klub PZKO przy ul. Bożka: tu odbywają się imprezy, wystawy, seminaria; tu od 1983 r. mieści się redakcja „Zwrotu”; tu znajduje się siedziba Koła Czeski Cieszyń - Centrum

KONKURSY CZYTELNICZE

Zostały zapoczątkowane w 1954 r. przez Aktyw Czytelniczo-Biblioteczny. Organizowano wtedy trzystopniowe konkursy dla dorosłych, a ich uczestnicy otrzymywali odznakę „Czyelnika”. Wraz z Biblioteką Powiatową w Karwinie aktyw przygotowywał także konkursy dla młodzieży szkolnej. W 1962 r. ze względu na spadek zainteresowania zrezygnowano z konkursów dla dorosłych i skupiono uwagę na przygotowaniu konkursów dla dzieci i młodzieży.

W latach 70. i 80. organizowano corocznie konkursy młodzieży szkół podstawowych w trzech

kategoriach wiekowych (klasy 3-4, 5-6, 7-8) w trzech etapach - eliminacje szkolne, eliminacje obwodowe i finały - w których spotykały się dwie drużyny - powiatu karwińskiego i frydecko-misteckiego. Dla szkół średnich przebiegały eliminacje szkolne i finały, w których startowały pięcioosobowe drużyny z polskich szkół średnich. Konkurs przygotowywali członkowie →SEKCJI BIBLIOTEKARSKO-CZYTELNICZEJ ZG.

W latach 90. ze względu na uszczuplenie stanu osobowego Sekcji, a także dużą liczbę imprez przygotowywanych dla młodzieży przystąpiono do przemianego organizowania konkursów - jednego roku dla młodzieży szkół podstawowych, drugiego dla szkół średnich.

Zmieniono formułę konkursu dla młodzieży szkół podstawowych - każda ze szkół po eliminacjach szkolnych delegowała do fi-

nału jedną trzyosobową drużynę. Wśród książek, stanowiących osnovę pytań konkursu, znajdowały się m.in. „Szatan z siódmej klasy” K. Makuszyńskiego, „Tomek w krainie kangurów” A. Szklarskiego, dla szkół średnich - „Pan Tadeusz” A. Mickiewicza, „Mitologia” J. Parandowskiego, „Faraon” B. Prusa, „Kamienie na szaniec” A. Kamińskiego. Nie udało się wznowić konkursów dla dorosłych. (H. L.)

KONKURSY PZKO

Konkursy stanowią nieodłączną część pracy związkowej, mają na celu aktywizację amatorskiej twórczości artystycznej. Konkursy ogłaszają sekcje działające przy →ZG PZKO.

→ZRZESZENIE ŚPIEWACZO-MUZYCZNE organizuje konkursy zespołów śpiewaczych, chórów dorosłych i chórów szkolnych, małych zespołów wokalnych. Tematycznie są to

konkursy pieśni choralnej, dziecięcej, okolicznościowej. Sekcja →RUCHU TANECZNEGO organizuje konkursy tańca ludowego i towarzyskiego dla zespołów tanecznych i tancerzy indywidualnych. Sekcja Kultury Teatralnej i Żywego Słowa konkursy związkowych i szkolnych zespołów teatralnych, małych form scenicznych, →MELPOMENKI, ostatnio także konkursy teatryków dziecięcych →TALINKI; organizuje także systematycznie konkursy recytacji dla uczniów szkół podstawowych i szkół średnich. →SEKCJA CZYTELNICZO-BIBLIOTEKARSKA organizuje konkursy czytelnicze. Sekcja Literacko-Artystyczna (→SLA) ogłaszała głównie konkursy literackie, malarskie i fotograficzne. →SEKCJA FOLKLORYSTYCZNA, która od lat urządza Przeglądy Cieszyńskiej Pieśni Ludowej (oparte na współzawodnictwie) ogłasza konkursy poezji i prozy ludowej, konkursy na zbiory pieśni ludowych i obrzędowych oraz zwyczajów. →SEKCJA HISTORII REGIONU jest gospodarzem konkursów historii regionu.

Konkursowy charakter mają lub miały także →FESTIWALE PIOSENKI POLSKIEJ w Karwinie oraz →Festiwale Piosenki Dziecięcej, wyłaniające w eliminacjach obwodowych uczestników finałowego koncertu galowego. (J. W.)

KONTAKTY PZKO Z ZAGRANICĄ

PZKO zawsze orientowało się na Macierz - Polskę. Ustrój minionych 50 lat w obydwu państwach nie sprzyjał swobodnemu rozwo-

jowi kontaktów. Naturalny charakter kontakty zyskały dopiero po upadku komunizmu. Poniższe hasło omawia tylko kontakty Zarządu Głównego PZKO.

Mile widziany był udział przedstawicieli PRL, zwłaszcza PZPR, w czołowych imprezach związkowych, Zjazdach, Festiwalach itp. Władze polskie nieoficjalnie, w ramach swoich możliwości, przychodziły z pomocą moralną i materialną → ZG PZKO. Przejawiało się to m.in. w umożliwianiu młodzieży zaolziańskiej studiów w Polsce, organizacji kolonii letnich dla uczniów polskich szkół, szkoleń tematycznych i kursów branżowych, występów czołowych zespołów z Polski na imprezach centralnych PZKO („Mazowsze”, „Śląsk”, „Gawęda”, „Zespół Artystyczny Wojska Polskiego” i in.) częstych wycieczkach do Polski (Warszawa, Toruń, Kraków, Oświęcim) organizowanych przez ZG PZKO (dla Klubów Kobiet, prezesów Kół itp.) i Koła.

W Polsce o naszym życiu informował m.in. Stanisław Jarecki w Polskim Radiu Katowice. Zespoły korzystały z zaproszeń polskich stowarzyszeń i instytucji. Szerokie kontakty miała → SLA. Mobilizując wpływał na działalność sportowców pezetkaowskich udział zespołów czy drużyn reprezentujących Zaolzie w letnich i zimowych → POLONIJNYCH IGRZYSKACH POLONIJNYCH, Światowym Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie, w ogólnokrajowych i międzynarodowych konkursach literackich, śpiewa-

czych, folklorystycznych itp. Zaolziacy często sięgali po najwyższe laury.

ZG PZKO utrzymuje kontakty z takimi towarzystwami i instytucjami w Polsce, jak: ZG Związku Nauczycieli Polskich Warszawa, ZNP - oddział Bielsko-Biała, Katowickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Toruńskie Towarzystwo Kulturalne, Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, „Gwarki” i Towarzystwo Miłośników Ziemi Tarnogórskiej w Tarnowskich Górach, Polski Związek Chórów i Orkiestr w Warszawie oraz jego oddział w Katowicach, SKT Szczecin, Dom Narodowy w Cieszynie, Komitet Organizacyjny Tygodnia Kultury Beskidzkiej, Macierz Ziemi Cieszyńskiej. Ożywione były kontakty ze Związkiem Serbów Łużyckich „Domowina” z Budziszyna, w ostatnich latach dołączyły do tego kontakty z ośrodkami kultury w Częstochowie, Myszkowie, Mysłowicach, Gogolinie i Krośnie. (St. Z.)

KONWENT PREZESÓW

Po 17 XI 1989 r. w atmosferze nasilającej się rozprawy ze „starymi strukturami”, okazała się konieczną reorganizacja dotychczasowych struktur Związku w oparciu o zasady demokracji i samorządności.

W tym celu pięciu prezesów Kół: Edwin Macura, Stanisław Gawlik, Tadeusz Puchała, Eugeniusz Hyrnik oraz Daniel Kadłubiec wystosowali odezwę do prezesów Kół, zapraszając ich na spotkanie, na którym w ramach istniejącego

statutu wytworzyłoby „Konwent Prezesów”, organ prawomocny decydować o żywotnych interesach Związku.

Spotkanie „Konwentu” odbyło się 26 XI 1989 r. Uczestniczyło w nim 36 prezesów. Uchwalono, że w związku z zagrożeniami dotyczącymi dalszego istnienia Związku, w trybie natychmiastowym zwołane zostanie Plenum, Zarząd Główny, Komisja Rewizyjna oraz wszyscy prezesi Kół w celu dokonania zmian w składzie osobowym ZG i KR oraz przygotowania harmonogramu pracy do czasu zwołania Nadzwyczajnego Zjazdu PZKO. Termin wyznaczono na 8 XII 1989 r. Na Zjeździe dokonano znaczących zmian w organach statutowych Związku. Wybrano tymczasowy Zarząd Główny oraz nowych członków Komisji Rewizyjnej. Anulowano ważność zapisu statutowego o prawomocy Plenum ZG PZKO, a miejsce Plenum powołano „Konwent Prezesów”, jako organ statutowy Związku, składający się z osób wybieranych w Kółach przez szeregowych członków, mających najszersze uprawnienia do decydowania o losach PZKO.

W ten sposób wyprowadzono Związek z kryzysu i odwrócono groźbę likwidacji organizacji. (St. G.)

KOSTIUMERIA

W 1950 r. w Czeskim Cieszynie otwarto wypożyczalnię kostiumów teatralnych i rekwizytów. Podstawową grupą klientów są Koła, zespoły, szkoły, przedszkola i

coraz częściej czeskie placówki oświatowe oraz osoby prywatne.

W 1970 r. kostiumeria miała 5 799 wypożyczeń, w 1986 r. 6 314, w tym 5 173 kostiumów, 500 par butów, 187 peruk, 319 par kierpców, 135 warkoczy. Kostiumeria przynosi wymierne dochody.

W 1996 r. kostiumeria przeprowadziła się do wyremontowanych pomieszczeń w siedzibie ZG PZKO w Czeskim Cieszynie. (St. Z.)

KOSZARZYSKA

Koło założyło w 1947 r. sześciu miejscowych Polaków, a to Jerzy Supik z nru 26, Jana Supik z nru 50, Jerzy Kantor z nru 53, Jan Szkatułę z nru 40, Eugeniusza Suchanek z nru 44 i Jerzy Szmek z nru 25. Do Koła zapisało się 37 Polaków z wioski. Obecnie funkcję prezesa sprawuje Władysław Buda, od lat 70. członek zarządu.

Z Kołem w Koszarzyskach łączy się nazwisko długoletniego dyrektora polskiej szkoły, →GUSTAWA ZUCZKA. Z chwilą powołania do życia kółka teatralnego został jego reżyserem. Prowadził również chór mieszany, w którym członkowie Koła śpiewali wspólnie z pezetkaowcami z sąsiedniego Miłkowa-Pasiek.

Kółko teatralne działało do 1975 r. Po Gustawie Zuczku reżyserowania przedstawień teatralnych podjął się jego syn, Zbigniew, który w polskiej szkole w Koszarzyskach kontynuował również tradycje pedagogiczne swego znanego na Zaolziu ojca. Nie-

które przedstawienia reżyserowała Ema Foltyn.

Ema Foltyn zajmowała się również działalnością Klubu Kobiet, którego była przewodniczącą, wypożyczała książki w polskiej bibliotece i przez wiele lat pracowała w zarządzie.

Na nieprofesjonalnej scenie, czy już w charakterze aktorów, czy chórzystów, występowali najczęściej aktywni również w pracy organizacyjnej członkowie zarządu, Ewa Supik, Bronisława i Jan Supikowie, Władysław Buda, Helena Buda. Wiele czasu poświęciły Kołu całe rodziny Polaków z Koszarzysk. Był to np. długoletni członek zarządu, Jerzy Supik, a także Maria Martynek, która od lat 70. zajmuje się finansami Koła, Helena Budowa, która od lat 70. wykonuje funkcję sekretarza, długoletni

członkowie zarządu Józef Sikora, Anna Szmek, Ema Foltynowa (w latach 80. była również prezesem Koła), Jan Klimek (funkcję prezesa wykonywał przez 10 lat), Anna

Prezes W. Buda układa wystawę książek

Kółko teatralne koszarzyskiego Koła w 1968 r.

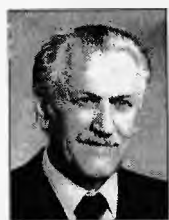
Cieciotka, ta ostatnia przez wiele lat pełniła funkcję szefowej Klubu Kobiet, a także Jan Samiec, Gertruda Szkatuła czy Augustyn Sydor, który po przeprowadzce z Karwiny do Koszarzysk zaangażował się w tutejszym Kole.

Koło ma własną świetlicę, która mieści się w wybudowanym po II wojnie światowej budynku polskiej szkoły. Jest właścicielem ogrodu i pomieszczenia na opał. Zadania gospodarza powierzył zarząd Janowi Cieciotce, który był również w pewnym okresie prezesem Koła, i Pawłowi Szkatule, długoletniemu członkowi zarządu.

Członkowie Koła spotykają się na regularnych zebraniach zarządowych i członkowskich, organizują wystawy połączone ze sprzedażą książki polskiej, świetlice. Współpracują z placówką szkolną, a to z okazji Dnia Dziecka i św. Mikołaja. Koło ma dobre stosunki z urzędem gminnym.

Koło nie prowadzi kroniki. Liczy 66 osób.

KOTAS Jan

*1909 †1987

Wybitna postać w życiu kulturalnym i oświatowym Zaolzia, redaktor, nauczyciel. Zasłużył się o powstanie i

długoletnie wydawanie pisemek dla młodzieży polskich szkół. Był gorącym propagatorem ruchu śpiewaczego w PZKO i długoletnim prezesem →CHNP. W jego mieszkaniu miał początkowo siedzibę →ZARZĄD POWIATOWY PZKO.

KPCz ORGANIZACJA PODSTAWOWA przy ZG PZKO

Zgodnie z organizacją życia politycznego Komunistycznej Partii Czechosłowacji na początku lat 50. utworzono grupę partyjną („Organizację Podstawową”) przy →ZG PZKO, zrzeszającą członków KPCz spośród pracowników aparatu ZG PZKO. W połowie lat 50. liczyła 20 członków i dwóch członków Komisji Rewizyjnej. Od końca lat 50. przyjęła się dla niej nazwa „Organizacja Podstawowa KPCz przy ZG PZKO”.

Głównym zadaniem OP KPCz były sprawy związane z wychowaniem „nowego” człowieka, z wdrażaniem rewolucji kulturalnej, z kształtowaniem nowej świadomości i moralności socjalistycznej. Później OP KPCz służyła nadrzędnym władzom partyjnym do kierowania działalnością związkową.

Po aksamitnej rewolucji OP KPCz przy ZG straciła rację bytu. Na zebraniu OP KPCz w dniu 19 XII 1989 r. przyjęto następującą uchwałę: „Zebranie członkowskie w nawiązaniu do decyzji Prezydium ZG PZKO o nadanie Związkiowi charakteru apolitycznego, postanawia zakończyć działalność OP KPCz przy ZG PZKO. Zebranie członkowskie poleca swoim członkom przerejestrowanie się do innych organizacji KPCz”. Za przyjęciem uchwały głosowało 9 osób, przeciw dwie, jedna osoba wstrzymała się. W momencie likwidacji OP KPCz liczyła 16 członków. (St. Z.)

KRONIKI

Władze Związku zachęcały Koła i zespoły do prowadzenia kronik. Po powstaniu →SEKCJI HISTORII REGIONU jej członkowie ogłosili w 1966 r. konkurs na najlepszą kronikę Koła. Spośród 17 zgłoszonych prac najlepiej prowadzona była kronika Suchej Górnej, a to przez →HENRYKA TRZASKALIKĄ (budziła szczególny podziw), dalej kronika Stonawy →JANA PRIBULI i Orłowej-Łazów Józefa Pasza. W 1968 r. przy →ZG PZKO utworzono Komisję Kronik i Archiwum, organizowała instruktaże dla miejscowych kronikarzy (w połowie lat 70. zmieniono jej nazwę na Aktyw Kronikarski, a w 1980 r. na Sekcję Kronikarską). W 1981 r. było prowadzonych 65 kronik Kół, 14 kronik Klubów Kobiet i Klubów Młodych oraz 25 kronik zespołów. W ostatnim dotychczas konkursie (w 1992 r.) najlepiej wypadły kroniki Kół prowadzone przez Tadeusza Szkucika z Lesznej Dolnej, Danutę Sobocik ze Stonawy, Annę Mech z Rychwałdu, Annę Tomanek z Jabłonkowa i Franciszka Przeczka, kronikarza →CHNP.

KRÓL Ferdynand

*1906 †1987

Pierwszy kierownik →TEATRU LALEK BAJKA, autor wielu przedstawień kukielkowych i wielu opracowań scenicznych, kierownik zespołu tanecznego w Kole Lutynia Górna. W czasie, kiedy był kierownikiem, zespół należał do najlepszych w

Związku, miał największą liczbę występów, w tym także występów poza regionem (Praga, Hronow, Strażnica, Stare Splawy). Był instruktorem na kursach tanecznych PZKO, zasłużył się o wprowadzenie do programów pezetkaowskich zespołów tanecznych oryginalnych tańców śląskich (→ORŁOWA-LUTYNIA).

KRYZYS GRÓDEK - BRYGADA

Grupa rockowa, działająca w latach 1981-88 przy Kole Gródek, początkowo w ramach kabaretu młodzieżowego „Przepraszamy za usterki”. Tę grupę muzyczną, grającą „gorolski rock”, tworzyli: bra-

cia Czudkowie - Bogusław (gitar, śpiew) oraz skrzypek i wokalista Stanisław (dziś ceniony chirurg szpitala w Trzyńcu na Podlesiu, wiceprezes Polskiego Towarzystwa Medycznego w RC, →KLUB MEDYKA), Zbigniew Kotas (gitar), Bogusław Białożył i Andrzej Macoszek (obaj instrumenty klawiszowe), Bogdan Kiszka (gitar basowa), Zdenek Kaleta, Piotr Králiček, Paweł Pilch (wszyscy perkusja).

Pierwsze występy odbyły się w Gródku, na →ZŁOCIE MŁODZIEŻY ZWIĄZKOWEJ, na →WIELKIM SZPIANIE w Jasieniu. W 1983 r. zespół przeszedł na instrumenty elektroniczne. W 1984 r. doszło do zmiany nazwy na „Gródek” w wyniku

nacisku ze strony →ZG PZKO, uważającego nazwę „Kryzys” za „politycznie kontrowersyjną”. W roku następnym, na →FESTIWALU PZKO w Trzyńcu, zespół wystąpił już jako „Brygada” w bloku programowym wspólnie z zespołem „TSA” z Polski. W tym samym roku koncertował na „Złocie” z w Bystrzycy z „Lombardem” i „Perfectem”.

„Brygada” koncertowała na imprezach PZKO („Pożegnanie Lata” w Hawierzowie, →MUZYCZNA JESIEŃ w Boguminie), a także w Domu Kultury w Ostrawie na przeglądzie kapel rockowych. Za swój największy sukces zespół uważa udział (i pochlebne recenzje) w prestiżowym polskim Festiwalu Rockowym w Jarocinie w 1985 r. 40-lecie PZKO „Brygada” uczciła programem „Olza”.

Zespół wykonywał własne piosenki autorstwa Bogusława (muzyka) i Stanisława (teksty) Czudków. Teksty pisane były wyłącznie gwarą, trafnie przedstawiały problemy i wyrażały odczucia młodego pokolenia na Zaolziu. Piosenki proste, rytmiczne („Skóńczyli my, fertig Hanka”, „Gupi Janek”, „Mandolinka”, „Stres”, „Tydzień”, „Olza”) stały się przebojami wśród młodych, także za sprawą →REDAKCJI AUDYCJI POLSKICH CZRO, gdzie zespół nagrał niektóre pozycje swego repertuaru.

(hak)

„Kryzys” - „Gródek” - „Brygada”

KRZYSZEK Konstanty

Należy do skrzeczorńskiego Koła, ur. w 1915 r. Długoletni pracownik →ZG PZKO, gdzie prowadził m.in. dział teatralny i pełnił funkcję kierownika Wydziału Kultury i Oświaty, od początku związany jest z amatorskim ruchem teatralnym, kierownik zespołu →ANDRUSY, chórzysta skrzeczorńskiego →HASŁA, przez kilka lat działał w Komitecie Miejskim PZKO w Boguminie. Od 1947 r. poświęcał się zespołowi teatralnemu →ŚWIT w Skrzeczoniu. Prowadził go do 1982 r. Za swoją działalność uhonorowany odznaczeniem państwowym „Za wybitną pracę”, najwyższym odznaczeniem PZKO. Jego podpis figuruje w →ZŁOTEJ KSIĘDZE zasłużonych dla PZKO.

KSIĘGARNIE PZKO

W wyniku interwencji Związku u władz powiatowych w sprawie uruchomienia księgarni PZKO (nawiązującej do przedwojennej tradycji Księgarni Macierzy Szkolnej) w dniu 28 III 1949 r. otwarto Księgarnię PZKO w Czeskim Cieszynie. 1 X 1949 r. rozpoczęła sprzedaż książek druga Księgarnia PZKO, w Karwinie II. W związku z przeprowadzoną w drugiej połowie lat 50. delimitacją przedsiębiorstw zarządzanych przez →ZG PZKO i ich przekazaniem firmom resortowym, obie księgarnie zostały w 1960 r. przekazane firmie „Kniha”. Pomimo to sklepy zachowały polską ofertę książkową. Największe zasługi w

dziedzinie szerzenia książki polskiej miał długoletni kierownik Księgarni PZKO w Czeskim Cieszynie, Paweł Cymorek z Wędryni. (St. Z.)

KUBISZ Paweł

*1907 †1968

Jeden ze założycieli PZKO, jego podpis figuruje w protokole organizacyjnym. Gdy obejmował funkcję przewodniczącego →SLA (1948) oraz redaktora →Zwrotu (1949), miał już za sobą bogaty dorobek twórczy z okresu międzywojennego (tomiki poezji „Kajdany i róże”, 1927 i „Przednówek”, 1937 - szczytowe osiągnięcie literackie Kubisza), a także owocną działalność publicystyczną, w tym również w pismach konspiracyjnych, uprawianą pomiędzy dwoma pobytami w hitlerowskich więzieniach. W okresie angażowania się w PZKO wydał kolejne tomiki poezji („Opowieść wydziedziczonych”, 1948 i „Rapsod o Oszełdzie”, 1953). W 1959 r. został zdjęty z funkcji redaktora „Zwrotu” i skreślony z listy członków PZKO. Zarzucano mu, iż coraz bardziej schodzi na pozycje nacjonalizmu i indywidualizmu.

KUBECZKA Adolf

*1912 †1989

Nauczyciel, rodak z Żukowa Dolnego, przedwojenny działacz w polskich organizacjach, pracą społeczną zwią-

zany zwłaszcza z regionem orłowskim. W dzielnicy Łazy był przed II wojną światową nauczycielem, po wyzwoleniu uczył w Gimnazjum w Orłowej, potem został inspektorem dla szkół polskich powiatu karwińskiego. Usunięty z tego stanowiska za niekompromisową postawę w kwestii polskiego szkolnictwa i dwujęzyczności wrócił do szkoły. Po 1947 r. należał do czołowych aktywistów Związku. W latach 1957-1958 był przewodniczącym →ZG PZKO. Do końca życia pracował w zarządzie Koła Orłowa.

KUDZIELKA Alojzy

*1907 †1982

Z powodu kryzysu gospodarczego nie ukończył studiów na uniwersytecie (prawo), zdobył kwalifikację nauczyciela, w okresie międzywojennym uczył w Lutyni, Milikowie, Ostrowie-Mariańskich Górach, Trzyniecu i Rychwałdzie, w czasie II wojny światowej był więźniem obozów koncentracyjnych. Po wyzwoleniu z powodów zdrowotnych nie wrócił do szkolnictwa, pracował jako planista na Kopalni Dąbrowa, stan zdrowia uniemożliwił mu po 7 semestrach (inżynieria statystyczno-ubezpieczeniowa) dokończenie studiów na wyższej uczelni i skłonił do przejścia na przedwczesną emeryturę. Członek PZKO od jego założenia, należał do Koła w Lutyni Górnej (→ORŁOWA-LUTYNIA), gdzie był reżyserem jednego z najlepszych teatrów amatorskich Za-

olzia. Wyreżyserował tu np. „Igraszki z diabłem” (II miejsce w związkowym konkursie), „Czy mamy się rozwieść” (II miejsce), „Sen nocy letniej” (I miejsce 1956/57). Stał na czele aktywu teatralnego (wcześniej komisja teatralna, potem Komisja Teatralna i Żywego Słowa) przy →ZG PZKO, gdzie zajmował się sprawami metodyczno-repertuarowymi zespołów terenowych. Pracował w prezydium →ZARZĄDU POWIATOWEGO w Karlinie, od 1955 r. był członkiem plenum →ZG PZKO. Był członkiem jury licznych konkursów recytacji, pomagał w reżyserowaniu przedstawień szkolnych w Lutyni Dolnej, był wielkim miłośnikiem poezji Mickiewicza, dla młodzieży szkolnej występował (wspólnie z żoną

pianistką) z fragmentami „Pana Tadeusza”. (z-tob)

KWARTET PIECHACZKA

Męski Kwartet Wokalny im. M. Piechaczka powstał oficjalnie w 1955 r. Jego założycielem, kierownikiem artystycznym i duszą od początku do końca działalności (tj. pocz. lat 80.) był Mieczysław Piechaczek.

Kwartet powstał przy PZŚ →HUTNIK w Trzyńcu. Od 1969 r. działał w ramach Klubu Zakładowego Huty Trzynieckiej. W 1966 r. stał się zespołem PZKO.

W jego pierwotny skład wchodził: Tadeusz Banasiński z Trzyńca-Kanady (I tenor), Tadeusz Paszek z Cz.Cieszyna (II tenor), Jan Bujok z

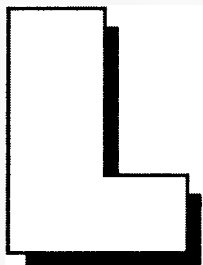
Wędryni (baryton), Mieczysław Piechaczek z Trzyńca (bas). W 1956 r. T. Paszka zastąpił Stanisław Zahradnik z Trzyńca-Kojkowic. W 1967 roku w miejsce T. Banasińskiego z Trzyńca przyszedł Adam Cienciąła z Cz.Cieszyna. Skład ten już nie uległ zmianie. Akompaniatory (najczęściej fortepian) początkowo zmieniali się. Od 1965 r. przygrywała kwartetowi Maria Cienciąła (żona Adama). W tymże roku solistką kwartetu została Jadwiga Kałużanka-Niemiec ze Stonawy. Kwartet współpracował z wieloma chórmi, orkiestrami, najbardziej owocną okazała się współpraca z →CHNP i →MELODIA z Suchej Górnjej.

Repertuar KP obejmował około 250 pozycji, głównie pieśni artystycznych, popularnych oraz ludowych. Często korzystano z repertuaru Kwartetu Męskiego „Elkana” z Ostrowa Wielkopolskiego oraz z oryginalnych opracowań →PAWEŁA KALETY, →EUGENIUSZA FIERLI i Mieczysława Piechaczka.

W ciągu 25-lecia istnienia zespół dał ok. 500 recitali na Zaozlu, w różnych miejscowościach Czechosłowacji i Polski. Wszędzie spotykało go uznanie. Należał do czołowych małych zespołów wokalnych nie tylko na Zaozlu (nagrody w SLUT (Soutěž lidové-umělecké tvorivosti), w Ogólnopolskim Konkursie Piosenki Żołnierskiej, Kraków 1964). Za całokształt pracy społecznej i artystycznej „Kwartet”, jego kierownik i członkowie zostali odznaczeni przez Związek Polskich Chórów i Orkiestr, PZKO i władze miejscowe. (St.Z.)

„Kwartet Piechaczka” (od lewej): A. Cienciąła, S. Zahradnik, J. Bujok, M. Piechaczek

LESZNA DOLNA

Koło powstało w sali gospody „Mrowcówka” 3 VIII 1947 r. Pierwszym prezesem został Jan Stonawski. Spośród późniejszych prezesów aktywnością wyróżniali się zwłaszcza Władysław Kura (1954-61) oraz Karol Matwikow (1971-78). Do wybitnych działaczy należy również Anna Cieślarkowa, długoletnia kierowniczka Klubu Kobiet, Renata Szkucikowa, była kierowniczka Klubu Kobiet, obecna gospodarz Domu PZKO, a także Helena Kapustkowa, rejonowa od założenia Koła. Przez długie lata pracę sekretarza wykonywał Paweł Łaboj, pierwszy kronikarz. O finanse Koła troszczył się Jan Śniegor, jeden z najaktywniejszych budowniczych Domu PZKO. Funkcję skarbnika przejął po innym znany działacz, Karol Klusie. Do czołowych

społeczników należy Alojzy Szkucik, który podjął się obowiązków kierownika budowy Domu PZKO.

Inicjatorem budowy Domu był natomiast Tadeusz Szkucik, zanim rozpoczął długoletnie prezesowanie w Kole, organizował działalność Klubu Młodych i prowadził kronikę. Wiele godzin poświęcili budowie Domu, a później przygotowywaniu w nim imprez Wanda i Józef Gnidowie oraz Józef Staszko.

Wraz z założeniem Koła powstał chór męski Siła, pod dyрекcją Jana Konderli pracował do 1950 r. Cztery lata po rozwiązaniu chóru męskiego chór mieszany pod dyрекcją Bronisława Kaliny. W 1956 r. powstał septet mieszany pod kierownictwem Bronisława Liberdy, w rok później na 4. Ogólnopolskim Konkursie Twórczości Ludowej zajął 1. miejsce i wystąpił z

„Balbinki” - zespół wokalny Koła w Lesznej Dolnej działał w latach 1964-67 pod kierownictwem Henryka Sumery

programem w Czs. Telewizji Ostrowa.

W 1947 r. rozpoczął próby zespołu teatralny. W latach 1947-60 spektakle reżyserowali Józef Stebel i Władysław Hliśnikowski. Wystawiano sztuki M. Bałuckiego „Grube ryby” i „Radcy pana radcy”, →A. WAWROSZA „Co po nagle to po diable” i in. W latach 1973-78 reżyserami byli aktorzy →SCENY POLSKIEJ TC, Kazimierz Siedlaczek i Janusz Bobek oraz Ema Jurzyca i Tadeusz Szkucik. W repertuarze znalazły się takie sztuki, jak „Koszulka”, „Studencka miłość”, „Rebelia w Ligocie” i in.

Zespół mandolinistów, których koncerty przypadają na lata 1954-60, prowadził Jan Kiedroń. Pano wie prezentowali muzykę i śpiew w stylu „hawai”. Wyjeżdżali na koncerty do sąsiednich miejscowości, do Koszarzysk, Nydku, Bokonowic, Pietwałdu, Lutyni i in. W 1955 r. z Okręgowego Przeglądu Zespołów w Olbrachcicach przy wieźli dyplom uznania.

Członkami Koła byli i są znani na Zaolziu animatorzy kultury regionu. Należy do nich →LUDWIK CIENIAŁA, popularny „Maciej”, Gabriel Pałowski, poeta i działacz na polu zaolziańskiego życia literackiego, a w Kole wspólnie z Władysławem Hliśnikowskim i Ludwikiem Cieniałą założyciel zespołu →SMYKI.

Pierwszy zespół taneczny powstał w 1954 r. i prowadziła go Małgorzata Świerczyk. Pracował dwa lata Do tradycji nawiązali w 1991 r. młodzi tancerze pod kierownictwem artystycznym utalentowa-

nego i wszechstronnego muzyka i dyrygenta, Leszka Kaliny, oraz organizacyjnym Stanisława Brudnego, zakładając zespół →LYSZNICA. W 1992 r. „Lysznicą” reprezentowała Związek na Tygodniu Kultury Beskidzkiej w Wiśle, a w rok później na Światowym Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie. Zespół zawiesił czynność w 1995 r.

Do animatorów kultury, swą popularnością wykraczając daleko poza teren Zaolzia, należał Henryk Sumera, piosenkarz popularnej w Czechosłowacji w latach 70. grupy pop-folkowej „Bukanyři”. W latach 1964-67 pod jego kierownictwem śpiewał dziewczęcy zespół „Balbinki”. Doświadczenia muzyczne H. Sumery oraz zdolności innych działaczy, przede wszystkim Bronisława Liberdy i Ludwika Cieniały dały początek imprezie, która przerodziła się później w renomowany konkurs piosenkowski o charakterze ogólnopolskim →FESTIWAL PIOSENKI POLSKIEJ w Karwinie.

Na czele Klubu Kobiet, w całym okresie jego trwania (1970-92) stały Anna Cieślarkowa, Wanda Nowakowa, Julia Zuberowa, Wanda Gnidowa i Renata Szkucikowa. Założony w 1970 r. Klub Młodych, przyjął najpierw nazwę „Samorosty”, w 1973 r. zmienił ją na Klub Młodych „Brać”. Młodzieżowymi wodzirejami byli Władysław Matwijkow, Tadeusz Szkucik, Benedykt Trombik.

W 1975 r. próbował zainteresować członków Koła programem Klubu Propozycji Henryk Mendrok.

Inicjatywa ta skończyła się po roku. Nawiązano do wcześniejszych inicjatyw w 1996 r., i odtąd spotkania, organizowane przez Tadeusza Szkucika, odbywają się dwa razy na kwartał.

Sprawdziły się natomiast inicjatywy w sporcie. Od dwudziestu lat Koło organizuje mistrzostwa PZKO w mini-piłce nożnej →PUCHAR LAT. Turnieje mają już międzynarodowy charakter, ponieważ biorą w nich udział również polskie drużyny z Katowic.

Koło jest właścicielem Domu PZKO, zbudowanego według projektu architekta Gustawa Cieślara, oraz parceli o wielkości 33 a. Majątek przedstawia wartość 5 mln koron. Prace na budowie trwały od 1984 r. do 1990 r., 15 IX 1990 r. został Dom uroczystie otwarty.

W Domu organizowane są balety, festyny, świetlice ze smażeniem placków, prelekcje, imprezy dla dzieci, zawody sportowe, wystawy. Udostępniany jest również innym organizacjom i osobom prywatnym. Koło współpracuje z PZŚ →HUTNIK, miejscowym polskim przedszkolem i kołem Ochotniczej Straży Pożarnej.

**Dom PZKO w Lesznej Dolnej otwarty
został 15 września 1990 r.**

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Kronika Koła zajmuje pięć tomów, zawiera także dokumentację budowy Domu PZKO i kronikę Klubu Młodych. Wydarzenia zapisywali Paweł Łaboj, Władysław Hliśnikowski, Gabriel Palowski, Barbara Welszarowa i Tadeusz Szkucik.

Koło liczy 249 osób.

LIGOTKA KAMERALNA

Koło zostało założone 23 XI 1947 r. w Domku Kościelnym w obecności 21 Polaków, którzy wybrali zarząd oraz prezesa. Został nim Karol Kaleta. Funkcję tę pełnił do następnego roku, kiedy to zastąpił go Karol Folwarczny. Po dwu latach na czele Koła stanął Józef Kaleta, jeden z trzech prezesów o najdłuższym stażu (1950-57). Stażem w tej funkcji dorównywał mu Paweł Przeczek (1968-76) oraz Jan Sabela, pełniący funkcję dwukrotnie (1963-64 oraz 1980-87). Koło prowadzili również w tej funkcji Wiktor Kubica, Tadeusz Grzegorz, Tadeusz Staniek, Jan Szymik, Janina Lasota, Marta Wurszt. Obecnym prezesem jest Paweł Kubica.

Koniec lat 60. i połowa lat 70. to okres, kiedy Koło osiągało najlepsze wyniki w swojej historii, a to dzięki zaangażowaniu całego zarządu i współpracy z innymi Kołami obwodu gnojnickiego. Przez długi czas Koło było najbardziej prężną organizacją we wsi, co przynosiło mu uznanie władz gminnych i powiatowych.

W roku powstania Koła zebrała się grupa zapaleńców zaintereso-

Zespół teatralny Koła w Ligotce Kameralnej z „Weselem śląskim” na Festiwalu PZKO w Karwinie (1985)

wanych teatrem. Próby do przedstawień odbywały się kolejno pod kierownictwem Józefa Kalety, Wiktora Kubicy, Marty Szczepańskiej, Tadeusza Grzegorza, Marty Wurszt i Renaty Huczala. Początkowo zespół wystawiał premierę co roku, często powtarzając przedstawienia w sąsiednich Kołach, w Śmiłowicach, Gnojniku, Toszonowicach Górnych, w Karwinie-Henryku. Startował również w konkursach teatralnych w Czeskim Cieszyń. Wystawiony w 1981 r. spektakl pt. „Wesele śląskie” był najbardziej udanym, ale też i ostatnim przedstawieniem zespołu, który z powodu braku aktorów zaprzestał swej działalności.

Po wcześniejszych, sporadycznych występach z okazji festynów, dożynek i innych imprez Koła został w 1968 r. z inicjatywy małżeń-

stwa Gertrudy i Jana Sabelów założony zespół taneczny. Występował nie tylko w Kole i gminie, był również zapraszany do innych miejscowości na bale, festyny, dożynek i akademie. Brał udział w →FESTIWALU PZKO w Trzyczcu, w programie centralnych dożynek państwowych w Ołomuńcu. Po małżeństwie Sabelów prowadzili zespół kolejno Andrzej Michalik, Danuta Sabela, Maria Kokotek, Grażyna Szymik, Joanna Sabela. Obecnie choreografem zespołu jest Ewa Sabela.

Śpiewactwo rozwijało się w różnych formach zespołowych w latach 50. Pałeczkę dyrygencką przejmowali Wiktor Kubica, Andrzej Brzeżek, Władysław Młynek i Karol Kluz. Żaden z tych zespołów jednak nie utrzymał się przez dłuższy czas. Później jego człon-

kanie zasilali szeregi chóru →GO-DULAN.

Specjalnością działającego w Kole Klubu Młodych jest założona w 1976 r. przez Stanisława Śniegoria sekcja strzelecka. Jej członkowie brali udział w Mistrzostwach PZKO w strzelaniu, plasując się zawsze na jednym z czołowych miejsc. S. Śniegor na →POLONII- NYCH IGRZYSKACH SPORTOWYCH w Krakowie zdobył w 1987 r. 1. miejsce.

Prężny do niedawna Klub Kobiet, kierowany najpierw przez Danutę Sabelą, a później Janinę Lasotą, organizował kursy gotowania, szycia, haftu oraz wystawy robót ręcznych. Obecnie spotkania odbywają się nieregularnie.

Na →FESTIWALE PZKO i →GOROL- SKI ŚWIĘTA Koło przygotowało własne stoisko. Współpracowało ze szkołą, z którą wspólnie urządzano bale i inne imprezy dla dzieci. Opieką otoczyło przedszkole.

W 1976 r. nawiązało kontakty z Kołem Starych Gdynian. Po dwu latach zostały one jednak przerwane.

Pierwszą siedzibą Koła był lokal w Domku Kościelnym, w 1956 r. pezetkaowcy przeprowadzili się do nowo wybudowanego Domu Kultury, gdzie otrzymali świetlicę. Od 1987 r. własnością Koła jest Dom PZKO, który powstał po wyremontowaniu starego domu mieszkalnego, podarowanego Ko- lu przez Marię Kisza z Cieszyńska, z

Polski. Jednym z głównych inicjatorów i organizatorów budowy był najaktywniejszy działacz, długoletni sekretarz, Jerzy Nikodem. Organizacji prac budowlanych podjął się Paweł Przeczek. Uroczyste otwarcie Domu PZKO odbyło się 16 V 1987 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Zespół taneczny Ligotki Kameralnej w 1993 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Założycielką i długoletnią kierowniczką polskiej biblioteki była Maria Gnida. Do 1956 r. biblioteka mieściła się w Domku Kościelnym, skąd została przeniesiona do nowo wybudowanego Domu Kultury, połączona z biblioteką czeską, zarządzaną przez gminę. Pomocnicą bibliotekarki była Anna Przeczek, która zajmowała się jednocześnie organizowaniem konkursów czytelniczych oraz wystaw książki polskiej. W 1979 r. została samodzielną bibliotekarką działu polskiego biblioteki gminnej. Funkcję tę pełni w dalszym ciągu.

Koło organizuje co roku bal, wycieczkę, urządza odczyty i inne akcje świetlicowe.

Kronikę do 1967 r. prowadził Jan Holczak, po nim dokumentowaniem działalności PZKO zajął się Jerzy Nikodem. Częścią kroniki jest album zdjęć, który prowadzi P. Przeczek.

Koło liczy 117 członków.

LIRA

Chór mieszany „Lira” reaktywował przedwojenną działalność w Darkowie w maju 1945 r. pod batutą →KAROLA GĄSIORA, który prowadził zespół do 1960 r. W 1955 r. założono chór męski „Lira” pod kierownictwem Józefa Wierzgonia. Po dwóch latach działalności zespół ten dołączył do chóru mieszanego „Lira”. Chór skupia 32 śpiewaków. W latach 1960 - 61 prowadził go Józef Wierzgoń, a od 1961 r. do 1987 r. Władysław Winkler. Przez kolejnych jedenaście lat dyrygował zespołem Alojzy Kopoczek. Od czerwca 1996 r. kieruje nim Beata Piłśniak. Kierownikiem organizacyjnym chóru jest Czesław Lipka. Zespół ma swoją kronikę (→WILHELM SEMBOL)

Tak „Lutnia” w 1983 r. obchodziła jubileusz 75-lecia

LUTNIA

Chór mieszany z Lutyni Dolnej powstał w 1908 r. Pierwszymi dyrygentami byli Wilhelm Greger, Józef Topiarz, Andrzej Fober, Jan Górniak, Ferdynand Janeczek. Po drugiej wojnie światowej dyrygentami „Lutni” byli: Emanuel Pas-

tuszek, Wanda Pawlus Filipek, Stanisław Waclawik. Od 1957 r. dyrygentem jest Alojzy Babiński. Do największych sukcesów „Lutni” należał udział w VI Światowym Festiwalu Chórów Polonijnych w Koszalinie w 1985 r. „Lutnia” współpracuje z chórem mieszanym „Słowik nad Olzą” z Olzy, śpiewa na wszystkich imprezach PZKO, daje występy muzyki sakralnej. Obecnie liczy 36 chórzystów.

Darkowska „Lira” na koncercie noworocznym w stonawskim kościele (1995)

LUTYNIA DOLNA

Koło powstało 16 XI 1947 r. Jego założycielem i pierwszym prezesem został Rudolf Pastuszek. Prezesami najdłużej piastującymi funkcje byli →RUDOLF OCHMAN (1957-73) i Kazimierz Woska. Koło nie dysponuje domem PZKO. W potrzebie korzysta z gościnności miejscowej polskiej szkoły. Byłym budynkiem Macierzy Szkolnej ma własną świetlicę. Przy Kole od początku działa chór mieszany →LUTNIA i Klub Kobiet. Duszą dolnolutyńskiego Klubu Kobiet jest Stanisława Dudowa, wiele lat stojąca na jego czele. Za jej czasów

Dolnolutyńska „Melodia”

panie doskonaliły swoje kulinarne zdolności, uczestnicząc w kursach gotowania i pieczenia. Były też kursy szycia, haftowania i gimnastyki. Nie brakowało ciekawych prelegentek, wymieńmy choćby panie Domesową, Wróblową, Raszkową Słowikową i Klimoszkową. W pamięci pań zapisały się ponadto panie Helena Wójcik, Aleksandra Kamionkowa, Łucja Starzyczna i Janka Seberowa - kierowniczką Klubu Kobiet. Największy rozkwit Koło przeszło w latach 50. W latach 1947-58 r. działał zespół taneczny pod kierownictwem Władysława Wójcika. Tancerzom akompaniowała Maria Kolarczyk, a na występach towarzyszyła im orkiestra „Melodia” Bogusława Sordyla, powstała w 1952 r.

Tradycję zespołu tanecznego w ostatnich latach odnowił pod kierownictwem Marii Bijok (Sztwiniowej) Klub Młodych, przygoto-

wując wiele tańców na imprezy pezetkaowskie.

Dużą popularnością cieszył się zespół teatralny, działający w la-

tach 1947-60. Wystawiał tak sztuki pełnospektaklowe, jak i mniejsze formy teatralne („Damy i huzary” A. Fredry, „Moralność Pani Dulskiej” G. Zapolskiej oraz repertuar regionalny). Spektakle reżyserowali Jan Holesz, Franciszek Filipek i Władysław Pasz.

Lata 70. upłynęły pod znakiem rozkwitu Klubu Młodych. Rumieńców nabrała działalność nie tylko zarządu Koła, ale i chóru, kółka re-

Uczestnicy świetlicy noworocznej w 1984 r.

Jednoaktówkę „O kłusowniku” wystawiło Koło w Lutyni Dolnej w 1987 r.

Zarząd dolnolutyńskiego Koła w 1953 r.

cytatorskiego (1972-80), którego członkowie przygotowywali okolicznościowe wiersze na imprezy Koła. Było kółko taneczne i sportowe. Młodzi organizowali wycieczki i wspólne wczasy. Tradycyjne imprezy Koła, jak festyny, smażenie jajecznicy, placków, wigilijki i mi-kołajki zapisuje w organizacyjnych annałach Marta Żyła.

Koło liczy 157 członków.

LYSZNICA

Zespół taneczny Koła Leszna Dolna, działający w latach 1991-95 pod kierownictwem organizacyjnym Stanisława Brudnego i artystycznym Leszka Kaliny. Z powodzeniem występował na imprezach swego Koła, Kół okolicznych, a także na Tygodniu Kultury Beskidzkiej w Wiśle i na Światowym Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie (→LESZNA DOLNA).

„Lysznicza”

ŁĄKI

Koło powstało 9 XI 1947 r. Jego pierwszym prezesem wybrano Józefa Kadurę (*1915 †1988). Najdłużej funkcję prezesa piastował Karol Tomiczek (1970 - 96). Osiem lat prezesował Albin Filipczyk.

Koło nie ma stałej siedziby. Korzysta z lokalu w budynku Urzędu Miejskiego. Imprezy organizuje w leśniczówce. Od początku działalności Koła rozwinęło się w nim wiele zespołów. Pierwszym był chór mieszany, który pod batutą Edwarda Pawlika, Bronisławy Morysówny, Antoniego Ździebły, Władysława Kokotka oraz →JÓZEFA BURKA wykonywał repertuar śląski i zaolziański.

W tym samym roku (1947) rozpoczął swoją działalność zespół dramatyczny. W ciągu 16 lat przygotował 17 przedstawień pełnospektaklowych, kilka rewii, wieczory świetlicowe z jednoaktówkami. Reżyserami byli Józef Pribula i Tadeusz Chrzęszcz. Do najaktywniejszych aktorów należeli Wanda i Józef Pribulowie, Helga Puk, Elżbieta Buławowa, Tadeusz Filipczyk, Antoni Ździebło i Bolesław Makówka.

W 1949 r. małżeństwo Pribulów stworzyło duet piosenkowski, który występował przez dziesięć lat. W tym samym roku rozpoczął swoją działalność zespół taneczny. Pod okiem Hildy Jenknerówny, Danuty Morysówny i Elżbiety Ociskowej ćwiczone tańce Śląska Cieszyńskiego. Po 1960 r. aż do 1985 r. próby odbywały się sporadycznie. Zasłużone uznanie zdobył w Kole Łąki chór żeński →OLZIANKA, który śpie-

wał 25 lat pod batutą Antoniego Ździebły i Józefa Firli.

Były i zespoły efemerydy, do 1962 r. kwartet męski i trio żeńskie. Był kabaret →OLZIOK, który w ciągu 11 lat swojej działalności dał ponad 100 występów, prezentując skecze klasyczne i aktualną tematykę przeobrażoną twórczo przez autora tekstów i piosenek oraz kierownika artystycznego w jednej osobie - Tadeusza Chrzęszcza.

W Kole działał Klub Kobiet. Anna Kłodowa, Maria Jarząbkowa i Helena Wenglorzowa zorganizowały wiele kursów gotowania, szycia i haftu. Było siedem wystaw zimnej kuchni, haftu, robót ręcznych i szycia.

Oprócz małżeństw Pribulów, Wenglorzów i Łalurnych aktywni byli w zarządzie Józef i Stanisław Kulowie, Wiktor Duda, Bolesław Jeleń, Alojzy Noszko i in.

Tradycyjne imprezy Koła to bałe, festyny (niektóre z programem, np. „Pod gazdowóm stodołóm”) tematyczne wieczory świetlicowe oraz świetlice dla dzieci. Zapisywali je w kronice Koła kolejni Józefowie - Kokotek, Raszyk, Pribula. Obecnie sześciotomową kronikę pełną opisów, fotografii i artykułów prasowych prowadzi Wanda Pribula.

Koło liczy 132 członków.

ŁAZIKI

Utworzony w 1958 r. przy Kole w Piotrowicach przez Erwina Hołka podwójny kwartet męsko-żeński. W ciągu dziesięciu lat działalności dał 150 występów. Zespół

prezentował utwory rozrywkowe. Jego kierownikiem był Erwin Masłowski. Zakończył działalność w 1968 r.

ŁOBUZY

Zespół wokalny działający w Kole w Karwinie-Sowińcu do 1969 r. Początkowo 7-osobowy, później 12-osobowy, wykonywał repertuar popularny. Pierwszym kierownikiem zespołu był Fryderyk Suchanek, następnym Józef Chmiel.

„Łobuzy” z Karwiny - Sowińca

ŁOMNA DOLNA

Koło założono w 1947 r. Pierwszym prezesem wybrano Józefa Sikorę z nr 14, wśród członków-założycieli byli tacy późniejsi działacze, jak Józef Zwyrtek, Alojzy Sikora-Zastudnian, Jan Korzeny sen., Jan Kluz od Budzosza, Józef Sikora Kręty, Jan Filipek, Józef Kawulok „ze Zawodzio” i in.

Pierwszym zespołem, który zainteresował pracą społeczną łomnian, było kółko teatralne. Przedstawienia reżyserowała nauczycielka Maria Zwyrtkowa. Około 1954 r. z teatralnikami zaczęła pracować Anna Sedlaczkowa, jedna z najbardziej wszechstronnych animatorów kultury i oświaty w Łomnej. Wystawiono takie sztuki, jak „Iste roki”, „Nawrócony”, „Grube ryby” i in. Największe brawa zespół zebrał po spektaklu o żydowskim dziecku pt. „Polskie kredowe koło”. Przedstawienia miawały po kilka wznowień, łomnian zapraszano do Mostów, na Szańce, do Boco-nowic, Milikowa, na Pioseczną, do

Nydku. Najczęściej jednak grywano w Kocobędzu, ponieważ Koło nawiązało współpracę z tamtejszymi pezetkaowcami, Władysławem Niedobą, byłym posłem do Czeskiej Rady Narodowej oraz Władysławem Martynkiem.

Próby odbywały się najpierw w szkole lub mieszkaniu prywatnym państwa Kawuloków na Zawodziu. Spośród aktorów potworzyły się później pary małżeńskie, które pomimo odejścia z zespołu pozostały wierne społecznikowskim zainteresowaniom. Tak było z Emilią i Józefem Biłkami czy Aleną i Antonim Sikorami (obecny prezes Koła). W Łomnej Dolnej aktorzy występowali na scenie gospody „U Szotkowskiego” („Pod akacjami”), widowisko „Wesele śląskie” Anna Filipek, znana poetka ludowa, autorka radiowych słuchowisk folklorystycznych reżyserowała z myślą o wystawieniu go pod gołym niebem. Reżyserii przedstawień A. Filipek podjęła się w 1979 r. W najnowszym okresie zespół aktorski skompletował Stanisław Szotkowski.

W latach 70. nauczycielka Wanda Heczko założyła zespół taneczny „Łomnianka”. Przygotowywał program w sezonie balowym, nie tylko dla potrzeb własnego Koła, ponieważ dawał także do pięciu występów w jednym sezonie w okolicznych miejscowościach, po kilka na festynach PZKO i polskiej szkoły. Tańczył na Dniach Folkloru, tradycyjnych uroczystościach folklorystycznych, organizowanych przez Maticę Śląską. W późniejszym okresie z zespołem pracowały także Wanda Sikora (Górniakowa), Maria Zwyrtkowa i A. Sedlaczkowa.

Śpiewanie początkowo traktowano jako nieodzowne urozmaicenie przedstawień teatralnych, a piosenki ćwiczył w tym celu z aktorami dyrektor szkoły, Jan Korzeny sen., wnikliwy szperacz o intuicji archeologa, historyka i dialektologa. Dzięki niemu zostało utrwalonych wiele ciekawych śladów, zwłaszcza łomniańskiej przeszłości.

Samodzielny zespół wokalny, sekstet żeński, założyła i prowa-

dziła do czasu zamążpójścia i przeprowadzenia się do Bystrzycy Władysława Sikora (Cienciałowa). Kierownictwo zespołu przejął ówczesny nauczyciel z Kamienitego, Władysław Mlynek.

Większość dzisiejszych działaczy wywodzi się z Klubu Młodych, który w latach 70. spotykał się co piątek w salce gminnej remizy strażackiej. Tu zdobywał szlify społecznikowskie np. obecny prezes w Nieborach, Stanisław Sikora czy prezes dolnołomniński A. Sikora. Często odwiedzała młodzież A. Sedlaczkowa, nieraz przynosząc do remizy tekst (lub teksty do wyboru) sztuk teatralnych, i tak spot-

kania klubowe zamieniały się w próby przedstawień.

Klub Kobiet rozwinął się dzięki talentom organizacyjnym Marii Zwyrkowej, która w latach 60. i 70. skupiła wokół siebie grupę parń chętnych do uczestniczenia w różnych kursach i zajęciach. Kurs gotowania prowadziła Olga Korzenna, na kurs haftu dojeżdżała z Orłowej Hildegarda Chorzempowa, kroju uczyła Bieleśzowa z Boconowic, a Wanda Ziętek prowadziła kurs makramy. Wystawy urządzano przeważnie w czasie wielkanocnym, a prace parń ożywiały „beskidziolki”, rzeźbione przez Bronisława Procnera, jedną

Fot. ARCHIWUM KOŁA - F. Balon

Dolnołomnińskim paniom zależy na tym, by na otwarciu nowej świetlicy nikomu nie „burczało w brzuchu”

z najciekawszych osobowości Zaolzia, nauczyciela, artystę ludowego, człowieka o nieprzeciętnym darze gawędziarskim. Swoim talentem plastycznym B. Prochner służył Kołu przeważnie podczas dekoracji chatki, wozów alegorycznych na →ŚWIĘTO GOROLSKIE, zapewniał oprawę graficzną imprez. Był podobnie jak inni nauczyciele organizatorem współpracy szkoły i Koła.

W Kole cieszyły i cieszą się w dalszym ciągu popularnością odczyty. Początkowo dojeżdżał do Łomnej z Cieszyna profesor Bogocz z cyklem wykładów o pszczelarstwie i sadownictwie. Obecnie prelekcje dotyczą przeważnie niekonwencjonalnych metod leczenia, a do Koła przyjeżdżają z nimi lekarze Halina Dorda czy Marian Branny. Odczyty wygłaszają Ojcowie karmelici z Sałajki.

Sportowcy z łomnińskiej doliny mają na swoim koncie liczne starty, uwierzczone sukcesami w ogólnozwiązkowych zawodach lekkoatletycznych czy biegach prze-

Występ „Łomnianki” uświetnił otwarcie świetlicy Koła w 1976 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA - F. Balon

lajowych i narciarskich. Długą listę sportowców tworzą takie nazwiska jak Stanisław Marszałek i Stanisław Szotkowski, kilkakrotni mistrzowie PZKO w lekkiej atletyce i biegach przełajowych, rekordziści tras, czy wielokrotni medaliści Zbigniew Kawulok, Marek Waclawek i Beata Waclawek, członkowie kadry PZKO na →PIS i ZIS, zawodnicy „Biegu Piastów” (→SPORT w PZKO).

Koło współpracuje z miejscową polską szkołą, do której przyjeżdżają obecnie także dzieci z Łomnej Górnej. Pani dyrektor, Lidia Kaletowa, podtrzymuje długoletnie tradycje swoich poprzedników, łomniańskich nauczycieli, organizowanie wspólnych imprez Koła i szkoły trwa w dalszym ciągu.

W latach 70. obowiązywał w gminie zakaz wznoszenia budynków murowanych. Na zakupionej przez Koło parceli nie można było wybudować Domu, sprowadzono więc z Olbrachcic rozebrany domek fiński i przystąpiono do podpiwniczania obiektu, a następnie montowania drewnianych ścian. Dom otwarto 4 VII 1976 r. Józefowi Kawulokowi „ze Zawodzio”, który przepracował ponad 1000 godzin, pomagali najbardziej członkowie rodzin Sikorów, Filipków, Szkanderów, Zwyrtków i in. Prezesem w tym czasie był Franciszek Filipek, główny organizator budowy (ponad 15 lat). Pezetkaowcy wykazali się wielką szczodrością, ofiarowali pokaźne, nieraz przekraczające 1000 koron kwoty, przywozili podarowane Kołu drewno budowlane. W po-

mieszczeniach piwnicznych Domu znajduje się kuchnia, na piętrze jest sala z zapleczem, na strychu znalazło się miejsce na harcówkę. Dom stoi w ogrodzie z boiskiem do siatkówki i murowanym pale-niskiem. Areal wykorzystywany jest przez drużyny harcerskie, a także młodych turystów z Polski, których do Łomnej przyciągają wspaniałe warunki uprawiania górskiej turystyki.

Koło nie prowadzi kroniki, istnieje natomiast kronika Klubu Młodych. Imprezy Koła utrwała na filmie kamera wideo Edwarda Kor-nasa.

Koło liczy 148 osób.

ŁOMNA GÓRNA

Koło zostało założone w 1948 r. Pierwszym prezesem wybrano Jana Sikorę z nru 59, po nim funkcję przejął Franciszek Sikora z nru 64. W czasie jego kadencji Koło zaczęło brać udział w organizowaniu →GOROLSKICH ŚWIAT. Zna-ne i podziwiane były wozy alegoryczne o tematyce pszczelarskiej, pasieki, które wyjeżdżały z Łomnej Górnej do Jabłonkowa. Następ-nym prezesem został Józef Stryczek z nru 77, jego kadencja trwała 11 lat. Zastąpił go w tej funkcji Franciszek Czudek z nru 117, a jego z kolei prezes Władysław Stryczek. Od 1988 r. funkcję preze-sa pełni Władysław Brózda.

Początkowo działalność Koła skupiała się wokół polskiej szkoły. Była to zasługa nauczycieli.

W 1979 r. szkoła została zamknięta, w jej pomieszczeniach gmi-

na urządziła ośrodek agitacyjny, ulokowała czeskie przedszkole i przychodnię lekarską. Jedną salkę pozostawiono Kołu. W sąsiedztwie byłej polskiej szkoły odbywają się w dalszym ciągu festyny. Budynek posiada osobne zastrzeszenie nad podium tanecznym, które kiedyś służyło do występów zespołom tanecznym. Dzisiejsze festyny cieszą się wielką popularnością, również ze względu na dobrą muzykę. Od 10 lat, czyli od pierwszego grania kapeli w Łomnej, co miało miejsce na weselu prezesa, co roku na festyn przyjeżdża słowacka orkiestra z Żyliny.

Zespół taneczny spontanicznie powstał przy Kole w latach 80., młodzi tancerze zorganizowali się sami, roli opiekuna podjął się później obecny prezes, W. Brózda, który sam pracy społecznej uczył się w Klubie Młodych w latach 70. Zespół przygotowywał programy balowe i festynowe.

Teatrem amatorskim zajmował się w Kole nauczyciel Jan Bocek, →KAROL POLAK oraz nauczyciel Jan Kawulok. Nauczycielka przedszkola, Anna Bockowa, przez długi czas prowadziła Klub Kobiet, inną wybitną działaczką była Helena Sikora z nru 117, która przez ćwierć wieku troszczyła się w Kole o kasę. Pani kierownikowa Polakowa zaś miała piękny zwyczaj: z okazji Wielkanocy każde dziecko w szkole obdarowywała barankiem, wręczanym w ostatni dzień nauki przed wielkanocnymi wakacjami. Pozostała stara tradycja grania przedstawień z okazji Świąt Wielkanocnych. W tym okresie speki-

Górnolomnianie od dziecka przywykają do sceny

takie wystawiał także zespół reżyserowany przez Władysława Stryczka. Po przybyciu na Sałajkę ojców karmelitów, odżyła wśród młodzieży chęć zabawy w teatr. W 1995 r. przedstawienie wyreżyse-

rował Ojciec Daniel, a po premierze na łomniańskiej scenie zespół z innymi członkami Koła wyjechał do Polski, w rodzinne strony zakonnika, gdzie dwukrotnie zagrał przedstawienie w zaorawskich

miejsowościach. W 1997 r. prezes W. Brózdza zgromadził ponownie grupę aktorów, z którą pracował tym razem Ojciec Dawid. Wyćwiczył przedstawienia „Co po nogle” i „Zolyty”, a po premierze w „domu” szykuje się ponowny wyjazd do Polski.

Sportowcy, zwłaszcza łomniańscy narciarze, prowadzili w punktacjach ogólnozwiązkowych → RAJDÓW NA KAMIENITEM. Po pożarze schroniska na Kozubowej, tu właśnie przeniesiono zawody. Dzięki takim reprezentantom, jak Danuta Stryczek (Brózdowa), Irena Czudek (Brózdowa), Józef Martynek, Jan Łacek i Marcela Łacek w biegach oraz Rudolf Czudek, Karol Szmek i Józef Stryczek w zjazdach ekipa Koła po doliczeniu punktów w kategorii sanek, „worków” i rzeźb ze śniegu rajdy zazwyczaj wygrywała. Trzykrotnie zdobyła Puchar Przechodni → KANTORA BOLKO i Puchar pozostał już Klubie Młodych. Była zawodniczką, Danuta Stryczek, obecnie żona prezesa, jest trenerką nie tylko swoich czterech utalentowanych sportowo synów, ale całej ekipy narciarskiej polskiej szkoły w Łomnej Dolnej.

Prezes może w pracy społecznej liczyć na pomoc i zdolności organizacyjne takich polskich rodzin, jak Stryczkowie, Martynkowie, Czudkowie, Brózdowie, Gruszkowie i in. W ożywieniu pracy z młodzieżą widoczny jest wpływ sąsiedztwa zakonu karmelitów na Sałajce.

Koło nie prowadzi kroniki. Liczy 72 osób.

ŁYSEK Józef

*1911 †1977

Polską szkołę ludową ukończył w Jabłonkowie, wydziałową w Bystrzycy. Po krótkim pobycie w Istebnej, w charakterze elewa gajowego, przeniósł się do Bielska, przez cztery lata kształcił się w Szkole Przemysłowej. Po maturze nie znalazł na Zaolziu odpowiedniego zajęcia. Podjął pracę sprzedawcy w Bukowcu. Później otrzymał posadę w „Hucie Pokój” w Katowicach. Jesienią 1938 r. przeniósł się do Trzyńca, obejmując w hucie stanowisko konstruktora.

Podczas okupacji hitlerowskiej nie przyjął Volkslisty, pomimo to jako specjalista - metalowiec pozostał na stanowisku, wykorzystując je w antyniemieckiej dywersji (współpraca z ZWZ-AK, wywiad techniczny dla Aliantów i dostarczanie im planów części okrętów podwodnych wyrabianych w Hucie Trzyńiec)

Od 1947 r. był aktywnym członkiem PZKO. Chociaż z wykształcenia był technikiem, zawsze żywo interesował się humanistyką, głównie literaturą, lingwistyką, historią i etnologią. Był opiekunem i propagatorem czytelnictwa w trzyńskim Kole, wygłaszał pogadanki nt. znaczenia książki oraz literatury ojczystej, pisał wiersze. Znał świetnie gwarę z okolic Jabłonkowa, dostarczał więc materiały do „Małego Atlasu Gwar Polskich”. Publikował w warszawskim „Poradniku Językowym”, „Biuletynie

Ludoznawczym” wydawanym przez →SEKCJĘ FOLKLORYSTYCZNĄ i prowadził korespondencję z takimi autorytetami, jak: W. Doroszewski, W. Taszycki, M. Karaś, H. Borek, E. Mośko, St. Rospond, J. Basara i in. Opracowywał „Słownik gwary jabłonkowskiej” - dochowało się z niego 39 stron maszynopisu z 1700 hasłami. Największe jego zasługi, jako członka SF, są w sferze onomastyki. Z tej dziedziny w latach 1974-77 publikował w →ZWRODIE wyniki swoich badań terenowych (wraz z dokładnymi mapkami) pod ogólnym tytułem „Wędrówki nazewnicze”. (J.Sz.)

MARKLOWICE DOLNE

Koło zostało założone 16 XI 1947 r. Inicjatorami jego powstania byli: Alojzy Adamecki, Henryk Groborz, Franciszek Sikora, Marta i Antoni Stolarzowie oraz Rudolf Rygiel, który następnie został wybrany pierwszym prezesem. Najdłużej (14 lat) funkcję prezesa piastował Karol Sikora, członek chóru, organizator życia towarzyskiego w Markłowicach Dolnych. O dwa lata krócej kierowała pracą markłowickich pezetkowników Maria Górecka, chórzystka i nieustrudzona organizatorka działalności klubowej kobiet. Do grona wybitnych działaczy zaliczyć także należy Ernesta Karpetę, wieloletniego skarbnika, i Władysława Rygla, organizatora wielu imprez. Siedzibą Koła jest świetlica należąca do gminy.

Już ponad 25 lat śpiewa chór mieszany „Piotrowice-Markłowice”, kontynuujący tradycje samodzielnego chóru mieszanego pracującego pod kierownictwem nauczycieli markłowickiej szkoły: Józefa Wojaczka, Józefa Bujoka i Kazimierza Gajdzicy. Jego pierwszym dyrygentem był Rudolf Wójcik, nauczyciel piotrowickiej szkoły, następny Erwin Masłowski, obecnie o jego empii dba Jadwiga Karolczyk. Kierownikiem chóru, wykonującego pieśni cieszyńskie, jest Maria Górecka.

Od początku istnienia Koła nieprzerwanie pracuje Klub Kobiet. W swojej działalności preferuje kursy gotowania, haftu, szycia, prelekcje o tematyce kobiecej oraz organizuje wystawy ukazujące dorobek poszczególnych kursów. Długoletnią animatorką tej pracy jest Maria Górecka, w sukurs jej szły:

Uczestniczki kursu szycia i gotowania w 1954 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Fot. ARCHIWUM ZG - F. Bałon

„Marklowice”

Maria Wicherkowa i Elżbieta Mencnerowa (kursy haftu), ta ostatnia prowadziła też kurs gotowania zaś instruktorkami kursu szycia były panie Hermina Derlichowa i Lasztowkowa. Na stronicach kroni-

ki prowadzonej od początku istnienia Koła przez Franciszka Guziura można wyczytać o działalności kółka tanecznego (1947-76), które acz niesystematycznie, jednak umilało wiele imprez Koła. Pre-

zentowano w nim tak tańce towarzyskie, jak i miejscowy folklor. Nad jego pracą czuwali: Władysław Grobelny, Władysław Stolarz, Henryk Zolich oraz małżeństwo Maria i Leon Podzemni. Był też mały zespół wokalny „Veto” kierowany przez Erwina Masłowskiego i chór żeński Elżbiety Wójcik.

Przez pewien czas działało kółko teatralne, w którym Teofil Stolarz i Władysław Grobelny opracowywali skecze i scenki humorystyczne. Koło organizuje tradycyjne imprezy, jak festyny, bale, karnawały dziecięce, obchody Dnia Matki, smażenie jajecznicy, kopaczówki, mikołajówki oraz wystawy książek i wycieczki krajoznawcze.

Koło liczy 156 osób.

MAROSZCZYK Alojzy

*1911 †1987

Nauczyciel z przedwojennymi doświadczeniami z działalności w polskich organizacjach społecznych, uczył

w szkole w Porębie, a później na Kamieniem, gdzie starał się podtrzymać ducha patriotycznego beskidzkich górali, w 1938 r. kierownik szkoły w Pietwałdzie, w czasie okupacji więzień obozów koncentracyjnych w Dachau i Mauthausen. Po wojnie organizator polskiego szkolnictwa w swoim miejscu urodzenia, w Rychwałdzie, gdzie polska szkoła została w 1947 r. po interwencjach niektórych rychwałdzian zamknię-

Pezetkaowcy z Markłowic na wycieczce w Beskidach

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Nawślańskiej „Melodii” dzień powszedni: zajęcia warsztatowe

ta. Po zmianach, w 1948 r., ponownie zorganizował wpisy, co doprowadziło najpierw do otwarcia jednoklasowej, a w rok później dwuklasowej polskiej szkoły. Założyciel Koła w Rychwałdzie, gdzie dzięki nieprzeciętnym zdolnościom organizacyjnym kierował całym życiem kulturalnym miejscowych Polaków.

Szczególne zasługi miał w organizowaniu widowisk (także wśród mieszkańców czeskich) → SCENIE POLSKIEJ TC, która „stację” w Rychwałdzie uważała za jedną z najsympatyczniejszych. W zarządzie Koła pełnił przez dziesięciolecia (do 1983 r.) funkcję sekretarza, w należnych organach PZKO (17 lat) był członkiem prezydium → ZG PZKO. Potrafił do pracy społecznej

zachęcić nie tylko swoje dzieci (córka Halina Gawlas jest wiceprezesem ZG PZKO), wnuki, ale również licznych wychowanków.

MAZUREK Józef

*1891 †1968

Długoletni członek → ZG PZKO, z zawodu lekarz, z zamiłowania dokumentalista ruchu oporu i martyrologii ofiar na Śląsku Cieszyńskim. W czasie II wojny światowej współpracował z beskidzkimi oddziałami partyzanckimi. Z zebranych przez niego materiałów korzystają placówki naukowo-badawcze po obu stronach Olzy.

MELODIA Nawsie

Chór żeński założony w 1953 r. przy Kole w Nawsiu przez nauczyciela → KAROLA HECZKĘ. Po nim nawijski chór prowadził Andrzej Zielina z Cz. Cieszyńska, od marca 1962 r. nauczyciel śpiewu w jabłonkowskiej szkole, Władysław Winkler z Dąbowa.

Prawie ćwierć wieku chóralskiej edukacji Winklera w Nawsiu przyniósł chórowi zasłużone uznanie. Chór o lirycznym i czystym brzmieniu, ambitnym repertuarze wybił się na czoło polskiego śpiewactwa na Zaolziu. Brał udział w IV Festiwalu Chórów Polonijnych w Koszalinie, gdzie zdobył jedną z pierwszych nagród - Nagrodę Marszałka Sejmu PRL (1979). Koncertował na Festiwalu Chórów i Orkiestr we Wrocławiu, w Towarzystwie „Polonia” w Warszawie, nagrywał w studiu muzycznym Czes. Radia w Ostrawie. Najczęściej jednak śpiewał na → GOROLSKIM ŚWIECIE i w Kołach PZKO. Po trzyletnim „bezkrólewiu” chór zaczął pracować pod kierownictwem artystycznym Aleksandry Paszek-Trefon z Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszyńsku. Przed zespołem postawione zostały wyższe wymagania, którym chór dzięki własnym wartościom, osobistym walorom artystycznym i wiedzy fachowej dyrygentki wkrótce sprostał. Przejawiło się to w szeregowaniu zespołu do „Srebrnego Pasma” na ogólnokrajowych konkursach w Jihlavie (1994) i międzynarodowym w Pradze (1995), a także w prawykonywaniu w Polsce „Mszy Wielkanoc-

nej" Stanisława Boguni. Zbierał pochlebne recenzje z koncertów i festiwali w Koszalinie, Katowicach, Bielsku-Białej, Jastrzębiu-Zdroju, Cieszyńie i na Zaozlu. Na czterdziestolecie „Melodia” wydała kasę z nagraniami muzyki, od klasycznej przez współczesną do stylizacji muzyki ludowej, a także kasę kolęd. Od 1993 r. „Melodia” Nawie jest zespołem ZG PZKO.

(J. P.)

MELODIA Sucha Górna

Należała do najbardziej cenionych i lubianych zespołów PZKO. Jej działalność przypada na okres 1953-86. Powstała z inicjatywy Marty Kaim, długoletnią kierowniczką była Marta Bury. Od 1963 r. zespół istniał jako podwójny tercet, był integralną częścią →CHNP. Stwarzało to zespołowi dodatkowe możliwości występów. „Melodia” koncertowała łącznie ponad 600 razy, a w repertuarze miała około 300 piosenek. Wśród wielu odznaczeń zdobyła również odznaczenie nadawane przez polskiego ministra kultury „Zasłużony dla Kultury Polskiej” (1973). Wielką zasługą kierowniczki i akompaniatora, nauczycielki Szkoły Muzycznej w Cieszyńie, Marty Bury. W 1976 r. przekazała kierownictwo Wandzie Miech-Raszykowej.

MELPOMENKI

Przeegląd zespołów małych form scenicznych, odbywający się raz w roku w latach 1976-94. Był wynikiem fermentu, jaki w myśleniu o teatrze wprowadził zespół zwany →TEATRZYKIEM ZG. W do-

„Melodia” z Suchej Górnej była jednym z najpopularniejszych zespołów PZKO

rocznych prezentacjach uczestniczyło od kilku do kilkunastu zespołów. Najważniejsze z nich pod względem artystycznym to (obok Teatrzyku ZG): →KABARET PRZY STOLE (Karol Kawulok), Teatrzyk →BLA-

BLA (Stanisław Jedzok), Teatr im. mjr. →SZMAUZA (Janusz Klimsza). Liczącym się w środowisku był też Teatrzyk →APROPO (Janusz Przywara) i Teatrzyk →ITD (Tadeusz Kondziolka).

Nieodłączną częścią „Melpomenek” było forum dyskusyjne, dotyczące przedstawionych spektakli. Obok „etatowych” - „oskarżyciela” i „obrońcy” - uczestniczyli w nim członkowie zespołów, widzowie, goście

„Studio Dramatyczne Teatryku Apropo” zdobyło w 1982 r. „Laur Melpomenkowy” za spektakl „Człowiek”

Wszystkie spektakle melpomenkowe można ująć w następujące kategorie małych form scenicznych: estrada, kabaret, teatr poezji, teatr faktu, teatr jednego aktora, teatr lalki i aktora, teatr ruchu, pantomima, teatr propozycji, teatr poetycki.

Przegląd miał swoją stałą formułę: spektakle komentowali „oskarżyciel” i „obrońca”, z wykonawcami prowadzono dyskusje warsztatowe. Przez wiele lat opiekę artystyczną i organizacyjną nad imprezą sprawowali Marek Mokrowiecki, Karol Suszka, Aleksandra Humel, Tadeusz Wantuła, Dagmara Krzemień. Zespoły walczyły o „Laur” - nagrodę publiczności. Z czasem wprowadzono

plebiscyt na najlepszego aktora, konkurs na plakat zespołu i spektaklu, okolicznościowe pismo i plakietki. Impreza miała swoją stałą publiczność - w najlepszych latach wraz z wykonawcami ok. 200 osób. Zapraszano gościnne zespoły podobnego typu, polskie, czeskie i słowackie. Zespół - laureat Melpomenek uczestniczył potem w podobnych przeglądach okręgowych w Czechosłowacji i w Polsce.

Melpomenki cieszyły się wielką popularnością do połowy lat 80. Wśród konserwatywnych działaczy związkowych miały zawsze przeciwników, zanikły wszakże w sposób najzupełniej naturalny.

MEMORIAŁY

Turnieje sportowe i zawody w różnych dyscyplinach, organizowane dla uczczenia pamięci tragicznie zmarłych Polaków. Wyniki niektórych zawodów memoriałowych wliczane były do punktacji Mistrzostw PZKO. Do najbardziej znanych należały:

Memoriał im. Alojzego Ferency w Mostach p. Jabłonkowem. Robotnik A. Ferenc założył w Kole drużynę siatkówki, po ożenku przeprowadził się do Bratysławie, gdzie zginął tragicznie w wypadku drogowym. Jego koledzy i przyjaciele z Klubu zorganizowali w latach 70. zawody w siatkówce, liczone w punktacji Mistrzostw PZKO.

Memoriał im. Franciszka Menšíka w Bystrzycy. Nauczyciel F. Menšík założył w Bystrzycy -> SMP i został jego przewodniczącym. Zmarł tragicznie w rodzinnej wiosce w wypadku samochodowym. Na jego cześć członkowie Klubu Młodych organizowali w latach 70. i 80. coroczne turnieje siatkówki, których wyniki wliczane były w punktację Mistrzostw PZKO. Odbýwały się w ramach bystrzyckich -> Złotów Młodzieży Związkowej.

Memoriał im. Władysława Wójcika i Gustawa Zuczka

Władysław Wójcik był przedwojennym inspektorem polskich szkół na Zaolziu oraz czołowym działaczem „Beskidu Śląskiego” (-> RAID Kozubowa). W czasie okupacji został zamordowany w obozie koncentracyjnym w Dachau. -> Gustaw Zuczek zorganizował po II wo-

jnie światowej pierwszy → ZIAZD GWIAZDZISTY. W ramach zawodów (biegach płaskich i slalomie) były przyznawane szkołom puchary im. W. Wójcika za zwycięstwo w slalomie i im. G. Zuczka za zwycięstwo w biegu.

Memoriał im. Wandy Delong. Wanda Delong (Orłowa, *1919 †1944) studiowała w Warszawie (Wyższa Szkoła Nauk Politycznych), w czasie wojny aresztowana przez gestapo za działalność konspiracyjną (łącznik ugrupowania partyzanckiego w Beskidach), zastrzelona podczas próby ucieczki w pobliżu mistrzowskiego lasu.

Otwarte rozgrywki sportowe w biegu na przełaj na dystansie od 2 (kobiety) do 4 km (mężczyźni) organizowane corocznie w Mistrzostwach przez MK PZKO, zapoczątkowane w 1977 r. Startują amatorzy i zawodnicy z klubów sportowych, drużyny Kół PZKO, szkół podstawowych (np. z Bystrzycy) i średnich (czeskosieczyńskie polskie gimnazjum), w 1995 r. startowali też reprezentanci „Klubu Biegacza” z Jastrzębia.

MILERSKA Ewa

*1915 †1985

Znana przede wszystkim jako poetka ludowa, uczestniczyła w zakładaniu Koła w Nydku, była kierowniczką Klubu Kobiet oraz długoletnią kronikarką, przez kilkanaście lat prowadziła oddział biblioteki gminnej, udzielała się też w →SEKCJI CZYTELNICZO-BIBLIOTEKARSKIEJ ZG PZKO. W środowisku kulturalnym regionu wносиła twórcze pierwiastki folkloru i gwary, wynosząc poezję gwarową na poziom najwyższy. Wraz z Anną Filipiek i Anielą Kupiec wydała w wydawnictwie „Profil”, Ostrawa tomik „Korzenie”, pośmiertnie wyszedł w tym samym wydawnictwie samodzielny zbiór jej poezji „Kwiaty z naszej łąki”. Prócz poezji drukowała w zaolziańskiej prasie także rysunki z cyklu „Śląski haft ludowy”, ocaliła od zapomnienia motywy zdobnicze śląskiego stroju ludowego.

MILIKÓW - CENTRUM

Koło powstało 31 XI 1947 r. w sali gospody Jana Mrózka. Pierwszym prezesem został Józef Raszka. Wcześniej, bo już 2 XI 1947 r., w tym samym lokalu 37 młodych miejscowych Polaków założyło →SMP, a Jana Ulicę z nru 78 wybrano pierwszym przewodniczącym. W zarządzie nowej młodzieżowej organizacji zaczęła pracować w funkcji sekretarza nauczycielka Agnieszka Łupińska, późniejsza żona →KAROLA PIEGZY,

ceniona działaczka społeczna. Grupa SMP organizowała życie kulturalne polskiej mniejszości, Koło natomiast zajmowało się przeważnie sprawami gospodarczymi, imprezy, takie jak bale, festyny, przedstawienia, zabawy taneczne i tzw. herbatki aż do czasu rozwiązania SMP, do 1952 r. obydwie polskie organizacje urządziły wspólnie.

Po zmuszeniu SMP do połączenia się z jego czeskim odpowiednikiem, CzSM, cała działalność młodzieżowa została spolietyzowana. Koło natomiast po przymusowym rozejściu się z SMP zaczęło bardziej zajmować się sprawami kultury i oświaty. W latach 1952-61 wystawionych zostało 31 sztuk teatralnych, to znaczy co najmniej dwie sztuki w roku. Reżyserii podejmowali się zwłaszcza nauczyciele miejscowej szkoły, prócz Agnieszki Łupińskiej (Piegowej) także Wiktor Pilorz, Maria Mitreżanka, Alojzy Kluz, Ludwik Kula, Franciszek Kowalowski, Bogusław Janiczek. Nauczyciele byli również kierownikami i dyrygentami zespołów śpiewaczych - zespołu pieśni masowej, wykonującego pieśni przeważnie jedno, najwyżej dwugłosowo, i zespołu artystyczno-tanecznego. Ten ostatni powstał w 1961 r. i tak samo działał dzięki talentom artystycznym i organizacyjnym miejscowych nauczycieli.

To bogate w polskie inicjatywy kulturalno-społeczne piętnastoletnie było okresem rodzenia się także nowej tradycji milikowian, organizowania wspólnych wyjazdów na

Fot. ARCHIWUM PRYWATNE

→GOROLSKIE ŚWIĘTO do Jabłonkowa z wozami alegorycznymi, które ukazywały życie i zwyczaje przodków. W Lasku Miejskim Koło sprzedawało własne specjały, a jego zespoły miały możliwość przedstawienia programu, składającego się z charakterystycznych dla rejonu Milikowa zwyczajów, pieśni i tańców, i to przed wielotysięczną widownią. W 1961 r. Koło po raz pierwszy wyjechało z programem na →FESTYN GÓRSKI do Koszarzysk. Zorganizowało skup polskich książek i przyczyniło się tym samym do założenia polskiej biblioteki gminnej w Milikowie.

W pierwszym okresie, który działacze ograniczają datą 1947-61, na miejscu prezesa wymienili się, po prezesie-założycielu, Jan Heczko z nru 6, Józef Kantor z nru 9, Jan Kadłubiec z nru 178 i Józef Stańco z Nawsia nr 428.

Drugi okres to lata 1962-78, czyli era kierownika Alojzego Kłuzza. Mieszkał on wówczas w Milikowie i prowadził prawie że całe życie kulturalno-oświatowe, a także organizacyjne i społeczne Koła, w którym był przez 28 lat sekretarzem. Poziom występów artystycznych, czy to na deskach scenicznych teatru nieprofesjonalnego, czy w chórze, gdzie śpiewali Mazurowie, Józef z nru 53, Władysław i Paweł z nru 62, były prezes Józef Stańco, Józef Czeczotka z nru 155 czy Heczkanie, Paweł z nru 10 i Jan z nru 514, był wysoki. Funkcje prezesa wykonywali w tym czasie Adam Kantor z nru 233, Alojzy Sikora z nru 66, Józef Sikora z nru 257, Antoni

Czeczotka z nru 226, Stanisław Kantor z nru 178, Jan Sikora, Hynek Czeczotka i obecny prezes, Kazimierz Sikora z nru 186.

Rodziły się też nowe tradycje, takie jak „Bał Fusatych”, „Ostatki Śląskie”, wieczory poetyckie, akademie, popołudnia sportowe przy ognisku, gulaszówki. Wspólnie witano Nowy Rok, smażyono jaje-cznicę, łamano się oplatkiem w czasie wigilijek.

W 1973 r. po odegraniu przedstawienia pt. „Milion” został założony Klub Młodych. Młodzi wybrali tymczasowy zarząd z przewodniczącym Józefem Raszką. Regularne spotkania odbywały się w budynku szkolnym. Pod szyldem Klubu Młodych tancerze po raz pierwszy wystąpili w tym roku na festynie z układem tanecznym ko-

zaczok i pop-com. Programy rewii reżyserowała Hanka Wojtas, a ich nieodłączną częścią były zawsze kiermasze polskiej książki. Klub Młodych istnieje w dalszym ciągu.

W 1984 r. powstał również Klub Kobiet. Jego działalność związana jest najmocniej z nazwiskiem Heleny Niedobowej.

Po raz pierwszy plany wybudowania własnego Domu PZKO zaczęto snuć na Walnym Zebraniu 19 II 1967 r. Stan kasy nie sprzyjał jednak tym zamiarom. Również prośba o pozwolenie na budowę Domu PZKO w parku Miejskowej Rady Narodowej została odrzucona. Ze względu na wysoką cenę nie był realny pomysł kupna i zaadaptowania na świetlicę murowanej szopy MRN, znajdującej się „Na Spółonej”.

Otwarcie Domu PZKO w Milikowie - Centrum (8 IX 1984 r.)

Trzecim okresem pracy społecznej to lata 1976-84. W tym czasie doszło do zrealizowania najbardziej śmiałych planów Koła. W 1976 r. z budynku pod nr 135 wyprowadził się spółdzielczy sklep „Jednoty”, ale dyrekcja tej spółdzielni sprzedała dom ob. Ruszowi. Było to jawne pogwałcenie obowiązujących w tym czasie przepisów, w myśl których majątek tzw. sektora socjalistycznego mógł być sprzedany osobie prywatnej tylko wtedy, gdy żadna organizacja społeczna nie wyrazi takiej intencji. Koło jako pierwsze zgłosiło ten zamiar, lecz budynku nie uzyskało. Pezetkaowcy odczuli to jako „cios poniżej pasa”. Koło, liczące wówczas 215 członków, było w rezultacie bardziej niż kiedykolwiek wcześniej przekonane o słuszności idei wybudowania własnej siedziby od podstaw. Po złudnym załatwianiu spraw formalnych, w listopadzie 1980 r., uzyskano pozwolenie, a 14 IV 1981 r. rozpoczęto prace pod kierownictwem głównego budowniczego, Pawła Wałaskiego. W nieukończonym jeszcze Domu odbyło się pierwsze zebranie 27 XII 1982 r. Uroczystość otwarcia nastąpiła 8 IX 1984 r. Prezesem był wtedy Stanisław Kantor.

Dom PZKO posiada dużą salę, scenę, sześć pokoi noclegowych, kuchnię i nowoczesne zaplecze. Wykorzystywany jest nie tylko z myślą o imprezach własnych Koła, w latach 90. odbywały się tu np. zgrupowania zespołu folklorystycznego „Legenda” z Myszkowa. Tu odbywają się także spotkania

kółka teatralnego, które cztery lata temu wznowiło swą działalność pod kierownictwem Hynka Czechtaki. Miejskowa tradycja każe, by spektakle teatralne kończyć zabawą śmigusową.

Co roku Koło bierze udział w →GOROLSKIM ŚWIECIE, a w swojej chatce sprzedaje przeważnie jelita z kapustą, kołaczki z serem i borówkami (czarną jagodą), serca miodowe i miodulę.

Owocna jest współpraca z miejscową polską szkołą i przedszkolem, dzieci zapraszają pezetkaowców przede wszystkim na uroczystości Dnia Babci i Dziadka i Dnia Matki oraz przedstawienia teatralne.

Koło prowadzi kronikę. Od wielu lat dokumentacją zajmuje się Helena Niedoba.

Koło liczy 219 osób.

MILIKÓW - PASIEKI

Koło powstało 28 III 1956 r. Wcześniej Polacy z Pasiek włączyli się już do pracy społecznej w Kole Milików-Centrum, a razem z młodzieżą polską z Koszarzysk założyli grupę →SMP. Wspólnie utworzyli chór mieszany i kółko teatralne, którego duszą był znany społecznik i nauczyciel z Koszarzysk, →GUSTAW ZUCZEK. Kiedy powstało Koło Milików-Centrum, zrzeszające również pezetkaowców z części Pasieki, to w tej dzielnicy nie było pełnego zadowolenia, ponieważ na imprezy i zebrania należało chodzić do oddalonego o trzy kilometry centrum wioski. To ostatecznie przesądziło o usamodzielnieniu się Milikowa-Pasiek.

Początkowo baza członkowska była skromna, liczyła 47 osób. Pierwszym prezesem nowego Koła zo-

Przy budowie Domu PZKO w Milikowie-Pasiekach dzielnie pomagała grupa z Hutniczego Przedsiębiorstwa Remontowego z Katowic

Przecinanie wstęgi nowego Domu
PZKO w Milikowie - Pasiekach
(5 IX 1987)

stał Karol Niedoba. W tej funkcji pracowali również Józef Klimek, Paweł Ćmiel, Józef Kurowski, Paweł Konderla, którzy po przerwie znowu powracali na miejsce prezesa. Liczba członków Koła rosła. W 1973 r. baza wynosiła 108 osób. Zarząd poszerzył się do 14 osób i ustabilizował się. Tworzyli go działacze wypróbowani w pracy społecznej, wielu jest związanych z Kołem od samego początku.

W 1974 r. prezesem został Władysław Drong, który wcześniej pełnił funkcję zastępcy prezesa P. Konderli. Za jego kadencji doszło do poprawy warunków lokalowych. W 1977 r. Koło otrzymało pierwszą własną świetlicę w tutejszym Domu Kultury, a to w zamian za nieodpłatne przepracowanie

6 000 godzin przy jego budowie i dar w wysokości 4 000 koron. W tym czasie powstały Klub Kobiet i Klub Młodych. Ich praca zaczęła się rozwijać, i to zachęciło ówczesnego prezesa, W. Dronga, by wystąpić z propozycją budowy własnego Domu PZKO. Dopiero jednak w 1984 r. udało mu się o słuszności tej idei przekonać większą grupę działaczy, którzy zawiazali komitet budowy Domu PZKO i rozpoczęli przygotowania wstępne.

Budowa ruszyła na wiosnę 1984 r. Projekt opracował architekt Stanisław Franek z →KOMISJI BUDOWY ŚWIETLIC. Ci członkowie, którzy już nie potrafili pracować, złożyli na budowę Domu dary pieniężne. Uroczyste otwarcie odbyło się 5 IX 1987 r..

Bezpośrednio po otwarciu Domu PZKO nastąpił przyływ nowej energii w pracy społecznej. Odbywały się wystawy haftu i innych robótek ręcznych, wystawy owoców i warzyw, organizowano odczyty, sprowadzano filmy, urządzano bale, spotkania z działaczami z sąsiednich Kół. Działalnością kierował odmlodzony w 1979 r. zarząd. Główny inicjator i budowniczy, który wspólnie z synami przepracował na budowie największą liczbę godzin, Władysław Drong st., pozostał na miejscu prezesa. Obowiązki sekretarza przejęła Aniela Poncza, skarbnika Anna Ruszowa.

Dom PZKO posiada oprócz sal, widowiskowej i klubowej, oraz zaplecza również pokoje gościnne, nie są one jednak wykorzysta-

tane, gdyż brakuje wyposażenia (łóżek itp.).

Co roku Koło bierze udział w →GOROLSKIM ŚWIECIE, a także w poprzedzającym go pochodzie, z własnym wozem alegorycznym.

Koło prowadzi kronikę. Liczy 146 członków.

MISIE

Cieszący się popularnością kwartet męski działający przy Kole Kawina-Solca. Śpiewali w nim panowie: Ostruszka, Hawranek, Szymik, Geiger.

MISS POLONIA of Czechoslovakia

Konkurs piękności zorganizowany w 1991 r. przez polską agencję Miss World przy współudziale →ZG PZKO. W zaolziańskich eliminacjach z 20 zgłoszonych dziewcząt wybrano 12, które 24 II 1991 r. w Domu Kultury w Karwinie współzawodniczyły w piękności, inteligencji, talentach tanecznych, wokalnych, recytatorskich i znajomości języka angielskiego o bilet lotniczy do Chicago, gdzie najpiękniejszej przyszło stanąć do rywalizacji o tytuł „Queen of Poland” z dalszymi 26 polonijnymi pięknościami. Jury na czele z Rudolfem Molińskim przyznało pierwszeństwo 20-letniej Marii Cymorek z Wędryni (170, 82-61-91), zdobyła też tytuł Miss Dziennikarzy, I Wicemiss została Monika Morcinek, nadano jej też tytuł Miss Gracja (sponsoring) i Miss Publiczności, II Wicemiss - Beata Gajdacz (w dalszej kolejności Aleksandra Gawlik, Gabriela Broda, Aleksandra Hanzel).

MISTRZOWICE

Koło powstało 15 XI 1947 r. Pierwszym prezesem został Jerzy Dziadek (*1891 †1959), kierownik miejscowej szkoły. Najdłużej, bo 29 lat, piastuje funkcję prezesa Daniel Kadłubiec, znany zaolziański folklorysta, etnograf i miłośnik kultury narodowej, profesor Uniwersytetu w Ostrawie i Filii katowickiej UŚ w Cieszynie.

Koło nie posiada własnej siedziby. Zarząd zwykł schodzić się na zebrania w restauracji „Na Fiba-kówce”, w budynku miejscowej szkoły z polskim językiem nauczania i ostatnio, korzystając z uprzejmości państwa Ostruszków, w ich domu rodzinnym.

Do zasłużonych działaczy Koła należeli państwo Alojzja i Henryk Fajowie, którzy blisko trzydzieści lat pracowali wspólnie w zarządzie Koła. Ponad 40 lat pracowała w

Kole Marta Jedzok-Krainowa, pomagali jej Wanda Kulowa, Janina Polakowa, Emilia Siostrzonkowa, Herbert Ostruszka, Helena Wallcowa i Anna Byrtusowa.

W Kole działały zespoły śpiewaczy (1955-57) i taneczny (1955-60) oraz wokálně-instrumentalny „Rozśpiewane Gitary” (1974-76), a także teatralny (1949-78), kierowany przez Henryka Faję. Zespół aktorski prezentował nieraz i dwie sztuki rocznie, w jego repertuarze znajdowały się pozycje autorów regionalnych (np. K. Bergera, E. Farnika, → A. WAWROSZA), jak i klasycznej literatury polskiej (np. Aleksandra Fredry czy Michała Bałuckiego).

Życie towarzyskie i narodowe mistrzowickich pezetkaowców jest bogate. W ciągu roku przygotowują od 12 do 15 imprez. Wśród nich były i są tak interesujące, jak

„Bał Śląski” urządzany od 1967 r. do początku lat 90., kiedy to dyrekcja spółdzielni „Jednota-Jedność” (Stowarzyszenie Spożywców) sprzedawała restaurację „Na Fiba-kówce”, pełniącą rolę ośrodka kultury. W 1997 r. tradycja „Bał Śląskich” została wznowiona w salach hotelu →PIAST.

Do dziś rozśławia Mistrzowice jedna z największych pezetkaowskich imprez sportowych - Bieg na Przelaj o →MEMORIAŁ WANDY DELONG. Pierwszą edycję urządzono w 1977 r.

W Mistrzowicach urządzano wystawy plastyków amatorów (od 1974 roku). W krajobraz imprez wpisały się wystawy Klubu Kobiet, pracującego od 1975 r. systematycznie pod kierownictwem Alojzji Faja, Heleny Walica i Marty Ostruszka. Organizowano systematycznie wystawy haftu i kroju.

Kronika Koła prowadzona jest od 1947 r. Jej chronologia została naruszona. Obecnie prowadzi ją Marta Krainowa, zapiski wzbogaca wycinkami prasowymi i fotografiami z imprez.

Koło liczy 98 osób.

W 1959 r. zespół teatralny mistrzowickiego Koła wystawił sztukę „Emancypowane” Michała Bałuckiego w reżyserii Henryka Fai

Fot. ARCHIWUM PRYWATNE

MLECZKO Eugeniusz

*1907 †1984

Jeden z założycieli pionu fotograficznego →SLA. Pracował w górnictwie, fotografią interesował się od lat młodzieńczych, należał do pionierów tej sztuki na Zaolziu. Zajmował się zwłaszcza portretowaniem ludzi, był dobrym reportażyście,

całe życie pozostał wierny Karwinie, także jako fotografik. Brał udział we wszystkich wystawach fotograficznych SLA, publikował w zaolziańskiej prasie i →KALENDARZU ŚLĄSKIM, utrwalając kawał historii Zagłębia i jego mieszkańców.

MOKiP Miesiąc Oświaty, Książki i Prasy

Akcja tradycyjnie organizowana od początku lat 50. wspólnie z Aktywem Bibliotekarsko - Czytelniczym, mająca na celu ożywienie aktywności Związku na polu oświatowym po wakacjach.

Ogłaszany w październiku, obfituje w imprezy kulturalno-oświatowe - prelekcje, spotkania literackie, seanse polskich filmów, a prze-

de wszystkim kiermasze polskich książek w Kołach. Wiodącą imprezą MOKiP-u stał się Kiermasz Książki Polskiej, organizowany od 1963 r. przez →ZG PZKO, przedstawicielstwo „Kniha” i „Ars Polona”. Do 1980 r. MOKiP-owi towarzyszyła bardzo popularna loteria, np. w 1963 r. sprzedano w Kołach 11 966 losów loteryjnych za sumę 59 830 koron.

Po likwidacji polskiej →KSIĘGARNI w Cz. Cieszynie tradycja wystaw i kiermaszy polskiej książki jest kontynuowana przez firmę „Alfa” Danuty i Zenona Wirthów. Od 1992 r. przy współpracy ZG PZKO organizuje Wystawę Książek Polskich Wydawców. Sam MOKiP zaś nie ogranicza się już tylko do października. Inaugurowany jest po wakacjach letnich. (H.L.)

Kiermasze książek urządzane w ramach MOKiP-u cieszą się nieustannie zainteresowaniem wydawców, dystrybutorów i czytelników

MOSTY POD CZESKIM CIESZYNYM

Koło powstało w gospodzie „U Pawery” 28 XII 1947 r. Pierwszym prezesem został wybrany Augustyn Szewieczek. Najdłużej, bo piętnaście lat, funkcję prezesa pełni Józef Branny. Dalszymi w kolejności najdłużej piastujących tę funkcję byli Rudolf Böhm i A. Szewieczek (po 6 lat), po nich zaś Franciszek Nowak.

Koło posiada własny Dom PZKO, który został otwarty 13 X 1984 r. W czasie 50 lat pracy w szeregach mosteckich pezetkaowców ujawniło się wielu społeczników. Należą do nich założyciele Koła: Paweł Biedrawa, Paweł Trombik, Amalia Szlachetowa, Franciszek Nowak i wspomniany Augustyn Szewieczek. Oni doprowadzili do powojennego reaktywowania polskiej szkoły i przedszkola w Mostach.

Wraz z założeniem Koła ruszyła praca kółka teatralnego. Jego duszą był Franciszek Hawranek, reżyser takich sztuk, jak „Małżeństwo Loli”, „Zemsta cyganki” czy „Sprawa kobiet”.

Kontynuował jego pracę Oskar Delong (w latach 1952-58), inscenizując „Damy i huzary”, „Zabuś się”. Reżyserował też przedstawienia z działalnością szkolną oparte na bajkach. O. Delong był również prezesem Koła. Zespół teatralny istniał do 1960 r.

W 1975 r. na apel ówczesnego prezesa Karola Lisztwana powstał Klub Kobiet z Heleną Michejdową na czele. Piętnaście lat kierowała

zajęciami parą, organizując kursy gotowania, szycia i haftu. Po niej obowiązki przejęła Hildegarda Sikorowa, a obecnie pracą Klubu Kobiet kieruje Maria Knoll. Panie urządzają wystawy podsumowujące ich dwuletnią pracę. W Mostach dla Związku pracowały całe rodziny Böhmwów, Chlebusów. Należy wymienić także Władysława Sołczyka.

Nie posiadając stałej siedziby, Koło było zmuszone do nieustannych przeprowadzek. Stąd w 1981 r. postanowiono wybudować Dom PZKO. Na czele komitetu budowy stanęli fachowcy: Roman Mrózek, jego zastępcą został Emil Bartel i Stanisław Popiołek. Pierwsze prace ruszyły 26 VII 1982 r. W budowie brali udział niemalże wszyscy Polacy, 136 nazwisk figuruje w kronice budowy Domu PZKO. Byli tacy, którzy przepracowali ponad 2 tys. godzin. Są to: Roman Mrózek, Karol Hóta, Zygmunt Trombik i Józef Branny. Pierwszym gospodarzem obiektu zos-

tał Karol Hóta. Od października 1985 r. funkcję tę sprawuje Jadwiga Branna.

W nowej siedzibie Koła powstały Kluby - Seniora z Erwinem Suchankiem na czele oraz Klub Młodych. Pierwszy okazał się efemerydą, a drugi z powodu zamknięcia szkoły i przedszkola, braku młodzieży zamarł w swoich działaniach. W ciągu minionych 12 lat w Domu PZKO odbyło się 468 imprez organizowanych przez PZKO i inne organizacje oraz osoby prywatne. Ta aktywność była możliwa dzięki sumiennemu prowadzeniu kasy Koła przez Alfreda Kubię. Dom był też świadkiem tradycyjnych imprez Koła. Do lat 60. organizowano „Dożynki Śląskie”, teraz są to świetlice z okazji Dnia Matki, wigilijki, smażenie jajecznic, wycieczki oraz tradycyjne bale. Władze naczelne PZKO organizowały tu seminaria historyków, literatów i inne konferencje naukowe. Rozwija się współpraca z Kołem Czeski Cieszyn - Osiedle.

Wspólnie organizowane są wiosną świetlice w przyrodzie, a w zimie - Olimpiady Zimowe.

Koło liczy 124 członków.

MOSTY POD JABŁONKOWEM

Koło powstało w pierwszych dniach stycznia 1948 r. Wcześniej pracowało już w gminie → SMP. Czternastu członków-założycieli wybrało 5-osobowy zarząd, z księciem, Janem Kufą na czele. Na przestrzeni 50 lat wymieniło się na tym stanowisku osiem osób. Byli to Franciszek Kawulok, Franciszek Kowolowski, Leopold Kluz, Ferdynand Niedoba, Karol Matloch, Paweł Kluz, Andrzej Niedoba. Obecnie funkcję prezesa wykonuje Anna Nagyowa, która jest jednocześnie członkiem → ZG PZKO.

Działalność kulturalno-społeczna koncentruje się w Domu PZKO. Przed II wojną światową była to siedziba wybudowanego w latach 1936-38 polskiego Domu Kasowego. Po wyzwoleniu obiekt

W 1955 r. „Przełęcz” wystąpiła w programie kulturalnym na ogólnokrajowej spartakiadzie w Pradze

Strój poprzedników „Górol” wcale nie przypomina góralskich

przypadł państwu, lecz dzięki skutecznym działaniom Alojzego Martynka, Jana Lachety, Antoniego Wadawka i Jana Szpaka został w latach 50. zwrócony Polakom. Dom PZKO posiada dużą salę ze sceną, kuchnią i zapleczem. W 1991 r. zostały dobudowane pomieszczenia, w których znajduje się obecnie lokal gastronomiczny. Kasa-Bar. Dom, parcela i ogród są, jak wynika z dokumentów Urzędu Kartograficznego z 1991 r., własnością Koła. Obowiązki gospodarza Domu pełnili kolejno Maria Wadawkowa, Stefania Kadłubcowa i Stanisław Kohut. Własnością Koła jest również chatka górska, wykorzystywana w czasie →GÓRSKICH ŚWIAT w Lasku Miejskim w Jabłonkowie.

Najwcześniej rozpoczął pracę zespół teatralny. W roku założenia Koła dyrektor szkoły, Antoni Pieklik, wyćwiczył sztukę L. Rydla „Zaczarowane Koło”, spektakl wystawiono również w →CZYTELNI w Jabłonkowie. W związku z tym, że wówczas nie można było jeszcze wejść do Domu Kasowego, próby

odbywały się w mieszkaniach prywatnych i w warsztacie stolarskim Antoniego Wadawka. Przedstawienia reżyserowali również inni nauczyciele, Franciszek Kowolowski, Jan Sikora oraz →ADAM WAWROSZ. Od końca lat 70. na scenie Domu PZKO przedstawienia grają dzieci szkolne oraz, gościnnie, →SCENA POLSKA Teatru Cieszyńskiego.

Z inicjatywy nauczyciela i dyrygenta, Józefa Mazura, powstał pod koniec 1954 r. 80-osobowy zespół śpiewaczo-taneczny →PRZELĘCZ. Obecnie już tylko chór „Przełęcz” śpiewa pod dyktando Haliny Niedoba. Z jej inicjatywy w 1983 r. dziewięć uczennic szkoły podstawowej utworzyło zespół „Przełęczanki”; dziś w uszczuplonym, 6-osobowym gronie, spotykają się na próbach przed występami. Repertuar zespołu jest różnorodny, od pieśni ludowych, przez rozrywkowe, klasyczne po kolędy i pieśni religijne.

Najbardziej znanym zespołem, i to nie tylko na Zaoziu, wywodzącym się z Mostów p. J., jest założony przez Andrzeja Niedobę zespół →GÓROLE, dziś kierownikiem artystycznym jest Alojzy Martynek. Przy Kole istniał Klub Młodych. W 1966 r. założył go nauczyciel i dyrektor Jan Sikora, a jego inicjatywę kontynuowali Ewa Wadawek i Antoni Czepiec. Do 1975 r. działalność młodych była dość żywa, spotykano się w piątkowe wieczory, często na próbach przedstawień, urządzono wiele wycieczek.

Pracuje także Klub Kobiet. Przeciennie 12 par w dniu klubowym, którym jest co drugi wtorek, spotykało się dawniej pod przewodnictwem inicjatorki klubowych spotkań i pierwszej kierowniczki, Marii Samcowej, obecnie zastąpiła ją w pracy Maria Martynkowa.

Do ogólnozwiązkowego kryzysu →SPORTU PZKO, co nastąpiło na początku lat 90., zawodnicy z

Klub Młodych z Mostów pod Jabłonkowie wystawił „Nawróconego”

Mostów p. J. dominowali w rozgrywkach w lekkiej atletyce. Kilka-naście razy z rzędu odnosili zwycięstwo. Podobnie było w narciarstwie biegowym i alpejskim, a także w turniejach siatkówki. W piłce nożnej, tenisie ziemnym i stołowym nie mieli już takich sukcesów. W ostatnich latach zainteresowanie komisji sportowej Koła koncentruje się na wychowywaniu młodej kadry z szeregów młodzieży szkolnej.

Na szkolnych →ZJAZDACH GWIAZDZISTYCH młodzi mosteczanie zdobywają zazwyczaj najwięcej punktów spośród wszystkich polskich szkół Zaolzia. Najmłodszy odnoszą również sukcesy w siatkówce, koszykówce i lekkiej atletyce. Komisja sportowa wytyczyła sobie śmiały cel, chce w nowo powstałym Klubie Sportowym w Mostach p. J. wychować zawodnika, który na Zimowych Igrzyskach Olimpijskich po 2010 r. zajmie czołową lokatę.

W latach 1974-87 rozgrywane były w Mostach p. J. turnieje siatkówki w ramach tradycyjnego →MEMORIAŁU IM. ALOJZEGO FERENCA. Barw PZKO na letnich →SPORTOWYCH IGRZYSKACH POLONIJNYCH bronił Rudolf Kufa, w pchnięciu kulą i rzucie dyskiem (trzykrotnie zdobył złoty medal w rzucie dyskiem, dwukrotnie w pchnięciu kulą), Irena Waclawek zdobyła ten sam laur w biegu. Trzon złotej ekipy pezetkaowskich siatkarzy również tworzyli członkowie Koła. Mosteccy sportowcy biorą z powodzeniem udział w „Biegu Piastów” (→SPORT W PZKO).

Koło objęło patronatem bibliotekę gminną, prowadzoną przez Gertrudę Michałkową i Otylię Seifertową.

Tradycyjne imprezy, bale i festyny, Koło urządza wspólnie z Macierzą Szkolną. Mosteckie speccjały, zwłaszcza „placki na blaszi”, podawane na imprezach własnych lub gościom „Gorolskiego Święta”, przyrządzały Maria Niedobowa, Franciszka Kufowa i Maria Waclawkowa.

Zazwyczaj w pierwszą styczniową sobotę przybywają do Domu PZKO miłośnicy góralskiej zabawy najwyższego lotu, by wziąć udział w →GOROLSKIM BALU, imprezie, która znalazła się już w kalendarzu imprez renomowanych znawców folkloru z Czech, Polski i Słowacji. Pierwsze bale organizowane były przez Koło, obecnie zajmuje się tym zespół „Górole”, który zarejestrowany jest jako samodzielne stowarzyszenie.

Inną tradycją, zwróconą jednak bardziej w stronę samych członków, były organizowane w latach 1968-80 pobyty nad polskim morzem, ich inicjatorem był Paweł Kluz.

W pracy społecznej są zaangażowani nie tylko członkowie Koła, np. Janina i Franciszek Waclawkowie, Jan i Anna Sikorowie czy rodziny Kurzoków, Pindurów, Józef Kluz i Roman Szotkowski, ale także osoby z mieszanych małżeństw, Jan Kufa, Alicja Bażant. Do pracy społecznej udało się wciągnąć partnerów życiowych utalentowanemu rzeźbiarzowi ludowe-

mu Pawłowi Kufie, Erwinowi Turkowi, Januszowi Lachecie czy wreszcie samej pani prezes, Annie Nagowej.

Koło prowadzi kronikę. Liczy 385 osób.

MOSTY - Szańce

Do 1954 r. Polacy z mosteckiej dzielnicy Szańce byli członkami Koła Mosty-Centrum. Ponieważ jednak istniały dogodne warunki do samodzielnej pracy społecznej, przede wszystkim zaś 150-osobowa baza członkowska, doszło w 1954 r. do utworzenia nowego Koła. Życie społeczne toczyło się wokół polskiej szkoły, która służyła lokalami. Nauczyciele, Władysław Milerski i Halina Niedoba, byli zarazem najaktywniejszymi działaczami Koła. Pierwszym prezesem został Józef Kufa, który podobnie jak jego następcy, Adam Łabaj i Emil Niedoba, pod względem zaangażowania się w pracę społeczną zaliczali się do czołówki działaczy na Szańcach.

Pierwszym zespołem, który rozpoczął pracę w nowych warunkach organizacyjnych, było kółko teatralne. Wybitne uzdolnienia aktorskie przejawiał w nim Adam Waclawek.

W 1973 r. z braku młodzieży szkoła została zamknięta, a budynek wynajęły władze gminne spółdzielni rolniczej. Życie Koła chwilowo zamarło. Znalazła się jednak grupa zapaleńców, którzy pod przewodnictwem prezesa, Alojzego Waclawka, wyremontowali świetlicę w opuszczonej przez

dzieci szkole. Wyremontowany lokal został uroczystie otwarty 20 IV 1980 r. Wrócono do tradycji organizowania balów ostatekowych, wystaw polskiej książki, wigilijek, prelekcji, filmów, smażenia jajecznicy, wycieczek.

Koło współpracuje z Kołem Mosty-Centrum, członkowie biorą udział w festynach Polskiej Szkoły Podstawowej w Mostach p. J., w próbach chóru → PRZELĘCZ i zespołu „Przełęczanki”; dyrygentem obydwu tych zespołów jest Halina Niedoba.

Co roku można też spotkać działaczy tego Koła w stoiskach na → GÓROLSKIM ŚWIECIE. W Lasku Miejskim w Jabłonkowie wybudowali w 1984 r. własną góralską chatę. Największe w tym zasługi mieli bracia Alojzy i Józef Wacławkowie, Franciszek Kowolowski, Edward Sikora, Paweł Szotkowski, Józef Wiszczor, Karol Wiszczor i Karol Kufa.

W 1991 r. urząd gminny rozpoczął remont starego budynku polskiej szkoły z myślą o przeznaczaniu go na Dom Opieki Społecznej w Mostach. Pezetkaowcy zmuszeni byli wyprowadzić się. Urząd Gminny w Mostach p. J. przerzekł jednak, że w odnowionych pomieszczeniach znajdzie się również salka dla nich. W 1996 r. po zakończonym remoncie budynek zaczął zapełniać się nowymi lokatorami. Z umowy zawartej z Urzędem Gminnym wynikało jednak, że salka w suterenie służyć ma wszystkim mieszkańcom tej dzielnicy. Pezetkaowcy zmuszeni byli cały swój ruchomy majątek zmieścić w małej kuchence.

Pierwsze spotkanie w odnowionej świetlicy odbyło się 14 I 1996 r. Na zorganizowaną w tym dniu wigilijkę przybyli z programem wspomnieniowym o

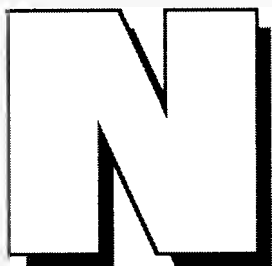
→ LUDWIKU CIENCIALE - „Macieju” Tadeusz Filipczyk i Władysław Młynek. Na wiosnę 1996 r. członkowie Koła wyjechali na wycieczkę do Istebnej i Koniakowa, a latem zorganizowali turniej ping-ponga. W obecnym kalendarzu imprez figurują takie pozycje, jak prelekcje o ciekawych podróżach, odczyty lekarzy, wystawy polskiej książki, co roku Koło bierze udział w pochodach przed „Górolskim Świętem”, swe góralskie specjały sprzedaje we własnym stoisku.

Koło prowadzi kronikę. W 1973 r. podczas remontu prowadzonego przez urząd gminny pierwotna kronika uległa zniszczeniu. Nowa rejestruje wydarzenia od 1980 r.

Koło liczy 53 osób.

MUZYCZNA JESIEŃ

Impreza organizowana co roku (lata 70. i 80.) przez → ROKM w Boguminie. Jej ambicją była prezentacja życia muzycznego Związku w zakresie małych form muzycznych, w takich gatunkach jak rock, folk, blues, ballada itp. zarówno w wykonaniu zespołów wokalnie-instrumentalnych, jak i solistów. Motorem imprezy był popularny wówczas zespół młodzieżowy „Krater” pod kierownictwem Zbyszka Ożoga z Koła Skrzeczorń (powstały z wcześniejszej grupy „Meteor” z solistą Edwardem Porwolikiem, uczestnikiem → FESTIWALU PIOSENKI POLSKIEJ). Zwycięzcę „Jesieni” wybierała publiczność, w części nieoficjalnej występowały popularne w Polsce zespoły rockowe (w 1984 r. była to np. „Nocna Zmiana Bluesa”).

NAJSZYKOWNIEJSZA

W maju 1987 r. w błędowickiej Zborówce (Domu PZKO Błędowice) →SEKCJA ŻYCIA TOWARZYSKIEGO przy →ZG PZKO zorganizowała pierwszy, jak dotąd jedyny, pezetkaowski konkurs piękności. „Najszzykowniejszą” - bo taki przyznawano tytuł („Miss PZKO” brzmiało dla ówczesnego Kierownictwa Sekretariatu zbyt z zachodnią) - okazała się Ewa Branna z Czeskiego Cieszyna.

NAWSIE

Koło zostało założone 26 X 1947 r. w sali gospody „U Mrózka”. Pierwszym prezesem wybrano Jerzego Heczkę. W kolejnych latach funkcję tę piastowali Jan Rus-

Fot. PIOTR WOJOCZEK

Koronę i szarfy laureatkom konkursu „Najszzykowniejsza” przywdziewała ówczesna Miss Polonia, Renata Fatla z Bielska-Białej (w środku). Prowadząc, teatrykowiec i szmauzowiec Jerzy Mõhwald kucnął, pozując do zdjęcia w finale programu, w jego trakcie jednak musiał wspiąć się na szczyt swoich estradowych możliwości

Fot. OTTO SZLAUER

nok, Karol Grendziok, Jan Heczko, Jan Suszka, Jan Lisztwan, Karol Kobielski, Jan Janiczek (najdłuższy staż), Stanisław Łupiński, Antoni Worek, Wiesław Przeczek, Jan Heczko mł. Obecnie prezesem jest Tadeusz Filipczyk.

Najwcześniej zaczął działać zespół teatralny (1947-72). Aktorzy nieprofesjonalni pod kierownictwem i w reżyserii →WŁADYSŁAWA NIEDOBY, a później Heleny Niedobowej, Wandy Zientek, Wandy Winkler, Stanisława Łupińskiego i Jana Pyszki wystawiali sztuki z repertuaru polskich klasyków oraz przedstawienia regionalne Karola Bergera i pastora Gustawa Szurmana. Polskie słowo rozbrzmiewało ze sceny również dzięki Zespołowi Żywego Słowa pod kierownictwem Jana Pyszki, zaolziański literata, który sam pisał dla zespołu niektóre skecze. Później zespół prowadziła Helena Janiczek.

W latach 1948-73 folklor cieszyński i folklor innych regionów Polski uprawiał nawsiański zespół taneczny. Kierownikami i choreografami w jednej osobie byli Wanda Zientek, Wanda Winkler, Adam Pyszko, Bronisława Turoń, niektórzy tancerze i członkowie kierownictwa tańczyli później w ZPIT →OLZA.

Bogusław Stonawski podjął się prowadzenia dwu zespołów śpiewaczych - chóru męskiego, który w latach 1953-57 skupiał około 30. członków, oraz kwartetu męskiego, pracującego w latach 1956-62. Ponieważ B. Stonawski był równocześnie członkiem ze-

społu →GOROL w Jabłonkowie, nawsiańscy śpiewacy postanowili połączyć się z jabłonkowskim chórem. Równolegle pracowały dwa zespoły żeńskie, a to tercet (1954-62) pod kierownictwem Wandy Winkler oraz założony w 1955 r. chór żeński →MELODIA.

W Nawsiu w latach 1948-54 pezetkaowcy śpiewali w chórze mieszanym →SMP, liczącym początkowo 70 śpiewaków. Kolejno dyrygentami byli →KAROL HECZKO, Józef Mazur i Bogusław Stonawski. Po likwidacji SMP część chórzystów zaangażowała się w zespole →GOROL, część w chórze żeńskim.

W latach 1972-76 działała orkiestra taneczna „Fortuna” w składzie: Kazimierz Cieślar, Władysław Sikora, Władysław Lisztwan, Jan Cieślar, Jan Bulawa.

Dzięki inicjatywie Anny Błahut, Anny Kaleta, Elżbiety Łabaj, Anny Recmanik, Heleny Cieślar i Bronisławy Lasota, które stawały w

różnych okresach na czele Klubu Kobiet, również ta forma pracy klubowej, zapoczątkowana w 1965 r., przetrwała z powodzeniem do dziś.

W 1967 r. powstał Klub Młodych, który nie podzielił losu pozostałych klubów i działa w dalszym ciągu. Karol Kawulok i ludzie z jego kręgu weszli do historii życia młodych Polaków na Zaolziu dzięki →KABARETOWI PRZY STOLE, który do nawsiańskiej osady Jasienie przyciągał na coroczną imprezę towarzyską →WIELKI SZPAN gości z całego Zaolzia. Kawulok był autorem satyrycznych programów i wierszy dla potrzeb Kabaretu. Kolejna generacja Klubu Młodych jest obecnie organizatorem popularnych dyskotek, odwiedzanych licznie przeważnie przez uczniów polskich szkół średnich.

Do czasu wybudowania własnego Domu PZKO życie Koła toczyło się w gospodzie „U Kosa”.

Siedziba nawsiańskiego Koła

Fot. ARCHIWUM KOŁA - W Przeczek

Chór żeński „Melodia” z Nawsia w 1995 r. obchodził 40 - lecie działalności

W 1967 r. zbudowano małą świetlicę w ramach akcji →DWADZIEŚCIA ŚWIEC NA DWUDZIESTOLECIE PZKO. Była to chata zmontowana z nabytych w Krasnej n. Kysucą drewnianych prefabrykatów. Chata została sprzedana w 1982 r. W 1985 r. otwarto nowy Dom PZKO, powstały po rekonstrukcji starego budynku, zakupionego w tym celu od małżeństwa Pyszków. Nawsiański Dom PZKO nazywany jest potocznie „Rusnokowice”.

Do nawsiańskich działaczy należy najwybitniejsza postać Zaolzia →WŁADYSŁAW NIEDOBA. Prócz już wymienionych są to długoletni prezes Jan Heczko, kierownik szkoły w Nawsiu, Paweł Ostruszka, działaczka na polu kultury Bronisława Babilon, która przez wiele lat związana była ze →ZWROTEM. Pastor Gustaw Szurman był „nadwornym” dramatopisarzem Koła, napisał takie sztuki jak „Światło na groniach”, „Złota rybka”, był autorem wierszy na różne okazje, kro-

nikarzem i członkiem zarządu. Wielu działaczy kultury sprawdziło się również w roli organizatorów budowy Domu PZKO. Byli to np. Jan Janiczek, Jan Lisztwan, Jan Kubiak, dyrektor szkoły Antoni Worek, Bolesław Sznapka, Bogusław Stonawski, Karol Pyszko, Stanisław Łupiński. Karol Pyszko znany jest też z kunsztownych dekoracji sal balowych, malowania kulisów i afiszy. Jest również autorem plastyki drewnianej nad sceną Domu PZKO oraz papieroplastyki w schronisku na Kozirńcu. Wanda Winkler zajmowała się w Kole organizacją świetlic dla dzieci i dorosłych, Lidia Przeczek prowadzi kronikę Koła i chóru „Melodia”, jest też długoletnią protokolantką zarządu.

Członkowie PZKO Bogusław Stonawski i Bogusław Janiczek należeli do grupy inicjatywnej, działającej po 1989 r. w kierunku usamodzielnienia się gminy.

Koło prowadzi kronikę.
Koło liczy 394 członków.

NIEBORY

Dnia 7 XII 1947 r. w sali gospody „U Bobka” 33 miejscowych Polaków zadeklarowało chęć utworzenia Koła PZKO. Na pierwszego przewodniczącego wybrano Jerzego Turonia. Karol Cemerek został przewodniczącym miejscowej grupy →SMP. Po likwidacji SMP jego członkowie przeszli do Koła.

Nieborowianie spotykali się na próbach chóru jeszcze przed zalegalizowaniem dwu polskich organizacji. W 1947 r. z inicjatywy Franciszka Szczuki powstało kilka zespołów wokalnych, był to chór mieszany i męski oraz tercet żeński. Początkowy zapał stopniowo słabnął i dopiero w 1987 r. zostało ponownie rozbudzone zainteresowanie wspólnym śpiewaniem. Pezetkaowcy z Nieborów, Trzyńca-Kanady i Końskiej-Podlesia założyli obwodowy chór →ZGODA, pod dyktando Ireny Małyszowej z Koła Trzyńcie-Kanada. Pierwszym prezesem chóru został Karol Kowalczyk, działacz nieborowskiego Koła, przez kilka lat jego prezes. Po śmierci K. Kowalczyka obowiązki te przejął Roman Szczuka.

Dyrektor miejscowej polskiej szkoły, Franciszek Szczuka, ma również wielkie zasługi w rozwoju ruchu teatralnego w Kole. Rozpoczął od przedstawień szkolnych, później, w latach 50., przedstawienia teatralne grali również dorośli aktorzy. Byli to najczęściej Rudolf Chodura, Helena Ferencówna, Józef Paciorek, Jan Pomyskacz, bracia Ferfecy i in. W latach 60. i 70. niezwykle popularne były

małe formy sceniczne. Kiedy w Nieborach nie było już teatru amatorskiego, zapraszano zespoły teatralne z innych Kół oraz profesjonalistów → SCENĘ POLSKĄ TC i → TEATR LALEK BAJKA. W ostatnich latach do tradycji wystawiania własnych przedstawień teatralnych nawiązali przedszkolacy i młodzież szkolna. Ich zespół „Gapa”, prowadzony przez Halinę Sikora, brał udział w przeglądach zespołów nieprofesjonalnych → MELPOMENKI i → TALINKI.

Wielką popularnością na Zaoziu cieszył się młodzieżowy „Klub pod Świecznikiem”, który powstał w 1961 r. dzięki F. Szczuce. Przez długie lata Klub był miejscem wielu nietradycyjnych inicjatyw w ruchu młodzieżowym. Szczególnego rozmachu jego praca nabrała w okresie, kiedy przewodniczącą została Helena Frankówna (Sikora). Cotygodniowe spotkania stwarzały okazję nie tylko do wspólnej zabawy, ale przede wszystkim do przygotowywania programów estradowych, które były częścią młodzieżowych spotkań. Jesienne i Wiosenne Rendez-vous ściągały do gospody „U Sojki” publiczność z szerokiej okolicy. Członkowie Klubu Młodych oprócz tańców, skeczów, scenek, proponowali również własne adaptacje utworów scenicznych, wystawili np. „Rapsod o Oszeldzie” według → PAWŁA KUBISZA. Klub organizował wycieczki, kuligi, turnieje sportowe i imprezy dla dzieci, na spotkaniach ożywiano w formie zabawy stare zwyczaje ludowe. W ramach Klubu powstały zespoły

taneczne. Nawiązały do wcześniejszych tradycji, kiedy to w latach 50. z grupą taneczną pracowała Helena Szczukowa. W latach 70. zespół tańca towarzyskiego prowadziła Bronisława Wałach, zdobywczyni klasy mistrzowskiej w tańcach towarzyskich, laureatka wielu międzynarodowych konkursów. Pracował zespół regionalny pod kierownictwem zdolnego choreografa związanego z ZPT → GÓRNIK, Adama Palowskiego. W latach 80. przejęła prowadzenie zespołu folklorystycznego Beata Miarka, zespół tańca towarzyskiego prowadziła w tym czasie Grażyna Wałach. W latach 80. z dużego zespołu pozostała mała grupka tancerzy, którzy mieli w repertuarze taniec towarzyski. Kierowniczką tego zespołu została Jolanta Hliśnikowska. Tradycje

Wiosennych i Jesiennych Rendez-vous zostały wznowione w 1991 r.

W 1954 r. powstała inne tradycja Koła - coroczne wielkie festyny ludowe ku czci Pawła Oszeldy, tzw. - OSZELDÓWKI.

Specjalnością nieborowian jest, również związana z osobą lekarza P. Oszeldy, Izba Tradycji. Mieści się na piętrze Domu PZKO. Przede wszystkim dzięki Edwardowi Bromkowi i Stanisławowi Zahradnikowi udało się tu zgromadzić wiele eksponatów, dawny sprzęt gospodarstwa domowego, meble, stare podręczniki, kalendarze, książki, kancjonały, stroje ludowe, najcenniejszą pamiątką jest nieduża drewniana skrzynka, którą P. Oszelda zrobił dla swego ojca w kazamatach Szpilbergu.

Do nowszych inicjatyw Koła należy Klub Propozycji, którego

Zespół taneczny nieborowskiego „Klubu pod Świecznikiem” w izbie regionalnej, mieszczącej się w Domu PZKO tego Koła

Fot. ARCHIWUM KOŁA - F. Bałon

głównym obiektem zainteresowania jest szeroko pojęta ekologia. Klub powstał z inicjatywy redaktora Władysława Oszeldy z Cieszyńska i jego żony Jadwigi, a patronat przejęło Polskie Towarzystwo Medyczne, powstałe z →KLUBU MEDYKA, prelekcje wygłosili m.in. lekarze z tego właśnie środowiska, Bogusław Chwajol, Romuald Gąsior, Halina Dorda, Paweł Wantulok, a także inni naukowcy, np. geograf Tadeusz Siwek, metalurg Wiesław Maroszczyk, architekt ogrodów Edward Gałuszka i in.

W latach 50., jeszcze przed formalnym powstaniem Klubów Kobiet, nieborowskie panie już organizowały kursy gotowania, które prowadziła →HELENA RASZKA, a także kursy kroju i szycia. Lata 70. to początek zinstytucjonalizowanej już działalności Klubów Kobiet. Panie co dwa lata organizują wystawy tematyczne, np. „Kobiety,

kwiaty, kobiety”, „Dla każdego coś dobrego”, „Wiosna i jej symbole”, „Kolory jesieni”, „Śniegiem malowane”. Wystawy te są przejawem umiejętności dekoracyjnych Maryli Wałach i Aliny Pasternak-Siejkowej. Obrazy Zofii Wanok, Pawła Wałacha, Aliny Pasternak, Władysława Pawery i rzeźby Rudolfa Kowalczyka stanowią ciekawe uzupełnienie robótek pań.

Koło wyjeżdża co roku na wspólne wycieczki, długoletnim ich organizatorem był Karol Cemek, niestrudzony społecznik, znany też jako konstruktor i właściciel elektrowni wietrznej. Trasy wyjazdów prowadziły najczęściej do Polski, ale także na Węgry. Pezetkaowcy wyjechali np. do Szopron, gdzie żył i zmarł doktor Paweł Oszelda. Poszukiwania jego mogiły zakończyły się jednak niepowodzeniem, ponieważ z dawnego cmentarza ewangelic-

kiego w Szopron niewiele już pozostało.

W 1978 r. została podjęta decyzja o wybudowaniu własnego Domu PZKO. Parcelę ofiarował członek-założyciel, Edward Bromek. Powołano komisję budowy na czele z Pawłem Wałachem. Projekt wykonał przedstawiciel →KOMISJI BUDOWY ŚWIETUC ZG PZKO, architekt Stanisław Franek, który zajął się także nadzorem technicznym. W 1982 r. kierownictwo budowy przejął Stanisław Sikora. Środki finansowe ze zbiórki, przeprowadzonej wśród członków (22 650 koron), pożyczki z Kół Podlesie i Guty pozwoliły dokończyć budowę. W sumie 87 nieborowian i 52 osoby spoza gminy przepracowały w czynie społecznym 25 tysięcy godzin. Ponad tysiąc godzin mają na swoim koncie Edward Bromek, Karol Dudys, Władysław Franek, Adam Rusz, Stanisław Sikora, ponad pięćset Stanisław Dudys, Franciszek Pasternak, Paweł Wałach. Posiłki przygotowywali, a często także fundowali Emilia i Antoni Frankowie. Pomogła Huta Trzyniecka oraz polskie przedsiębiorstwa, np. Hutnicze Przedsiębiorstwo Remontowe z Katowic, „Budimex” z Krakowa, a szczególnie „Piecoeksport”. Uroczyste otwarcie odbyło się 2 VI 1985 r. Obok Domu w areale PZKO znajdują się także dwie studnie, magazyn na ławki i inny sprzęt, kominek-wędzarnia, zaadaptowane duże podium i mniejsze podium dla orkiestry.

Koło prowadzi kronikę. Liczy 155 osób.

Wystawa urządzona przez Klub Kobiet z Nieborów

NIEDOBA Władysław

Ur. 22 III 1914 r. w Jabłonkowie. Nosi przydomek „hetman górski”, jest symbolem i legendą Zaolzia, człowiekiem o nie-
zwyczajnej charyzmie. Popularny „Jura spod Grónia”, współorganizator →SCENY POLSKIEJ TC i Zespołu Regionalnego →GOROL w Jabłonkowie, reżyser, pisarz, autor widowisk teatralnych i słuchowisk radiowych, człowiek uhonorowany kilkudziesięcioma orderami i odznaczeniami. W teatrze amatorskim i chórach był zaangażowany od swoich 15 lat, przed wojną ukończył w Polsce trzy kursy reżyserskie, później podobne organizował na Zaolziu. W 1939 r. kierował kampanią obrony narodowej na Zaolziu, wchodzącej w skład 4. Pułku Strzelców Podhalańskich, po powrocie z wojny przez 3 miesiące był więziony, później pracował jako robotnik leśny w głębi Polski. Po wyzwoleniu wraz ze Stanisławem Hadyńą wędrował po górskich wioskach, wyszukując utalentowanych śpiewaków i tancerzy do ZPIT „Śląsk”. Po założeniu PZKO objął stanowisko referenta ds. ruchu teatralnego przy →ZG PZKO z aktorów-amatorów z całego terenu stworzył zespół teatru zawodowego - Scenę Polską TC i został jej kierownikiem. Z →LUDWIKIEM CIENIAŁĄ tworzyli niezapomnianą parę „Jura i Maciej”, razem wystąpili ponad 1200 razy we wszystkich miejscowościach Zaolzia i w Polsce. Je-

go okrzyk „Ho ho ho” zawsze rozpoczynał →GOROLSKI ŚWIĘTA w Jabłonkowie, na które przyjeżdżał na czele pochodu na białym koniu.

NOWAK Gustaw

*1912 †1991

Pracą zawodową związany z Hutą Trzyniecką, malarstwem zainteresował się w czasie II wojny światowej, kiedy był na robotach przymusowych w Wiedniu, tam w galerii obrazów zetknął się z prawdziwą sztuką, co stało się bodźcem do własnych poszukiwań malarskich. Był członkiem →SLA-PIONU PŁASTYCZNEGO, nie wystawiał jednak swych obrazów zbyt często. W 1987 r. w Mini-Galerii SLA w Cz. Cieszynie można było obejrzeć jego retrospektywną wystawę obrazów, przedstawiających starsze prace, gdzie dominuje martwa natura i portret, na nowszych dziełach utrwalał pejzaż miejski i wiejski, widoki wnętrza. Jest malarzem wrażliwym, o dużej kulturze malarskiej, jego postawa twórcza jest bliska różnym kierunkom postimpresjonistycznym. Był serdecznym przyjacielem muzyka →PAWŁA KALETY.

NIEMIEC Józef

*1891 †1974

Profesor gimnazjum w Orłowej, działacz kulturalno-oświatowy. Studiował na Wydziale Filozoficznym UJ

filologię polską i germańską. Związany z Polskim Gimnazjum Realnym im. J. Słowackiego w Orłowej, uznawany za najwybitniejszego polonistę na Zaolziu. Aktywny działacz Macierzy Szkolnej i Towarzystwa Nauczycieli Polskich, po wojnie członek →SEKCJI LITERACKO-ARTYSTYCZNEJ ZG PZKO, znany prelegent. Swój bogaty zbiór, liczący kilka tysięcy tomów, przekazał Bibliotece Powiatowej w Karwinie do działu bibliotek narodowych.

NYDEK

Koło założone zostało z inicjatywy Heleny i Jana Raszków, czyli nauczycielki i kierownika tutejszej polskiej szkoły. Konstytuujące zebranie, na które przybyło 36 Polaków, odbyło się 17 XII 1947r. Pierwszym prezesem wybrano Pawła Niedobę z nru 36.

Założony w tym samym roku chór pracuje pod kierownictwem Jana Kupca. Początkowo był chórem mieszanym, od 1952 r. występuje już jako chór żeński. W konkursach PZKO zdobywał wielokrotnie pierwsze miejsca. Sami chórzyci za największą swą zasługę uważają propagowanie śląskich pieśni i śląskich strojów ludowych. Chór „Nydeczanki” występował w tych strojach jako w ogóle pierwszy chór spośród wszystkich zaolziańskich zespołów. Do dnia dzisiejszego przy każdej okazji pieśniom chórzystek z Nydku towarzyszy taki właśnie ubiór. Chór znany jest również poza terenem - w 1994 r. występował w Wiśle w ramach „Tygodnia Kultury Beskidzkiej”, pod batutą Jana Kupca.

Chór Koła nydeckiego w 1955 r.

W 1948 r. powstał w Nydku zespół teatralny. Pierwszymi reżyserami były Helena Raszkowa i Helena Wronkova, od 1952 r. zespół prowadzi Aniela Kupcova. Największy sukces osiągnął zespół teatralny w 1955 r., zdobywając I. miejsce na ogólnopolskim festiwalu zespołów amatorskich „25. Jiraskův Hronov”, gdzie reprezentował polskie zespoły nieprofesjonalne przedstawieniem sztuki „Gospodarz to ja”. Wielkie powodzenie miały takie sztuki, jak „Powracająca fala” według B. Prusa, „Dziewczę z chaty za wsią” według J. Kraszewskiego, „Dudziarz ze Strakoniec” J. K. Tyla, „Emancypowane” M. Bałuckiego, „Dwie blizny” A. Fredry, „Ondraszek” K. Bergera i in.

Zespół taneczny początkowo pracował dorywczo z myślą o imprezach własnych Koła. Pierwszym kierownikiem był Franciszek Lasota. Odmłodzony zespół systematycznie zaczął spotykać się na próbach od stycznia 1958 r. pod kierownictwem Heleny Milerskiej, następnie Zofii Wałach. W 1959 r. zespół prowadziła Wanda Kostka

(Szarowska) i Janina Heczko, w latach 60. Olga Cieniała (Raab), Urszula Milerska, później Anna Wawrosz i Wanda Pilch (Szkanderowa). Ostatni występ odbył się na balu w 1994 r. W 1960 r. zespół taneczny po zwycięstwie w eliminacjach powiatowych i okręgowych, reprezentował PZKO w centralnych eliminacjach Konkursu Twórczości Młodzieży w Brnie. Kilku członków zespołu skorzystało z okazji, by doskonalić swe umiejętności na kursach tanecznych w Polsce.

Na czele Koła stoi Helena Bajtkowa, wcześniej organizator przebudowy Domu PZKO, bibliotekarz, skarbnik, sekretarz i członek zespołów artystycznych.

Filarami pracy społecznej są również Jan Kupiec, od 1947 r. dyrygent chóru, członek zespołu teatralnego oraz długoletni sekre-

tarz.

Zespół taneczny dał występ m.in. na „Rewii” w 1965 r.

„Nydeczanki” na Festiwalu Pieśni Chóralnej w 1983 r.

tarz i prezes Koła oraz jego żona Aniela Kupiec, znana poetka ludowa, laureatka wielu konkursów poetyckich, odznaczona medalem Zasłużony dla Kultury Polskiej. Nie mniejsze zasługi dla rozwoju polskiej kultury, i to nie tylko w Nydku, oddała →EWA MILERSKA, również autorka poezji pisanej gwara, długoletnia bibliotekarka. Do najofiarniejszych należy też długoletni prezes Koła i członek zespołów, Adam Rusz, a także nieżyjący już

prezes, Paweł Szturc, oraz jego syn, Jan Szturc, również prezes z kilkuletnim stażem. Sporo czasu poświęca pracy w Kole Jan Szmek, były prezes oraz działaczki Klubu Kobiet, udzielające się równocześnie w pracy zarządu Koła i w zespołach: Ewa Pilchowa, Zuzanna Ciencialowa, Emilia Martynkowa i in.

W 1970 r. Koło zakupiło część budynku byłej gospody Jana Bajtka. W rok później, w kwietniu, kiedy załatwiono już formalności związane z przebudową i dobudowaniem garażu i sceny, rozpoczęto właściwe prace. W 1972 r. Dom PZKO został wykończony. Scenę udało się wyposażyć dzięki przyjaciółom z Koła w Szonychlu.

Koło jest organizatorem tradycyjnych bali, festynów, koncertów jubileuszowych, kursów szycia, wystaw robót ręcznych i prac twórców ludowych, wycieczek, wspólnych wyjazdów na →GOROLSKI ŚWIĘTO itp.

Dziś wiele uwagi poświęca utrzymaniu i remontom Domu. Podczas organizowania programów artystycznych na imprezy współpracuje z Kołem w Bystrzycy, korzystając z przychylności kierownictw zespołów „Łączka” i ZPiT →BYSTRZYCA. W 1995 r. Koło swe pomieszczenia wynajęło darmo-wo Teatrowi im. mjr. →SZMAUZA, na próby przedstawienia „Kometa” w reżyserii Janusza Klimsy.

Kronikę do 1960 r. prowadziła Ewa Milerska, później Adam Głajc.

Koło liczy 300 członków.

NYDEK - GŁUCHOWA

Koło powstało w wyniku otwarcia (1951 r.) polskiej szkoły w osadzie Kolybiska. Pierwszym nauczycielem był Wójcik i on też rozpoczął starania o założenie Koła. Nastąpiło to w 1954 r. w budynku szkolnym. Koło liczyło wówczas 27 członków, Polaków z Kolybiska Filipki i spod Stożka z Nawisia. Pier-

Zespół teatralny w 1955 r. zaprezentował sztukę „Gospodarz to ja” na przeglądzie „Jirákův Hronov”

Przeciąganie liny stało się jednym z tradycyjnych punktów programu „Festynu na Filipce”

wszym prezesem został Paweł Bajtek i swą funkcję sprawował do 1962 r. Od tego czasu przez 35 lat prowadzi Koło obecny prezes, Władysław Widenka.

W roku założenia Koła powstało kółko teatralne, w którego pracy brało udział około 14 osób. Co roku wystawiano dwie jednoaktowe sztuki, np. „Nawrócony”, „Babski raj”, „Kaktusik”, „Wesele Hanki”, „Janek doktorem”. Zespół teatralny prowadził prezes Koła, próby odbywały się w szkolnej klasie, a reżyserami byli zazwyczaj ucący tu nauczyciele. Przedstawienia i zabawy urządzano natomiast w wynajętej za jednorazową opłatę, 150 koron, drewnianej przybudówce czeskiej szkoły, wybudowanej z myślą o życiu towarzyskim mieszkańców tej osady.

W 1970 r. członkowie Koła rozważali możliwość wybudowania obok szkoły własnego małego lokalu. Zwrócili się z prośbą o wydanie pozwolenia do urzędu

gminnego, ponieważ wcześniej otrzymali już ustne przyrzeczenie. Jednocześnie wysłano do Huty Trzynieckiej prośbę o pomoc materiałową. Kierownictwo Huty pozytywnie ustosunkowało się do listu Koła, przydzielając nawet pezetkaowcom opiekuna budowy w osobie członka kierownictwa, Stanisława Dudysa. Zostały już dowiezione pierwsze trzy samochody żużlu. Urząd gminny jednak nie wydał pisemnego pozwolenia i nie zgodził się na odstąpienie parceli Kołu. Członkowie w tej sytuacji musieli szukać innego rozwiązania.

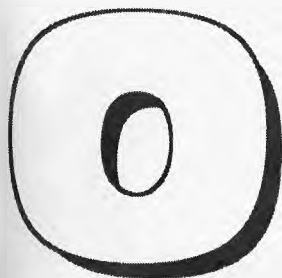
W 1971 r. zwrócili uwagę na mocno już zniszczony drewniany budynek, znajdujący się pod Stożkiem. Przed zawaleniem się dachu służył robotnikom leśnym jako sezonowe mieszkanie. Członkowie Koła odkupili obiekt za niezbyt wysoką cenę, rozebrali go i wywieźli na Filipkę, na górę, na której odbywa się co roku znany na Za-

olziu, szczególnie wśród miłośników beskidzkiej turystyki, „Festyn na Filipce”. Barak ponownie zmontowano, przechowywany jest w nim od tej pory materiał potrzebny w czasie festynów, tu gotuje się różne festynowe dania i górolskie specjały.

W 1973 r. członkom Koła nie zezwolono już na używanie klasy w budynku szkolnym, tak samo nie wolno im było korzystać z byłego mieszkania nauczyciela na piętrze. Oddano im do dyspozycji pomieszczenia w piwnicy, mocno zawilgocone. Pomimo początkowego rozgoryczenia, pezetkaowcy przystąpili do remontu, któremu poświęcili setki nieodpłatnych godzin pracy. Największe zasługi w odnowieniu pomieszczeń na nową siedzibę Koła mieli Władysław Widenka, Józef Sikora, Gustaw Mitręga, Jan Sikora, Michał Mitręga i Emil Cieślak.

„Festyn na Filipce”, sztan-darowa impreza Koła, odbywa się tradycyjnie w połowie lipca. Filipka jest w tym czasie również metą „Namiotowego Rajdu Młodych”. W organizacji Festynu pomagają temu niewielkiemu Kołu dalsi i bliżsi sąsiedzi, a to pezetkaowcy z Gródku, Milikowa-Pasiek i Wędrzyni-Zaolzia. Jeśli pogoda dopisze, przybywa na Filipkę w tym czasie do 400 gości. W roku 50-lecia PZKO datą „Festynu” jest 13 lipca 1997 r.

Koło kroniki nie prowadzi. Protokoły i wcześniejsze dokumenty uległy zniszczeniu w wilgotnych murach piwnicznych pomieszczeń. Koło liczy 33 osoby.

ODZNACZENIA PZKO

Pierwsze wyróżnienia dla działaczy PZKO pracujących na rzecz rozwoju kultury polskiej na Zaolziu przyznano z okazji 10-lecia istnienia Związku (1957). Była to Brązowa Odznaka „Za Zasługi”, z dyplomem małego formatu o następującej treści: „W dowód uznania aktywnej i owocnej pracy nad rozwojem życia kulturalnego w szeregach naszego Związku”.

W latach następnych nadawano wyróżnienia na podstawie zatwierdzonego w prezydium, względnie w plenum, regulaminu, który był uzupełniany i dostosowywany do aktualnych potrzeb.

Wprowadzono 5 odznaczeń związkowych:

- brązowa odznaka „Za zasługi” 10-letnią działalność w Kołach i zespołach,
- srebrna odznaka „Za zasługi” za 15-letnią działalność i wybitne osiągnięcia dla Związku,
- złota odznaka „Za zasługi” za 20-letnią działalność,
- srebrna „Zasłużony dla Związku II stopnia” za 25 lat działalności;
- złota „Zasłużony dla Związku” za 30-letnią działalność.

Nowy regulamin przyznawania odznaczeń zatwierdzono na zebraniu Plenum → ZG PZKO 10 IV 1984 r. Wprowadzono następujące odznaczenia:

- list, dyplom, akt uznania dla członków i niezrzeszonych, zespołów, bratnich organizacji za szerzenie polskiej oświaty,
- odznaka brązowa, srebrna i złota - przyznawana tylko członkom PZKO,

▪ „Zasłużony dla Związku II stopnia”, czyli odznaka srebrna lub honorowa odznaka złota I stopnia,

▪ „Zasłużony dla Związku” - odznaka złota I stopnia, przyznawana po raz drugi z wpisem do Honorowej Złotej Księgi ZG PZKO. Wpisy do → ZŁOTEJ KSIĘGI osób liczących ponad 70-letnich rozpoczęto w 1984 r. Wpisy odbywały się w obecności odznaczonego, przedstawicieli zarządu Koła i ZG.

Warunkiem przyznania odznaczenia wyższego stopnia jest posiadanie wyróżnienia stopnia niższego. Odznaczenia nadawane są także in memoriam. Wszystkie wnioski rozpatruje Komisja Odznaczeniowa.

Odznaczenia nie są związane z korzyściami materialnymi, Mają charakter moralny. (J.K.)

OCHMAN Rudolf

*1904 †1981

Z zawodu sztygar górniczy, związany przed II wojną światową przede wszystkim z dąbrowską „Bettiną”,

po wyzwoleniu z Kopalnią „Armia Czechosłowacka”, gdzie od 1950 r. był głównym dyspozytorem. Był jednym z założycieli Koła w Lutyni Dolnej, pracował w → SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ ZG PZKO. Mając 65 lat, podjął studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, ukończone stopniem magistra na podstawie końcowego egzaminu i pracy z dziejów cieszyńskiego piśmiennictwa. W ciągu 5 lat nauki na własny koszt

odwiedzał Uniwersytet. Interesowały go szczególnie trzy dziedziny - historia, kultura i gwara cieszyńska. Opracował wiele sylwetek, szczególne uznanie budził portret Antoniego Tessarczyka z Dobrej, pierwszego polskiego redaktora ze Śląska Cieszyńskiego i krakowskiego rewolucjonisty. Zajmowały go dzieje polskiego szkolnictwa górniczego, ciekawiły oryginalne zwroty językowe z miejscowości rejonu bogumińskiego, lutyńskiego i orłowskiego, czym przysłużył się językoznawstwu i paremiologii. Odkrył unikalny zbiorek kultury ludowej, dolnolutyńskie krakowiaki z 1844 r, dające wyobrażenie o mowie i twórczości ludu. Największe zasługi położył wokół badań nad górniczą kulturą ludową. Jego praca obejmowała początki karwińskiego górnictwa, kolonie górnicze, piśmiennictwo i folklor zagłębiowski, sztukę ludową. W dokończeniu pracy, która była częściowo publikowana w zaolziańskiej prasie i jednodziódkach →SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ, przeszkodziła mu śmierć.

OGNIKO TECHNIKÓW

W październiku 1971 powołano do życia przy Komisji Oświatowej „Ognisko Techników”. Założycielami byli uczestnicy VI Kongresu Techników, który odbył się we wrześniu 1971 r. w Poznaniu. W latach 1971-74 odbyło się 56 spotkań członków „Ogniska”. Działalność koncentrowała się na udziale w sympozjach, prelekcjach nt. postępu technicznego, urzą-

dzaniu seminariów i wycieczek tematycznych.

Zaprowadzono ewidencję techników - członków PZKO i ich osiągnięć wg specjalizacji i miejsca zamieszkania.

W latach 1979-81 członkowie OT spotkali się 20 razy. W 1982 r. działalność zawieszono ze względu na brak zainteresowania. (St.Z)

OLBRACHCICE

Koło zostało założone 9 XI 1947 r. Jego pierwszym prezesem został wybrany Rudolf Łabudek. Do prezesów, którzy na trwałe zapisali się swoją pracą w polskiej społeczności Olbrachcic, należą: zmarły w 1994 r. Edmund Tomaszek, prowadzący Koło przez 15 lat, Karol Hracki przez 10 lat i Jerzy Czap przez 7 lat prezesujący miejscowemu Kołu.

Do 1994 r. Koło korzystało ze świetlicy w Domu Robotniczym. Z inicjatywy Jerzego Czapa i Karola

Fot. FRANCISZEK BALON

Hrackiego przystąpiono do budowy Domu PZKO. Oddano go do użytku 30 IX 1995 r.

Obecnie Koło może poszczycić się pracą chóru mieszanego, zespołu teatralnego i tanecznego, zespołem →Drops oraz Klubem Kobiet i Seniora. W Olbrachcicach nad trwaniem polskości czuwają m.in. rodziny Guńków - Gustawa i Iwony oraz o państwa Czapów - Jadwigi i Jerzego. Bez Guńków trudno wyobrazić sobie działalność w świetlicy w Domu Robotniczym i pracy w Domu PZKO, imprez ruchu śpiewaczego, tane-

Prezes Karol Hracki przy budowie siedziby olbrachcickich pezetkaowców

Fot. WIEŚLAW PRZECZEK

cznego oraz funkcjonowania biblioteki, nad którą rozciągała opiekę pani Iwona. Państwo Czapowie pomysły przekuwają w życie, na przykład pani Jadwiga stworzyła zespół młodzieżowy „Drops”, dziecięcy „Dropsik” i dyrygowała chórem „Słoneczko”. Stale wierna jest polskim dzieciom. Znałe w Olbrachcicach są postacie Rudolfa Ferdeckiego, założyciela i kierownika zespołu tańców śląskich, Pawła Santariusza, współpracującego z Władysławem Kowalczykiem przy przygotowywaniu imprez Koła, czy wreszcie Alojzego Siostrzonka, bez którego nie ruszyłaby budowa Domu PZKO.

W Olbrachcicach pezetkaowcy pracowali w 9 zespołach. Na początku był to chór mieszany (1949-51r.), pod batutą Karola Fuska, Franciszka Tomiczka i Karola Krainy rozpoczynał zdobywanie pub-

Chór mieszany „Olbrachcice” w 1991 r. obchodził 70-lecie działalności

Fot. ARCHIWUM KOŁA

liczności. Od 21 I 1951 r. nieprzerwanie prowadzi go Władysław Molenda, propagując piękno muzyki kompozytorów polskich i zaolziańskich. Tenże dyrygent prowadził także chór męski (1956-68).

Panie nie ustępowały pola męskim głosom, tworząc chór żeński (1956-68) oraz trio żeńskie (1953-72 r.), pierwsze pod kierownictwem m.in. Waltera Wygrysa, a drugie początkowo Heleny Koźdoń, a potem Iwony Guńka.

Zespół teatralny (1945-48) wystawiał sztuki w reżyserii Karola Kaliny. Następnie wręcz autorski charakter nadał mu Karol Miczka, aktor, reżyser, scenograf i realizator projektów dekoracji. Za jego czasów teatr z Olbrachcic prezentował sztukę → ADAMA WAWROSZA „Słońce nad Olzą” (brało w niej udział ponad 100 aktorów) w teatrze w Cieszynie i innych miejscowościach na Zaolziu. K. Miczka dokonywał trafnych adaptacji, np. prozy G. Morcinka „Czarna Julka”

czy poematu J. Słowackiego „Balladyna”. W sumie wystawił ponad 30 przedstawień.

Doskonałe warunki do rozwoju znalazł ruch taneczny. Od 1953 r. działają „Starsi”, którzy mają w programie tańce folklorystyczne. Pod kierownictwem Włodzimierza Hebdy rozszerzyli swój repertuar. „Młodszy” pozostawali w kręgu tradycyjnych tańców polskich oraz tańca nowoczesnego. Młodzież i dzieci uczą się ruchu scenicznego w zespołach tanecznych i dramatycznych „Dropsie” (zał. w 1985 r.) i „Dropsiku” (zał. 1995 r.), którymi kieruje, reżyseruje, wymyśla scenografię i układa choreograficzne Jadwiga Czap.

W Kole pracują również Kluby. Działający od 1973 r. Klub Kobiet, obecnie pod czujnym okiem Małgorzaty Fajowej, kontynuującej tradycje Wandy Hebdownej, która organizowała kursy szycia, kroju, gotowania i zimnej kuchni oraz wycieczki. W tych ostatnich uczest-

Przedszkolacy z Polski składają życzenia z okazji otwarcia Domu PZKO

Fot. ARCHIWUM KOŁA

„Drops” w 1996 r.

niczy wielu członków Klubu Seniora, którego prelekcje inspirował przewodniczący, Oskar Delong. Niesystematycznie pracuje Klub Młodych, mając swoje lepsze i gorsze lata wypełnione przede wszystkim dyskotekami i zabawami.

Całość pracy Koła ujęta jest w kronice. Wanda Szymonkowa, która do Olbrachcic sprowadziła się w 1968 r., dokonała zasługującej na uznanie pracy, uzupełniając stonice kroniki od 1947 r. na podstawie zachowanych protokołów. Imprezy Koła, jak bale, rewie, festyny, wianki itd. zapisuje na bieżąco Franciszek Jezowicz.

Koło liczy 526 członków.

OLDRZYCHOWICE

Koło założono 13 IX 1947 r. w gospodzie „U Taciny”. Pierwszym prezesem został kierownik szkoły,

Paweł Pustówka. Od 1952 r. przez następne cztery lata prezesował Karol Targosz, później przez trzynaście lat Tadeusz Cimała, jeden z najofiarniejszych działaczy, który po zdaniu prezesury pełnił funkcję sekretarza. Po nim obowiązki prezesa przejął Jan Kowalczyk, inicjator budowy Domu PZKO, a w latach 1966-71 kierownik budowy. Obecny prezes, Wilhelm Zmełty, po raz pierwszy został wybrany w 1979 r., w latach 1988-90 prowadził Koło Kazimierz Stec, od 1991 r. ponownie W. Zmełty.

W 1947 r. został założony chór mieszany, który pracował do 1988 r., kolejno pod dyrekcją Jana Macury, Edwarda Fikocka, Władysława Młynka, Jerzego Kalety, Józefa Firli oraz Edwarda Kaima. Chórzyści występowali w sąsiednich wioskach, śpiewali również na koncer-

cie w Novej Vsi, na przeglądach ogólnozwiązkowych, organizowali wspólne występy z chórem żeńskim z Jablonkowa i →OLZIANĄ z Łąk. Zespół zaniknął z braku młodych głosów, obecnie byli członkowie spotykają się towarzysko raz lub dwa razy w roku na tzw. „próbie regeneracji”.

W roku powstania chóru zapoczątkował swą działalność również zespół teatralny, wciąż bardzo aktywny. Pierwszym reżyserem był Rudolf Harok, późniejszą realizatorką przedstawień była Helena Harokowa, po niej zajął się teatrem Ryszard Szarowski. W latach 1972-74 podjął się tej pracy Paweł Morcinek, następnie Stanisław Gut, utalentowany i długoletni aktor, na przemian z Kazimierzem Wojnarem. Obecnie reżyseruje Alena Grycz. Oto niektóre tytuły przedstawień: „Zakochani” C. Głodniego, „Gwałtu co się dzieje” A. Fredry, „Umowa stoi” A. Siekierskiego. Bardzo chętnie grywane są w Oldrzychowicach sztuki rodzimych autorów, np. „Wiosna Ludów” i „Nawrócony” K. Bergera, „Lufciorze” W. Przeczka, „U nas dōma”, W. Młynka czy ostatnia sztuka, gwarowe widowisko →A. Wawrosza „Pójmy chłopcy do szopy”, wystawiona w grudniu 1996 r.

Również zespół taneczny powstał w 1947 r. Znany był pod nazwą „Oldrzychowice”. Prowadzili go Janina Wojnar, Urszula Zawada, Halina Szlaur, Janina Kantor, Renata Koch, a obecnie Bogdan Kotas i Marek Grycz. Zespół występował m.in. w ramach Tygodnia Kultury Beskidzkiej, Światowego

Chór mieszany oldrzychowickiego Koła

Festiwalu Zespołów Polonijnych w Rzeszowie (1989), na →GOROLSKIM ŚWIECIE, →FESTIWALACH PZKO i wielokrotnie na zaproszenie sąsiednich Kół, często wspólnie z chórem.

Jednym z trzech klubów przy Kole jest Klub Kobiet, powstały w 1971 r. Jego pierwszą i jedyną kierowniczką jest Stefania Szkuta. Co dwa lata organizuje wspólnie z innymi paniami głośnie w terenie

wystawy haftu i robót ręcznych. Oprócz zajęć w kuchni w czasie imprez, pomocy w utrzymywaniu Domu PZKO, oprócz programu regularnych spotkań Klub organizuje osobne wycieczki dla par (ostatnio na trasie Cieszyn-Wisła-Ustroń).

W latach 1973-90 r. działał przy Kole Klub Propozycji, założony przez Władysława Oszeldę, a kie-

rowany przez Stanisława Rusza i Jerzego Cymorka. Wykłady i dyskusje dotyczyły historii Śląska, obrony Westerplatte, zdrowia, ziołolecznictwa, zapraszano na spotkania autorskie zaolziańskich pisarzy i naukowców, Władysława Młynka, Daniela Kadłubca, Gustawa Sajdoka, słuchano relacji z podróży zagranicznych, uzupełnianych przeżroczami.

W latach 1971-90 zbierali się w Domu PZKO członkowie Klubu Młodych. Na cotygodniowych spotkaniach przygotowywali zabawy młodzieżowe, ćwiczyli skecze na imprezy klubowe, włączali się do programów wieczorów estradowych Koła. Z młodzieży działającej w Klubie powstał późniejszy zespół taneczny „Oldrzychowice”. Prowadzili go Tadeusz Cimała junior, Anna Kaleta, Bogdan Kadłubiec, Bogdan Zemene. Klub w najnowszym okresie znany był pod nazwą →SMP Oldrzychowice „Fala”.

Oprócz tradycyjnych imprez, takich jak bale, prelekcje, wystawy, smażenie jajecznicy itp. Koło jest organizatorem „Dożynek nad Tyrką”. W 1995 r. wystąpili w programie gawędziarze z Polski, „Szczypioni górale”. Po raz pierwszy zaprezentował się także nowo założony zespół dziecięcy pracujący przy Kole, a kontynuujący tradycje starszych i już nie tańczących kolegów z zespołu „Oldrzychowice”. Dożynki zastąpiły wcześniejszą imprezę w przyrodzie, wianki, organizowane do 1993 r. W ramach współpracy ze szkołą Koło urządza imprezy dla dzieci, co jest

Zespół taneczny „Oldrzychowice” na pezetkaowskim Przeglądzie Zespołów Tanecznych w Kocobędzu

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Od 1994 r. tradycyjne w Oldrzychowicach „Wlanki” zastąpiły „Dożynki nad Tyrką”

domeną rodziny Gryczów. W czasie wspólnych wycieczek członkowie Koła zwiedzili już Warszawę, Wrocław, Brzeg, Częstochowę, Bieszczady, a także Berlin, Drezno, Pragę, Tatry, południową Słowację, nie zapominając o Beskidach.

Przed wybudowaniem własnej siedziby pezetkaowcy spotykali się w gospodzie „U Taciny”. Obecnie Koło jest właścicielem Domu PZKO. Wykopy pod fundamenty rozpoczęto 13 IV 1967 r., otwarcie nastąpiło 13 VI 1971 r. Bezpłatnie przepracowano 10 856 godzin. Najczęściej spotkać można było na budowie Jana Kowalczyka (1442 godz.), pomagali mu przede wszystkim Marian Flasz, Jan Martinek, Wilhelm Zmełty, Bronisław Buzek, Rudolf Krupa, Andrzej Koźdoń i Jan Rusnok. Dom jest własnością

Koła i był jednym z pierwszych obiektów tego typu na Zaolziu. Parcelę o powierzchni 279 m² ofiarowali Kołu gospodarze Anna i Adam Pyszkowie. Powierzchnia zabudowana wynosi 142 m² i mieści dużą salę, dwie salki mniejsze, czytelnię, kuchnię, jadalnię oraz zaplecze socjalne. Pierwszym gospodarzem Domu został Jan Kowalczyk, w latach 1985-94 troszczył się o ten majątek Jan Wawrosz, od 1995 r. obowiązki przejął Bogdan Kadłubiec.

Ważna dla Koła jest pomoc sponsorów, do których należy np. „Piec-export” z Gliwic, „Energetyka” Trzynieć, a także członkowie Koła, Władysław Sikora, Halina i Henryk Szlauerowie, Stanisław Czernek, Piotr Waclawik, Wanda i Walter Kadłubowie i Jan Madzia.

Koło prowadzi kronikę. Wydarzenia lat 1947-50 zapisał Jan Macura, później dokumentacją działalności zajął się Karol Targosz (1951-58), od 1959 r. kronikę prowadził Karol Wojnar, współpracując w części fotodokumentacji z Janem Wałachem i Bogdanem Mrózkiem. Od 1996 r. obowiązki kronikarza pełni Jan Wałach.

Koło liczy 438 osób.

OLZA

W latach 1954 - 60 r. zespół ›ZARZĄDU POWIATOWEGO PZKO w Czeskim Cieszyń, obecnie reprezentacyjny zespół pieśni i tańca przy ›ZG PZKO. Zespół powstał z absolwentów kursu tańca ludowego, prowadzonego w 1953 r. przez Janinę Marcinkową, późniejszą pierwszą kierowniczkę artystyczną zespołu. W powstaniu zespołu miał wielkie zasługi ówczesny pracownik ZP PZKO, ›JÓZEF WANTULA. Pierwszą kierowniczką organizacyjną została Helena Morzół, choreografem Anna Rusz (Wałachowa). Dnia 24 III 1956 r. odbyła się pierwsza premiera, wystawiono widowisko „Mamulczyn Janiczek” oraz tańce polskie. Nazwę „Olza” zespół przyjął w 1957 r. Do 1997 r. „Olza” wystawiła 15 pełnospektaklowych premier. W większości były to własne oryginalne programy oparte na folklorze cieszyńskim. Zespół występował parokrotnie na Międzynarodowych Festiwalach w Żywcu, Lublinie, a także w czeskiej Straznicy. Został nagrodzony najwyższymi polskimi odznaczeniami za kulturę: Nagrodą im. Oskara Ko-

berga i Nagrodą im. Józefa Li-gonia. Otrzymał też liczne czeskie odznaczenia państwowe na ogólnopolskich imprezach w Czechosłowacji (Praga, Bratysława, Ostrawa, Olomuniec). Uczestniczył we wszystkich dziewięciu (ośmiokrotnie cały zespół, raz kapela „Olzy”) Światowych Festiwalach Polonijnych w Rzeszowie.

W 1960 r. kierownictwo zespołu spoczęło w ręku Janiny Ferfeckiej, tancerki z pierwszego okresu istnienia zespołu. W sprawach artystycznych, organizacyjnych, a później przede wszystkim technicznych pomagał jej mąż, były tancerz zespołu, Kazimierz Ferfekci. Organizacją zespołu zajmowała się Janina Czermińska, związana z zespołem 30 lat.

Obecny kierownik artystyczny, Otto Jaworek, pracuje w zespole od 1962 r., najpierw jako tancerz, później asystent kierowniczk J. Ferfeckiej i autor wielu układów tanecznych. W sprawach artystycznych pomaga mu żona, Danuta Jaworek. Jej wcześniejsze obowiązki organizacyjne przejęli w 1995 r. młodzi członkowie zespołu, Bogdan Heczko (kierownik) i Marcin Filipczyk (zastępca). W nowych warunkach ustrojowych „Olza” potrafiła wykorzystać swe wcześniejsze kontakty z zespołami polonijnymi z Rzeszowa. Do występów na rodzimych scenach, przede wszystkim na →GOROLSKIM ŚWIECIE w Jabłonkowie, imprezach Kół PZKO oraz w Polsce dołączyły wyjazdy do innych krajów świata.

„Olzianka” Renata Górecka została polonijną „Miss” Światowego Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie (1990), w rok później - Miss Czechosłowacji!

Fot. ARCHIWUM GL - W. Przeczek

Fot. ARCHIWUM GL - W. Przeczek

W 1992 r. na zaproszenie ZPiT „Krakus” w Genk koncertowała „Olza” w Belgii i Holandii, rok później wyjechała do Normandii na zaproszenie polsko-francuskiej organizacji, do Szwecji zaprosił „Olzę” w 1994 r. ZPiT „Piastowie”, za rok ZPiT „Polesie” umożliwił olzianom szereg koncertów w Wielkiej Brytanii. W 1996 r. tańczyli na Litwie i Białorusi, a latem tego samego roku wyjechali na trzytygodniowe tournée za ocean do amerykańskich stanów Utah i Idaho, gdzie w Springville i Rexburg odbywał się festiwal folklorystyczny. Nie zaniebawiano w tym czasie również występów dla publiczności w Polsce (trzykrotnie

tańczyła „Olza” w Pułtusk, dawała koncerty w Tarnowskich Górach, Opolu, na Mazurach, Toruniu, Myszkowie, Mrągowie, Katowicach, Krakowie, Gogolinie, na Tygodniu Kultury Beskidzkiej w Wiśle i okolicy). W sezonie balowym olzianie tańczyli w Wiedniu.

„Olza” prezentuje stylizowany taniec ludowy, cechuje ją wysoka precyzja wykonania, profesjonalizm, żywiołowość, muzykalność i uroda (tancerka Renata Górecka, została w 1991 r. Miss Czechosłowacji). W swoim repertuarze zespół posiada prócz tańców cieszyń-

skich również tańce innych regionów Polski oraz innych narodów.

Zespół posiada własną 7-osobową kapelę ludową, kierowaną przez Henryka Chmiela, korepetytorem zespołu jest Wanda Stonawska-Bar. (D.i.O.J.)

OLZIANKA

Powstały w 1963 r. roku chór żeński przy Kole w Łąkach. Kontynuuje przedwojenną tradycję lekkiego śpiewania. Pierwsze próby prowadziła solistka Jadwiga Kałużanka. Po niej dyrygentką batutę objął Antoni Żdziebło. Po

dwóch latach kierownictwo zespołu przejął Józef Firla ze Stonawy. Chór zdobył popularność, śpiewał na wielu imprezach, przykładowo w Boguminie, Odrzychowicach, Karwinie, Cieszylinie. Występował na wszelkich przeglądach i konkursach PZKO, koncertował w Polsce. W 1971 r. na jubileuszowym występie z okazji 25 - lecia PZKO w Łąkach chór przyjął nazwę „Olzianka”. O uznaniu dla zespołu świadczą otrzymane wtedy odznaczenia, akty uznania i nagrody (Związku Polskich Chórów i Orkiestr w

„Olza” poszła w las

„Olzianka”

Warszawie i PZKO). Podczas 960 prób prowadzonych przez Józefa Firlę opracowano 82 pieśni chóralne. Do zakończenia pracy chóru, tj. do 1988 r., przewinęło się przez zespół 50 chórzystek.

OLZIOK

Zespół kabaretowy założony w 1977 r. w Kole w Łąkach. Po raz pierwszy przedstawił się publiczności 25 XI 1978 r. na uroczystej akademii z okazji 15-lecia →OLZIANKI. Prezentował skecze, piosenki, satyryczne monologi i scenki oparte na aktualnej problematyce. W krótkim czasie zespół podbił publiczność w Olbrachciach, Darkowie, Raju, Karwinie, Orłowej i Boguminie. W „Olzioku” swoje ostrogi zdobywał Tadeusz Filipczyk, znany dziś „gorolski Filip”. W ciągu 10 lat działalności „Olziok” dał ponad 100 występów

na całym Zaozliu i w Polsce. Twórcą tekstów i piosenek oraz kierownikiem artystycznym „Olzioka” był Tadeusz Chrzęszcz.

ONDRUSZ Józef

*1918 †1996

Nauczyciel, redaktor dziecięcych piśmierek, od 1969 r. kierownik działu polskich szkół i stołpni w Okręgowym Instytucie Pedagogicznym w Ostrawie, autor lub współautor 16 podręczników szkolnych. Był długoletnim członkiem →SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ. Zbierał w terenie podania, opowieści, opisy zwyczajów i obrzędów ludowych, które drukował jako „żywe teksty” lub przetwarzał literacko. Był popularyzatorem folkloru Śląska Cieszyńskiego. Szczególnie interesowały go śląskie przysłowia ludowe. Doktoryzował się w 1972 r. pracą „Proza ludowa Śląska Cieszyńskiego 1845-1970”. Jego „Godki śląskie” miały w ostrawskim wy-

„Olziok”

dawnictwie „Profil” cztery wznowienia, w Polsce wydał „Słownik pijacki”. Kolejne zbiory to „Cudowny chleb i inne godki śląskie”, „O ptaszku Złotodzióbku”, „Wspominki okupacyjne”. Staraniem Towarzystwa Nauczycieli Polskich w RC w 1996 r. ukazał się „Cudowny chleb” z ilustracjami dzieci.

ORŁOWA - MIASTO

Koło zostało założone 26 X 1947 r. Pierwszym prezesem wybrano →ADOLFA KUBECZKĘ. Prezesem, który najdłużej sprawował tę funkcję (17 lat) był Franciszek Buzek (*1917 †1992). Koło nie posiada Domu PZKO - na początku działało w salach Gimnazjum Realnego im. J. Słowackiego na Obrokach, od 1953 r. do 1987 r. w wynajmowanych pomieszczeniach w Domu Zborowym Kościoła Ewangelickiego A.W. W latach 1987-94 siedzibą Koła był Ośrodek Agitacyjny na Kopcu Ewangelickim, a w 1995 r. nastąpiła kolejna przeprowadzka do lokali obok sklepu w Zimnym Dole.

Diugoletnimi prezesami oprócz Franciszka Buzka byli także: Stanisław Gągola (7 lat), Stanisław Santarius (8 lat), →WŁADYSŁAW WRÓBEL (7 lat). Od 1992 r. prezesuje Leon Kasprzak. W zarządach wiele lat pracowali: Wilhelm Kozusznik (sekretarz), Paweł Kraina, Rudolf Norek (kronikarz), Stanisław Nowak, Bolesław Zielina, Józef Zuczek (skarbnik). Organizatorami życia kulturalnego byli: Bogdan Szarowski, Ryszard Szarowski, Erich Śmiłowski, Roman Suchanek,

Zespół taneczny Koła Orłowa-Miasto w 1955 r.

Tadeusz Wratny. W działalności kobiet wyróżniały się: Augustyna Fierla, Maria Fierla, Helena Sza-

rowska, Natalia Szarowska, Kazimiera Wolna, siostry Anna i →WANDA WÓJCIK.

Festyn Koła w 1983 r. z akordeonistą, Tadeuszem Błanikiem

Bogata była działalność Koła. Pracował w nim zespół teatralny (1947-60) pod kierownictwem Władysława Wróbla. Oprócz niego reżyserami byli: Gustaw Möhwald, Ferdynand Pilch i Wanda Serwatka. Wystawiano klasykę polską (M. Bałucki, St. Żeromski), a także jednoaktówki. Zespół przede wszystkim uświetniał wystęпами własne imprezy Koła. Sukces przyniósł rok 1954, kiedy to w Okręgowych Eliminacjach Konkursu Twórczości Ludowej inscenizacja J. Lutowskiego „Sprawa rodzinna” zajęła trzecią lokatę. Od początku istnienia Koła do 1962 r. działał w nim zespół taneczny, pod kierownictwem Maryli Sikora-Cymorek. W repertuarze przedstawiano tańce ludowe, narodowe, towarzyskie. Był także prawie 30-osobowy chór mieszany (1948-58), śpiewający pieśni ludowe i artystyczne pod batutą Ericha Śmiłowskiego.

Do tradycji chóru męskiego → Hasło nawiązali orłowscy śpiewacy w 1947 r. Chór prowadził początkowo → EMIL JĘDRZEJCZYK, później → EUGENIUSZ FIERLA, najdłużej (1954-86) Brunon Rygiel. Obecnie dyrygentem chóru jest Władysław Rusek.

Od 1954 r. do początków 1971 r. działał w Kole Klub Szachistów. Jego animatorem był Józef Sarganek. Regularne spotkania szachowe członkowie Klubu urozmaicali organizowaniem Mistrzostw Szachowych PZKO w Kole. Wyróżniającym się propagatorem „królewskiej gry” był Jan Sembol, odkrywający jej tajniki uczniom miejscowej szkoły podstawowej.

„Bambola”

W latach 1964-69 działał dziecięcy zespół „Bambola”. Powstał z inicjatywy Haliny Wróbel-Berger i Haliny Kubeczka-Kowalczyk; Walter Kamiński był kierownikiem muzycznym. Scenografię tworzyli → TADEUSZ BERGER i Zbigniew Kubeczka. Zespół występował prawie sto razy na całym terenie z programami pełnospektaklowymi („To i owo na kolorowo”, „Cyrk”, „Kontiką do nikąd”) i krótszymi, okolicznościowymi.

Od początku istnienia Koła pezetkaowcy mogli liczyć na wsparcie Klubu Kobiet. Najdłużej kierowała pracą pań Wanda Wójcik, propagatorka racjonalnego odżywiania oraz autorka niezliczonych prelekcji z zakresu nauk ścisłych. Panie organizowały kursy szycia, gotowania, kroju, zimnej kuchni oraz robót ręcznych, które kończyły się wystawami. Na imprezach

Koła nie brakowało nigdy smacznych bufetów.

W Kole działała biblioteka, którą prowadziła Elżbieta Żebrok (*1895 †1987), organizująca szereg wystaw, konkursów, odczytów (szczególnym powodzeniem cieszyły się prelekcje o literaturze wykładowcy orłowskiego gimnazjum, → JÓZEFA NIEMCA oraz → JÓZEFA STEBLA). Formą pracy wyróżniającą Koło Orłowa-Miasto były wystawy malarstwa, grafiki, fotografii artystycznej: Alicji Bartulec, Tadeusza Bergera, → GUSTAWA FIERLI i Rudolfa Fierli, Zbigniewa Kubeczki i Tadeusza Wratnego.

Tradycyjne imprezy urządane przez Koło to bale, festyny, wycieczki krajoznacze, zabawy śmigusowe, mikołajówki, sylwestrowki, wystawy książek. Wszystkie te imprezy były odnotowane w kronice najpierw przez Rudolfa Norę, potem Rudolfa Fierlę, którego

brat →GUSTAW FIERLA - ozdobił ją ciekawymi ilustracjami. Liczne fotografie są dziełem kronikarza. Dwa tomy kronik urywają się w 1973 r.

Koło liczy 161 członków.

ORŁOWA - LUTYNIA

(wcześniej Lutynia Górna, również Lutynia Polska)

Koło założono 30 IX 1947 r. Jego pierwszym prezesem został wybrany Jan Wojtek (*1904 †1986). Najdłużej, bo 31 lat, funkcję prezesa sprawował →FRANCISZEK HALFAR. Od 1990 r. prezesem jest Karol Żyła.

Siedziba Koła mieści się w budynku będącym własnością państwową, dawniej mieszczącym Centralne Stowarzyszenie Spożycwców

w Łazach. W latach 1979-81 budynek został w czynie społecznym przebudowany i przekazany przez Miejscową Radę Narodową w Orłowej do stałego użytkowania Kołu. Kierownikiem budowy był Wiktor Jędrzejczyk, przy przebudowie najbardziej zasłużyli się: Józef Czerner, →EMIL JĘDRZEJCZYK, Władysław Wilk, Rudolf Krajczy oraz Franciszek Halfar.

Wnet po założeniu Koła zespoły i kluby pezetkaowskie rozbudowały swoją działalność, czerpiąc z bogatej tradycji przedwojennej. Był to m.in. zespół teatralny (1947-84). Jego długoletnim reżyserem był →ALOŻY KUDZIEŁKA. Zespół kwalifikowany do czołówki zespołów teatralnych na Zaoziu, w trakcie swojego istnienia przygotował 34 premiery, sięgając po takich au-

torów, jak Shakespeare, Drda, Jirasek, Fredro, Arbuzow czy Krukowski. Oryginalną scenografię do spektakli projektował Wiktor Jędrzejczyk. Do zdolnych aktorów tego zespołu należeli: Ilona Bednarz, Bożena Bogocz, Romuald Fismol, Janina i Józef Holeszowie, Bogusław Chwajol, Czesław Jędrzejczyk, Halina Hila, Zygmunt Jeżowicz. Potężny był ruch śpiewaczy.

Choć już nie pracuje tercet żeński (Ilona Bednarz, Bożena Bogocz, Janina Holesz) ani kwartet męski (Bronisław Bednarz, Edward Kania, Czesław Jędrzejczyk, Władysław Orszulik), to wielu wspomina ich szlagiery, jak „Wrzosa”, „Złoty pierścione” czy „Siedem róż” oraz utwory Schuberta, Dvořáka, Moniuszki.

Mówiąc o działalności Koła, nie sposób nie wspomnieć o jedynym w swoim rodzaju wśród wszystkich Kół zespole technicznym, istniejącym od założenia Koła. Od początku do 1992 r. kierował nim Wiktor Jędrzejczyk, obecnie Józef Bednarz. Zespół przygotowywał techniczne zaplecze wszystkich imprez Koła.

Chór mieszany pod batutą Emila Hili (seniora), Edyty Kudziełka, Edwarda Kani, Emila i Mariana Jędrzejczyków, a obecnie Urszuli Odstrčil kontynuuje tradycję rozpoczętą w 1923 r. Najstarszym chórzystą, który śpiewa w chorze od 70 lat, jest Wiktor Jędrzejczyk. W 1990 r. chór przyjął nazwę „Zaozie”.

Zasłużoną pozycję ma zespół taneczny, powstały w 1948 r. Swój

**Pierwszy zespół taneczny powstał w Orłowej - Lutyni w 1948 r.
W środku Ferdynand Król, kierownik**

Chór mieszany „Zaolzie” na pezetkaowskim Konkursie Chórów w 1990 r.

wysoki poziom zawdzięczał pierwszemu kierownikowi *FERDY-NANDOWI KRÓLOWI. W ciągu pierwszych 5 lat działalności dał 136 występów i uznawany był za jeden z najlepszych zespołów Zaolzia. Od 1961 r. zespół prowadzi Odonia Charvát. W 1994 r. zespół przyjął nazwę →SKOTNICA. W 1990 r. Odonia Charvát założyła zespół dziecięcy →SKOTNICZKA.

Z wielu klubów, jak Klub Seniora (animowany przez Emila Hilę - juniora), Młodych (Karola Żyłę) czy z czasem zawężający swoją działalność Klub Sportowy (kierowany przez Marylę Trombik) nie uległ działaniu czasu jedynie Klub Kobiet. Założony wraz z Kołem stanowi o powodzeniu każdej imprezy Koła. Wiele lat pracy oddały mu kierowniczkę - Aniela Bystron, Elżbieta Jędrzejczyk, Edyta Kudzietka, Wilhelmina Drozd, Maria Bieleś i Wanda Brzezna. Od 1993 r. kierowniczką jest Janina Holesz.

Panie prowadziły kursy robót ręcznych i gotowania, wieńczone wystawami.

Do zasłużonych działaczy należy dodać Dominika Bednarza, Dominika Jędrzejczyka, Józefa Woja-

czka, Ewalda Hilę, Emila Gabzdyla oraz Oswalda Heinza.

Dom PZKO jest miejscem udanych spotkań młodzieży polskiej, zwłaszcza gimnazjalnej z rejonu Orłowej i Karwiny. Młodymi animatorami tych spotkań są Marek Żyła i Krzysztof Hila.

Tradycyjne imprezy Koła to przede wszystkim słynne „Wianki” (organizowane w lesku nad stawem Jędrzejczyków, a obecnie przy Domu PZKO) oraz bale, festyny. Również spotkania przy tablicy pamiątkowej ofiar II wojny światowej odnotowywane są w kronice, którą przez lata prowadził Józef Wojacek oraz Waleria Chwajol, a obecnie wydawnictwa zapisuje Maryla Trombik. Częścią fotograficzną kroniki zajmuje się od 1947 r. Wiktor Jędrzejczyk.

Koło liczy 394 członków.

Tak prezentuje się siedziba Koła Orłowa-Lutynia

ORŁOWA - ŁAZY

Koło założono 3 XI 1947 r. Jego pierwszym prezesem został wybrany Józef Pasz (*1896 †1982). Od 20 lat funkcję prezesa pełnił Adolf Ondrusz. Koło nie posiada Domu PZKO. Na początku pezetkaowcy spotykali się w gospodach, następnie w lokalach polskich szkół, później korzystali z gościnności Klubu Emerytów Kopalni „Łazy”. Od 1 I 1997 r. Koło zostało pozbawione tej możliwości.

Zasłużonymi osobowościami łazińskiego Koła byli Fryderyk Schimke (*1920 †1970) przez 30 lat pełniący funkcję skarbnika, Franciszek Szarowski (*1903-†1972) i Karol Gnida (*1899 †1983), długoletni zastępca prezesa. Do 1952 r. Koło posiadało własną bibliotekę, którą w tymże roku przejęła Miejskowa Rada Narodowa.

Od 1952 r. działał w Kole chór mieszany „Harmonia”, który zasłynął tak na Zaolziu, jak i w Polsce.

Pocztówka z Nieradu, gdzie w 1949 r. wspólnie na brygadzie uczestniczyli członkowie łazińskiego PZKO i SMP

Dyrygentem i kierownikiem artystycznym zespołu był →EUGENIUSZ FIERLA, kierownikiem organizacyjnym Adolf Ondrusz. Zespół brał udział w prestiżowych koncertach, a to z okazji 10-lecia PZKO, 30-lecia powstania polskiego śpiewactwa

w Czechosłowacji, występował z innymi chórmi na Festiwalu Chórów Polskich w Poznaniu. Wykonywał pieśni rodzime, polskie, czeskie i słowackie. W 1953 r. „Harmonia” weszła w skład ZPIT →GÓRNIK. Rozstała się z publicznością koncertem jubileuszowym 7 XII 1968 r. Chór definitywnie skończył śpiewać w 1972 r.

Sekcja teatralna zaczęła pracować od 1947 r. pod kierownictwem Jana Toszka. Do 1961 r. wystawiała sztuki pełnospektaklowe i małe formy teatralne, takie jak „Generalna próba”, „Babska rewolucja”, „Głupi Franek” czy „Ulicznik warszawski”. Grano także klasykę polską (M. Bałuckiego) oraz widowiska, jak „Szkubaczki” czy skecze („Kaktusik”).

Wiele spotkań klubowych urozmaicało kółko taneczne (kierownik Zdenek Kładosch). W 1976 r.

rozpoczął działalność, przede wszystkim sportową, Klub Młodych, kierowany przez Zbyszka Le-tochę. Z powodu braku chętnych do pracy życie klubowe zamarło na początku lat 80.

Nieprzerwanie od chwili założenia działa Klub Kobiet. Od 1985 r. kieruje nim Emilia Fierłowa. Panie organizowały kursy gotowania, szyda, haftowania, wystawy kulinarne, robót ręcznych itp.

Do tradycyjnych imprez Koła należą Dzień Matki, smażenie jajecznic i festyn „Pożegnanie lata”. Te i inne imprezy Koła, jak wystawy ogrodnicze, obrazów → GUSTAWA FIERLI, wystawa z okazji 15 lat PZKO, odnotowywał w kronice Koła Józef Pasz, później Eugeniusz Szamonek. Fotografiami ją wzbogacał Fryderyk Schimke. W kronice są wycinki prasowe, fotografie i

Zespół taneczny Koła w Orłowej - Porębie w 1955 r.

artykuły oraz dyplomy. Kronika składa się z siedmiu tomów, ósmy tom został skradziony.

Koło liczy 86 członków.

ORŁOWA - PORĘBA

Koło powstało 23 XI 1947 r. Na jego czele stanął Ludwik Kotarba (*1887 †1963). Najdłużej prezesurę piastował Władysław Orszulik (12 lat). 10 lat kierował Kołem Władysław Rzyman (*1922 †1990) oraz siedem lat Helena Talarkowa. Obecnie Kołem kieruje Józef Lugsch.

Koło nie posiada własnego lokalu, choć od 1975 r. na stałe zbiera się w dawnym budynku Macierzy Szkolnej nr 408. W związku ze stałym podwyższaniem opłat pezetkaowcy czynią starania o zwrot budynku byłej polskiej szkoły. Wielu wybitnych działaczy polskich miała w swoich dziejach Orłowa - Poręba. Do tych, którzy aktywnie włączyli się w jego działalność należała Anna Słowikowa, niestrudzona działaczka Klubu Kobiet, znana ze swoich kursów gotowania od Bogumina

Występ „Harmonii” w czasie obchodów 25-lecia wyzwolenia (1970)

W 1975 r. wycieczka porębskiego Koła dotarła na Westerplatte

po Mosty oraz Emilia Doffkova, które 19 lat sterowały pracami Klubu Kobiet. Były inicjatorkami wystaw robót ręcznych, wypieków, bali, festynów itp. cieszących się niezmierną popularnością. Innymi działaczami byli Edward Dzik, od 1955 r. nadzorujący finanse Koła; Jan Pytlik, który 25 lat był sekretarzem, Tadeusz Śliwka (jeden z prezesów Koła) oraz Miłosław Cimała.

Z inicjatywy Władysława Rzymana i pod jego kierunkiem przeprowadzono remont siedziby Koła, trwający od 1987 r. do 1989 r. Niejedną cegłę położył przy rekonstrukcji, Eugeniusz Doffek, a o umeblowanie zadbał Władysław Orszulik. Remont rozdzielony na trzy etapy obejmował zaprowadzenie sieci wodociągowej, wymianę okien, podłóg, położenie boazerii oraz remont elewacji. Oprócz wspomnianych wiele cza-

su na budowie pracowali - Jan Gabryś, Józef Podeszwa, Miłosław Cimała, Edward Dzik i Jan Pytlik.

Spontaniczny rozwój życia kulturalnego w Orłowej-Porębie nastąpił w latach 50. Od 1948 r. działał chór mieszany pod batutą Gustawa Łabudka, specjalizujący się w pieśniach ludowych. W 1950 r. z powodu przeprowadzki dyrygenta do Pietwałdu zespół rozpadł się. Było kółko teatralne (1950-53) pod kierownictwem Karola Rzymana, znanego też z prowadzenia wieczorów świetlicowych. Teatrzyk wystawił 3 sztuki („Nigdy więcej”, „Kozie mleko” oraz „Dr Anna Leśna”). Dłużej, bo sześć lat, prowadziła zespół tańeczny Henryka Żabińska (z d. Słowik). Prezentacje tańców śląskich odbywały się przy każdej uroczystości w Kole.

Również sześć lat działało kółko czytelnicze. Kierowała nim Olga Waclawczykowa (z d. Wigłasz),

Panie z Klubu Kobiet w Orłowej-Porębie przyjmują gratulacje od „sąsiadek”

którą wspomagał Józef Fukała, długoletni bibliotekarz Koła (1956-74). Urządzili razem 58 spotkań, na których omówiono 64 książki. Podwaliny pracy z książką w Orłowej-Porębie położył Stanisław Zacharkiewicz, który zaraz po zakończeniu wojny zbierał po domach polskie książki. Kolejnymi bibliotekarzami byli Józef Fukała, Emilia Urbańczykowska, a od 1977 r. do dziś bibliotekę prowadzi Eugeniusz Doffek.

Do ewenementów w działalności PZKO należało niewątpliwie kółko ogrodnicze, trzy lata prowadzone przez Augustyna Janeczkę. Obok prelekcji organizowało także ćwiczenia praktyczne, jak szczepienie, dęcie drzewek oraz wycieczki do sadów i na wystawy kwiatów.

Jedyne kółko, którego działalność trwa nieprzerwanie od 1956 roku, to kółko krajoznawcze. Co roku organizuje wyprawy w kraj bliski i daleki, w tym i do Polski. Jego niestrudzonym propagatorem jest Józef Podeszwa.

Wszystkie imprezy Koła, jak bale (do 1990 r. urządzono ich 41), wystawy robót ręcznych (od 1972 r. do 1996 r. było ich 16) oraz 47 festynów znajdują swoje adnotacje w kronice, prowadzonej od 1947 r. Jej karty zapisywały panie: Wanda Talikowa, Alina Głębikowa, a obecnie Helena Rzymanowa. W 1972 r. rozpoczęto prowadzenie kroniki Klubu Kobiet. Pieczę nad nią sprawuje Wanda Pytlikowa (jej dwie kroniki zostały wybrane na warszawską wystawę „Polacy na Zazłiu” w 1992 r.).

Koło liczy 125 członków.

OSTRAWA

Koło powstało 2 V 1950 r. Pierwszym prezesem wybrano Mieczysława Wilczyńskiego. Od 1952 r. funkcję tę sprawuje Antoni Kamiński. Długie lata pomagała prezesowi w jego pracy żona, Helena Kamińska, niestrudzona kierowniczka świetlicy, opiekunka →SA”J”, gospodyni i sekretarz Koła. Koło ma siedzibę w Domu Polskim w Ostrawie. Koło ostrawskie swoje złote czasy przeżyło w latach 50. i 60. Na początku swojej działalności liczyło 650 członków. Do 1956 r. działał w Kole 60-osobowy chór mieszany, którym dyrygowali: Karol Wigłasz, Jan Folwarczny, Bronisław Kohut, Bogusław Stonawski i Jerzy Błahut.

W latach 50. pracował także zespół teatralny, przedstawiający przeważnie polski repertuar pióra M. Bałuckiego czy L. Kruczkowskiego. Inscenizacje reżyserowali Fran-

ciszka Pietnikowa i Jan Durczak. Koło organizowało wycieczki krajoznawcze po Podbeskidziu i południowej Polsce oraz na Morawy i Słowację.

Popularnością cieszyły się wieczory świetlicowe i wigilijki. Koło miało do dyspozycji cały Dom Polski. W ostatnim balu, 31 I 1981 r., udział wzięło 470 osób. Kronikę, uzupełnioną fotografiami i wycinankami prasowymi, prowadziła Franciszka Kacečkowa, obecnie pisze ją Renata Kavečkowa.

Koło liczy 18 osób.

OSZELDÓWKA

Festyn ludowy urządzany od 1954 r. co roku przez Koło Niebory. Nazwa wywodzi się od nazwiska Pawła Oszeldy (*1823 †1864), rodaka z Nieborów, narodowego działacza w okresie Wiosny Ludów 1948 r. Dnia 30 V 1954 r. w Nie-

Życie polonijne Ostrawy od lat związane jest z Domem Polskim

Fot. MARTYNA RADŁOWSKA - OBRUSNIK

Fot. ARCHIWUM KOLA

„Oszeldówka”

borach została odsłonięta tablica pamiątkowa ku czci Pawła Oszeldy.

OŚRODEK SZKOLENIOWY W KOSZARZYSKACH

Wraz z rozwijającą się działalnością PZKO dotkliwie odczuwano brak ośrodka szkoleniowego, →ZG PZKO zakupił więc parcelę w Koszarzyskach i w 1958 r. przystąpiono do prac wstępnych. Wiele Kół przyszło ZG z pomocą. Pier-

wotnie ośrodek składał się z 4 obiektów - dwóch drewnianych i dwóch murowanych.

W 1961 r. ośrodek udostępniono Kółom, turystom i całej społeczności polskiej (odbywały się w nim np. →FESTYNY GÓRSKIE). Przykładowo w 1984 r. zapewniło to uczestnikom wycieczek z Kół, szkół, przedstawicielom biorącym udział w seminariach ZG PZKO oraz innym organizacjom 2 253 noclegi.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych przystąpiono do unowocześniania i poszerzania bazy ośrodka. Wybudowano nowe

Przy betoniarce panie Milka Goryczkowa i Olżunia Possinger. Przy rozbudowie koszarzyskiego ośrodka w latach 80. pomagali m.in. pracownicy Sekretariatu ZG PZKO

obiekty, zmodernizowano zaplecze socjalno-gospodarcze. (St. Z.)

Fot. ARCHIWUM ZG - H. Cieślak

Fot. ARCHIWUM ZG

P

PASZ Władysław

*1912 †1995

Pedagog, malarz realista, malujący przeważnie pejzaże, najchętniej beskidzkie, jego malarstwo mieści się

w szerokim nurcie sztuki postimpresjonistycznej. Obrazy wystawiał już w okresie przedwojennym, w ramach pierwszej (1937 r.) wystawy Śląskiego Związku Literacko-Artystycznego. W czasie wojny więziony w obozach koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen, jego przeżycia znalazły później odbicie w twórczości o tematyce obozowej. Był jednym z założycieli →SLA, gdzie uczestniczył w pracy pionu malarskiego. Zawodowo związał się z Polskim Gimnazjum w Orłowej, gdzie uczył wychowania plastycznego. Po studiach wyższych w Ołomuńcu, Warszawie i Krakowie otrzymał tytuł doktora nauk humanistycznych, w Pradze nominację kandydata nauk. Do 1971 r. był dyrektorem Szkoły Podstawowej w Lutyni Dolnej, po przeniesieniu do Karwiny doprowadził do powstania Powiatowej Poradni Pedagogiczno - Psychologicznej, którą kierował. Był zaangażowany w działalność PZKO, najpierw w Lutyni D. potem w Karwinie-Fryszacie. Zaprojektował i wykonał wiele dekoracji do przedstawień amatorskich.

PIAST - HOTEL

Pierwotnie hotel „Polonia”. Decyzję o budowie reprezentacyj-

nego Domu Polskiego na lewym brzegu Olzy podjęto w połowie 1930 r. (Niemcy w Czeskim Cieszynie mieli wówczas swą reprezentacyjną siedzibę „Strzelnicę”). Budowę rozpoczęto w kwietniu 1931 r., przy znacznym wsparciu finansowym Krakowskiego Towarzystwa Oszczędności i polskiego społeczeństwa Zaolzia. Uroczyste otwarcie odbyło się we wrześniu 1932 r. W hotelu „Polonia” oprócz restauracji, kawiarni i pokoi gościnnych mieściły się również biura polskich towarzystw. Właścicielem obiektu było Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek w Czeskim Cieszynie, a prowadzenie hotelu powierzono polskiemu hotelierowi Tomankowi, właścicielowi hotelu „Pod Brunatnym Jeleniem” w Cieszynie. W czasie II wojny światowej Niemcy skonfiskowali hotel, zmieniając nazwę na „Germania”. W 1945 r. hotel, jako majątek poniemiecki, przeszedł pod czechosłowacki zarząd państwowy i został przemianowany na hotel „Slavia”. Pod długich staraniach, 1 IV 1948 r., został oddany pod administrację PZKO. Na uroczystości 1 XI 1948 r. hotel przemianowano na „Piaś”. W dniu 24 XII 1949 r. PZKO odkupiło budynek od zarządu narodowego Towarzystwa Oszczędności i Zaliczek, głównie dzięki pomocy finansowej członków PZKO, za sumę 9 milionów koron (7 955 155 koron zapłacono za nieruchomości, 1 044 845 koron za inwentarz).

Pod naciskiem władz państwowych PZKO zmuszone było w 1954 r. przystąpić do przekazania

swej działalności gospodarczej firmom resortowym. Proces ten odbywał się stopniowo i został zakończony 31 XII 1960 r. Na mocy umowy z dnia 25 VIII 1959 r. PZKO musiało hotel „Piast” wynająć przedsiębiorstwu państwowemu „Restaurace a Jidelny” (RaJ). Umowa zawierała „klausulę polityczną”, która zobowiązywała dzierżawcę do zachowania nazwy, dwujęzyczności i, w miarę możliwości, do opanowania przez personel języka polskiego. Kolejne naciski, zwłaszcza władz terenowych, zmusiły PZKO do sprzedaży hotelu. Na podstawie umowy z dnia 11 IX 1964 r. budynek w marcu 1965 r. przeszedł na własność dzierżawcy za sumę 1 138 026 koron, pomimo iż fachowa wycena opiewała na kwotę 4 037 338 koron. Uzyskane w ten sposób pieniądze zostały wykorzystane jako dotacje dla Kół, budujących Domy PZKO. Umowa zawierała dwa ważne punkty: 7) prawo pierwokupu w wypadku zamierzonej sprzedaży i 8) nazwa hotelu „Piast” nie będzie zmieniona bez zgody ZG PZKO.

Na początku 1990 r. Edwin Macura, pełniący obowiązki sekretarza ZG PZKO, wystąpił do władz w Pradze z żądaniem zwrotu majątków polskich, upaństwowionych po II wojnie światowej. Rozmowy były ułatwione faktem, że hotel sprzedany został pod naciskiem (punkt 7. umowy). Przyjęta przez Zgromadzenie Federalne ustawa o rewindykacji nie dotyczyła jednak osób prawnych. Pozostała możliwość odkupienia ma-

Fot. ARCHIWUM OD KP

jątku, i to za minimalną, a raczej symboliczną cenę. Nie sprzyjała temu jednak ustawa prywatyzacyjna. W Pradze rozmowy w sprawie hotelu „Piast” prowadzili z powodzeniem również polscy posłowie, Tadeusz Wantuła, ówczesny przewodniczący Rady Polaków, i Władysław Niedoba, przedstawiciel ruchu politycznego „Wspólnota”. Na mocy uchwały prezydium rządu Republiki Czeskiej nr 427/p z 24 X 1991 r. ZG PZKO, pomimo sprzeciwu władz terenowych, mógł odkupić hotel za sumę 277 tys. USD. Pieniądze na zasadzie uwarunkowanej bezzwrotnej pożyczki uzyskało PZKO dzięki pomocy Marszałka Senatu, prof. Andrzeja Stelmachowskiego, od rządu RP.

Dnia 11 1993 r. przedsiębiorstwa handlowe ZG PZKO („Polonia-Piast” i „Kontraktpol”) zostały przekształcone w spółkę z o. o. „Piast comp”. Na czele spółki stanął Sta-

niśław Waclawik. Po jego rezygnacji 2 X 1993 r. spółkę z długiem półtoramiliona koron przejął E. Macura, który po 8 miesiącach zaczynał odrabiać straty. Kierownictwo ZG PZKO podjęło działania w kierunku przekazania hotelu spółce akcyjnej „Dom Polski”. Z funkcji pełnomocnika E. Macura zrezygnował, a obowiązki dyrektora przejął dyrektor biura ZG PZKO, Bogdan Suchanek. W listopadzie 1995 r. ZG PZKO odjął spółce „Piast comp.” hotel, przekazując go do warunkowej rocznej dzierżawy spółce akcyjnej „Dom Polski”. Na stanowisko dyrektora powołano Marka Sajdoka. Z funkcji dyrektora dywizji został jednak odwołany, a na jego miejsce mianowano Krystynę Mrózek. Po konkursie w 1997 r. kierownictwo objął Zbigniew Żyta (wspólny dyrektor hoteli „Piast” i „Dom Polski”).

PIEGZA Karol

*1899 †1988

Nauczyciel, malarz, prozaik, folklorysta, fotografik i dokumentalista Zaolzia, rodem z Łazów. Ostrogi pracy spo-

łecznej zdobywał w przedwojennych polskich organizacjach. Po założeniu PZKO włączył się do działacza →SLA i →SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ. Po wojnie związany z Jabłonkowem, gdzie był dyrektorem szkoły. Jeden z inicjatorów →GOROLA i →GOROLSKICH ŚWIĄT. Jest autorem książek i broszur („Malarze śląscy”, 1937; „Kozubowa”, 1939; „Ceramika cieszyńska”, 1971; „Komedianci”, 1979; „Cieszyńskie skrzynie malowane”, 1983), zbiorów opowiadań („Sękaci ludzie”, 1963 i 1979; „Opowiadania beskidzkie”, 1971; „Tam pod Kozubową”, 1974), powielonego zbiorku wierszy („Echa spod haldy”, 1975), albumu „Beskidy”. Wraz z →E. FIERLĄ wydał „Pieśni na Dzień Matki” (1935) i „Zbiorek pieśni dożynkowych”. Wraz z Bogumiłem Gojem i Marią Węglarzą „Opowiadania i wspomnienia”, 1958. W archiwum →REDAKCJI ALUDYCJI POLSKICH CzRO znajduje się siedem jego słuchowisk radiowych. K. Piegza zgromadził cenny zbiór eksponatów kultury materialnej Śląska Cieszyńskiego. Najchętniej utrzymywał krajobrazy beskidzkie i postacie górali. Jest autorem licznych artykułów z zakresu folklorystyki, historii szkolnictwa, a także widowisk ludowych („Gorolsko pobaba”, 1979; „Gorol-

ski śmiegust”). Dzięki staraniom dyrektorki polskiej szkoły w Bukowcu, Wandy Walkowej, otwarto w budynku szkoły w Bukowcu Małym Muzeum Regionalne im. Karola Piegzy.

PIETWAŁD

Koło zostało założone 23 XI 1947 r. Jego pierwszym prezesem został wybrany Franciszek Pawlica. Po 15 lat funkcję prezesa piastowali - Franciszek Barwiołek (*1910 †1973) oraz Bogdan Balon, obecnie kierujący jego pracą.

Koło nie posiada własnego lokalu, zebrania odbywają się w domu prywatnym. Lata 50. i 60., gdy w Kole było blisko 200 członków, należały do najowocniejszych czasów pracy pezetkaowskiej w Pietwałdzie. Wspólnie z młodzieżą porębską utworzono wtedy zespół taneczny pod kierownictwem →EUGENIUSZA SUCHANKA. Zespół występował na imprezach Koła w latach 1948-58 roku. Ostatnie trzy lata prowadził go Józef Wilczek. W repertuarze miał tańce cieszyńskie (w tym góralskie) i polskie.

Gustaw Łabudek kierował zespołem śpiewaczym (1948-57), liczącym początkowo 20, później 42 chórzystów. W repertuarze były pieśni Śląska Cieszyńskiego. Osobą niezmiernie zasłużoną w działalności pezetkaowskiej w Pietwałdzie była Waleria Sławińska (*1913 †1985) wieloletnia sekretarz i kierowniczka świetlicy, jak mówią pezetkaowcy - „alfa i omega Koła”, organizująca niezliczoną ilość prelekcji i odczytów.

Dzięki staraniom członków Koła wzniesiono pomnik, upamiętniający męczeńską śmierć 5 Polaków, powieszonych w publicznej egzekucji w czasie II wojny światowej. Pomnik ten odsłonięto 1 V 1965 r. Członkowie Koła założyli własną bibliotekę. W 1980 r., kiedy zmuszone brakiem lokalu Koło przekazywało księgozbiór do Biblioteki Miejskiej, liczył 1000 woluminów.

W Kole działał Klub Kobiet - na początku prowadziła go Elżbieta Cieniała - ona też była inicjatorką wielu kursów gotowania i szycia. Panie pomagały w organizowaniu bufetów i poczęstunków przy okazji imprez Koła.

Losy społeczności pezetkaowskiej Pietwałdu, cotygodniowe świetlice, bale i śmigusówki spisywał w kronice od powstania Koła do 1984 r. Eugeniusz Żyła. Notatki z imprez wzbogacał wycinkami prasowymi, a oprócz tego założył osobny album fotografii z życia Koła. Obecnie nikt nie prowadzi kroniki.

Koło liczy 19 osób.

PIOSECZNA

Koło założone zostało 7 II 1960 r. przez dyrektora szkoły na Piosecznej, Franciszka Suchego. Pierwszym prezesem stał się Alojzy Byrtus, po nim funkcję przejmowali Józef Byrtus, Franciszek Bocek, Jan Jachnicki, Józef Kubik, Józef Łysek oraz Józef Filippek, który na stanowisku prezesa pracował najdłużej. Po nim kierował działalnością Koła Jan Skupień. W 1992 r. zmieniono zasady funkcjonowa-

Henryk Jasieczek wśród pezetkaowców z Piosiecznej

nia zarządu. Kadencja każdego kolejnego prezesa trwa jeden rok, potem dochodzi do zmiany. Dotychczas na czele zarządu stawiali prezesowie: Alicja Jachnicka, Edward Cienciąła, Stanisław Byrtus, Witold Hławiczka, Ewa Ligocka, w 1997 r. Jan Borkovč.

W latach 1960-73 w Kole pracował chór mieszany oraz trio żeńskie. Dobre wyniki miał szczególnie zespół teatralny z reżyserem Franciszkiem Suchym. Spotykali się członkowie Klubu Młodych, którzy też próbowali swoich zdolności w nieprofesjonalnych występach na scenie. Według potrzeb, szczególnie w sezonie balowym, przygotowywali programy taneczne. Działalność ich przypadała na dwa okresy, lata 1970-75 i 1983-85. Koło urządziło w tym czasie kurs tańca towarzyskiego, zorganizowało wystawę fotografii, rozwi-

nęła się działalność kółka sportowego.

Klub Kobiet pod kierownictwem Aurelii Berbałk przygotował dwie wystawy robótek ręcznych, spotykał się również na prelekcjach.

Tradycyjne imprezy, takie jak wigilijki, bale, jajecznice, festyny, wycieczki oraz wyjazdy na →GOROLSKI ŚWIĘTO, Koło organizuje wspólnie z Macierzą Szkolną przy miejscowym przedszkolu.

Koło nie ma własnego lokalu. Początkowo członkowie spotykali się w →CZYTELNI W JABŁONKOWIE, później w szkole, a po jej zamknięciu w 1976 r. w przedszkolu. W wiosce jest do dyspozycji wszystkich organizacji Dom Kultury, wybudowany w czynie społecznym, w większości przez członków Koła. Kronika nie jest prowadzona.

Koło liczy 109 osób.

Piosiecznianie „na ludowo”

PIOSEK

Koło zostało założone w 1947 r. Pierwsze zebrania i próby zespołów odbywały się w budynku polskiej szkoły. Do długoletnich działaczy Koła należeli Paweł Suszka, Józef Ćmiel, Paweł Kantor, Jan Suszka, Władysław Sikora, od początku w pracach zarządu uczestniczyli również Jan i Paweł Kluzowie, Jan Chraścina, Jan Rożenek, Jan Bocek, w późniejszym okresie byli to Karol Skupień, Stanisław Kobielski oraz obecny prezes, Józef Byrtus. W organizowaniu życia społecznego w Kole pomagały im Ewa Szebestowa, Zuzanna Lorencykowska, Zuzanna Łyskowska.

Zespół teatralny był jednym z pierwszych, które rozpoczęły pracę w Kole, przedstawienia reżyserowała Janina Lipowska, która sięgała zwłaszcza do sztuk gwarowych. W Kole działał również chór mieszany.

Kółko teatralne z Piosku wystawiło „Światło na gróniach” w 1957 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Dobrze pracuje Klub Kobiet, prowadzony obecnie przez Emilię Suszkową, we wcześniejszym okresie pracę pań w Klubie organizowały również Zuzanna Kluzowa oraz Maria Bockowa (Marta). Dotychczas ostatnia wystawa miała

miejsce w 1995 r., eksponaty wystawiane były pod hasłem „Czym chata bogata tym rada”.

Tradycje ma również Klub Młodych, którego członkowie utworzyli grupę teatralną, w głównych rolach najczęściej oglądano Stanisława Ćmiela, Jolantę Kurzys, Bronisława i Karola Skupieńców, Iwonę Sikora (Possinger). Klub przygotowywał również programy balowe, z tej grupy wywodzi się także obecny wodzirej pezetkaowskich bali, które cieszą się wielką popularnością, Karol Skupień, choreograf i kierownik grupy młodzieży. Obecnie jego rolę w Klubie Młodych przejęła Irena Suszka.

Rozgłos w terenie zdobyli sportowcy z Piosku. Piosek ma chlubne tradycje narciarskie, przed wojną została wybudowana tu skocznia, w czym uczestniczyli wówczas wszyscy zainteresowani tym spor-

Piosek ma chlubne tradycje narciarskie

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Piosecka wystawa haftu

tem w gminie, po wojnie przejęła skoczną organizacja Sokół, później po 3 - 4 zimach bez śniegu, gospodarująca już na tych terenach Jednolita Spółdzielnia Rolnicza rozebrała konstrukcję. Z dyscyplin klasycznych pozostały więc dzisiejszym narciarzom biegi, w których osiągnęli dobre wyniki. Dla skupionych w Klubie Sportowym Sokół narciarzy (byli to w większości Polacy) Koło fundowało puchary, nagrody, często sprzęt. Z Piosku wywodzi się znany w terenie sędzia klasy międzynarodowej, główny sędzia → Zjazdów Gwiazdzystych, Karol Klus. Chlubą sportową Piosku byli również biegacze, a to Karol Suszka, Jan Rożenek, Józef Bojko, Alojzy Kluz czy pojawiający się na starcie wspólnie z synami, Adam Krzyżanek. Z narciarstwem związana jest rów-

nież jedna z najciekawszych imprez Koła. Są to zawody weteranów, w których uczestniczą narciarze według kategorii wiekowych. Najstarsi weterani nieraz stawali na starcie z historycznym sprzętem, Józef Byrtus np. narty przymocowywał jeszcze rzemieniami na góralskie kierpce, a do odpychania służyła mu zamiast kijków żarnówka. W nowych realiach i na nowoczesnym sprzęcie trenuje obecnie młodych zawodników Jan Matusznyi, wyniki jego pracy są widoczne zwłaszcza w punktacjach biegów na Zjazdach Gwiazdzystych. Wychowankowie J. Matusznego najczęściej stają na najwyższych stopniach podium dla zwycięzców.

Również piłkarze odnosili sukcesy, nawiązując do przedwojennych tradycji, kiedy wielu póź-

niejszych działaczy PZKO (np. Paweł Suszka, Adam Rożenek) startowało jeszcze w barwach „Beskidu Śląskiego”. W nowych, powojennych układach społeczno-politycznych drużyna z Piosku zdobyła trzykrotnie tytuł mistrza PZKO. Trzon drużyny tworzyli Stanisław Kluz, Alojzy Waszut, Władysław Sikorowie (senior i junior), Paweł Ćmiel, Władysław Ligocki, bracia Krzyżankowie - Jan, Władysław i Paweł, Jan Sadowy czy Jan Sikora zwany Chałupinek.

Koło posiada świetlicę, zbudowaną na parceli przedwojennej Macierzy Szkolnej. Przy świetlicy odbywają się festyny, organizowane wspólnie z Macierzą Szkolną (w Piosku jest polskie przedszkole oraz elokowana klasa szkoły polskiej z siedzibą w Bukowcu), bale organizuje Koło samodzielnie, w gospodzie „U Łabaja”.

Kronika Koła razem z albumem zdjęć zaginęła. Prowadził ją Jan Klus.

Koło liczy 213 osób.

PIOTROWICE

Koło zostało założone 23 XI 1947 roku. Pierwszym prezesem został wybrany Erwin Hołek (*1911 †1978). Najdłużej, bo 16 lat, prezesem Koła był Oskar Mikula (*1928 †1994).

Dom PZKO leżący w centrum gminy jest własnością Urzędu Gminnego. Okres świetności Koła przypada na lata 50. i 60. Do tych, którzy najbardziej przysłużyli się rozwojowi polskości w Piotrowicach, należą Erwin Hołek kierownik zespołu → Łaziki, Leon Janiurek

dyrygent chóru męskiego, małżeństwo Elżbieta i Rudolf Wójcikowie - on inicjator powstania chóru PZKO „Piotrowice-Markłowie”, ona - dyrygentka chóru żeńskiego; Józef Błatoń (długoletni gospodarz siedziby Koła), Anna Januszowa, która zawsze krzątała się w pezetkaowskiej kuchni i Oskar Mikula, długoletni prezes Koła. Działały w Kole także zespoły, jak chór mieszany „Hejnał” (1947-51) dyrygowany przez Rudolfa Wójcika, Leona Janiurka, Erwina Masłowskiego i Józefa Krótkiego. W rok po jego zniknięciu powstał chór męski „Zgoda” (1952-58). W 1958 r. Erwin Hołek utworzył zespół „Łaziaki”, który działał do 1968 r.

W 1970 r. rozpoczął swoje artystyczne życie chór mieszany „Piotrowice-Markłowie”, początkowo pod batutą Rudolfa Wójcika (*1913 †1994), potem Erwina Masłowskiego, Tadeusza Błanika i Jadwigi Karolczyk.

Krócej, bo od 1973 r. do 1975 r. działał chór żeński „Piotrowice-Markłowie” pod batutą Elżbiety Wójcik (członkini PZKO w Skrzeczoniu).

Druga połowa lat 80. przebiegała pod znakiem działalności 3-osobowej „Kapeli Podwórkowej” - tj. Erwinów, Masłowskiego i Michałskiego oraz Tadeusza Błanika.

W latach 1976-85 działał przy Kole Klub Młodych. Urządzał własne imprezy, jak disco-bale, dyskoteki, śmigusówki i spotkania młodzieżowe. Podczas tradycyjnych imprez Koła nie brakło nigdy sma-

cznych bufetów przyrządzanych przez członkinie Klubu Kobiet.

Od początku istnienia Koła prowadzona jest kronika (brak jest zapisów z lat 1980-84). Kolejnymi kronikarzami byli Jan Wachtarczyk, Sylwester Mencner, Danuta Toman (*1926 †1985) oraz obecnie Tadeusz Toman.

Koło liczy 166 członków.

PODLOTKI

→JASZENIE

POLAK Karol

Nauczyciel, ur. w 1902 r. w Suchej Średniej, działacz społeczny, związany w okresie międzywojennym ze szkolnictwem w Karwinie-Szóstym i Porębie. W czasie II wojny światowej został aresztowany i osadzony na ponad dwa lata w obozie koncentracyjnym w Dachau i Mauthausen-Gusen. Po wojnie razem z →PAWŁEM CIEŚLAREM, →ADOLFEM KUBECZKA, →HENRYKIEM JASICZKIEM należał do najaktywniejszych działaczy zaolziańskich, zabiegających o reaktywowanie polskiego szkolnictwa, interweniował we władzach centralnych. Będąc członkiem przedwojennego Towarzystwa Nauczycieli Polskich, wznowił po wyzwoleniu jego działalność (TNP pracowało półlegalnie). Z PZKO związał się z chwilą jego powstania, w latach 1947-48 był kierownikiem biura →ZP PZKO w Cz. Cieszynie. W 1954 r. został szefem polskiego oddziału w Okręgowym Ośrodku Kształce-

nia Nauczycieli w Ostrawie (przeznaczonym potem na Okręgowy Instytut Pedagogiczny - KPŮ). Na emeryturze zaangażował się w Kole Cz. Cieszyn, jako prezes doprowadził do jego rozkwitu. Jego nazwisko kojarzy się z Klubem Propozycji, jednym z najciekawszych i najżywotniejszych w PZKO. Zaprowadził kartotekę zaolziańskich więźniów wszystkich obozów i więzień hitlerowskich, przyczynił się do umieszczenia tablicy w Cz. Cieszynie - na byłej fabryce Kohna (gdzie w 1940 r. gromadzono Polaków przed pierwszym transportem do obozów), na budynku w Alejach (gdzie mieściła się siedziba gestapo), doprowadził do wybudowania pomnika jeńców Stalagu na Konteszyńcu w Cz. Cieszynie. Posiada wiele czeskich i polskich odznaczeń, m.in. Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złoty Medal Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej, Krzyż Oświęcimski i in.

POLONIJNE IGRZYSKA SPORTOWE (PIS)

Zawody sportowców - amatorów z całego świata, zorganizowane po raz pierwszy w 1934 r. jako Igrzyska Polaków z Zagranicy. Powojenne igrzyska odbywały się w Krakowie (pierwsze w 1974 r.), tylko w 1984 r. odbyły się w Warszawie. Zimowa edycja igrzysk odbywa się w Zakopanem. W PIS uczestniczyły reprezentacje PZKO. W 1981 r. wyjazd ekipy nie uzyskał zgody władz partyjnych z powodu sytuacji politycznej w Polsce.

Pomimo tego zakazu wielu sportowców z Zaolzia wyjechało do Polski prywatnie i w ten sposób „nielegalna” reprezentacja przywiozła „nielegalne” medale. (A.F.)

PIS - MEDALE EKIP PZKO

Rok	Złoto	Srebro	Brąz
LETNIE IGRZYSKA SPORTOWE			
1974	15	12	10
1977	16	10	10
1981	brak danych		
1984	35	32	24
1987	46	37	29
1991	26	19	15
ZIMOWE IGRZYSKA SPORTOWE			
1986	11	7	8
1989	16	15	10
1992	7	7	7

Prawdziwą atrakcją dla pezetkaowców z Pragi są wycieczki na Zaolzie. Na zdjęciu z 9.9.1989 r. witają ranek w pobliżu koszarzyskiego Ośrodka PZKO

Ekipa PZKO na Zimowych Polonijnych Igrzyskach Polonijnych w Zakopanem

PRAGA

Koło w Pradze, 95. w kolejności, zawiązano 3 V 1989 r. w Ośrodku Informacji i Kultury Pol-

skiej w Pradze przy placu Wacława nr 19. Po długich negocjacjach uzyskano zgodę Komitetu Centralnego Frontu Narodowego na wyjątek w statucie PZKO, według którego PZKO mogło działać tylko na terenie okręgu północnomorawskiego.

Do uzyskania zgody przyczynili się Władysław Orszulik i Roman Suchanek.

Pierwszym prezesem został wybrany Jerzy Gajdzica (*1905-†1994), rodem z Nydku (od 1930 r. mieszkaniec Pragi), ostatni prezes przedwojennego Stowarzyszenia „Klub Polski”. Po nim funkcję tę objął Bronisław Walicki, sprawując ją 3 lata, tj. do zaniku Koła lub ściślej przekształcenia go w „Klub Polski w Pradze” (26 VIII 1992 r.). Za zgodą dyrekcji OIKP, przyjęło się podawać to miejsce jako siedzibę Koła.

W 1992 r. Koło zrzeszało 91 osób. Powstanie Koła było zasługą trójki ludzi - obydwu wspomnianych prezesów oraz Edwarda Jeżowicza (rodem z Wędryni). Następnie dołączyły panie: Maria Kapias (rodem z Cz. Cieszyzna) i Alicja Skalska (urodzona na Ukrainie, wychowana w Katowicach). Osoby te stworzyły pierwszy zarząd. Oprócz cotygodniowych czwartkowych spotkań urządzano opłatek (tj. wigilijkę) oraz ogniska na św. Jana i w ostatnią sobotę sierpnia.

Od początku istnienia Koła kronikę prowadził Jerzy Gajdzica, po jego odejściu Włodzimierz Krajewski, później Krystyna Ołaszek-Kotynek.

PRELUDIUM

Chór mieszany „Preludium” działał przy Kole w Nowym Boguminie od 8 IV 1974 r. (pierwsza

próba) do końca 1994 r. Na początku skupiał 54 chórzystów, potem ich liczba wynosiła średnio 30 osób.

Dyrygent, Tadeusz Kołatek, podjął się tej funkcji w wieku 28 lat. Zastępcą dyrygenta była Władysława Durczokowa, z ramienia ZG PZKO chórowi pomagali Józef Firla i →KAROL GAŚSIOR.

Kierownikami organizacyjnymi byli: Anna Muszańska, Henryka Bittmar, Gerhard Brzeźniak. Zespół występował w Kuźni Raciborskiej, Filharmonii Częstochowskiej, Lublińcu i na Westerplatte. Poza występami na imprezach w Kołach oraz przeglądach PZKO „Preludium” prezentowało kulturę ojczystą w ramach „Tygodnia Kultury Polskiej” w Luhačovicach w 1978 r. i 1984 r.

„Preludium” współpracowało z Częstochowskim Towarzystwem Muzycznym i chórem mieszanym Leoša Janáčka w Luhačovicach.

„Preludium”

Fot. ARCHIWUM KOLA

Chór zapisał na swoim koncie 104 występy. W 1977 r. przyznano mu Odznakę Honorową st. III Polskiego Związku Chórów i Orkiestr, w 1984 r. - Złotą Odznakę ZG PZKO „Za Zasługi”. (H. B.)

PREZESI I SEKRETARZE ZG PZKO 1950-1996

(tabela na następnej stronie)

PRZECZEK Gustaw

*1913 †1974

Prozaik, poeta, redaktor rodem z Łazów, gdzie działał w międzywojennych organizacjach polskich, współpracował z „Naszym Pisemkiem”. Dla młodzieży napisał powieść „Bohaterski chłopiec” i „Białe róże”. Po powrocie z obozu koncentracyjnego w Gusen nawiązał do swoich przedwojennych redaktorskich zajęć w „Pracy Szkolnej” (dziś „Ogniwo”). Ogłosił drukiem tomiki wierszy „Pamiętajcie”, „Serce na kolczastych drutach”, „Drogi i ścieżki” oraz powieści „Tędy szła śmierć”, „Tajemnicza pieczara” i „Tarapaty młodych archeologów”. Pisał sztuki dla teatrów nieprofesjonalnych, często grywane przez zespoły PZKO („Powiew wolności”, „Marsz młodości”, „Ondraszek”). Był posłem do Zgromadzenia Narodowego w Pradze. Należał do czołowych działaczy PZKO i →SLA - PIONU LITERACKIEGO. Kierował polską szkołą w Trzyńcu.

PREZESI I SEKRENDARZE ZARZĄDU GŁÓWNEGO PZKO

Zjazd PZKO	Prezes ZG	Sekretarz ZG
I 1950	Jan Pribula	Karol Rzyman
II 1951	Józef Kula	Karol Rzyman
III 1953	Karol Mrózek	Bogumił Goj
IV 1955	Józef Mrózek	Bogumił Goj
V 1957	Adolf Kubeczka	Bogumił Goj
VI 1959	Bogumił Goj	Eugeniusz Suchanek
VII 1960	Bogumił Goj	Eugeniusz Suchanek
VIII 1962	Eugeniusz Suchanek	Konstanty Krzystek
IX 1965	Eugeniusz Suchanek	Konstanty Krzystek
X 1968	Ernest Sembol	Tadeusz Chrzęszcz
1970	Jan Pribula	Henryk Szmeja
XI 1971	Eugeniusz Suchanek	Henryk Szmeja
XII 1975	Stanisław Kondziołka	Henryk Szmeja
XIII 1979	Stanisław Kondziołka	Henryk Szmeja
XIV 1983	Stanisław Kondziołka	Władysław Orszulik
XV 1987	Roman Suchanek	Władysław Orszulik
XVI 1990	Władysław Młynek	Edwin Macura
XVII 1993	Jerzy Czap	Bogdan Suchanek

tercet żeński, oktet męski, tercet szkolny oraz grupa taneczna. W 1960 r. w kategorii chórów „Przełęcz” zajęła 1. miejsce w powiecie i weszła do eliminacji okręgowych w Ostrawie.

Po odejściu K. Wronki (przełom lat 1961/62) z braku następcy działalność zespołu ustała. Dopiero w 1974 r. dzięki Halinie Niedoba, która przejęła pałeczkę dyrygentką, doszło do ożywienia śpiewactwa w Mostach. W tym samym roku chór wziął udział w →FESTIWALU PZKO, występuje w programie →GOROLSKIGO ŚWIĘTA, w 1979 r. zorganizował koncert jubileuszowy z okazji 50-lecia śpiewactwa w Mostach p. J. Przyjmuje zaproszenia innych zespołów z okazji ich jubileuszy (1985 r. np. koncert wspólnie z chórem →GODULAN, udział w konkursie „Pisnė

PRZEŁĘCZ

Chór mieszany z Mostów p. J., powstał w 1954 r. jako zespół śpiewaczo-taneczny. Zorganizował go i stanął na jego czele nauczyciel miejscowej szkoły, Józef Mazur. Pierwszy koncert odbył się w Mostach w kwietniu 1955 r. W czerwcu zespół uczestniczył w Festiwalu Twórczości Ludowej w Pradze w ramach I Spartakiady i zdobył wyróżnienie. Od 1956 r. „Przełęcz” prowadził Józef Firla ze Stonawy. Po jego odejściu nastąpiła stagnacja, do czasu kiedy dyrygentem „Przełęczy” został →KAROL WRONKA (1959). W tym czasie w ramach zespołu pracował chór mieszany, żeński, męski,

„Przełęcz” z Mostów pod Jabłonkowem

W czerwcu 1993 r. „Przyjaźń” wystąpiła w ramach obchodów 725-lecia miasta Karwiny

prátelství” w Trzyciezu 1982 r. i 1984 r.). Z koncertami wyjeżdżał do Polski, uczestniczył np. w „Dniach Śląskich” w Katowicach, śpiewał w Orzeszu, Woszczycach, Mikołowie.

W 1990 r. pozostał już tylko chór mieszany, który w kategorii II zdobywa I. miejsce w konkursie zaolziańskich chórów. Wzbogacał swój repertuar o kolędy i pieśni religijne, brał udział w nabożeństwach w kościołach w Mostach, Trzyciezu, Koniakowie, uczestniczył w „Trojoku Śląskim”, koncertował w Toruniu i okolicy, wyjeżdżał na

warsztaty śpiewacze do Koszalina (1993). Brał udział w „Festiwalu Pieśni Sakralnej” w Jastrzębiu.

Na koncercie jubileuszowym z okazji 40-lecia „Przełęcz” wystąpił z chórem utalentowany tenor, Władysław Czepiec z Mostów p. J. oraz solistka opery w Ostrawie, Alina Farna - Podskalská, a koncert nagrany był przez Czeskie Radio w Ostrawie. Włączył do swego repertuaru „Mszę Wielkanocną” Stanisława Boguni, wykonał ją m.in. podczas Świąt Wielkanocnych w 1997 r. w kościele św. Krzyża w Warszawie.

PRZYJAŹŃ

Zespół śpiewaczo - muzyczny (60-osobowy chór mieszany, 20-osobowa orkiestra, soliści) powstał w 1958 r. przez połączenie chóru mieszanego „Olza” Koła w Karwinie-Frysztacie oraz chóru mieszanego przy Kole w Karwinie Nowym Mieście. W latach 1966-93 działał zespół przy Domu Kultury Kopalni „Armia Czechosłowacka” w Karwinie. Obecnie zaś jest samodzielnym zespołem. Założycielem, kierownikiem artystycznym i dyrygentem „Przyjaźni” jest Józef Wierzoń.

Repertuar „Przyjaźni” jest różnorodny: tworzy go muzyka operowa, sakralna, popularna, operetkowa i musicalowa, są też pieśni okolicznościowe i ludowe.

Zespół znany i ceniony uświetnił wiele imprez, m.in. Nadzwyczajny Zjazd PZKO, Kongres Polaków w RC, śpiewał w wielu miastach Republiki Czeskiej i Rzeczypospolitej Polskiej. Brał udział w okręgowych i centralnych eliminacjach śpiewaczych w Ostrawie, Ołomuńcu i Pradze - 1961 r. 1966 r., w VII Światowym Festiwalu Chórów Polonijnych w Koszalinie - 1988 r., Zjeździe Polonii i Polaków za Granicą w Krakowie - 1992 r., inaugurował „Trojaka Śląskiego” w Katowicach w 1996 r.

Zespół otrzymał wysokie odznaczenia: „Zasłużony dla Kultury Polskiej”, Złotą Odznakę Honorową - Polskiego Związku Chórów i Orkiestr w Warszawie, Złotą Odznakę ZG PZKO „Zasłużony dla Związku”.

(J. W.)

PUCHAR LATA

Mistrzostwa w mini piłce nożnej (drużyn 7-osobowych) zainicjowane w 1976 r. przez lesznieński Klub Młodych „Brać” (Tadeusz i Eugeniusz Szkucikowie), od 1981 r. włączone do ogólnych mistrzostw PZKO (w tym roku uczestniczyła w turnieju rekordowa dotąd liczba drużyn - 16). W jubileuszowym, XX Pucharze Lata, wystąpiła po raz pierwszy drużyna zagraniczna - KS Huta Gliwice. Pierwszym zdobywcą pucharu przechodniego (za pięciokrotne zwycięstwo) została drużyna MK PZKO z Gródka (1994).

PUDŁÓW

Koło założono w 1947 r. Pierwszym prezesem został wybrany Franciszek Podeszfa. Najdłużej tę funkcję piastował Eryk Kubeczka - senior. Poza nim sprawowali ją również Jan Machnik, Emil Nawrot, Józef Ondrzejek. Od 1988 r. funkcję tę piastuje Alojzy Krzystek.

TRIUMFATORZY PUCHARU LATA

1976	Mosty przy Cieszynie
1977	Piosek
1978	Piosek
1979	Trzanowice
1980	Trzyniec - Taras
1981	Piosek
1982	Karwina - Raj
1983	Olbrachcice
1984	SAJ Brno
1985	GKS Bystrzyca
1986	Gródek
1987	Gródek
1988	GKS Bystrzyca
1989	Gródek
1990	GKS Trzyniec
1991	Gródek
1992	Leszna Dolna
1993	Trzyniec - Taras
1994	Gródek
1995	Gródek

Od 1995 r. Koło nie prowadzi działalności, Dom PZKO wynajęto Domowi Polskiemu w Ostrawie.

W 1955 r. - ZG PZKO udało się zakupić przeznaczony do remontu budynek, w którym w dwa lata później otwarto Dom PZKO. Wtedy to Koło przeżywało rozkwit swej działalności - pracował chór mieszany pod batutą Rudolfa Adamusa i Leona Bieleckiego wykonujący repertuar pieśni polskich i zaolziańskich oraz kółko teatralne, którego inscenizacje („Nawrócony”, „Kłopoty sportowca” czy „Nowi ludzie”) reżyserował Józef Lorenc.

Systematycznie urządzano bale, festyny ogrodowe i wycieczki kra-

„Puchar Lata” najczęściej rozgrywany był w Trzyńcu „Na Borku”

Fot. ARCHIWUM ZG

Fot. ARCHIWUM ZG - B. Bielecki

joznowcze, które do kroniki zapisywał Franciszek Gałgonek.

Koło liczy 25 członków.

PZKO

Po II wojnie światowej okres niewyjaśnionych stosunków bytu narodowego Polaków na Zaolziu zakończył się wraz z zawarciem „Umowy o Przyjaźni i Wzajemnej Pomocy między Polską i Czechosłowacją” z 10 III 1947 r. Na podstawie protokołu dodatkowego do tej umowy, władze czechosłowackie zezwoliły na utworzenie PZKO i SMP, w ten sposób ostatecznie likwidując całe przedwojenne polskie życie organizacyjne.

Oficjalny znak PZKO z atrybutami: czerwoną flagą, książką, kołem zębatym i kłosem

27 VI 1947 r. ostrawska ekspozytura Krajowej Rady Narodowej w Brnie zatwierdziła statuty czterech nowych polskich organizacji (oddzielnie dla powiatu czeskocieszyńskiego i fryszackiego).

Działalność PZKO opierała się o statuty, które kilkakrotnie z powodów politycznych musiały być nowelizowane. Związek pierwotnie rozwijał działalność w byłych powiatach Czeski Cieszyn i Frysztat. Od 1950 r. pracował w okręgu północnomorawskim, a od 1990 r. w całej RC. Do 1948 r. był organizacją apolityczną, do 1990 r. - organizacją Frontu Narodowego,

następnie samodzielną organizacją społeczno-kulturalną. W pierwszych statutach jednym z zadań PZKO była troska o byt narodowy Polaków w Czechosłowacji. W kolejnych cele Związku zawężono do działalności kulturalno-oświatowej. Po krachu komunizmu nie było już społecznego zapotrzebowania na poszerzanie zakresu działania PZKO.

Związek wytworzył sieć Miejscowych Kół, pokrywającą cały obszar Zaolzia (w 1990 r. było ich 95). W 1950 r. doszło do wytworzenia jednolitego PZKO na czele z Zarządem Głównym. Najważniejszym organem Związku był Zjazd Delegatów MK PZKO, początkowo odbywający się corocznie, później co 2-4 lata. Między Zjazdami kierował Związkiem Zarząd Główny. Jego organem wykonawczym był Sekretariat - od 1990 r. Biuro ZG PZKO. Liczba członków Związku nieustannie wzrastała, osiągając w 1990 r. przeszło 24 tysiące. Od 1953 r. działalność Związku w znacznym stopniu dotuje państwo, co ułatwia

funkcjonowanie, ale i uzależnia. Po upadku komunizmu dochodzi do radykalnych cięć w dotacjach państwowych, co negatywnie odbija się w działalności PZKO.

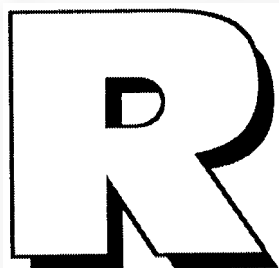
Obowiązujący od 1993 r. statut tak definiuje PZKO: „Nazwa organizacji brzmi: Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Republice Czeskiej; Polský kulturně osvětový svaz v České republice (...). PZKO działa na terenie całej Republiki Czeskiej. Siedzibą władz naczelnych jest Czeski Cieszyn (...) PZKO w RC dba o wszechstronny rozwój polskiej grupy narodowej. Działalność Związku nawiązuje do tradycji i współczesnych wartości kultury polskiej, opiera się o Konstytucję RC oraz o normy międzynarodowe, określające prawa człowieka, szczególnie w zakresie praw mniejszości narodowych. Związek rozwija działalność społeczną w dziedzinie kultury, oświaty i nauki oraz prowadzi niezbędną działalność gospodarczą, zwłaszcza w sferze wydawniczej, oraz wytwarzania zaplecza materialnego i fachowego dla swojej pracy”.

Bezsporne są osiągnięcia PZKO. Dzięki zaangażowaniu większości społeczeństwa polskiego był główną ostopią i krzewicielem polskości, podtrzymywał tradycje, utrzymywał osiągnięcia poprzednich generacji, przez kulturę i oświatę umacniał pozytywne tendencje współżycia z innymi narodami, osiągnął pokaźny dorobek moralny i materialny.

W roku 1997, roku 50-lecia PZKO, związek zrzesza 19 573 członków w 91 Kołach. (St. Z.)

„Fasalówka” sąsiaduje bezpośrednio z hotelem „Piast”, połączona była z nim przejściem. Od dziesięcioleci jest siedzibą Zarządu Głównego PZKO

RAJD KAMIENITE

Centralna impreza przygotowywana przez →ROKM w Jabłonkowie, organizowana przez Kluby Młodych z obydwu łomnych. Uczestnicy Rajdu brali udział w zawodach narciarskich - w slalomie i biegu, w kategorii młodzieży i weteranów, do punktacji drużynowej

doliczano też wyniki wyścigów na workach plastikowych, zjazd na sankach parami, tradycyjną konkurencją była rzeźba w śniegu. Zawody były traktowane jako mistrzostwa PZKO w sportach zimowych. Rajdowicze wychodzili na

Kamienite zazwyczaj z Łomnej lub z Koszarzysk, zbierało ich się tu około setki. Bazą był budynek byłej polskiej szkoły na Kamienitem, poczęstunek podawano także z byłego domu Sikory.

RAJD KOZUBOWA

Letni Rajd Turystyczny „Kozubowa” organizowany od 1976 r. przez Sekcję Turystyczną przy ZG PZKO z metą - schronisko na Kozubowej (uroczyste poświęcenie tego schroniska odbyło się w 1929 r.). Było ono dawniej wraz ze studnią, budynkami gospodarczymi oraz gruntami zakupionymi z myślą o urządzeniu tras narciarskich i skoczni, a także kaplicą pw. św. Anny własnością pierwszej na Zaozlu polskiej organizacji turystycznej, Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Sportowego „Beskid Śląski”.

**Uczestnicy „Rajdu Kamienite”
w 1982 r. (powyżej)
Gratulacje zwycięskom składu Bro-
nislawa Procnier (1984, poniżej)**

Po II wojnie światowej schronisko przeszło pod zarząd →ZG PZKO, pod koniec lat 50. w ramach delimitacji przedsiębiorstw resortowych przekazano je przedsiębiorstwu państwowemu „Restauracje a Jidelny”. Z inicjatywy ZG PZKO została tu w 1967 r. wmurowana tablica pamiątkowa ku czci Władysława Wójcika, inicjatora budowy schroniska, zamęczonego w 1940 r. w obozie koncentracyjnym Mauthausen-Gusen. Podczas uroczystości odsłonięcia zrodziła się myśl wskrzeszenia tradycji - ▶ZIAZDÓW GWIAZDZISTYCH. Kozubowa była traktowana jako góra polska, dlatego wybrano ją później również na miejsce Rajdów, w których co roku brało udział około setki turystów, przeważnie członków Klubów Młodych. W 1974 r. schronisko na

Fot. ARCHIWUM ZG

Wśród licznych atrakcji turystycznego „Rajdu Kozubowa” nie brakowało współzawodnictwa w biegu na szczudłach pod górkę (1985)

Kozubowej spłonęło, ruiny i parcelę odkupiło od państwa przedsiębiorstwo „Kovona” i wybudowało hotel górski, który swą sylwetką nie przypomina już swego polskiego poprzednika.

RAJD SZLAKIEM OFIAR FASZYZMU

Straty, jakie poniosło w czasie II wojny światowej społeczeństwo zaolziańskie, w stosunku do jego liczebności są niewiarygodnie wysokie. W więzieniach, obozach koncentracyjnych ginęli wybitni polscy działacze. Za działalność w ruchu oporu i partyzantce groziła śmierć. Ślady tamtych wydarzeń przypominają pomniki i tablice pamiątkowe w wielu miejscowościach od Bogumina po Jabłonków.

Tradycyjnie „Rajd Szlakiem Ofiar Faszyzmu” rozpoczynał się od złożenia wieńców i kwiatów pod pomnikiem 36 ofiar, zamordowanych 6. 8. 1944 r. w Żywocicach

Fot. ARCHIWUM ZG - F. Baidon

Z tego powodu w →ZG PZKO na początku lat 70. powstała myśl uczczenia pamięci ofiar przez zorganizowanie samochodowych rajdów. Oprócz złożenia hołdu ofiarom celem akcji było przypominanie społeczeństwu, zwłaszcza młodzieży, o miejscach martyrologii zaolziańskiej, walki przeciwko przemocy. W miejscach pamięci wygłaszano krótkie przemówienia, składano wieńce, występowały chóry. Celem rajdu były Żywocice, gdzie w 1944 r. Niemcy w odwet za akcję partyzantów AK zamordowali 36 mieszkańców.

Pierwszy rajd zorganizowano na 25-lecie PZKO, tj. 14 VI 1972 r. Drugi 9 IV 1977 r. (30-lecie Związku), a trzeci, i zarazem ostatni, 18 IV 1982 r. Z ramienia ZG

organizował je sekretarz Wydziału Organizacyjnego, →BOGUSŁAW BRANNY. (J.K.)

RASZKA Helena

Harcerka i działaczka Macierzy Szkolnej z okresu międzywojennego, urodzona w 1919 r. w Karwinie, wszechstronnie utalen-

towana, występowała na scenach teatrów amatorskich (ponad sto razy), śpiewała w chórach, gdzie była solistką. W czasie okupacji wywieziona na roboty przymusowe do Niemiec, po wojnie założyła w Karwinie II drużynę harcerską, była współzałożycielką Stowarzyszenia „Siła”, członkiem zarządu →SMP. Do PZKO wstąpiła natychmiast po jego powstaniu, grała i reżyserowała przedstawienia, śpiewała w chórach. Po przeprowadzce (1952 r.) do Karwiny-Nowego Miasta stała się współzałożycielką tamtejszego Koła, sama zwerbowała 150 członków. Pracowała w zarządzie, była rejonową, śpiewała w chorze i tercecie „Astma”, grała w zespole teatralnym, od 1958 r. była członkiem chóru →PRZYJAŹŃ, w 1954 r. założyła przy Kole Klub Kobiet. Po powstaniu →SEKCJI ZESPOŁÓW KOBIET przy →ZG PZKO (1968 r.) została jej członkiem, na Zaolziu była znana jako instruktorka haftu, kroju i szycia, a także jako radiestetka. Zorganizowała dziesiątki kursów i wystaw, jako instruktorka haftu przewędrowała prawie wszystkie Kola PZKO.

RASZYK Karol

*1944 †1991

Dziennikarz, ps. Leszek Kara, do prasy zaolziańskiej (i nie tylko) pisał artykuły zadziorne, z dużą dozą humoru. Odnotowywał wydarzenia z Kół, zespołów, był pomimo swej późniejszej choroby obecny wszędzie tam, gdzie w życiu pezetkaowskim działo się coś ciekawego, autor humorystyczno-satyrycznych felietonów w →GŁOSIE LUDU, podpisywanych pseudonimem „Ciotka Gustla”. W połowie lat 80. włączył się do akcji folklorystów pezetkaowskich i przyczynił się do założenia →KLUBU TWÓRCÓW LUDOWYCH. Nawet w czasach komunistycznego reżymu potrafił pisać ciekawie i ostro, co nie ułatwiało mu życia (w „Głosie Ludu” np. prowadził kampanię na rzecz zachowania malowidła ściennego w hotelu →PIAST „Brygada kulturalna” autorstwa →F. ŚWIDRA i →R. ŻEBROKA).

REMINI

W latach 1970-80 działał w ramach →HARFY mały zespół śpiewaczy „Remini”. Jego solistami byli: Wanda Chmiel, Andrzej Zielina i Marcel Siwek. Popularyzował zapomniane pieśni ludowe. Zespół powstał z inicjatywy Józefa Wach-tarczyka. Początkowo był to podwójny kwartet mieszany, potem potrójny kwartet, czyli mały chór. Program zespołu nie ograniczał się tylko do pieśni, zawierał także recytacje i pokazy przezroczy. Popularne pieśni ludowe opracowy-

Zespół „Remini”

wała Maria Cienciała, kierowniczka muzyczna zespołu, wiersze recytował Władysław Kristen, akompaniował Eugeniusz Cienciała. Z inicjatywy kierownika literackiego, Józefa Krzywonia, powstały dwa jednogodzinne programy: „Gorolska ballada o Janku ze Śląska” oraz „O Jankowej Kozubowej”.

Zespół dał 127 występów w Kołach od Mostów po Bogumin. Występował także w Rozgłośni Ostrowskiej Czechosłowackiego Radia oraz w Rozgłośni Katowickiej Polskiego Radia. Szczególnie utkwiał w pamięci występ zespołu w Klubie Cieszyńiaków w 1978 r. w Warszawie. (A.K.)

ROBINSONKI

Żeński zespół wokalny w Suchej Górze, powstał z grupy dziewcząt szkolnych, prowadzonych przez Hildegardę Fierla, która śpiewała w górnosuskiej →MELODII. Po

ukończeniu szkoły dziewczęta przekazano pod opiekę Koła, jako zespół pod nazwą „Robinsonki”. Opiekę objęła nad nimi Marta Bury z „Melodii”. W 1979 r. kierownictwo artystyczne przejął Henryk Sumera, piosenkarz ostrawskiego zespołu muzycznego „Bukanyři”, działacz z Lesznej Dolnej. „Robinsonki” zajmowały czołowe miejsca w konkursach śpiewaczych w kraju i w Polsce, w kategorii tak zespołów, jak i solistów (Małgorzata Cachel, Sonia Sztuka, Renata Kołek). Występowały w radiu i tele-

„Robinsonki”

Fot. ARCHIWUM ZG - J. Švorčík

wizji w Ostrawie. W 1980 r. zespół przeszedł pod Dom Kultury w Trzyńcu, widząc w nim bardziej szczerzego mecenasa. Robinsonki cieszyły się dużą popularnością nie tylko ze względu na muzykalność, bogaty i ciekawy repertuar, ale również urodę dziewcząt. Zespół rozpadł się w 1986 r.

ROKM

Rady Obwodowe Klubów Młodych - ROKM - były tworzone przy Komitetach Obwodowych i Miejskich PZKO, tworzyli je szefowie Klubów Młodych z poszczególnych obwodów (→KMZ, →IMPREZY OBWODOWE).

ROKM w poszczególnych obwodach organizowały bardziej czasochłonne imprezy, np. w Jabłonkowie sztandarową akcją był coroczny zimowy →RAJD KAMIENITE, w którym brała udział połowa Klubów z obwodu, niektóre akcje jednego lub dwu Klubów również miały rangę imprez obwodowych →WIELKI SZPAN, gródecki kabaret „Przepraszamy za usterki” wraz z rockową kapelą „Gródek” (→KRYZYS), mosteccy →GÓROLE z →BALEM GOROLSKIM.

ROPICA

Koło założono 14 VIII 1947 r. w obecności 47 miejscowych Polaków, którzy na dzień 2 XI 1947 r. przygotowali konstituujące Walne Zebranie. Pierwszym prezesem został wybrany Benedykt Ramik, jego zastępcą Józef Pawlica, w zarządzie znaleźli się również Paweł Badura, Henryk Durczok, Jan Kaleta, Jan Kornuta, Jan Macura i

Adam Piwko. Wybrano także trzyosobową komisję rewizyjną, do której weszli Antoni Drobisz, Józef Wawreczko i Franciszek Lach oraz Sąd Honorowy w składzie Józef Lazar i Józef Hazuka. Delegatem do →ZARZĄDU POWIATOWEGO PZKO został oprócz prezesa również Dominik Powada.

W późniejszym okresie w funkcji prezesa pracowali najdłużej Jan Morcinek (1952-60), Stanisław Ciompa (1973-84). W 1984 r. obowiązki te przejął obecny prezes, Bogusław Kotas.

Najwcześniej rozpoczął działalność zespół teatralny, którego spektakle reżyserowali Jan Chodura, Jan Wojtek, Franciszek Humel, Jerzy Klus i Stanisław Ciompa. Udane były przedstawienia „Zemsta Cygana”, „Baśka”, „Przyjaciele”, „Ach, to Zakopane”, „Zbójnik śląski” i in. Ostatnią sztukę, w której grali przeważnie młodzi członkowie PZKO, „Złoto nie dziewczyna”, wystawiono w 1963 r., potem ta forma działalności ustała.

Zainteresowanie młodzieży pracą w Kole udało się rozbudzić w pięć lat później świetnej organizatorce życia społecznego, Annie Bulawa, która w 1968 r. przygotowała wystawę „Tadeusz Kościuszko”, za co ówczesny konsul generalny PRL w Ostrawie wręczył Klubowi Młodych Medal Bohatera Narodowego Tadeusza Kościuszki „Za naszą i waszą wolność”. W tym samym roku Klub Młodych, który przyjął nazwę „Pod Ciepkiem”, przygotował program estradowy „Wczoraj i dziś”, zakończony zabawą. Brał udział w

przeeglądach małych form scenicznych → MELPOMENKI. W Cierlicku (1979) wystawił spektakl „Przed maturą” w opracowaniu Edyty Humel (Ślădkowej), w Nydku (1981) parafrazę kryminału w opracowaniu Danuty Wawrzeczko. Spektakle wystawiano na imprezach Koła oraz w sąsiednich gminach, uzupełniając je tańcami i poezją. Na czele Klubu stali w różnych okresach Marian Ramik, Józef Dziadek, Marcela Cienciala, Anna Bystrorń, Tadeusz Kotas, Janusz Wania i Pawlina Stec.

Koło nawiązało do przedwojennych tradycji śpiewactwa, które podtrzymywał najpierw chór mieszany, a to w latach 1949-54, a po przerwie, pod koniec lat 60., zaczął pracować oktet. Występy zespołu wokalnno-muzycznego przypadły na lata 70. W okresie 1973-76 imprezy Koła ożywiały piosenki w wykonaniu zespołu „Ropickich Cygónów”. Dnia 8 IV 1983 r. pow-

stał chór mieszany, którego pierwszym dyrygentem był Jan Kaszper, obecnie Władysław Cieślak, prowadzący również chór → GODULAN. Kierownikiem zespołu jest Stanisław Ciompa.

Przy Kole pracuje Klub Kobiet, któremu przewodniczy Maria To-manek. Wkład parń z Klubu w działalność Koła jest widoczny, i to nie tylko w czasie przygotowywania ekspozatów na wystawy robót ręcznych i specjalów kulinarnych, ale na wszystkich imprezach Koła.

Ropickie Koło w sporcie reprezentuje drużyna siatkarki, prowadzona przez Karola Pszczółkę. Drużyna zajmowała dobre miejsca w rozgrywkach ogólnozwiązkowych, wyjeżdżała na turnieje również do Polski.

Koło korzysta ze świetlicy w budynku byłej polskiej szkoły, płacąc czynsz Urzędowi Gminnemu w Trzyniecu. Prowadzi kronikę.

Koło liczy 211 osób.

REDAKCJA AUDYCJI POLSKICH CZESKIEGO RADIA OSTRAWA

Audycje polskie nadawane są przez Czeskie Radio w Ostrawie (wcześniej Czechosłowackiej) od 1 VII 1950 r. Poprzednikami powojennych audycji były sporadyczne wystąpienia na antenie Ostrawskiej Rozgłośni Radiowej przedstawicieli Klubu Czesko-Polskiego w Morawskiej Ostrawie. Pierwszy taki odczyt wygłoszony został 30 X 1930 r. Pierwszym redaktorem był znany działacz PZKO i SMP w Stonawie i powiecie frysztaćkim, Bolesław Duława, długoletnią pracownicą Redakcji była Otylia Bolek.

Od 1950 r. programy radiowe układano z myślą o młodzieży szkolnej i polskich nauczycielach, którym brakowało podręczników i pomocy naukowych.

W latach późniejszych doszło do sprecyzowania formuły audycji, jako codziennych bloków informacyjno-publicystycznych o Zaoziu (obecnie od poniedziałku do piątku, o godz. 13:02-13:20) i programów literackich, muzycznych lub reportaży (soboty, o godz. 13:30-14:30) na UKF w paśmie Trzyniec 105,3 lub Ostrawa 107,3 m.

Zespół redakcji, przez którą przewinęło się kilkanaście osób, tworzą obecnie Otylia Toboła (kierownik), Halina Drabek i Marek Michałek. Wiele czasu antenowego Redakcja poświęca Informacjom z życia PZKO, w archiwum muzycznym znajdują się nagrania pezetkaowskich chórów, wywiady

Chór mieszany „Ropica” podczas występu na Konkursie Chórów w 1990 r.

z działaczami Związku, słuchowiska zaolziańskich twórców.

RUCH TEATRALNY

W latach 1945-95 wyróżnić można następujące nurty działalności teatralnej w terenie: teatr dramatyczny, małe formy sceniczne, teatr lalek, ruch recytatorski. W tej działalności z różnym natężeniem nieustannie uczestniczyła cała polska społeczność, od dzieci w wieku przedszkolnym po emerytów. W omawianym okresie zarejestrowano działalność 100 zespołów pod egidą różnych organizacji, w tym największe nasilenie nastąpiło w latach 50. i 60. już w PZKO. Niezależnie od nich działały zespoły szkolne. Tu udokumentowano zaangażowanie 87 placówek różnych stopni.

Odbyło się łącznie około 2100 premier sztuk dramatycznych (jedno - i wieloaktowych) w zespołach związkowych. Repertuar ten to około 370 tytułów sztuk zróżnicowanych pod względem rangi, gatunku i czasu ich napisania, lecz w 80% są to utwory komediowe. W zespołach szkolnych udokumentowano ponad 900 premier, a repertuar ten to popularne baśnie i utwory dla młodzieży, zazwyczaj dość dowolnie adaptowane dla bieżących potrzeb, a obok nich teksty autorów rodzimych, zwykle nauczycieli. Łącznie około 180 tytułów.

Drugi nurt pracy scenicznej to teatr małych form, który rodził się u nas dwukrotnie: w połowie lat 50. i w połowie lat 70. Zaistniał w wyniku spontanicznej potrzeby

Bogdan Kokotek (w środku z mikrofonem), Olga Piwko-Kowalczyk i Marek Michałek (za nim) w czasie nagrywania audycji „na żywo” (Melpomenki 1993)

wyrażenia publicznie pewnych prawd społecznych, historycznych, filozoficznych własnym, odrębnym językiem artystycznym. W latach 1955-56 rozpoczęło działalność równocześnie kilka zespołów muzyczno-estradowych i estradowo-kabaretowych („Czerwony balonik”, →SMYKI, Szpaki, →WESOŁA SIÓDEMKA, →ANDRUSY, →ŁAZIKI, „Dranie”, „Lunatyki”, →ŁOBUZY, „Mambo”). Na program tych zespołów składała się piosenka, wiersze, satyra, czasem numery taneczne lub instrumentalne. Całość uzupełniona elementami scenografii i kostiumu. Zespoły korzystały z najpopularniejszych utworów polskich (muzycznych i literackich), sporadycznie z innych, a nierzadko z własnych. Nabyte doświadczenia

wykorzystano wkrótce w pracy z młodzieżą („Bambola”, „Podlotki”, „Smoczek”, „Balkinki”, „Klub pod świecznikiem”, „Szpileczki”). W połowie lat 60. fala popularności zespołów estradowych zaczęła powoli opadać, ustępując miejsca głębszej refleksji poetyckiej, która z kolei uzyskała swój najpełniejszy wyraz dopiero w połowie lat 70. (→TEATRZYK ZG, →MELPOMENKI).

Teatr lalek to przede wszystkim →TEATR LALEK „BAJKA”, który od czasów kierownictwa Bronisława Liberdy (1962 r.) był w zasadzie teatrem profesjonalnym. Ponadto teatrzyk cieni →UCIECHA (Antoni Strzybny) i teatrzyk satyry i humoru „Rotor” (Bronisław Liberda).

Istotnym elementem kultury teatralnej regionu jest ruch recyta-

torski. Ogłaszany regularnie od 1955 r. konkurs recytacji wykształcił z czasem formułę współzawodnictwa trzyetapowego: w obrębie placówek oświatowych, obwodów administracyjnych i eliminacje centralne. Liczba uczestników tych ostatnich dochodzi zwykle do ok. 100 osób. Wszyscy finaliści otrzymują nagrody książkowe i pamiątkowe dyplomy, laureaci uczestniczą potem w podobnych imprezach w Polsce i w Czechach.

Związkowy ruch teatralny obejmuje także różne formy kursów, szkoleń z zakresu aktorstwa, reżyserii, scenografii, charakterystyki itd., prowadzone przez fachowców w tych dziedzinach, zazwyczaj w →OŚRODKU SZKOLENIOWYM w KOSZARZYSKACH. Obejmuje też poradnictwo repertuarowe, konkursy literackie, prezentacje nowych form widowiskowych. Przez cały czas towarzyszą temu zabiegi dokumentacyjne, a także refleksje teoretyczne.

(A.H.)

RYCHWAŁD

Koło zostało założone 30 XI 1947 r. Pierwszym prezesem został Emil Dzierża. Od 1983 r. Koło prowadzi Władysław Rusek. Koło posiada swój Dom PZKO - budynek byłej szkoły polskiej przekazany przez Powiatową Radę Narodową do bezpłatnego używania.

Do najwybitniejszych działaczy polskich w Rychwałdzie należał →ALOJZY MAROSZCZYK (*1911 †1987), kierownik polskiej szkoły, od założenia Koła do 1983 r. jego sekretarz. Pracę społeczną traktował jako swoje posłannictwo.

Finale konkursu recytacji w 1981 r. przebiegało w ówczesnym „Domu Pioniera” w Czeskim Cieszynie. Powyżej jedna z uczestniczek II kategorii, poniżej: za stołem jurorów III kat. zasiadli m.in. (od lewej) Otokar Matuszek, Wilhelm Przeczek, Aleksandra Humel, Zofia Sajdok i Marek Mokrowiecki

Pracę sekretarza i organizatora działalności Koła kontynuuje Halina Gawlas, wiceprezes →ZG PZKO (córnka A. Maroszczyka).

W pracy Klubu Kobiet wyróżniała się Adela Szokała (*1911 †1990), inicjatorka kursów szycia, robót ręcznych i wyrobów kulinarnych. Jej działalność kontynu-

je Helena Celarek, dodatkowo pełniąc obowiązki skarbnika.

Przy wymienianiu zasłużonych Polaków w Rychwałdzie nie sposób nie wspomnieć o wieloletnim opiece Domu PZKO, „złotej rączce Koła”, Gustawie Krajczym (*1916 †1992). Kontynuując działalność przedwojenną, włączył się

Fot. ARCHIWUM KOŁA

„Rychwałdzianie” śpiewają na wieczorze świetlicowym (16 III 1996)

natychmiast w pracę Koła chór mieszany (założony w 1910 r.). Osiem lat prowadził go Rudolf Siwek (emerytowany kierownik polskiej szkoły, pasjonat ruchu muzycznego), po nim Wiesław Maroszczyk, pod którego kierownictwem zespół obchodził swoje 50-lecie.

Chór prezentował zaolziańskiej publiczności urozmaicony repertuar ludowych pieśni polskich śpiewany na cztery głosy często z akompaniamentem - nawet orkiestry. Od 1971 r. na czele chóru mieszanego stał Władysław Rusek. W połowie lat 80. praca chóru zamarła, powstał wtedy 6-osobowy zespół „Rychwałdzianki”. Zespół ten odbywa regularne próby, daje występy pieśni cieszyńskich oraz kołęd. W 1996 r. do zespołu dołączają panowie - powstaje zespół „Rychwałdzianie” pod kierowni-

twem artystycznym Władysława Ruska. Zasłużoną postacią śpiewactwa polskiego w Rychwałdzie była Adela Siwek (alt) wyróżniająca się podczas występów solowych.

Klub Kobiet rozpoczął swoją działalność w 1947 r. Panie nie spotykały się regularnie, ale przygotowywały poczęstunki i bufety na wszystkie imprezy Koła. Tradycja podawania bezpłatnych poczęstunków na wieczorach świetlicowych przetrwała do dnia dzisiejszego. Klub Kobiet zorganizował szereg wystaw haftu, szycia, zimnej kuchni, aranżacji kwiatów oraz zdjęć i widokówek. Obecnie pracą Klubu kieruje Bronisława Majewska. Tradycyjne imprezy Koła, jak wieczory świetli-

Tak prezentowała się wystawa haftu i robótek ręcznych w 1984 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

cowe, koncerty (skrzypce plus fortepian), bale, prelekcje krajoznawcze, festyny, wycieczki i wystawy można znaleźć w zapiskach na stronach kroniki. Do 1994 r. prowadziła ją Anna Mech. Od roku utrwała życie organizacyjne Helena Hrnčíř - w kronice zgromadzono wycinki prasowe, fotografie, protokoły z zebrań i opisy imprez Koła.

Koło liczy 120 członków.

RYTMIKA

Dziecięcy Zespół Rytmiki i Baletu → ZG PZKO pracuje od 1962 r., jego kierownikami artystycznymi były: Helena Wojnar (od założenia do 1986 r.), Halina Malinowa (do 1991 r.), a od 1992 r. Marta Mikuła - Kmeť. Z zespołem współpracował szereg znanych na Zaozliu

animatorów kultury, jak Janina Ferfecka, Wanda Cejnar, Tadeusz Przyhoda, Bronisław Liberda. Zespół liczył od 50 do 110 dzieci.

Oprócz rytmiki i baletu dzieci ćwiczą tańce ludowe, przygotowując pełnospektaklowe programy. Nowością, wprowadzoną przez „Rytmię”, stały się „Koncerty Wychowawcze”. Zespół brał udział w konkursach dziecięcych i młodzieżowych zespołów artystycznych wszystkich szczebli, a potwierdzeniem jego wysokiego poziomu artystycznego były przyznane mu odznaczenia i dyplomy. Do 1996 r. „Rytmika” miała na swoim koncie prawie 200 występów na Zaozliu, w Polsce, na Słowacji i w Czechach. Posiada brązową, srebrną i złotą Odznakę Honorową PZKO „Za Zasługi”.

Dzieci od 4 do 14 lat uczą się dwa razy w tygodniu. Po pięcioletnich przygotowaniach występują już pod nazwą Dziecięcego ZRIT „Rytmika”. Ostatni program jubileuszowy „Rytmika” przygotowała w 1993 r. Prowadzi ją ponownie Helena Wojnar. (St. Z.)

„Jajecznicą” najbardziej pezetkaowcom z Rychwałdu smakuje w...
Koszarzyskach (1985)

Fot. ARCHIWUM KOŁA

„Rytmika” (1991)

Fot. KAZIMIERZ BRANNY

Fot. ARCHIWUM KOŁA

RZEKA

Koło powstało 18 I 1948 r. na zebraniu zwołanym do sali gospody gminnej. Referat o znaczeniu i prawnych podłożach organizacji Polaków w CSR wygłosił →KAROL POLAK z Czeskiego Cieszyńska. W tym dniu zapisało się do Związku piętnastu Polaków, jedenastu weszło w skład pierwszego Zarządu. Pierwszym prezesem został wybrany Jan Fojcik, który funkcję tę sprawował przez następnych 30 lat. Jego zastępcą był Jan Rusz, a sekretarzem Andrzej Brzeżek. Dziś obowiązki prezesa pełni Karol Fojcik.

Początkowo zebrania odbywały się w klasie polskiej szkoły. W 1950 r. przystąpiono do budowy własnej świetlicy, adaptując w tym celu pomieszczenia na poddaszu szkolnego budynku.

Od tej pory Koło posiada własny lokal, gdzie odbywają się zebrania, odczyty, wigilijki i inne imprezy. W 1973 r. szkołę zamknięto, a budynek po przeróbkach zamieniono na siedzibę władz gminnych i Dom Kultury, świetlica Koła pozostała w dawnym lokalu.

W roku założenia Koła powstał zespół teatralny, jego reżyserami byli kierownicy tutejszej polskiej szkoły, Andrzej Brzeżek oraz Władysław Młynek. Koło z własnych funduszy zakupiło kulisy, kurtynę oraz horyzont sceny. Przedstawienia odbywały się dwa razy w roku - na wiosnę i jesienią, w gminnej gospodzie. Widzowie mogli tak obejrzeć około 50 spektakli teatralnych, przeważnie autorów rodzimych, K. Bergera, M. Farnika, →ADAMA WAWROSZA i in., ale także sztuki polskich klasyków. Oto parę

Pierwszy zarząd Koła w Rzece

tytułów: „Gwałtu, co się dzieje”, „Karpaccy górale”, „Iste roki”, „Zoloty na kwaterze”, „Nawrócony”. Zespół istniał do lat 70.

Do 1987 r. Koło było organizatorem festynów, odbywających się tradycyjnie w dniu św. Anny. Do 1978 r. urządzało również bale. Co roku członkowie wyjeżdżali na wycieczki krajoznawcze, zwiedzając ciekawsze miejsca w kraju i Polsce. Dziś spotykają się z okazji przygotowywania mniej pracochłonnych imprez, takich jak odczyty, świetlice itp.

W całej historii Koła najofiarniej udzielali się w pracy społecznej - Jan Fojcik, Emilia Fojcikowa, Andrzej Brzeżek s., Jan Rusz, Paweł Brózda, Anna Brzeżkowa, Zuzanna Kochowa, Halina Ruszowa, Paweł Gutek, Karol Fojcik, Józef Pindur, Jan Wygrys, Władysław Brózda, Władysław Kostka i Andrzej Brzeżek j.

Koło prowadzi kronikę.
Liczy 40 osób.

Zespół teatralny z Rzeki w czasach, gdy prowadził go Andrzej Brzeżek, z gitarą w środku Adam Wawrosz

S

SABINKI → TRZYNEC - OSIEDLE**SAJ
Seksja Akademicka
„Jedność”**

Po założeniu w 1947 r. → SMP powstała przy nim Seksja Akademicka „Jedność”, mająca ośrodki w Brnie, Ołomuńcu i Pradze. Po likwidacji w 1952 r. SMP studenci polscy z Zaolzia pozostali bez swojej organizacji. Nowy statut PZKO z 1965 r. umożliwiał zakładanie Kół Akademickich na uczelniach czeskosłowackich.

Już w 1966 r. powstały Koła Akademickie w Bratysławie, Brnie, Ołomuńcu, Ostrawie i Pradze. W latach następnych powstało kilka dalszych przykładowo w Żylinie, Zwoleniu, Krakowie. W 1974 roku utworzono Sekcję Akademicką „Jedność”, zrzeszającą Koła Akademickie i wydano regulamin pracy Zarządu Centralnego SAJ-u. Zarząd Centralny był organem legislacyjnym, organami wykonawczymi były Komitety Organizacyjne z członkiem Zarządu Centralnego na czele. ZC był odpowiedzialny względem → ZG PZKO za pracę całego SAJ-u.

W latach 70. i 80. SAJ zrzeszała od 400 do 500 studentów, członków PZKO. Wydawała pismka „Kurier Akademicki” (1970-71), „Kurier” (1975), „Saj-rajd” (1981). Tradycyjnie organizowano następujące imprezy: turniej koszykówki o Puchar Mleczny (Milk-Cup),

śmigusówka, „Majsaj” (pożegnanie absolwentów), mecz piłkarski Gorole-Hawiryze, spotkania piątkowe podczas wakacji oraz → BAL AKADEMICKI. W ośrodkach organizowano spotkania okolicznościowe, tematyczne, towarzyskie, wycieczki krajoznawcze, imprezy sportowe. W celu zapoznania się z możliwościami i kierunkami studiów corocznie organizowano spotkania z absolwentami szkół średnich.

Nawiązano również kontakty ze studentami i ich organizacjami w Polsce. (St. Z.)

**SCENA POLSKA
TEATRU
CIESZYŃSKIEGO**

Jedyny polski teatr zawodowy poza granicami Polski. Powstał z inicjatywy działaczy PZKO i nawiązał do tradycji stałego zespołu, jakim był Teatr Polski przy Zarządzie Głównym Macierzy Szkolnej w Czeskim Cieszyńsku.

Scena Polska zainaugurowała swą działalność premierą przedstawienia A. Maliszewskiego „Wczoraj i przedwczoraj” (14 X 1951), odegraną

w hotelu → Piast w Czeskim Cieszyńsku. Pierwszym kierownikiem został pracownik → ZG PZKO, → WŁADYSŁAW NIEDOBA, który w 1950 r. stanął na czele komisji teatralnej, w skład której wchodziło 11 reżyserów i aktorów nieprofesjonalnego ruchu teatralnego. Zespół aktorski składał się z

Obchody 45- lecia Sceny Polskiej w 1996 r. były okazją do spotkania ludzi związanych z tym Teatrem kiedyś i aktualnie: aktorów, reżyserów, klerowników... Do zdjęcia pozują w „firmowych” koszulkach

amatorów zespołów teatralnych w Kołach.

Aktorzy i inni pracownicy artystyczni Sceny Polskiej współpracują z nieprofesjonalnym ruchem teatralnym w Kołach PZKO, podnosząc jego poziom wykonawstwa. Uczestniczą w jury konkursów recytacji, organizowanych przez ZG PZKO, pomagają w przygotowaniu wielkich imprez związkowych, np. w reżyserii programu i pochodów →FESTIWALI PZKO, →FESTIWALACH PIOSENKI POLSKIEJ itp.

SEKCJA BIBLIOTEKARSKO- CZYTELNICZA ZG PZKO

Aktyw Czytelniczo-Bibliotekarski powstał na początku lat 50. w celu koordynacji działań →ZG PZKO z polskimi oddziałami biblio-

tek publicznych oraz upowszechniania czytelnictwa wśród członków PZKO i młodzieży polskich szkół.

Od początku lat 70. Sekcja Bibliotekarsko-Czytelnicza współpracuje z oddziałem Literatury Polskiej Biblioteki Regionalnej w Karwinie. Do jej głównych zadań należy przygotowanie konkursów czytelniczych, organizacja szkoleń i seminariów dokształcających dla bibliotekarzy polskich oddziałów bibliotek publicznych, przygotowanie spotkań autorskich i wieczorów literackich w terenie oraz pomoc przy organizacji kiermaszy książki. Zaangażowani w jej działalność byli przede wszystkim bibliotekarze, nauczyciele i pracownicy kulturalno-oświatowi z całego terenu. Sekcji przewodniczyli kolejno: →JÓZEF STEBEL, Halina Molin i Helena Legowicz. (H.L.)

SEKCJA FOLKLORYSTYCZNA ZG PZKO

Sekcja Folklorystyczna (SF) powstała jesienią 1965 r., a jej przewodniczącym 30 lat (tj. do 1995 roku) był Daniel Kadłubiec, autor jej koncepcji badawczych, teoretycznych, publikacyjnych i organizacyjnych. Członkowie SF, których liczba wahała się od 10 do 15, byli społecznikami, w większości nauczycielami, którzy dzięki niezwyklej ofiarności badawczej osiągnęli wręcz profesjonalne wyniki. Do najaktywniejszych należeli - Józef Chmiel, →EUGENIUSZ FIERLA, →GUSTAW FIERLA, Anna Filipkova, Teofil Hrabiec, Daniel Kadłubiec, Jan Korzeny senior, Aniela Kupcowa, →JÓZEF ŁYSEK, →EWA MILERSKA, Władysław Milerski, Władysław Młynek, →WŁADYSŁAW NIEDOBA, →RUDOLF OCHMAN, →JÓZEF ONDRUSZ, →KAROL PIEGZA, Jan Szymik, Anna Wacławikowa, →ADAM WAWROSZ. Swoimi badaniami i publikacjami objęli cały obszar kultury ludowej Zaozla tak materialnej, społecznej, jak i duchowej, również sztukę ludową.

Z wielu znaczących inicjatyw SF warto wymienić choćby: „Dni Folkloru”, zazwyczaj dwudniowe coroczne spotkania (od 1969 r.) w różnych miejscowościach Zaozla, łączące aspekty badawczo-teoretyczne, będące treścią seminariów z widowiskowymi, eksponowanymi w ramach koncertów. W seminariach brali udział tej miary uczeni, co B. Bazieli i J. Miodek z Wrocławia, V. Gašparikowa z Bratisławy, S. Hadyna z Krakowa, K. Ho-

rálek z Pragi, O. Sirovátka z Brna, D. Simonides z Opola, J. Szczepański z Warszawy, L. Brożek i K. Hławiczka z Cieszyna, A. Dygacz, K. Jaworski, E. Kosowska, J. Ligęza, J. Wódz - z Katowic, J. Tacina z Bielecka. Seminarium urządzało także wiosną, kiedy to stanowiły jednodniowe spotkania przedstawicieli szeroko rozumianych dyscyplin etnologicznych i językoznawczych.

Dalszymi formami pracy SF były: konkursy folklorystyczne (od 1980 r.) między szkołami i Kołami PZKO, Przeglądy Cieszyńskiej Pieśni Ludowej (od 1982 r.) dla dzieci, młodzieży i dorosłych, Cieszyńska Wiosna Poezji Ludowej (od 1983 roku), Rok Kultury Ludowej urządzany od 1981 roku co 5 lat ogarniający cały teren od przedszkoli po Kluby Seniora PZKO. Kolejnymi imprezami cyklicznymi SF były Dni

Zaolzia, urządzone w Wiśle od 1990 r. w ramach Tygodnia Kultury Beskidzkiej, na których prezentowano zaolziańskie badania etnokulturowe, zespoły regionalne, poezję i plastykę ludową.

Popularne były coroczne wycieczki ludoznawcze na festiwale, do muzeów, skansenów w Polsce, na Słowacji i w Czechach. Dodać jeszcze należy setki prelekcji, które członkowie SF wygłaszali w ramach PZKO i w szkołach. Publikowali także samodzielne tytuły książkowe, rozprawy i monografie, artykuły w periodykach i czasopismach naukowych, popularno-naukowych i popularnych. Publikowano w Polsce, Czechach, na Słowacji i w innych krajach, np. w Szwecji. SF wydawała dwa wydawnictwa ciągłe: monograficzne „Zeszyty Ludoznawcze” (do końca

Uczestnicy Seminarium Sekcji Folklorystycznej w Łomnej Dolnej (1973)

1994 r. wydano 19 tytułów) oraz wielotematyczne „Biuletyny Ludoznawcze” (20 tomów do końca 1994 roku). Wykazy działalności publikacyjnej członków SF i SF jako takiej, znajdują się w jednodziennikach poświęconych kolejnym 5-leciom pracy SF, poczynając od „Hej koło Cieszyna” (1975 r.), a kończąc na „Naszej ojcowiznie” (1995 r.).

Podstawowym zadaniem SF były badania terenowe. Zostały nimi objęte wszystkie miejscowości Zaolzia od granicy słowackiej po Bogumin. Bibliografia SF, zamiesz-

Sekcja Folklorystyczna z prof. Janem Szczepańskim, gościem Dni Folkloru, które w 1987 r. Sekcja urządziła w Mostach pod Czeskim Cieszyńem

czana we wzmiankowanych jednodniówkach, świadczy o tym wymownie.

Integralną częścią SF był →KLUB TWÓRCÓW LUDOWYCH, założony w 1985 r., skupiający plastyków ludowych, przede wszystkim malarzy i rzeźbiarzy. O wysokim poziomie ich prac świadczą liczne wystawy w Polsce, Czechach, nie mówiąc o Zaolziu. Najczęściej wystawiali: G. Brudny, J. Chmiel, J. Heczko, K. Kaleta, A. Kiszowa, R. Kowalczyk, P. Kufa, W. Macura, P. Martynek, St. Orszulik, B. Procter, A. Szpyrc, W. Sikora.

Za działalność SF →ZG PZKO został odznaczony Nagrodą Os-kara Kolberga. (D.K.)

SEKCJA HISTORII REGIONU ZG PZKO

Sekcję Historii Regionu ZG PZKO (SHR), zwaną do 1983 r. Sekcją Historyczną, założono w 1965 r. Ze względu na swoje cele: podtrzymywanie polskości, przed-

stawianie złożonej przeszłości Za-olzia i ochrona dorobku historycznego jej działalność nie była ani mile widziana przez totalitarne władze, ani hołubiona przez władze PZKO. Te okoliczności wyraźnie wpływały na efekty pracy SHR.

29 XI 1965 r., inaugurując działalność SHR, określono także jej zakres działalności. Na pierwszego przewodniczącego wybrano Stanisława Zahradnika. Działalność SHR ożywiła się zwłaszcza podczas odwilży 1968-69. Normalizacja oznaczała w 1971 roku wstrzymanie przez →ZG PZKO prac sekcji.

Wznowiono jej działalność w 1977 r. Jednak do 1985 r. jej prace nie mogły nabrać rozmachu z powodu „czulej opieki” władz partyjno-administracyjnych. Dopiero w 1986 r. Sekcja Historii Regionu stała się widoczna. Działanie bez ograniczeń nastąpiło dopiero po upadku totalitaryzmu w 1989 r.

W latach 1965-95 SHR zorganizowała 24 seminaria, na których 40 historyków miejscowych i pozamiejscowych wygłosiło 78 referatów. W seminariach tych wzięło udział około 1 500 osób.

Sekcja Historii Regionu na początku lat 90.

SHR ogłosiła i zorganizowała 10 konkursów, w tym 4 dla młodzieży szkolnej na tematy z różnych dziedzin życia narodowego. SHR zorganizowała 25 wystaw i wystawek, niektóre przy współudziale innych instytucji.

Stosunkowo słaby dorobek wydawniczy SHR spowodowany był przyczynami zewnętrznymi, dopiero od początku lat 90. sytuacja uległa radykalnej poprawie. SHR wydała 11 pozycji.

W ciągu ponad trzydziestu lat działalności Sekcja liczyła 60 członków, aktywnie pracowało w niej przeciętnie od 15 do 20. Każdy z członków SHR może poszczycić się bogatą działalnością społeczną, wielu bada przeszłość Zaolzia.

Funkcję prezesa SHR piastowali w latach 1965-71 Stanisław Zahradnik, (1977-79) Bogdan Kiszka, (1979-80) Jan Kotas, (1980-85) Władysław Josiek, a od 1985 r. Otokar Matuszek. (St. Z.)

SEKCJA KOBIET ZG PZKO

Sekcja Kobiet przy ZG PZKO powstała wprawdzie na przełomie 1968 r. i 1969 r., jednakże przy Kołach panie działały od samego początku istnienia Związku. Choć różnie się ich sekcje nazywały, łączył je wspólny cel - dbałość o powstające lokale związkowe, przygotowywania bufetów na imprezy, współpraca ze szkołami, odwiezanie chorych lub starszych przyjaciółek. Wkrótce przystąpiono do organizowania - gotowania, kroju i szycia, robótek ręcznych, zapoznawano się z nowościami tech-

nicznymi do kuchni i domu, wszystkim, co dotyczyło zdrowia i rodziny. Jak panie mówiły - „od kosmetyki do polityki”. Sekcje Kobiet były szczególnie aktywne tam, gdzie przed wojną działały Koła Gospodyń lub inne zrzeszenia kobiece.

Ofiarnymi instruktorkami kursów oraz prelegentkami były Zofia Klimoszkowa, Emilia Kołdrowa (autorka „Kuchni śląskiej”) i Anna Słowikowa - prowadząca kursy gotowania i wypieków domowych; Elżbieta Mencnerowa, →HELENA RASZKOWA oraz Maria Wróblowa zapisały się w pamięci jako mistrzynie nożyc i igły; →WANDA WÓJCİK propagowała zdrowy styl życia i odżywiania się; Maria Zobáčowa zajmowała się oświatą medyczną; Waleria Sławińska przedstawiała tematykę kulturalno-oświatową. Pomocą służył im ZG PZKO, ustanawiając funkcję referentki ds. kobiet. Pierwszą została →HELENA ZONIOWA z Łąk. Z tych samych powodów powstała Sekcja Kobiet (początkowo Komisja Ruchu Kobiet, następnie Sekcja Zespołu Kobiet potem Sekcja Kobiet). Jej pomysłodawczynią była ówczesna redaktorka →GŁOSU LUDU Władysława (Łada) Krumnikłowa. W skład pierwszej komisji weszły: Stanisława Dudowa z Lutyni Dolnej, Anna Godulowa z Suchej Średniej, Lidia Gojniczek z Cz. Cieszyna, Władysława Krumnikłowa z Czeskiego Cieszyna, Helena Raszkowa z Karwiny, Waleria Sławińska z Pietwałdu, Anna Słowikowa z Orłowej, Wanda Wójcik z Orłowej, Ewa Zolichowa z Karwiny oraz Helena Zoniowa z Łąk - przewodnicząca.

W Sekcji pracowały lub pracują: Maria Biłkowska, Wanda Chłupowa, Helena Curzydłowa, Iwona Guńkowska, Eugenia Kańowa, Anna Kłuzowa, Anna Kantorowa, Anna Krzokowa, Marta Marcinkowa, Helena Paszowa, Anna Raszykowska, Ela Sekulowa, Helena Śliwkowa, Danuta Wałoszkowa, Henryka Żabińska. Członkinie Komisji Ruchu Kobiet wyjeżdżały w teren, pomagały organizować Kluby Kobiet, zestawiały tematy prelekcji, proponowały prelegentów, wydawały biuletyny. Nawiązały kontakt z Ligą Kobiet Polskich i Związkiem Nauczycieli Polskich oraz z Polskim Czerwonym Krzyżem.

Piękną kartą były świetlice dziecięce oraz współpraca ze szkołami z polskim językiem nauczania, zwłaszcza ze szkołami specjalnymi w Karwinie, Czeskim Cieszynie i Trzyńcu. Szczodrość par - Heleny Michejdowej i Anny Słowikowej poznały zwłaszcza dzieci z Domu Dziecka w Hawierzowie. Były i inne inicjatywy, jak przygotowywanie upominków dla uczestniczek Światowego Kongresu Kobiet w Pradze, gości tak →FESTIWALU PZKO, jak i Zarządu Głównego. Rękodzieła Zaolzianek eksponowane były na wystawach poza Zaolziem, m.in. w Ostrawie (wystawa koronek i haftu), Sanatorium Darkowskim, eksponowane przy okazji I Forum Polonijnego. Tradycją stały się wystawy towarzyszące Festiwalom PZKO, wystawy tematyczne w Bibliotece Regionalnej w Karwinie - Fryszacie. Do najbardziej udanych należy zaliczyć: Anny Raszykowej - koronki i nowe

Fot. ARCHIWUM ZG

Fot. ARCHIWUM ZG

Wielką popularnością cieszyła się wystawa haftu i koronek, która odbyła się w Czeskim Cieszyńsku w 1973 r.

Czołowe animatorki Sekcji Kobiet tego okresu, Helenia Zoniowa, Anna Słowikowa i Helena Raszkowa, mogą więc być zadowolone

techniki hafciarskie, Olgi Małyszowej - misternie kraszanki oraz Marty Folwarcznej - ikebany. Warto przypomnieć wystawę połączoną z zajęciami praktycznymi i pokazami „Z myślą o was, dziewczęta”.

Sekcja Kobiet od lat organizuje spotkania kierowniczek Klubów Kobiet, seminaria, koncerty, →Babski Festyn czy wycieczki (dzięki kontaktom w Polsce panie zwiedziły

Fot. ARCHIWUM ZG - G. Sajdok

Panie niejednokrotnie prezentowały swe umiejętności na Festiwalach PZKO, np. w Karwinie w 1982 r., gdzie podziwiane były m.in. przez sekretarza ZG PZKO, Henryka Szmęję

m.in. Warszawę, Opole, Brzeg, Wrocław].

Ukoronowaniem pracy Klubów Kobiet są wystawy, z reguły odbywające się co dwa lata. Przeciętnie w roku jest ich od 15 do 20. Organizatorki dbają, żeby pokazać także dorobek swych poprzedniczek, w bufetach serwują dania kuchni śląskiej, można zakupić wiele eksponatów, wygrać w loterii. Wystawy przynoszą znaczny efekt finansowy w życiu Kół.

Przewodniczącymi Sekcji Kobiet były: Helena Zoń (1968-79), Henryka Żabińska (1979-82), Marta Pilich (1982-83) i od 1983 r. Henryka Żabińska. Instruktorkami ZG były: Helena Zoń, Irena Adamu-

sowa, Zofia Kowalczykowska, Ela Sekulowa, Helena Śliwkowa, Ewa Jobbaga, Anna Franek. H.Ż.

SEKCJA RUCHU TANECZNEGO

Rolę organizatora ruchu tanecznego spełniał początkowo dział teatralny → ZG PZKO, później dział świetlicowy, w 1955 r. zadania te przejęła nowo utworzona komisja folklorystyczna (→ SEKCJA FOLKLORYSTYCZNA). Komisje taneczne tworzone przy powiatach (Cz. Cieszyń, Karwina, Bogumin). Ich zadaniem było organizowanie szkoleń i kursów oraz pomoc repertuarowo-metodyczna. W pierwszym pięcioleciu istnienia Związku szczy-

Fot. ARCHIWUM ZG

ową formę osłagnał najlepszy. Wówczas zespół taneczny PZKO, pracujący przy Kole w Lutyni Górnej (dziś Orłowa-Lutynia), prowadzony przez →FERDYNANDA KRÓLA. Wysoki poziom prezentowała także Bystrzyca, dobry Olbrachcice, Szumbark, Trzanowice, Mosty p. J., Karwina - Nowy Jork, Skrzeczów, Karwina - Raj, Lutynia Dolna, Pietwałd. W połowie lat 50. na czoło wybija się zespół →SIBICA, który jako pierwszy wystawia pełnospektaklowe widowisko taneczne „Rok śląski”. Największą liczbę występów miał w tym czasie zespół „Olbrachcice”, dobre oceny zbierały zespoły w Trzyńcu I, Suchej Górnej, Karwinie-Frysztać, Karwinie - Nowym Jorku, Cierlicku Górnym, Lutyni Górnej, Mostach p. J., Łąkach. Z absolwentów organizowanych przez powiaty kursów powstały później reprezentacyjne zespoły PZKO ZPiT →OLZA (kurs dla Cz. Cieszynej) i ZPiT →GÓRNIK (dla Karwiny). W 1957 r. został wytworzony osobny aktyw taneczny, pierwszym przewodniczącym mianowano Gustawa Wacławika z Sibicy.

Do 1989 r. pracą zespołów teatralnych zajmował się instruktor ZG PZKO. Obecnie (1997 r.) Sekcja tworzą kierownicy poszczególnych zespołów tanecznych (niekoniecznie pezetkaowskich). Sekcja nie ma prezesa, uchwały podejmowane są przez wszystkich kierowników obecnych na zebraniu, które odbywa się zazwyczaj przed ważnymi wyjazdami, np. przed Światowym Festiwałem Zespołów Folklorystycznych w Rze-

szowie, Tygodniem Kultury Beskidzkiej w Wiśle i in., dokonują wyboru reprezentanta PZKO. Członkami Sekcji są przedstawiciele takich zespołów, jak „Olza” i „Górnik”, →GOROLE, „Łączka” (zespół dziecięcy z Bystrzycy), →BYSTRZYCA, Nowina (zespół dziecięcy z Jabłonkowskiej), →SUSZANIE, →SKOTNICA, →SKOTNICZKA.

Ta para wywarła niekwestionowane piętno na „ruchu tanecznym” Zaolzia. Bronisława i Grzegorz Wałachowie, mistrzowie CSRS w tańcach latynoskich, niejednokrotnie reprezentowali kraj za granicami, ozdoba imprez pezetkaowskich; jako instruktorzy tańca uczyli stawać pierwsze kroki na parkiecie kilka generacji nastolatków. Bronka do 1987 r. była instruktorem Sekcji Tanecznej ZG PZKO

SEKCJA ŻYCIA TOWARZYSKIEGO ZG PZKO

Powstała w 1984 r. na podstawie Uchwały XIV Zjazdu PZKO. Jej przewodniczącym wybrano Jana Szymika, a działalność Sekcji podlegała uchwałom Zjazdu i wytycznym pracy kulturalno-oświatowej Wydziału Kultury i Oświaty

ZG. Sekcja Życia Towarzyskiego (SZT) była społecznym organem metodyczno-instruktażowym ściśle współpracującym z Kołami, klubami i zespołami związkowymi. Utrzymywała także kontakty z innymi sekcjami ZG.

Co roku wydawała dwa biuletyny zawierające materiały pomocnicze (propozycje imprez, scena-

Fot. CZESŁAW GÓRAL

riusze, kalendaria rocznicowe itp.) do wykorzystania w pracy klubowej i świetlicowej. Wyjazdy w teren miały na celu aktywizowanie życia towarzyskiego w Kołach i jego uatrakcyjnienie poprzez wzorcowe spotkania.

Sekcja brała udział w festiwalach, balach i innych znaczących imprezach związkowych (np. wianki, festyny, dożynki), inspirowając i realizując na nich wiele nowych pomysłów. Stworzyła konkurs → NAJSZYKOWNIEJSZA (właściwie był to konkurs o tytuł Miss Zaolzia). Po pięciu latach działalności zainteresowanie pracą Sekcji malało, latem 1989 r. Sekcja ukończyła działalność. (J.Sz.)

SEMBOL Ernest

*1920 †1973

Nauczyciel, rodak karwiński, działacz powojennych organizacji polskich, inspektor szkolny w powiecie Karwinie.

W 1954 r. został wybrany posłem do Zgromadzenia Narodowego w Pradze, kadencja poselska trwała do 1958 r. Należał do deputowanych, którzy byli otwarci na problemy mieszkańców regionu karwińskiego, dotkniętego wówczas skutkami prac wydobywczych, lokale w czasie jego dni poselskich były przepelnione. Strona czeska nadała mu przydomek „poseł interwent”, podejrzewając go o nadmierne sprzyjanie wyborcom - Polakom. Prowadził dokładną ewidencję załatwionych skarg, co zaprzeczalo tym podejrzeniom.

Wobec władz czeskich bronił natio- miast racji bytu orłowskeigo Gimnazjum im. Slowackiego na Obrokach. Jego bezkompromisowa postawa nie przysparzała mu sympatii ówczesnych władz. Na zjeździe 27 IV 1968 r. został wybrany prezesem → ZG PZKO. Tylko krótko mógł jednak wykorzystywać swe doświadczenia i zdolności organizacyjne. Nie pogodził się z wydzarzeniami sierpniowymi 1968 r., z funkcji prezesa ZG został na żądanie władz komunistycznych w 1970 r. odwołany, odsunięty od spraw PZKO i zdjęty ze stanowiska inspektora szkolnego. Zaczął pracować jako kierownik kina oraz siła pomocnicza w bibliotece, krótko uczył we frysztańskiej szkole.

Na Nadzwyczajnym Zjeździe PZKO 23 III 1990 r. został zrehabilitowany, ówczesne prezydium ZG PZKO wyraziło w liście do żony Zmarłego, Herminy Sembolowej, szczerze ubolewanie i przeprosiny w związku „z dyskryminacją związkową i społeczną”.

E. Sembol wyróżniał się tym, że broniąc spraw polskich Zaolzia, nie dał się skrepić dogmatyzmem partii, której sam był członkiem, sprawy narodowości stawiał wyżej od wymuszanej dyscypliny partyjnej. (J. K.)

SEMBOL Wilhelm

*1918 †1996

Z zawodu drukarz, społecznie związany najpierw jako chórzysta z chórem mieszanym „Lira” przy Macierzy Szko-

lnej w Karwinie - Henryku, później również z najlepszym zespołem męskim lat przedwojennym, chórem „Echo” w Karwinie, a także Klubem Mandolinistów. Po wojnie przeniósł się do Darkowa, z chwilą powstania Koła (1947 r.) został jego sekretarzem, a później prezesem, pełnił również funkcję w → ZP PZKO w Karwinie. Najbardziej znany jest jednak jako kierownik organizacyjny chóru mieszanego → LIRA Darków, który dzięki niemu przezwyciężył kryzys pod koniec lat 50., a na jubileusz w 1960 r. na scenie Domu Robotniczego stanęło 72 chórzystów odmłodzonej „Liry”. Chór często nagrywał pieśni dla → REDAKCJI AUDYCJI POLSKICH CzRO, znane stały się jego występy dla kuracjuszy Uzdrowiska Darkowskiego.

SIBICA

Koło powstało 23 XI 1947 r. Pierwszym prezesem został wybrany Rudolf Kiszka. Najdłużej, bo aż 20 lat, funkcję prezesa piastował Gustaw Wacławik, po nim najdłuższym stażem prezesury legitymował się Józef Branny (8 lat). Koło posiada Dom PZKO przy ulicy Jabłonkowskiej. Oficjalne otwarcie nastąpiło 16 X 1982 r. Duży wpływ na życie Polaków w Sibicy wywarły rodziny - Wacławików - Gustaw, Anna, Andrzej i Irena oraz Franków - Łucja, Tadeusz, Franciszek. Na trwałe zapisali się w pamięci pezetkaowców: Henryk Chrobok, długoletni członek zespołu tanecznego, członek zarządu Koła; Władysław Macura od początku istnienia Koła do 1982 r.

prowadzący bibliotekę; Józef Mika przygotowujący wycieczki w okolice bliższe i dalsze; Jan Kluza, długoletni sekretarz; Engelbert Szymeczek, znany gawędziarz ludowy, tancerz „SIBICY” oraz Zofia Wronka i Karol Szewczyk - ofiarnej rejonowy i skarbnik.

W Kole działały różne zespoły. Bez wątplenia najważniejszym z nich był Zespół Pieśni i Tańca „SIBICA”, który w latach 1953 - 92 propagował kulturę Śląska Cieszyńskiego na terenie całej Czechosłowacji oraz w Polsce.

W Kole działał zespół teatralny (1955-77). W reżyserii Franciszka Franka, a od 1970 r. Marty Ogrodzkiej-Pielesz, powstawały adaptacje sztuk autorów zaolziańskich i polskich. W pamięci widzów utkwiły zwłaszcza: „Nawrócony” K. Bergera, „Sprawa rodzina” J. Lu-

towskiego, „Nowi Ludzie” → A. WAWROSZA czy „Grube ryby” M. Bałuckiego. Od 1966 r. zespół teatralny z braku aktorów-amatorów przekształcił się w zespół małych form scenicznych, wystawiając jednoaktówki, skecze, monologi i scenki, np. „Babski raj” czy „Mąci-cielka”.

W 1972 r. powstał Klub Młodych, który działał do 1981 r. Pierwszym jego kierownikiem był Tadeusz Lipa, a po nim przejął w nim pracę Tadeusz Franek. Obok działalności klubowej, jak dyskoteki, konkursy, wycieczki, młodzieży założyli klub sportowy, wyróżnili się w grze siatkówki, kometki i ringo.

Klub Kobiet pracuje od 1972 r., najpierw pod kierownictwem Łucji Franek, potem Wandy Kluzowej, obecnie Janiny Kozłowej. Panie or-

ganizowały szereg ciekawych wystaw, np. robót ręcznych, świątecznych ciast, haftu i kwiatów. Urządzano kursy kroju i szycia połączone z pokazami mody. Były odczyty na temat racjonalnego odżywiania, prelekcje nt. współczesnych chorób czy o tym, jak utrzymać młodość. Panie organizowały także ćwiczenia gimnastyczne i wycieczki po Zaozliu.

Od 1949 r. Koło posiada kronikę. Przez rok prowadził ją Józef Topiarz, 19 lat Wilhelm Mandrysz, dyrektor szkoły, 17 lat Irena i Gustaw Waclawikowie, a od 1991 r. Janina Godula. Kronika liczy dwa tomy i pełna jest fotografii, wspomnień i wycinków prasowych, a także okolicznościowych rysunków.

Koło liczy 214 członków.

SIBICA - ZPIT

Zespół Pieśni i Tańca „Sibica” utworzony w 1953 r. przy Kole w Sibicy. Do 1992 r. zespół propagował kulturę Śląska Cieszyńskiego na terenie całej Czechosłowacji oraz w Polsce. Był uczestnikiem II, IV i VII Światowego Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie, skąd przywoził nagrody (np. Państwowej Agencji Artystów Wykonawców „Pagart” czy Radia i Telewizji Polskiej). Niezapomniane były widowiska, np.: „Z biegiem Olzy”, „Deptanie kapusty”, „Nie gnej wody na dwa młyny” czy ostatnie z nich, „Ondraszek”. „Sibica” pracowała pod kierownictwem artystycznym Gustawa Waclawika, Anny Waclawik (choreografia), Ewy

Sekcja Turystyczna sibickiego Koła na Raczy

Zespół Pieśni i Tańca „Sibica”

Kuczery-Czółko, Tadeusza Franka. Prezesował zespołowi Andrzej Szymanik. Choreografię także opracowywały Renata Kiszowa i Emilia Kluzowa.

SIŁA

Chór męski ze Stonawy pod patronatem PZKO kontynuował tradycje rozpoczęte w 1921 r. W latach 50. brał udział w wielu przeglądach i konkursach śpiewaczych. Z niejednego przywiózł główne nagrody, np. w 1949 r. z ostrawskiego Konkursu Twórczości Młodzieżowej czy w 1953 r. z brneńskiego Konkursu Twórczości Ludowej. Występował w radiu ostrawskim i katowickim. Pracował wtedy pod kierownictwem Józefa Firut, zasłużonego działacza stonawskiego ruchu muzycznego. Przed nim pracą „Siły” kierowali Augustyn Koch, Adolf Żyła, Fran-

ciszek Kupka i Józef Kazik. Jego dzieło kontynuowali Wilhelm Brudziński, Alojzy Suchanek, →KAROL GAŚSIOR i od 1982 r. Oskar Firut. W 1995 r. z powodu ubytku chórzystów chór połączył się z chórem żeńskim →HALKA.

SIWEK Tadeusz

*1925 †1982

Z zawodu dziennikarz, w 1953 r. ukończył studia polonistyczne na Uniwersytecie Karola (UK) w Pradze, w 1955 r. rozpoczął pracę w →ZG PZKO, najpierw w charakterze instruktora, potem referenta, od 1957 r. redaktora naczelnego miesięcznika →ZWROT. Zaocznie ukończył studia dziennikarskie na UK. W latach 1964-70 pełnił funkcję redaktora naczelnego

→GŁOSU LUDU. Praktycznie jednak uniemożliwiono mu zajmowanie się redakcją w sierpniu 1969 r., kiedy na skutek wydarzeń po Praskiej Wiośnie 1968 r. popadł w niełaskę u komunistycznych władz. Pracował później w Bibliotece Powiatowej w Karwinie, ze stanowiska referenta działu audiowizualnego przeszedł na emeryturę. T. Siwek do Komunistycznej Partii Czechosłowacji wstąpił w 1956 r., do idei komunistycznych był przekonany, dostrzegając jednak wiele wypaczeń. Szczytowym okresem w jego życiu były lata 1968-69, kiedy na skutek odwilży politycznej wierzył, że system komunistyczny da się zreformować. W okresie normalizacji znalazł się na marginesie życia społecznego Polaków na Zaolziu. T. Siwek pochodził z muzycznej rodziny, sam był utalentowanym tenorem, wygrywał centralne konkursy KTM (Konkurs Twórczości Młodzieży). W 1953 r. wygrał także konkurs na solistę Centralnego Zespołu Wojskowego (Armádní umělecký soubor). Nie skorzystał jednak z tej propozycji, ponieważ na podstawie późniejszego rozporządzenia osoby w jego wieku nie musiały odbywać już służby wojskowej, później minister Čepička zdecydował inaczej i T. Siwek przez dwa lata służył w artylerii.

SKOTNICA

Młodzieżowy Zespół Folklorystyczny „Skotnica” działa przy Kole w Orłowej Lutyni. Założony w marcu 1994 r., kontynuuje pracę zespołu tanecznego powstałego w 1948 r.

Kierownikiem artystycznym i choreografem jest Odonia Charvát, kierownikiem organizacyjnym Wanda Wzientek i Halina Kornas. Kapelą kieruje Józef Lugsch. W skład repertuaru wchodzi tańce i piosenki śląskie, widowiska, tańce polskie i czeskie. Członkowie zespołu wywodzą się przede wszystkim z Dziecięcego Zespołu Folklorystycznego →SKOTNICZKA. Do sukcesów zespołu należy występ na Dożynkach w Gutach, udział w Warsztatach Polonijnych w Bydgoszczy, w Tygodniu Kultury Beskidzkiej (1996) w święcie miasta Rydułtowy (1994, 1995). (O. Ch.)

SKOTNICZKA

Dziecięcy Zespół Folklorystyczny „Skotniczka” działa przy Kole w Orłowej Lutyni. Powstał 1 IX 1990 r. Kierownikiem artystycznym i choreografem jest Odonia Charvát, kierownikiem organizacyjnym Wanda Wzientek i Halina Kornas. Pierwszym kierownikiem kapeli był Zbigniew Jeżowicz, od 1993 r. kieruje nią Józef Lugsch. Kronikę prowadzi Halina Śliwka. W skład repertuaru wchodzi tańce i piosenki śląskie, obrazki ludowe, zabawy dziecięce, tańce polskie i czeskie. Do sukcesów zespołu zaliczyć można udział w →FESTIWALACH PZKO (1992, 1995), w →GOROLSKIM ŚWIECIE (1992), w „Dożynkach” w Gutach (1994) i Błędowicach (1996), w Warsztatach Polonijnych w Bydgoszczy (1994, 1996) i w Koloniach Artystycznych w Koszalinie (1995). Od 1992 r. zespół rokrocznie bierze udział w Tygodniu Kultury Beskidzkiej w Polsce. (O. Ch.)

SKRZECZON

Koło zostało założone 10 X 1947 r. przez Maksymiliana Guziurę, Szczepana Kwaśnicę, Dominika Lojczyka, Emila Seberę, Karola Waluszczyka i Rudolfa Wójcika. Najdłużej, bo 14 lat, prezesurę sprawował Eryk Czerny, po nim zaś Alojzy Śląddeczek (10 lat).

Koło posiada Dom PZKO, w 1973 r. odkupiony przez →ZG PZKO od spadkobierców Hugona Szewczyka. Przez wiele lat pezetkaowcy przeprowadzali rekonstrukcję domu. Wyróżnili się przy niej zwłaszcza Bronisław Waluszczyk, Eryk Czerny, Otto Guziur oraz obecny gospodarz, Stanisław

Dwa razy „Skotniczka”: na podium i w cieniu drzewa - na Polonijnych Koloniach Artystycznych w Koszalinie w 1995 r.

Górniok. Obecnie w siedzibie Koła znajduje się Izba Tradycji, oddział polski Biblioteki Miejskiej w Boguminie, wynajmowany jest lokal sklepowy. Przy Kole działają: chór mieszany → Hasło (wiele lat kierował nim Rudolf Wójcik, obecnie Władysław Ożóg), zespół „Krater” (kierownik artystyczny Zbigniew Ożóg), zespół dziecięcy (pod kierownictwem Marii Ślądyczek) oraz Kluby: Młodych, Kobiet, Seniorów i Dziecięcy.

Pezetkaowcy oplekują się pomnikiem ofiar faszyzmu - „Polenlagru” w Boguminie

Fot. TADEUSZ GUZIUR

W pierwszym etapie upamiętnienia ofiar faszyzmu odsłonięto

tablicę pamiątkową 8 mieszkańców Skrzeczonia, którzy zginęli w obozach koncentracyjnych. Następnie na grobie 104 Polaków, którzy w latach 1942-45 zginęli w

bogumińskim obozie pracy przymusowej dla Polaków (tzw. Polenlager), ufundowano kamienną tablicę oraz drewniany krzyż. Patronat nad tym przedsięwzięciem objęło Koło, a opiekunkami miejsca pamięci były Monika Krzystek i Elżbieta Wójcik. W drugiej połowie lat 60. dzięki staraniom komitetu przygotowawczego zrealizowano budowę pomnika według projektu Bronisława Firli w kształcie trzech graniastosłupów, jego odsłonięcie odbyło się 20 IV 1969 r.

Zaraz na początku działalności powstała własna biblioteka Koła, opiekę nad księgozbiorem przez 30 lat sprawowała Elżbieta Wójcik, ponad 10 lat Otto Guziur, obecnie zaś jego synowa - Danuta Guziur.

Znanym działaczem skrzeczowskim, miłośnikiem tradycji i historii jest Wincenty Szeliga, organizujący różnorodne wystawy związane z historią naszego regionu. W

Zarząd skrzeczowskiego Koła w 1985 r.

Fot. TADEUSZ GUZIUR

1957 r. przy chorze „Hasło”, działającym z wojenną przerwą od 1938 r., został utworzony chór „Haselko” pod kierownictwem Elżbiety Wójcik. W latach 50. działał popularny kwartet rewersów pod kierownictwem Erwina Kalusa.

Bogata jest skrzeczowska działalność teatralna. Do jej korzeni sięgających 1913 roku nawiązał zespół teatralny → ŚWIT.

Wiele sympatii na Zaolziu zaskarbił sobie zespół → ANDRUSY. Dla młodych w latach 1962-83 grał i śpiewał zespół „Meteor”. W repertuarze, który prezentował na Zaolziu, Polsce i b. NRD miał piosenki ludowe polskie, czeskie i słowackie, a także współczesne przeboje. Od 1 I 1983 r. zmienił nazwę na „Krater”.

Wszelkie uroczystości skrzeczowskich pezetkaowców wzbogacają

Zespół taneczny Koła Skrzeczów

Fot. TADEUSZ GUZIUR

Fot. TADEUSZ GUZIUR

Piłkarze ze Skrzeczonia zostali mistrzami PZKO w latach 1982, 1986 (fot.) i 1990

Zespół muzyczny „Krater” występował wcześniej jako „Meteor”

Fot. TADEUSZ GUZIUR

występy zespołu tanecznego, aktywnego od początku istnienia Koła. Do końca lat 70. prowadzili go Maria i Władysław Ożógowie, w latach 80. Wanda Pietrzyk. Obecnie zespół pod kierownictwem Bogusława Czapka i Sabiny Gryń przygotowuje programy głównie na bale i festyny.

Klub Kobieta pod kierownictwem Marii Ożóg systematycznie uczestniczy w działalności Koła. W sukurs idzie mu Klub Seniora pod kierownictwem Benedykta Hanaka, organizujący dla wszystkich zainteresowanych wycieczki i prelekcje.

Wśród skrzeczowskich pezetkaowców rozwijało się także sporto-

we życie. Trzykrotnie zdobyli tytuł mistrza Związku w piłce nożnej (1982, 86, 90), a Ilona Krótka (z domu Gryń) oprócz zdobycia na VI → POLONIJNYCH IGRZYSKACH SPORTOWYCH trzech złotych medali w tenisie wielokrotnie była tenisową mistrzynią PZKO.

Wiele było tradycyjnych imprez skrzeczorskich Polaków. Wymienić warto popularne w latach 60. „Koktajle skrzeczorskie”, a w latach 70 → MUZYCZNE JESIEŃ. Ostały się te imprezy, które zawsze kojarzą się z pracą Kół, jak festyny ogrodowe i bale. Wszystkie one szczegółowo zapisane są przez kronikarzy Koła. Najdłużej prowadził kronikę Rudolf Wójcik (22 lata), obecnie gromadzi wycinki prasowe Tadeusz Guziur.

Koło liczy 170 członków.

SMP Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej

Dwukrotnie po II wojnie światowej dyrektywnym wyrokiem komunistycznych władz przerywano tak mocno autentyczny puls działalności SMP. Po raz pierwszy SMP powstało w 1947 r. Już na samym starcie w jego ramach działało gros miejscowych polskich zespołów śpiewających, tanecznych, dramatycznych. W odróżnieniu od licznych międzywojennych polskich związków młodzieży, specjalizujących się w różnych dziedzinach pracy społecznej, po II wojnie światowej cały ten zakres działalności znalazł się w ramach SMP. Na barkach PZKO bowiem spoczywały przede

wszystkim sprawy o charakterze gospodarczym i organizacyjnym. Inicjatorami założenia PZKO i SMP byli ci sami ludzie. Sekretariaty mieściły się w tych samych budynkach, niemal wszystkie ważniejsze imprezy urządzano wspólnie.

Po lutym 1948 r. KPCz dążyła do utworzenia jednolitej ogólnoparzystkowej organizacji młodzieżowej. Zjazd połączeniowy wszystkich młodzieżowych grup narodowych odbył się 23 i 24 V 1949 r. SMP przekształcono w Sekcję Młodzieży Polskiej przy Czechosłowackim Związku Młodzieży (CZM-

ten motywowano koniecznością budowania socjalistycznego społeczeństwa i jego ekonomiki, a zarazem niebezpieczeństwem ze strony mocarstw imperialistycznych.

Proces demokratyzacji zainicjowany przez nowe kierownictwo KPCz z Aleksandrem Dubčekom na czele zaktywizował również zaolziańskich Polaków. W dniu 16 IV 1968 r. wybrano Tymczasowy Zarząd Główny SMP. Momentem przełomowym był I Zjazd SMP w dniu 22 VI 1968 r. Delegaci zgromadzeni w hotelu → PIĄST reprezentowali około 3,5-tysięczną rzeszę członków z 42 grup SMP. Ukonstytuowanie Stowarzyszenia zakończyło wstępny okres przygotowań. Na czele stanął Jan Szymik (od marca 1969 r. ponownie Władysław Josiek), wiceprezesami zostali W. Josiek i Władysław Biłko, sekretarzem na etacie Jan Walczyso.

Następstwa 16-letniej próżni szybko zostały przezwyciężone. Współpraca PZKO i SMP przypominała przełom lat 40. i 50. Esempowcy po przekształceniu Klubów Młodych PZKO w grupy SMP czy zespołów PZKO w zespoły SMP stawali się członkami obu związków, zatrzymując legitymacje PZKO. Zaplanowany na 25 II 1970 r. II Zjazd SMP został przez władze zakazany. W chwili drastycznej likwidacji SMP przez nowe władze państwa działało w terenie 56 grup, w których było zorganizowanych 5 000 młodych ludzi.

Po zmianach ustrojowych, w lutym 1990 r. odbył się Zjazd Kon-

SMP). Sekcja zachowała pełne prawo do kierowania życiem, wychowaniem i pracą młodzieży polskiej w ramach CZM. Tu w dalszym ciągu koncentrował się trzon działalności kulturalnej i oświatowej polskiej społeczności. W 1949 r. z 82 zespołów teatralnych w ramach Sekcji pracowało 65.

W marcu 1952 r. doszło do fuzji z CZM, czyli do likwidacji SMP. Krok

stytuujący SMP. Czołowi działacze nie zadbali jednak o bazę członkowską, ograniczając się do roli mecenasa inicjatyw młodzieżowych. Wraz ze stopniowym zanikiem zapалу malała liczba imprez SMP, tak że w 1996 r. działalność SMP można określić mianem formanej. (W. J.)

SMYKI

Popularny kabaret, założony w Kole Leszna Dolna przez →LUDWIKA CIENIAŁĘ („Macieja”), Gabriela Pałowskiego, Władysława Hliśnikowskiego. Repertuar oparty był na tekstach własnych, pisanych przez G. Pałowskiego i L. Cieniałę, oraz tekstach zapożyczonych. Pierwszy program nosił nazwę „Wielkie pranie” złożony z niego piosenki, scenki, satyryczne monologi. Dwunastoosobowy zespół

„Smyki” - zespół humoru i satyry działał w Lesznej Dolnej w latach 1956-60 i 1962-65

był niezwykle popularny na Zaolziu, zapraszano go na występy od Bogumina po Mosty p.J., w ciągu roku wyjeżdżał z programem po

kilkadzieściu razy. Pierwszy okres przypadł na lata 1956-60, po przerwie zespół wznowił występy w latach 1962-65.

Seminaria SLA były miejscem spotkań członków wszystkich pionów z zapraszającymi gośćmi - pisarzami, artystami, krytykami, z Polski i Czechosłowacji. Na zdjęciu z Włosennego Seminarium SLA w Gutach (1978 r.) po raz pierwszy uczestniczyła grupa „Kontekst” z Katowic (pierwszy z lewej - Stanisław Piskor, drugi z prawej - Włodzimierz Paźniewski). Systematycznie przyjeżdżali krytycy literacki, Bugusław Sławomir Kunda i czołowy poeta, Tadeusz Śliwiak (ósmi i siódmy z prawej). W centrum ówczesny prezes SLA, Bronisław Bieleń, obok niego szefowie pionów literackiego (J. Gaudyn) i foto-filmowego (F. Bałon)

SLA Sekcja Literacko Artystyczna

W październiku 1947 r. rozpoczęła działalność Sekcja Literacko-Artystyczna PZKO, nawiązująca do założonego w 1937 r. Śląskiego Związku Literacko-Artystycznego z siedzibą w Cz. Cieszyń. Prezesem SLA został →PAWEŁ KUBISZ, przedwojenny prezes ŚZLA.

W pierwszych latach działalności SLA pracowała in gremio. W 1951 r. →ADAM WAWROSZ wysunął potrzebę osobnych spotkań literackich, w 1956 r. dokonano więc podziału SLA na trzy pion: plastyczny - prowadzony przez →GUSTAWA FIERLE, literac-

ki - przez →JÓZEFA ONDRUSZA, muzyczny - przez Józefa Firle.

SLA rozwinęła żywą działalność wydawniczą. Publikowano, zwłaszcza w latach 50., utwory poetyckie i prozatorskie członków Sekcji, urządzano wystawy malarstwa, organizowano konkursy, spotkania autorskie, publikowano artykuły w →GŁOSIE LUDU (na łamach dodatku literackiego „Szyndzioty”), a następnie w →ZWROCIE oraz komponowano utwory choralne dla zaolziańskich zespołów śpiewających oraz utwory instrumentalne.

W pierwszym dziesięcioleciu SLA do czołowych jej twórców należeli literaci: →HENRYK JASICZEK, Józef Krzywoń, Paweł Kubisz, →KAROL PIEGZA, →GUSTAW PRZECZEK; plastycy: →JÓZEF BERGER, Gustaw Fierla, Dominik Figurny, →WŁADYSŁAW PASZ, Henryk Nitra, Bogumił Swoboda, →FRANCISZEK ŚWIDER, →RUDOLF ŻEBROK; kompozytorzy: →EUGENIUSZ FIERLA, Karol Hławiczka i →PAWEŁ KALETA.

W 1958 r. została zniesiona tzw. kandydatura w SLA. Zerwano w taki sposób z elitaryzmem. Odtąd członkiem SLA mógł być każdy pezetkaowiec, przejawiający nadprzeciętne zdolności i zainteresowania w dziedzinie twórczości literackiej, plastycznej czy muzycznej. W następnym trzydziestoleciu rozwinęło w SLA swoje skrzydła wiele talentów, zwłaszcza literackich i malarskich. Nawiązano liczne kontakty z instytucjami i organizacjami w Polsce.

Na czele SLA stało Kierownictwo, złożone z przedstawicieli po-

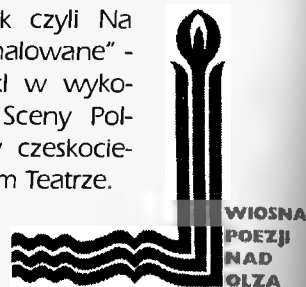
BIBLIOGRAFIA LITERATÓW SLA 1946-95 (WYBÓR)

Rok	Autor	Tytuł	Wydawnictwo
1946	P. Kubisz	Przednówek	OW ZZLP Łódź
1946	G. Przeczek	Serce na kolczastych drutach	nakł. wł.
1948	H. Jasiczek	Rozmowy z ciszą	SLA
1948	A. Wawrosz	Co po nogle	SLA
1949	P. Kubisz	Opowieść wydziedziczonych	SLA
1952	H. Jasiczek	Pochwała życia	SLA
1953	H. Jasiczek	Gwiazdy nad Beskidem	SLA
1954	P. Kubisz	Rapsod o Oszeldzie	SLA
1954	J. Ondrusz	Przysłowia i powiedzenia ze Śląska Cieszyńskiego	SLA
1954	A. Zawadzka	Ku nowym dniom	SLA
1955	H. Jasiczek	Obuszkciem ciosane	SLA
1956	J. Ondrusz	Godki śląskie	SLA
1958	B. Goj - K. Piegza - M. Węglarzy	Opowiadania i wspomnienia	SLA
1958	J. Krzywoń	Śpiewająca jutrenka	SLA
1958	G. Przeczek	Drogi i ścieżki	SLA
1959	(zbiorowe)	Pierwszy lot	SLA
1959	H. Jasiczek	Humoreski beskidzkie	Śląsk Katowice
1959	H. Jasiczek	Jaśminowe noce	SLA
1959	A. Wawrosz	Na śćmiywku	SLA
1960	K. Piegza	Sękaci ludzie	KN Ostrawa
1961	H. Jasiczek	Jaśminowe noce	Śląsk Katowice
1961	W. Sikora	Próg	KN Ostrawa
1962	H. Jasiczek	Obuszkciem ciosane	Śląsk Katowice
1962	H. Jasiczek	Krásné jak housle	KN Ostrawa
1963	H. Jasiczek	Blizny pamięci	KN Ostrawa
1964	H. Jasiczek (red.)	Mrowisko	KN Ostrawa
1966	(zbiorowe)	Profile	GL'63 Trzynieć
1966	W. Sikora	Lato	Profil Ostrawa
1967	H. Jasiczek	Pokus o smir	ČSS Praga
1967	J. Gaudyn	Fraszki i fraszeczki	Profil Ostrawa
1968	H. Jasiczek	Krajobraz naszych serc	ZG PZKO
1968	W. Przeczek, W. Sikora	Skrzyżowanie	Zwrot
1968	A. Wawrosz	Niezapominajki	Hutnik Trzyniecki
1968	J. Ondrusz	Śląskie opowieści ludowe	Profil Ostrawa
1968	H. Jasiczek	Baj, baju, z mojego kraju	Profil Ostrawa
1969	J. Gaudyn, G. Palowski	Duet	GL'63 Trzynieć
1969	J. Gaudyn	Zdanie	GL'63 Trzynieć

BIBLIOGRAFIA LITERATÓW SLA 1946-95

Rok	Autor	Tytuł	Wydawnictwo
1969	H. Jasiczek	Podanie ręki	ZG PZKO - Zwrot
1969	A. Wawrosz	Z naszej nolepy	Profil Ostrawa
1969	H. Jasiczek	Zamyślenie	Profil Ostrawa
1970	A. Dostał	Struny powietrza	„Zwrot”
1971	K. Piegza	Opowiadania beskidzkie	Profil Ostrawa
1972	P. Kubisz	Zaszuwierzony świat	Profil Ostrawa
1973	J. Ondrusz	Godki śląskie (II wyd.)	Profil Ostrawa
1974	J. Ondrusz	Godki śląskie (III wyd.)	Profil Ostrawa
1975	K. Piegza	Tam pod Kozubową	Profil Ostrawa
1976	W. Przeczek	Odnajdywanie siebie	Profil Ostrawa
1976	K. Kaszper, T. Wantuła, J. D. Zolich	Światłocienie	Profil Ostrawa
1977	A. Wawrosz	Z Adamowej dzichty	Profil Ostrawa
1977	W. Sikora	Kareł	ZLP Katowice
1978	W. Przeczek	Czarna calizna	ZLP Katowice
1978	W. Przeczek (red.)	Zaprosiny do stołu	ZG PZKO
1978	J. Pribula	Tylko raz w życiu	Profil Ostrawa
1979	W. A. Berger	Świerszcze w głowie	WL Kraków
1979	J. D. Zolich	Topografia czasu	Profil Ostrawa
1980	J. Gaudyn	List	GL'63 Trzynieć
1980	J. Gaudyn	My	SLA
1980	K. Kaszper	W orszaku	ZLP Katowice
1980	B. S. Kunda (red.)	Słowa i krajobrazy	
1980	G. Palowski	Antologia poetów zaolż.	Śląsk Katowice
1980	G. Palowski	Liryki	GL'63 Trzynieć
1980	W. Przeczek	Wpisane w Beskid	BTSK Bielsko-Biała
1980	G. Sajdok	Korzenie	SLA
1981	W. A. Berger	Zmysły	Śląsk Katowice
1981	H. Jasiczek	Smuga cienia	BTSK Bielsko-Biała
1981	W. Przeczek	Śmierć pomysłu poetyckiego	Wyd. Łódzkie
1981	W. Sikora	Henryk Nitra	BTSK Bielsko-Biała
1981	E. Milerska, A. Kupiec, A. Filipek	Korzenie	Profil Ostrawa
1981	K. Jaworski	Złomowisko	Profil Ostrawa
1982	G. Palowski, P. Horzyk	Obecność	GL'63 Trzynieć
1982	W. Przeczek	Szumne podszepty	Profil Ostrawa
1982	W. Sikora	Wielokropki	Śląsk Katowice
1983	J. Gaudyn	Z tej ziemi I	GL'63 Trzynieć
1983	W. Młynek	Śpiwy z Olży	LSW Warszawa

szczególnych pionów. Do szczególnego ożywienia doszło w czasie prezesury Kazimierza Kaszpera. M.in. przebiegła wtedy „Wiosna Poezji nad Olzą” (1980), na którą złożyły się: poranki poetyckie literatów w Kołach i szkołach, wernisaż plakatu poetyckiego seminarium literackie z udziałem m.in. Ernesta Brylla, Jana Koprowskiego i Sławomira Magali, →KARCZMA ARTYSTÓW, „Święto Poezji” (przegląd finalistów konkursu recytatorskiego), wystawa polskich oficyn literackich, Biesiada Poetycka z ogłoszeniem wyników Konkursu Jednego Wiersza oraz „Janosik czyli Na szkle malowane” - spektakl w wykonaniu Sceny Polskiej w czeskoszyńskim Teatrze.

Inna inicjatywa SLA tego roku była nazwana „Twórcy zaolziańscy Krakowowi”. Dwudziestu artystów przekazało po jednej pracy na aukcję, z której dochód był przeznaczony na rewaloryzację zabytków Krakowa. Literaci odstąpili część swych honorariów za publikacje w polskich massmediach. Uroczysty wernisaż i wieczór autorski literatów odbył się w Galerii „Jaskółka” ówczesnego Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną w Krakowie. Kazimierz Kaszper został odwołany z funkcji prezesa SLA przez prezydium →ZG PZKO wkrótce po tym,

gdy zdjęto go ze stanowiska redaktora naczelnego „Zwrotu”.

Ostatnie Walne Zebranie SLA (9 III 1991) odrzuciło dotychczasowy model organizacji, inicjatywna grupa założycielska (F. Nastulczyk, J. Sikora, H. Szkopek i A. Szop) nowego nie utworzyła.

Niezależnie od tego kontynuował działalność pion plastyczny.

SLA pion foto - filmowy

Od 1961 r. zaczął działać przy SLA Klub Fotografików, zmieniony w 1971 r. w pion foto-filmowy SLA, co było efektem starań filmowców, Rudolfa Fierli i Stanisława Orszulika. Inicjowali oni Przeglądy Filmów Amatorskich (od 1976 r.), w których laury zdobywał S. Orszulik. W latach 70. pion urządził kilkanaście zbiorowych i indywidualnych wystaw fotografii oraz kilka konkursów. Fotograficy często publikowali swe prace w prasie krajowej (m.in. →ZWROT, →GŁOS LUDU, →KALENDARZ ŚLĄSKI) i zagranicznej. Kolejnymi szefami pionu byli Władysław Wojnar, Tadeusz Wratny, Franciszek Bałon, Adam Szop. Dalej wyróżniali się: Bronisław Bielani, Rudolf Fierla, Radosław Krygiel, Zbigniew Kubiczka, Henryk Minol, →EUGENIUSZ MŁEČKO, Stanisław Orszulik, Kazimierz Suchanek, Otto Szlauer, Piotr Wojciech. Po 1989 r. zorganizowana działalność fotografików zanika.

W 1992 r. ZG PZKO zakupił kamerę wideo, co otworzyło nowy rozdział w pracy filmowców. Filmy wideo wzbogaciły prelekcje w

BIBLIOGRAFIA LITERATÓW SLA 1946-95

Rok	Autor	Tytuł	Wydawnictwo
1983	P. Horzyk, G. Palowski, J. Pyszko	Z tej ziemi II	GL'63 Trzynieć
1983	J. Gaudyn	Z tej ziemi III	GL'63 Trzynieć
1984	W. A. Berger	Idę, Concorde	Czytelnik Warszawa
1984	J. Ondrusz	Cudowny chleb	LSW Warszawa
1984	W. Sikora	Za ojcem idę	WL Kraków-Wrocław
1985	A. Filipek, E. Milerska, G. Palowski, J. Szymik	Tobie, ziemio I	GL'63 Trzynieć
1985	J. Gaudyn	Tobie, ziemio II	GL'63 Trzynieć
1985	B. Zarzeczny (red.)	Suita zaolziańska	OTKO Opole
1985	(zbiorowe)	Spotkanie	Profil Ostrawa
1986	G. Palowski	Almanach prozy i poezji	Profil Ostrawa
1986	J. Ondrusz	Dotykanie czasu	NK Wwa
1986	W. Przeczek	O ptaszku Złotodzióbku...	WL Kraków-Wrocław
1986	W. Przeczek	Księga urodzaju	Śląsk Katowice
1986	W. Przeczek	Nauka wierności	OW CCK Jędrzejów
1987	Cz. Niedzielski (red.)	Zaproszenie do źródła	
1987	G. Sajdok	Wiersze 26 poetów z za Olzy TTK Toruń	Profil Ostrawa
1987	W. A. Berger	Zaczarowany młyn	Profil Ostrawa
1987	E. Milerska	Most nad Łucyną	Profil Ostrawa
1988	L. Przeczek	Kwiaty z naszej łąki	Profil Ostrawa
1988	L. Przeczek	Bunt włosów	Profil Ostrawa
1988	A. Kupiec	Malinowy świat	Profil Ostrawa
1988	W. Przeczek (red.)	Punkt zwrotny	ZG PZKO
1988	W. A. Berger	Okay	Śląsk Katowice
1988	P. Horzyk (red.)	Samosiewy	
1988		Almanach 25-lecia GL'63	GL'63
1988	J. Pyszko	Pęknięta pamięć	OKL Kielce
1989	P. Horzyk	Czas brzozy	GL'63
1989	W. Przeczek	Przecucie kształtu	Profil Ostrawa
1989	S. Jedzok	Werble ciszy	Profil Ostrawa
1989	W. Młynek	Śpiewające zbrocze	Profil Ostrawa
1990	R. Putzlacher	Próba identyfikacji	Profil Ostrawa
1990	P. Horzyk	Przemijanie dni	GL'63 Trzynieć
1990	H. Jasiczek	Jak ten obłok	ZLP Katowice
1990	K. Jaworski	Granice	SLA
1990	G. Palowski	Miłość o zmierzchu	GL'63
1990	W. Przeczek	Notatnik liryczny 85-90	SDK Warszawa

BIBLIOGRAFIA LITERATÓW SLA 1946-95

Rok	Autor	Tytuł	Wydawnictwo
1990	(zbiorowe)	Nocny list z Krakowa	ZLP Kraków
		Antologia wierszy pisarzy z Zaolzia	
1990	(zbiorowe)	Z biegiem Olzy	ZLP Katowice
		Antologia polskiej poezji zaolziańskiej	
1990	J. Szymik	Sonety nadolziańskie	nakład własny
1991	K. Kaszper	Raczkowanie	DK - GL'63 Trzynieć
1991	W. Przeczek	Promiśniony počet štěstí	Eden Karwina
1991	G. Sajdok	Kocham	DK - GL'63 Trzynieć
1991	J. Szymik	Wiktor. Poemat 1947	nakład własny
1991	J. Szymik	Znad olzy fal	nakład własny
1992	P. Horzyk	Marginesy pamięci	ZLP w CSR Trzynieć
1992	W. Młynek	Droga przez siebie	Polonia Warszawa
1992	A., H., J. Ondruszowie	Słownik pijacki	BOW Bielsko-Biała
1992	G. Palowski	Krzyk zielonej ciszy	DK - GL'63 Trzynieć
1992	W. Przeczek	Břečtan a jiné...	Gramma Karwina
1992	W. Przeczek	Dym za paznokciami	„Wers Opole
1992	R. Putzlacher	Kompleks Ewy	Miniatura Kraków
1992	R. Putzlacher	Oczekiwanie	ZLP w RC, GL'63 Trzynieć
1992	G. Pyszko	Oddaję ciszę światu	Olza Cz. Cieszyn
1992	G. Sajdok	Świat do góry nogami	ZG PZKO
1992	W. Sikora	Tercyny	ZLP w RC, GL'63 Trzynieć
1993	H. Kowalczyk (red.)	Czarno-białe Zaolzie	ZG PZKO
1993	F. Nastulczyk	Tam za pozornie przezroczystym powietrzem	Olza Cz. Cieszyn
1993	R. Putzlacher	Ziemia albo - albo	Olza Cz. Cieszyn
1993	J. Pyszko	Potoki	Wers Opole
1993	J. Pyszko	Słowa jak kamienie	Min. Kult. i Szt. RP Wwa
1994	F. Nastulczyk	Czas i obecność	Olza Cz. Cieszyn
1994	L. Przeczek	Ścieżka przez pamięć	Miniatura Kraków
1994	W. Przeczek	Kazinkowe granie	IBis Warszawa
1994	W. Przeczek	Na ubitej ziemi	„Pod Pegazem” Jabłonków
1994	L. Przeczek-Waszkowa	Cztery pory miłości	Olza Cz. Cieszyn
1994	J. Szymik	Pacierz mój	nakład własny
1994	A. Wawrosz	Z Adamowej dzichty	Urszula Czudek
1995	J. Klimsza, J. Kurek, J. Sikora	Nocne latarnie	Olza Cz. C.
1995	W. Przeczek	Bluszcz	Olza Czeski Cieszyn
1995	G. Sajdok	Na podwórku	Olza Czeski Cieszyn
1995	W. A. Berger	Marienbad	nakład własny
1995	W. Przeczek (red.)	Pojednanie	ZG PZKO

Końcach. W ciągu 4 lat powstało przeszło 40 wideokaset, rejestrujących ponad 120 imprez PZKO.

Prace członków pionu są cennym materiałem dokumentalnym, archiwizowanym w ZG.

SLA
pion literacki

Po →JÓZEFIE ONDRUSZU, pierwszym przewodniczącym pionu literackiego, ster przejął →HENRYK JASICZEK, który nawiązał ożywione kontakty ze środowiskami twórczymi Ostrawy, Katowic i Olsztyna. Stworzył coś na kształt - jak to określano - szkoły literackiej. Na tle naturalnej dominacji H. Jasiczka w środowisku SLA na początku lat 60. doszło do tendencji odśrodkowych. W 1963 r. powołano przy Domu Kultury w Trzyńcu „Grupę Literacką '63”, w 1966 r. zaś przy redakcji →GŁOSU LUDU zaczęła się ona nie przeżyła ona 1968 r. Lata normalizacji zadały cios ambitniejszemu zamiarom środowiska. Wydawnictwo „Profil” w Ostrawie i jego Polską Edycję zdominowała literatura ludowa, przeważnie gwarowa. Literaci zaczęli wydawać swoje prace w Polsce. Nawiązano znaczące kontakty ze środowiskami literackimi w Krakowie, Opolu, Katowicach. Przerwał je stan wojenny w Polsce i żelazna kurtyna na Olsie.

Kierownikami pionu literackiego SLA oprócz Józefa Ondrusza i Henryka Jasiczka byli: →GUSTAW PRZECZEK, →JANUSZ GAUDYN, Gustaw Sajdok, Jan Daniel Zolich, Kazimierz Kaszper, Kazimierz Jaworski, Jacek Sikora.

Renata Putzlacher, Kazimierz Kaszper, Wilhelm Przeczek, Władysław Sikora - współczesny Parnas Zaolzia

Od lat 70. organizowano co-rocennie dwa kilkudniowe Semina-ria: Wiosenne (poświęcone poezji) i Jesienne (poświęcone prozie), na których referaty wygłaszali znawcy przedmiotu z Polski i CSRS. W ich ramach przebiegały spotkania au-torskie, wystawy, Konkursy Jed-nego Wiersza; pokłosie tych kon-kursów wydał →ZG PZKO w trzech kolejnych tomikach: „Zapro-siny do stołu” (1978), „Punkt zwro-tny” (1988) i „Pojednanie” (1995).

7 III 1990 powołano samodziel- ne Zrzeszenie Literatów Polskich w Republice Czeskiej, działalność pio- nu zanikła w 1993 r.

SLA pion muzyczny

Pion muzyczny SLA ze względu na swoją specyfikę był mniej zor- ganizowany aniżeli literacki i plas- tyczny. Ambicją czołowych kom-pozytorów działających w SLA: →EUGENIUSZA FIERLI i →PAWŁA KALETY było przekroczenie progu regiona- lizmu i zaistnienie w muzyce ogół- nokrajowej i polskiej. Znani też by-

li, podobnie jak inni twórcy, z kom- pozycji i opracowań muzycznych dla →SCENY POLSKIEJ Teatru Cieszyń- skiego, →TEATRU LALEK „BAJKA”, dla chórów, zespołów teatralnych i tanecznych, małych zespołów wo- kalno-instrumentalnych lub z opra- cowań instrumentacji dla zespó- łów rozrywkowych. Niewielka część członków reprezentowała dzie- dzinę odtwórczą śpiewu i muzyki.

Do głównych zadań pionu mu- zycznego SLA należało, wspólnie ze →ZRZESZENIEM ŚPIEWACZO-MUZYCZ- NYM, ogłaszanie i ocena konkur- sów na utwory muzyczne i pieśni z okazji jubileuszy Związku lub ro- cznic ważnych wydarzeń ogólno- społecznych.

Oprócz ww. w różnych okre- sach członkami pionu byli: Józef Firla, Leszek Kalina, Edward Kaim, Bronisław Liberda, Władysław Win- kler, Henryk Sumera, Zbigniew

Farnik, Brunon Rygiel, →KAROL WRONKA, Alojzy Suchanek, Alojzy Kaleta i in.

Na początku lat 90. działalność zanikła, co spowodowane było głównie sprawami kadrowymi. Ostatnim przewodniczącym był Le- szek Kalina.

(A.K./H.K.)

SLA pion plastyczny

W nowo założonym SLA najlicz- niejszą grupę stanowili plastycy - →KAROL PIEGZA, →FRANCISZEK ŚWIDER, Henryk Nitra, →WŁADYSŁAW PASZ, Dominik Figurny, →RUDOLF ŻEBROK i →GUSTAW NOWAK, →JÓZEF BERGER. Dążono do podniesienia rangi Sekcji i czyniono starania o przyje- cie do ogólnoparostwowych sto- warzyszeń twórczych poszczegół- nych artystów (Franciszek Świder, Gustaw Nowak i Rudolf Żebrok).

W 1979 r. reprezentacyjna slaowska wystawa blisko 20 plastyków i fotografi- ka F. Bałona wyruszyła na podbój Europy Środkowej. Pokazano ją w Pradze (Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej), Przeworsku, Krakowie. Na wernisażu w warszawskiej Starej Kordegardzie przybył m.in. prof. Wiktor Zin (drugi z lewej). Zagaja ówczesny szef pionu, Bronisław Firla (pierwszy z prawej)

Fot. OD KP - F. Bałona

Fot. OD KP - F. Bałon

Z okazji kolejnych okrągłych jubileuszy Sekcji Literacko - Artystycznej odbywały się m.in. zbiorowe wystawy prac plastyków. W 1982 r. 22 autorów wystawiło ponad 80 dzieł w Klubie PZKO przy ul. Bożka w Czeskim Cieszynie

Początkiem lat 80. kontakty z środowiskami twórczymi w Polsce zostały zakazane. Plenery malarskie „Beskidy” musiały więc się odbyć bez gości zza granicy - w gronie „samych swoich” (Jasieniec 1981)

Fot. STEFAN TARUGA

Szeregi pionu plastycznego zasilił stopniowo nowi członkowie: m.in.: grafik Tadeusz Berger, scenograf Władysław Cejnar, plastycy Alicja Bartulec, Józef Drong, Bronisław Firla, Edward Kaim, Józef Kneis, Rudolf Kobiela, Stanisław Kraus, Bronisław Liberda, Oskar Pawlas, Bronisław Prochner, Lidia i Tadeusz Ramikowie, Jan Szkwara, Tadeusz Wratny, Bogumił Swoboda, Walter Taszek, twórca ekslibrisów Zbigniew Kubeczka.

Przybywało członków z wyższym wykształceniem artystycznym, po studiach w Czechach czy w Polsce, m.in.: Roman Chmiel, Ewa Damborska, Barbara Kowalczyk, Darina Krygiel, Władysław Kubień, Monika Milerska, Józef Rozbrój, Jan Rusnok, Anna Sedláková, Halina Szkopek, Romana Taszkówna, Stanisław Waszek, Jannina Szotkowska-Chmiel.

W latach 70. nawiązano żywe kontakty ze Związkiem Polskich Artystów Plastyków w Bydgoszczy, Opolu, Raciborzu, Rzeszowie i Toruniu. SLA zaczęła organizować co dwa lata Międzynarodowe Plenery Malarskie „Beskidy” (pierwszy w 1973 r. na Kozirncu). Według regulaminu każdy uczestnik zostawiał jedną pracę organizatorowi. Powstałe w ten sposób kolekcje upiększyły domy i siedziby PZKO. Plastycy SLA z kolei uczestniczyli w plenerach malarskich w Polsce.

W latach 1970-80 wydano łącznie 11 katalogów autorskich członków pionu z czarno-białymi reprodukcjami prac, sporadycznie wydawano też katalogi do wystaw.

Artyści zrzeszeni w SLA mogą wykazać się szeregiem wystaw indywidualnych i zbiorowych, krajowych i zagranicznych. Do najbardziej reprezentacyjnych należała przygotowana przez Muzeum Okręgowe w Bielsku-Białej „Polscy artyści na Zaoziu 1945-95”. W towarzyszącym wystawie katalogu zostały opublikowane sylwetki 35 artystów wystawiających 150 prac. Wystawę pokazano w Bielsku-Białej, Krakowie (Dom Polonii), w Pradze (Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej), Ostrawie (foyer Teatru Myrona), Bratysławie (OIKP) i Karwinie (Galeria Mánesa).

Plastycy SLA są autorami projektów witraży, rzeźb, form przestrzennych, medali, dyplomów, znaczków, kalendarzy, interierów, plakatów i filmów rysunkowych dla dzieci. Ilustrują periodyki „Jutrzenka”, „Ogniwo”, „Nasza Gazetka”, „Głos Ludu” i „Zwrot”, a także publikacje książkowe literatów śląskich.

Kolejnymi przewodniczącymi SLA - pionu plastycznego byli: Gustaw Fierla, Bronisław Firla i od 1990 r. Oskar Pawlas. 24 III 1997 r. pion zmienił nazwę na Stowarzyszenie Artystów Plastyków przy ZG PZKO.

SPORT W PZKO

Struktura organizacyjna sportu w ciągu 50 lat istnienia Związku podlegała zmianom adekwatnym do zmian w strukturze organizacji.

Od 1947 r. do 1965 r. w statucie PZKO nie było wzmianki o działalności sportowej. Pojawia się dopiero w 1966 r. w punkcie 2.,

Igrzyska Lekkoatletyczne uczniów PSP odbywają się corocznie w Trzyńcu.
Komisja sędziowska w ferworze zajęć

rozdziale 8.: - „Związek prowadzi sekcje krajoznawcze, turystyczne i inne”. W 1975 r. pojawił się już zapis, iż Koło PZKO prowadzi m.in. działalność sportową. W 1990 r. Nadzwyczajny Zjazd zapisał w punkcie 3. artykułu 11. statutu - „Działalność dochodową mogą prowadzić poszczególne jednostki organizacyjne, przede wszystkim w zakresie handlu, gastronomii, turystyki i sportu”.

W latach 1962-65 wraz z zakładaniem przez MK PZKO Kół Sportowych - życie sportowe nabrało tempa. Rozgrywano spotkania między Kołami, jednak bez ich koordynacji. Nie było żadnej imprezy centralnej. Sytuacja zmieniła się po XII Zjeździe PZKO (1975 r.) kiedy powołano do życia →KOMISJĘ MŁO-

DZIEŻY ZWIĄZKOWEJ, a w jej ramach Podkomisję Sportową oraz Turystyczną. Podkomisja Sportowa opowiedziała się za organizacją otwartych Mistrzostw PZKO, ze względu na ich znaczenie integrujące i selekcjonujące przed → POLONIJĄ IGRZYSKAMI SPORTOWYMI. Opracowała harmonogram i regulamin rozgrywek w poszczególnych dyscyplinach. Podkomisję później przemianowano na Sekcję Sportu i Turystyki ZG PZKO. Na czele SSiT, mającej za zadanie koordynowanie działalności sportowej na szczeblu centralnym, stoi prezes (kolejno pełnili tę funkcję Roman Zagóra, Anna Franek, Jan Cymorek i Karol Kluz), pomagają mu aktywiści i etatowy instruktor (kolejno Tadeusz Wantuła, Henryk Cieślak i Anna Franek).

DYPLOM

DLA

PZKO „ZAOLZIE” Czeski Cieszyn

za zajęcie miejsca

W III POLONIJNYCH MISTRZOSTWACH ŚWIATA

W PILCE NOŻNEJ

Stalowa Wola '94

III POLONIJNE
MISTRZOSTWA ŚWIATA
W PILCE NOŻNEJ
STALOWA WOLA, 22-31 VII 1994

PATRON MISTRZOSTW

Kazimierz GÓRSKI

24-30 lipca 1994 rok

Ten oto dyplom z podpisem
Kazimierza Górskiego
wywalczyła
w 1994 r.
w Stalowej Woli drużyna
PZKO
„Zaolzie”
(na zdjęciu poniżej)

**XIV IGRZYSKA UCZNIÓW
POLSKICH SZKÓŁ PODSTAWOWYCH**
Trzynieć, maj 1996

Organizator:

Szkoła Podstawowa z Polskim Językiem Nauczania
Karwina - Frysztal
Macierz Szkolna przy PSP Karwina Frysztal
Zarząd Główny PZKO

Igrzyska
uczniów pol-
skich szkół
podsta-
wowych
miały w
1996 r. swoją
14. edycję

Sekcja organizuje otwarte Mistrzostwa PZKO, pomaga w działalności sportowej Kołom i polskim szkołom (Igrzyska Lekkoatletyczne uczniów PSP - coroczna impreza, odbywająca się w Trzyńcu).

Organizowała m.in. takie imprezy, jak I Polonijny Puchar Zimowy „Beskidy 1993” (przy współudziale Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” - Zarząd Krajowy w Warszawie. Udział w imprezie wzięło 101 zawodników), obozy kondycyjne dla zespołów młodzieżowych (np. zespołu „Gedania” i

LEKKOATLETYCZNE REKORDY PZKO

Konkurencja	Rezultat	Rekordzista	Koło	Rok
KOBIETY				
100 m	12,8	Gabriela Böhm	Hawierzów - Centrum	1989
800 m	2:21,6	Gabriela Böhm	Hawierzów - Centrum	1989
4 x 100 m	55,4		Czeski Cieszyn	1983
Skok wzwyż	155	Renata Zawada	Bystrzyca	1988
Skok w dal	519	Jadwiga Wacławek	Mosty p. Jabłonkowem	1983
Pchnięcie kulą	13,91	Marcela Godzik	Karwina - Frysztat	1990
Rzut oszczepem	37,44	Marcela Godzik	Karwina - Frysztat	1989
MĘŻCZYŹNI				
100 m	10,8	Stanisław Sajdok	Bystrzyca	1983
400 m	52,6	Daniel Worek	Bystrzyca	1985
1500 m	4:09,0	Kazimierz Gaura	Czeski Cieszyn	1985
3000 m	9:08,2	Kazimierz Szymanik	Stanisławice	1986
4 x 400 m	3:41,8		Wędrynia	1984
Skok wzwyż	210	Bogdan Cienciąła	Trzyniec - Osiedle	1985
Skok w dal	686	Tadeusz Smugała	Czeski Cieszyn	1984
Pchnięcie kulą	12,70	Jan Dembinny	Trzyniec - Podlesie	1979
Rzut oszczepem	63,92	Franciszek Drab	Ropica	1988
Rzut dyskiem	39,70	Rudolf Kufa	Mosty p. Jabłonkowem	1984

„Stoczniozca” oraz lekkoatletów Zespołu Sportowych Szkół Zawodowych z Gdańska w latach 1990-93). W 1994 r. Sekcja objęła patronat nad zespołem artystyczno-gimnastycznym z Koła Wędrynia, współpracowała z polskimi szkołami na Zaozlu, wspomagając organizację imprez sportowych (→ZŁOT GWIAZDZISTY) oraz wiele innych (Polonijne Igrzyska Sportowe).

Po 1989 r. doszło do niekorzystnych zmian w życiu sportowym - odpływu sportowców i braku funduszy na działalność sportową. Tylko dzięki wytrwałości samych pomysłodawców i fanów sportu niektóre dziedziny obchodziły w 1996 r. swoje 20 - lecie, a to: w wypadku szachów w Kole Trzyniec - Kanada (Roman Szczuka), biegów przełajowych w Kole Mistrzowice (Daniel Kadłubiec), mini - piłki nożnej o →PUCHAR LATA w Kole Leszna Dolna (Tadeusz Szkucik).

Pezetkaowcy uczestniczyli też w międzynarodowych mistrzostwach piłkarskich, które odbywały się w latach 1990, 1992 i 1994 w Stalowej Woli. Na pierwszych reprezentacja PZKO zajęła III miejsce. Na kolejnych dwóch drugie.

Kadra piłkarska PZKO ponadto rozegrała w 1990 r. trzy mecze towarzyskie z Klubem Polonijnym „Gryf” w Slough w Anglii. Reprezentacja PZKO startowała w 1980 r. także w mistrzostwach w piłce nożnej juniorów w Krakowie.

Od lat 90. pezetkaowcy uczestniczą też w „Biegu Piastów”. Są to masowe, długodystansowe biegi narciarskie organizowane co roku

w marcu w Jakuszykach na Dolnym Śląsku. W 1990 r. na starcie stanęli Jan Konderla, wszechstronny sportowiec i działacz, oraz Stanisław Czudek, animator imprez sportowych. J. Konderla startował na dystansie 50 km, czyli w Biegu Głównym. Stanisław Czudek, z zawodu lekarz, na dystansie 25 km, w klasyfikacji Służby Zdrowia zajął I. miejsce. W 1992 r. w biegach wzięło udział 14 sportowców z Zolzia. W niedawnej przeszłości na starcie stawalo kilka tysięcy narciarzy, obecnie ponad tysiąc, a to w różnych kategoriach biegowych, i to nie tylko z Polski, ale także z USA, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Holandii, Czech, Litwy, Ukrainy, są też polscy olimpijczycy. W ramach biegu odbywają się odrębne konkurencje np. Bieg Medyków, Bieg Polonii, Bieg Nauczycieli, Bieg Harcerski (na dystansie 5 i 10 km). Impreza ma charakter otwarty, może wziąć w niej udział zawodnik, który ukończył 16. rok życia i dokonał formalności wpisowych. (A. F.)

STANISŁOWICE

Koło powstało 18 I 1948 r. Na czele stanął Paweł Pszczółka (*1903 †1977), organizator m.in. szkoły polskiej. Do prezesów, którzy na trwałe zapisali się w pamięci polskiej społeczności Stanisławowic, należą: Rudolf Pszczółka, który 12 lat sprawował swoją funkcję i Józef Siuda (*1925 †1984) - 8 lat, niezmiennie zasłużony przy przebudowie miejscowego Domu Kultury. W Stanisławowicach była także pierwsza kobieta - prezes, ciesząca

się dużym zaufaniem mieszkańców - Wilma Ścisłowska (*1921 †1984).

Dla stanisławowickich członków PZKO jest bolesnym faktem, że nie doczekali się własnego dachu nad głową. Wieloletnie użytkowanie Domu Kultury po jego prywatyzacji okazało się dalej niemożliwe. Polacy spotykają się w pomieszczeniach prywatnych, a wielkie akcje urządzają gościnnie w Kole na Kościelcu.

W Stanisławowicach trzy rody wiodą prym w utrwalaniu polskości: Pszczółków, Szymaników i Hrabców. Reprezentantami pierwszego są prezesi Paweł oraz Rudolf. Ten ostatni potrafił rozwinąć zwłaszcza pracę Klubu Młodych. Ród Szymaników to Alojzy, dyrygent chóru i zapalony reżyser miejscowego zespołu dramatycznego, Jan, dusza teatryku „Apropo” (→IKS, →MELPOMENKI) i najmłodszy, Kazimierz. Rodzina Hrabców: Józef - ojciec, Józef - syn i Maria są zaangażowani w każdej imprezie Koła. Wiele czasu poświęcili pracy pezetkaowskiej Bolesław i Genewefa Onderkowie.

Prawie równolegle z założeniem organizacji rozpoczął pracę zespół dramatyczny. Grano sztuki pełnospektaklowe, jak „Ciotka Karola” czy „Na fojtowej roli” oraz jednoaktówki „Ach ta Kasia” czy „Łaciata piękność”. Alojzego Szymanika w pracy reżyserskiej wspomagał Gustaw Słowik, dyrektor polskiej szkoły, dwa lata również prezes Koła. Udzielali się społecznie nauczyciele Karol Malik, Władysław Matuszek.

Choć ruch śpiewaczy nie przybrał nigdy masowego charakteru, na żadnej uroczystości od początku istnienia Koła nie zabrakło śpiewów. Jak mówi Józef Kula, zasłużony działacz, „śpiewano dorywczo pod aktualne imprezy oraz sobie i muzom”. Zespół śpiewaczy (wraz z Kołem mistrzowskim) założony w 1955 r. działał dwa lata. Obecnie ruch ten rozwija Alojzy Szymanik. Specyficznym zespołem, tak Stanisławowic, jak i Kościelca był IKS - „Interklub Kościelca - Stanisławowice” (1982-92).

Klub Kobiet działa w Kole od początku, organizując kursy gotowania, szycia, wystawy haftu itp. Bez pracy Marii Glacowej, Genewy Onderkowej i Wandy Mrózek obeszłaby się mało która impreza. Koło prowadziło kronikę. Obecnie ogranicza się do kompletowania dokumentacji związkowej, księgi protokołów, sprawozdań oraz ksiąg kasowych. A ponieważ tradycyjnych imprez jest dużo - poczynając od balu karnawałowego, przez smażenie jajecznicy, Dzień Matek, a kończąc na winobranii i choinkę - przyszłemu kronikarzowi pracy nie zabraknie. Wielu słuchaczy gromadzą w Kole odczyty i prelekcje.

Koło liczy 83 osób.

STATUTY PZKO

PZKO powstał równocześnie w powiatach czeskokocieszyńskim i frysztańskim, jako dwie samodzielne organizacje. Ich statuty były identyczne w treści i zostały zatwierdzone przez Morawsko-Śląską Radę Narodową - ekspozyturę w Os-

trawie (rozporządzenie z dnia 27 VI 1947 numer rej.; č. j. II/3-6029 dla pow. Cz. Cieszyn (č. j. II/3-6030 dla pow. fryszackiego). Oba statuty określają nazwę, siedzibę, zakres działania tych organizacji. Siedzibą były adekwatnie Czeski Cieszyn i Karwina. Oba statuty obowiązywały do 1950 r. Wtedy doszło do wymuszenia przez Komitet Centralny KPCz rozszerzenia statutu o deklarację ideową, likwidację → ZARZĄDÓW POWIATOWYCH i powstania → ZARZĄDU GŁÓWNEGO PZKO z siedzibą w Czeskim Cieszyń. Związek utracił charakter apolityczny przez wprowadzenie różnych pierwiastków ideowych do nowego statutu, zarejestrowanego 17 II 1950 r. pod nr rej.; č. j. 1660/1-1950-V. Zakres działalności związku zawężony został do okręgu Ostrawa (kraj Ostrava). W 1952 r. wznowiły działalność Zarządy Powiatowe w Czeskim Cieszyń (23 III 1952 r.), w Karwinie (2 III 1952 r.) i w Boguminie (2 III 1952 r.). PZKO działający dotychczas jako stowarzyszenie (spolek) został decyzją wydziału do spraw wewnętrznych Okręgowej Rady Narodowej w Ostrawie z dnia 10 XI 1958 r. č. j. Vnitř. /1-3549/58 Ry w myśl § 9 ustawy /zákon č. 68/1951 Sb/ zatwierdzony. Tym samym dokonała się przemiana dotychczasowego stowarzyszenia w organizację społeczną (dobrovolná organizace). W myśl §2 cytowanej ustawy został zatwierdzony nowy statut PZKO. Stowarzyszenie PZKO zanika, a jego prawa i obowiązki przechodzą na dobrovolną organizację o tej samej nazwie, zobowiązaną do współpracy z organami

Frontu Narodowego.

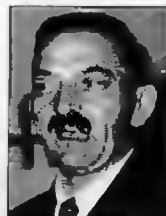
Do dalszej zmiany organizacyjnej doszło 7 XII 1960 r., kiedy to został zatwierdzony przez wydział do spraw wewnętrznych Okręgowej Rady Narodowej w Ostrawie nowy statut nr rej. č. j. Vnitř. /1-2700/60-Ry. Przestały istnieć Zarządy Powiatowe w Czeskim Cieszyń, Karwinie i Boguminie. Statut ten przetrwał do 1975 r., choć były tendencje do wprowadzania zmian statutowych na IX Zjeździe Delegatów Kół PZKO w dniu 4 IV 1965 r., następnie na XI Zjeździe w 1971 r., dalej w 1973 r. Nareszcie doszło do zatwierdzenia statutu przez Severomoravský krajský národní výbor, odbor vnitřních věcí 10 II 1975 nr rej.; č. j. Vnitř. /1-824/75. Dalsze próby wprowadzenia zmian do statutu PZKO były czynione w latach 1986-87, jednak nie zostały przeprowadzone.

25 III 1990 r. został zwołany Nadzwyczajny Zjazd PZKO, który uchwalił nowy statut, zarejestrowany w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych RC dnia 15 V 1990 pod nr rej. VSP /1-298/90 -R. Głównymi zmianami wprowadzonymi do statutu są: rozszerzenie działalności na teren całej Czechosłowacji, posiadanie własnego godła, chorągwi i sztandaru Związku, członkostwo dla wszystkich osób mających stałe zameldowanie na terenie RC oraz osób narodowości polskiej poza granicami państwa, wprowadzenie terminu samorządnej jednostki organizacyjnej, wprowadzenie organizacji

dwustopniowej (samorządne jednostki organizacyjne - ZG PZKO), utworzenie nowego organu → KONWENTU PREZESÓW, zastąpienie Komitetów Obwodowych i Miejskich Radami Obwodowymi i Miejskimi (Rady Prezesów).

Ostatnie zmiany statutowe zostały uchwalone na Zjeździe PZKO dnia 20 III 1993 r. i zarejestrowane w MSW RC 18 V 1993 r. pod nr rej. VSP/1-298/90-R. Zmiany te dotyczą: działalności na terenie RC (w związku z podziałem federacji czechosłowackiej), określenia osobowości prawnej dla samorządnych jednostek organizacyjnych (Koła, samodzielne Zespoły, ZG PZKO), utworzenia organu pojedynczego - Sądu Rozjemczego w celu rozstrzygania sporów wewnątrz Związku, ustanowienie 5-osobowego Prezydium ZG z jednoroczną kadencją. (J.T.)

STEBEL Józef

*1900 †1974

Nauczyciel z zawodu, jego nazwisko jest związane z troską o upamiętnienie miejsca katastrofy polskich lotników, Żwirki i Wigury w 1932 r. w Cierlicku na Kościelcu. Po II wojnie światowej dzięki niemu wzniesiono im pomnik i odtworzono park. W domu Józefa i Heleny Steblów znalazło się pierwsze „prywatne muzeum” polskich lotników. Steblowie dla swojej idei potrafili pozyskać młodych z → IKS („Interklubu Kościelec”). J. Stebel był bibliofilem i znawcą muzyki. Z

kwartetem Pawła Kalety robił objazdy pezetkaowskiego terenu i jako wzięty gawędziarz wprowadzał słuchaczy w świat wspólnych dźwięków.

STOKROTKI

Zespół dziecięcy założony w 1968 r. przy Kole Trzycież przez Aurelię Szkuta. Ona też w pierwszym okresie zespół prowadziła. Dzieci wykonywały piosenki na trzy głosy, niektóre utwory komponował do tekstów własnych Zdenek Kladosch. Zespół zdobył popularność w wielu miejscowościach Zaozla, śpiewał np. na zaproszenie Huty Trzynieckiej. Miał w repertuarze pełnospektaklowy program. W 1975 r. kierowniczką zespołu została Krystyna Pieknik. Członkowie dorastali i po ukończeniu szkoły podstawowej zaczęli mieć coraz większe trudności z uczęszczaniem na próby. W 1977 r. „Stokrotki” zaniechały działalności.

„Michalinki”

Fot. ARCHIWUM KOŁA

STONAWA

Koło zostało założone 23 XI 1947 r. Na jego czele stanął Sylwester Gałuszka. Najdłużej (10 lat) prezesurę sprawował Bogusław Wróbel. Koło nie posiada na własność Domu PZKO. Na podstawie umowy z Miejsową Radą Naro-

dową w Stonawie z 1958 r. były Polski Dom Katolicki nosi nazwę Domu PZKO i Koło ma zagwarantowane bezpłatne jego używanie na czas nieograniczony.

Od początku działalności PZKO w Stonawie rozwinął się prężny ruch kulturalny. Przede wszystkim kontynuował swoją działalność chór męski → Siła. Pracował samodzielnie do 1994 r., czyli do momentu, gdy z powodu braku chórzystów połączył się z chórem żeńskim → Halka, tworząc chór mieszany „Stonawa”.

Chór mieszany „Stonawa”, od 1994 r. pod batutą Marty Orszulik prezentuje zaozlańskiej publiczności różnorodny repertuar, tak polski, jak i obcy. Działają także zespoły wokalne „Allegro” - oktet mieszany, który od 1993 r. pracuje pod kierownictwem Marty Orszulik. W swoim repertuarze ma muzykę dawną, w tym również sakralną.

Połączone chóry stonawskie podczas występu jubileuszowego w 1976 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Fot. ARCHIWUM KOŁA

W latach 1961-66 r. istniał w Stonawie młodzieżowy zespół „Łobuzy” pod kierownictwem Zbigniewa Kocura. Choreografię 20-osobowego zespołu opracowywała Hilda Pustówczańska, monologi zaś pisał Czesław Michałek. Popularny był także prowadzony przez Zbigniewa Kocura zespół „Michalinki”. Ten 6-osobowy zespół dziewczęcy śpiewał przy akompaniamencie fortepianu.

W Kole działał 3 - osobowy zespół wokalny - instrumentalny, „Silesia”. Na XX → FESTIWALU PIOSENEKI POLSKIEJ w Karwinie zdobył 1. miejsce za piosenkę autorstwa Jolanty Zabińskiej „Nie uciekaj”.

Obok ruchu muzycznego do końca 1968 r. dynamicznie rozwijał się ruch teatralny. Do pracy przystąpiono już w 1948 r. Amatorski zespół zrealizował takie przedstawienia, jak „Sprawa Burzana” K. Kalewskiego lub „Moralność pani Dulskiej” G. Zapolskiej. Sztuki wystawiano przeważnie we własnych adaptacjach. Prawie zawsze ich autorem był Emil Hanzel, reżyser, aktor i chórzysta „Sily”.

Szczególnie w pamięci mieszkańców Stonawy utkwiła inscenizacja „Jesiennych manewrów” Imre Kalmana w reżyserii Emila Hanzla, choreografii Stefani Piszczo-

Zespół taneczny (powyżej) i wykonawcy „Jesiennych manewrów” Kalmana (poniżej). Z tą sztuką stonawiacy robili furorę w 1968 r.

wej pod kierownictwem muzycznym Józefa Firla. Były ku temu dwa powody. Po pierwsze, w sztuce grali wyłącznie mieszkańcy Stonawy, po drugie, przedstawienie miało 13 repryz.

19 VI 1954 r. Polacy oddali do użytku obszerną scenę w Domu PZKO. Jej głównym projektantem i organizatorem prac był Antoni Ryba, długoletni sekretarz i członek

zarządu. Po 1000 godzin przepracowali przy jej budowie Helena Hebdowa, Karol Halfar, Bronisław Osuchowski.

W Stonawie zespoły taneczne pracowały dorywczo, prowadziły je m.in. Zofia Wróblówna, Emilia Konieczna, Apolonia Mrózek czy Jadwiga Głacówna. Obok zespołów działały w Stonawie, choć nie regularnie, Kluby.

Od początku istnienia Koła pracuje Klub Kobiół. Ostatnio przewodniczy mu Stanisława Kokotkova (od 1985 r.), pomagają jej Stefania Piszczkova i Henryka Żabińska. Panie organizowały kursy szycia i gotowania. Po ich ukończeniu (co dwa lata) przedstawiały osiągnięcia na wystawach w Domu PZKO. Panie troszczą się o zaopatrzenie bufetów na imprezach Koła.

Klub Młodych nie pracował regularnie. Jego rozkwit przypadał na okres, gdy połączył się z Klubem Młodych w Karwinie i Czeskim Cieszynie.

Organizowano wspólnie turnieje siatkówki, czyszczenie Stonawki, zawody żeglarskie na „trokach”. Najważniejsze były →APOKALIPSY, tj. zabawy taneczne przy świecach, obowiązkowo w strojach wieczorowych, z nadzwyczajnymi atrakcjami.

W ciągu 10 lat, poczynając od 1967 r., zwłaszcza w okresie zimowym, w Kole działał Klub Propozycji. Aktywnym działaczem Koła jest Józef Kazik, członek →SEKCJI HISTORII REGIONU ZG PZKO, miłośnik historii, założyciel Klubu Gusenowców. Koło znane jest w okolicy ze swoich specyficznych imprez, jak np. „Stonawskie ostatki z pochowaniem basy” (symboliczne pożegnanie karnawału).

Wszystkie dokonania pezetkarów zostały zapisane w kronice prowadzonej od początku istnienia Koła przez Franciszka Jeżowicza, Jana Pribulę, Rudolfa Mi-

chałka, Danutę Sobocik. Obecnie zapiskami, fotografiami i wycinankami prasowymi zapełnia ją Władysław Koch.

Koło liczy 268 członków.

SUCHA GÓRNA

Koło powstało 9 XI 1947 r. Na czele stanął →JAN BARON, który 16 lat sprawował prezesurę. Koło posiada Dom PZKO przy ul. Centrum (część majątku Stowarzyszenia „Braterstwo”- Domu Robotniczego). Działają w Kole: chór mieszany „Sucha”, zespół instrumentalno-wokalny →GAMA, Zespół Pieśni i Tańca →SUSZANIE, Klub Kobiół i Klub Młodych „Na poddaszu”. Najwybitniejszym działaczem Koła był Jan Baron, nauczyciel, propagator śpiewactwa oraz →SCENY POLSKIEJ Teatru Cieszyńskiego. W

okresie międzywojennym pracował m.in. w Macierzy Szkolnej, klubie sportowym „Lechia”, Straży Pożarnej, Rodzinie Opiekuńczej, był dyrygentem chóru mieszanego „Podlesie”. Po nim kolejno prezesowali: Stanisław Bury, Wilhelm Godula, Józef Orszulik, Jerzy Taraba (10 lat) i Władysław Bura.

Do znanych działaczy polskich w Kole należą: Władysław Bura, animator życia kulturalnego i sportowego („Polonia” Karwina), od 1991 r. prezes Koła, Otokar Matuszek, pedagog, dyrygent, historyk i publicysta oraz Władysław Sztebel od lat prowadzący kronikę Koła, zapalony działacz harcerstwa polskiego w RC.

Największy wkład pracy przy budowie Domu PZKO w 1967 r. wnieśli Jan Baron, Jan Rzyman, Rudolf Firla, Henryk Paździora, Al-

Górnosuski Zespół Kobiół w 1989 r.

bin Reli, Jerzy Taraba, →HENRYK TRZASKALIK, który 48 lat prowadził górnosuską bibliotekę oraz pisał kronikę Koła od jego powstania.

Koło znane jest z rozwijania własnej żywej kultury. Tu też działało 12 różnego rodzaju zespołów. Zespół teatralny (1947-77) wywodził się z →SMP, w 125

przedstawieniach uczestniczyło 260 aktorów. Działał tu również prawie dziesięć lat zespół żywego słowa pod kierunkiem Otokara Matuszka.

Szczególnie rozwinięty jest ruch muzyczny. Na trwałe zapisały się w historii PZKO zespoły: chór mieszany (do 1960 r.), chór żeński

→TĘCZA (1963-92), zespół wokalny „Gama” (od 1953 r.), zespół wokalny →MELODIA (1953-70), →ROBINSONKI, trio „Mi-Ha-Ja” (1964), zespół śpiewu solowego (1961), zespół muzyczny „Forum” (1977-81). Większość z nich powstała i rozwijała się z inicjatywy takich działaczy, jak: Marta Bury, Otokar Matuszek, Edward Kaim, Zygmunt Pietraszek, Wanda Miech-Raszyk, Bronisław Kapias i Erich Paździora.

W Kole prowadzona jest kronika i dokumentacja fotograficzna tak pracy Koła, jak i poszczególnych zespołów. Różnorodnie prezentuje się czynność klubów. Był Klub Propozycji (działał trzy lata), Klub Dyskusyjny (rok).

Najdłużej działającym jest Klub Kobiet (od 1948 r.). W ciągu 29 lat kierowała jego pracą Anna Godula, 15 lat Janina Czaja-Urbaniec, sześć lat Alina Faja, a od 1989 r. Eugenia Kańa. Bez pracy pań nie obeszłyby się tradycyjne imprezy Koła, jak bal karnawałowy, obchody Międzynarodowego Dnia Kobiet, Międzynarodowy Dzień Dziecka, festyn ogrodowy (urządzany w pierwszy lub ostatni tydzień wakacji), wykopki, spotkania noworoczne (w przeddzień Sylwestra) oraz Sylwester w Klubie „Na poddaszu”.

Chór mieszany „Sucha” - wywodzi się z chóru męskiego założonego w 1921 r. i reaktywowanego w 1945 r. Pracuje pod kierunkiem Władysława Żurka i Adolfa Żyły. Od 1946 r. dyryguje chórem Zygmunt Pietraszek, odnosząc wiele sukcesów. Sytuacja skomplikowała się w 1967 r., gdy wskutek ubytku

Chór „Sucha” w 1989 r. był jeszcze męskim (powyżej), w kilka lat później już ...mieszanym (poniżej)

chórzystów zespół połączył się z chórem męskim „Hejnał”. W trzy lata później zespoły przybrały nazwę „Chór Męski Sucha”, który skupiał wykonawców z Suchej Górnej i Suchej Średniej.

W 1992 r. doszło do przyłączenia do zespołu „Tęczy”. Powstał tak „Chór Mieszany Sucha” z kierownikiem artystycznym, Otokarem Matuszkiem.

Koło liczy 743 osób.

SUCHANEK Eugeniusz

*1918 †1983

Z zawodu nauczyciel, po studiach w Seminarium Nauczycielskim w Śląskiej Ostrawie najpierw bez pracy, posadę otrzymał w szkole ludowej w Orłowej-Łazach dopiero w 1939 r. W czasie wojny nie przyjął volkslisty i został jako robotnik zatrudniony na Kopalni „Zofia” w Orłowej-Porębie, potem wysłany na roboty przymusowe na tzw. „Ostwał”, a następnie do Berlina. Po wojnie pomagał organizować polskie szkolnictwo, uczył w Starym Mieście, Łazach, Koszarzyskach i Pietwałdzie. Doświadczenia społecznikowskie wyniósł z przedwojennych polskich organizacji (był działaczem Zrzeszenia Młodzieży Polskiej, „Beskidu Śląskiego”, kółka samokształceniowego Macierzy Szkolnej). Po wojnie włączył się do pracy w PZKO i →SMP. W 1952 r. powołano go na stanowisko inspektora kultury przy Powiatowej Radzie Narodowej w Karwinie, od

czerwca 1954 r. pracował w →ZG PZKO jako sekretarz (do 1967 r.), potem uczył w Bukowcu, w 1969 r. przeszedł zawał i otrzymał rentę, na część etatu pracował w redakcji →GŁOSU LUDU, w latach 70. został prezesem ZG PZKO. W latach 1972 - 76 redaktor naczelny →ZWROTU. Był członkiem komisji narodowościowej przy Okręgowej Radzie Narodowej w Ostrawie.

SUCHANEK Stanisław

*1927 †1992

Długoletni kierowca →ZG PZKO, z tej racji znany w terenie. S. Suchanek był z zawodu ślusarzem, do 1949 r. pracował w Cieszynie, w Polsce, gdzie był działaczem młodzieżo-

wym oraz jednym z założycieli Klubu Sportowego Siła Cieszyn (Stal Cieszyn), w Cz. Cieszynie prowadził drużynę harcerską przy →SMP w Parku Sikory, był również prezesem Koła w Kocobędzu. Będąc na etacie kierowcy biura ZG PZKO, otrzymał odznakę „milionera”, przyznawaną kierowcom za przejechanie miliona kilometrów bez jedyne go wypadku drogowego. Tylko 175 tysięcy km przejechał samochodami u poprzedniego pracodawcy (ČSAD), pozostałe tysiące kilometrów samochodami pezetkaowskimi.

SUSZANIE

Zespół „Suszanie” został założony w 1953 r. pod nazwą - Zespół Taneczny MK PZKO Sucha Górna. Nazwę „Suszanie” przyjęto w 1986 r. Przez cały czas zespół działa przy

„Suszanie” nie stronił od zaprezentowania swego wdzięku na balach pezetkaowskim

FOT. ARCHIWUM IM. KOŁA W SZARBY

W 1987 r. ZPIT „Suszanie” wystąpił na Tygodniu Kultury Beskidzkiej w Wiśle

Kole w Suchej Górnej. Pierwotnie repertuar tworzyły tylko tańce śląskie i polskie. Później próbowano różnych form tanecznych, jak taniec sceniczny, charakterystyczny i pantomima. Od 10 lat wystawiane są wiązanki tańców regionu Śląska Cieszyńskiego i widowiska opracowywane na podstawie zwyczajów tego regionu. W repertuarze znalazły się również tańce czeskie, polskie i słowackie. Na czas zabaw karnawałowych są przygotowywane nowe układy tańców towarzyskich.

Zespół „Suszanie” brał udział w festiwalach folklorystycznych we Francji, byłej Jugosławii, Czechosłowacji i Polsce. Corocznie występuje na koncertach Tygodnia Kultury Beskidzkiej, często gościł na →GOROLSKIM ŚWIECIE, „Ślezkich dnech” w Łomnej Dolnej, uczestniczył w Festiwalu w Strażnicy. „Suszanie” dwukrotnie uczestniczyli w Światowym Festiwalu

Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie.

Zespół posiada odznaczenia PZKO wszystkich stopni. Jest członkiem „Folklorního sdružení ČR” i „Folklorního sdružení těšínského Slezska”. W 1996 r. został wyróżniony na X ŚFPZF w Rzeszowie.

Trzon zespołu tworzy grupa taneczna, obecnie licząca 28 osób. Od 1987 r. działa 4-osobowa kapela ludowa pod kierownictwem Leona Buławy. Próby odbywają się 2-3 razy w tygodniu. Urząd Gminy udostępnił bezpłatnie zespołowi na próby salę gimnastyczną polskiej szkoły w Suchej Górnej. Członkowie zespołu rekrutują się z Suchej Górnej, Stonawy, Olbrachcic, Suchej Średniej, Hawierzowa i Czeskiego Cieszyńska.

Kierownikami zespołu byli Jerzy Taraba, Alojzy Godula, Alojzy Adamiec, Marta Siwek, Janina Tomiczek i od 1967 r. Janina Rzyman.

(J.Rz./J.T.)

SZMAUZ Teatr im. mjr. Szmauza

Został założony, by wypełnić pustkę, która powstała po →TEATRZYKU ZG PZKO, w 1983 r. przy Kościele w Trzyńcu - Wsi. W siedzibie Kościoła w starej szkole odbywały się pierwsze próby. Jego początki są związane z osobą Jerzego Mõhwalda. Pierwszym spektaklem była „Lokomotywa” wg Juliana Tuwima, z którą Szmauz wystąpił na przeglądzie →MELPOMENKI'84., kolejną pozycją był spektakl oparty na poezji Wilhelma Przeczka „Wpisane w Beskid”, później zespół zaprezentował „Koziołka Matołka” wg K. Makuszyńskiego. W tym okresie został menadżerem teatru Tadeusz Wantuła, który zorganizował kilka występów, m.in. w Polsce. Spektakle tworzone były wspólnie, przez wszystkich człon-

Teatr im. Mjr. Szmauza: „Kometą” (1994)

Fot. WIESŁAW PRZECZEK

ków zespołu. W 1987 r. część członków zespołu zrezygnowała, dołączyło kilku członków → IKRA. Powstały takie spektakle, jak „Imieniny i inne wesole” (autorstwa Urszuli Kurek), „Eksperyment” Józefa Kurka, monodram Wandy Jursa „Samotność”, „Max International”, „Rochalik, babcia i sprawa rozwodowa” i in. Teatr był zdobywcą głównej nagrody na Okręgowym Przeglądzie Teatrów Małych Form Sceniczych w Wałaskim Międzyrzeczu (w 1986 r. za „Koziołka Matołka” i „Lokomotywę”, w 1989 r. za „Imieniny i inne wesole”, w 1990 r. za spektakl „Rochalik, babcia...”) Uczestniczył z powodzeniem w ogólnopolskich przeglądach teatralnych Jiraskův Hronov. W 1990 r. zespół przeszedł pod kuratelę Koła Cieszyń - Centrum, w 1991 r. usamodzielniał się, zakładając Gminę Artystyczną im. mjr. Szmauza, reżyserowania przedstawień podjął się gościnnie Janusz Klimsza.

SZONYCHEL

Koło zostało założone 30 XI 1947 r., obejmuje także osadę Kopytów. Pierwszym prezesem został wybrany Józef Strzybny (*1893 †1957). Najdłużej, bo 28 lat, funkcję prezesa piastował Franciszek Podeszfa (*1913 †1982). Prezesami, którzy zapisali się w pamięci polskich mieszkańców Szonychla, byli Rudolf Janeczko, Emil Brzeźniak (*1906 †1984). Obecnie prezesem jest Gerhard Brzeźniak.

Członkowie Koła spotykają się na imprezach w byłej gospodzie

Teatr Im. Mjr. Szmauza: „Imieniny i inne wesole” (1987)

„U Groborza”, nie będącej własnością Koła. Od założenia Koła działały w nim następujące zespoły: chór mieszany, pracujący w latach 1948-52, liczący 25 chórzystów przedstawiał pieśni ludowe i sakralne oraz kolędy. Występował podczas nabożeństw w kościołach i na festynach w sąsiednich Kołach. Chórem dyrygowali Antoni Duda oraz Edwin Porwollik.

W rok po powstaniu Koła rozpoczął swoją pracę zespół teatralny. W ciągu 10 lat przedstawiał polskim widzom takie sztuki, jak „Generalna próba”, „Babska rewolucja”, „Grube ryby”, „Pan Jowialski”, „Gwałtu co się dzieje”, „Kaktusik” czy „Czekaj ja wróć”. Reżyserami byli Emil i Franciszek Brzeźniakowie, Władysław Waluszczyk junior oraz → KONSTANTY

KRZYSZEK z Koła w Skrzeczoniu. Zespół grał gościnnie w sąsiednich Kołach oraz w Polsce.

Składający się z pięciu par zespół taneczny pracował w latach 1948-54 a przedstawiał mazurki, oberki, tańce śląskie i góralskie. Choreografami byli Władysław Waluszczyk i Władysław Ożóg z Koła w Skrzeczoniu.

Działał także zespół śpiewaczy-trio żeńskie (1951-52) oraz orkiestra podwórkowa pracująca przez dwa lata, począwszy od 1974 r., której założycielem był Stanisław Gawlik.

Tradycyjne imprezy w Kole, to Dzień Matki i Miesiąc Oświaty Książki i Prasy (→ MOKiP), których program najczęściej wypełniają prelekcje. Nie prowadzi się kroniki.

Koło liczy 65 członków.

SZUMBARK

Koło powstało 14 XII 1947 r. w gospodzie „U Fukaly”. Pierwszym prezesem został wybrany Karol Ci chy (*1893 †1966), sekretarzem Józef Przeczek (*1912 †1991) - inicjator powstania Koła. Ćwierć wieku funkcję prezesa sprawuje Erwin Drózd, po nim najdłuższy staż w tej funkcji miał pierwszy prezes (5 lat).

Do końca lat 60. Koło miało swoje „siedziby” w kolejnych gospodach, najpierw u wspomnianego Fukaly, potem „Pod Jeleniem”. Od 1970 r. wynajęto i wyremontowano lokal na świetlicę w gospodzie „U Fukaly” (tu zasłużyli się Józef Rzyman, Rudolf Popiołek, Rudolf Przeczek). W 1990 r. lokal został zburzony z powodu rozbudowy osiedla Szumbark.

Do listopada 1996 r. Koło nie miało siedziby. Wówczas Oswald Molinek własnym kosztem wyremontował strych swego domu i wynajął Kołu na świetlicę. Klub Kobiet posiada tam małą kuchenkę. W 50-letniej historii Koła najdłużej pracował chór mieszały (1954-91), dając 252 występy. Jego dyrygentami byli wspomniany już Józef Przeczek (prowadzący chór 20 lat, również długoletni sekretarz Koła), Adolf Żyła, Leon Buława oraz Helena Tłokowa, 14 lat kierująca pracą chórzystów. Był zespół taneczny (1949-62), który pod kierownictwem Libuszy Nendzówny pracował 6 lat, Pawelki Rzymanówny - Ciompowej - trzy lata i dwa lata pod okiem Ewy Buchwałdkówny i Marii Ostrogi.

W latach 1948-51 pracował, choć z przerwami, zespół teatralny. W tym czasie wystawił 8 inscenizacji w reżyserii Józefa Nendzy (także zasłużonego organizatora życia świetlicowego) oraz 10 przedstawień reżyserowanych przez Jana Wojewodę (również autora kilku skeczów). Prócz tego doraźnie pracowały małe zespoły śpiewacze, kółko żywego słowa, dziecięcy zespół taneczny i kółko czytelnicze.

Klub Kobiet powstał 20 II 1966 r. Pierwszą jego przewodniczącą została Aniela Wajdowa (*1921 †1976). W każdej akcji Koła zapewniał doskonale poczęstunki. Szczególna odpowiedzialność spadała na panie przy okazji organizowania dożynek. Odbył się miesięczny kurs gotowania pod kierownictwem Emili Kołder. W marcu 1968 r. Klub Kobiet urządził wystawę. W 1974 r. pod kierownictwem →HELENY RASZKOWEJ panie organizowały kurs szycia i kroju zakończoney dwudniową wystawą uświetnioną przeglądem mody (29 VI 1974 r.). Najdłużej, bo już 16 lat, prezesuje paniom Anna Molinkowa. Jej poprzedniczka, Pawelka Ciompowka, sprawowała tę funkcję 7 lat.

Do najważniejszych imprez w Kole należały dożynki (1972-86) urządzone początkowo w świetlicy Koła, później na boisku „Sokoła”. W programie występowały zespoły zaolziańskie (→GOROL, →SIBICA, →BŁĘDOWICE) oraz w 1978 r. orkiestra Kopalni „Chwałowice”. W latach 1948-91 każdego roku urządzano bale PZKO z pro-

gramem własnym i zaproszonych zespołów zaolziańskich. Prócz tego urządza się świetlice, które prowadzi Olga Drozdowa, jest też smażenie jajecznicy, są prelekcje i zabawy taneczne.

Dzięki organizatorowi życia kulturalnego w Szumbarku, Józefowi Przeczkowi, w 1947 r. założono kronikę Koła. Obecnie liczy dwa tomy kolejno wypełniane adnotacjami przez Oswalda Molinkę, który od 1989 r. kontynuuje pracę swego poprzednika.

Koło liczy 103 członków.

ŚMIŁOWICE

Koło powstało 18 I 1948 r. Pierwszym prezesem wybrany został Jan Mrózek. W ciągu 50 lat sprawowało tę funkcję 10 prezesów, najdłużej Adam Sikora, Władysław Kubiczek, Adolf Josiek, Emil i Janusz Łabaj, Karol Brzezina. Obecnie na czele Koła stoi już po raz drugi Ewa Borsony.

Wraz z powstaniem Koła rozpoczął próby chór męski, potem pracował również chór mieszany pod kierownictwem Andrzeja Brzeżka. Obecnie członkowie Koła zasilają szeregi chóru „GODULAN”, zespołu o charakterze obwodowym.

Od 1948 r. systematycznie rozwijał działalność amatorski zespół teatralny. W okresie 1948-93 wystawił 45 spektakli, często zespół

przygotował nawet trzy premiery w roku. Z przedstawieniami wyjeżdżali śmiłowiczanie również do sąsiednich gmin, a to do Ligotki Kameralnej, Gutów, Rzeki, Ropicy, Trzycieży, Nieborów, Lesznej Dolnej, Boconowic, grali także dla pensjonariuszy Domu Emeryta w Trzyńcu. Do szczególnie udanych należały „Żabusia”, „Chory z urojenia”, „Imieniny pana dyrektora” i „Nawrócony”, który był wystawiany dwukrotnie przez dwie generacje aktorów, w 1948 r. i 1968 r. Reżyserem pierwszego przedstawienia była Zofia Wanok, która powróciła do zespołu w latach 1983-87. W początkowym okresie spektakle reżyserował także dyrygent chóru, Andrzej Brzeżek (1948-54), nauczyciel Antoni Pieknik (1955-65) i Władysław Kubi-

Występ zespołu młodzieżowego „No to jak?”

mgr Andrzej Mrózek

Śmiłowicki zespół teatralny wystąpił m.in. z sztuką „Imieniny pana dyrektora”

czek (1966-81). Dotąd ostatnim reżyserem jest Ewa Borsony, która podjęła się tej roli w 1988 r.

W latach 1969-72 pracował przy Kole młodzieżowy zespół wokalno-muzyczny pn. „No to jak”, prowadzony przez Janusza Łabę. Rozpoczął od występów na ważniejszych imprezach własnego Koła, później gościnnie wyjeżdżał z programem także do Ropicy, Wielopola, Ligotki Kameralnej, Trzycieży, Gutów i Rzeki.

Dużym powodzeniem cieszyły się wystawy urządzone przez Klub Kobiet. Były nie tylko wizytówką artystycznych uzdolnień śmiłowickich par, ale także wspinałą po-

pularyzacją całej działalności Koła w okolicy. Bardzo udana była np. wystawa szycia i haftu połączona z przeglądem mody (maj 1974 r.). W dwa lata później nazwa pokazu robót ręcznych i własnych modeli brzmiała: „Nowoczesna kobieta - praktyczna, zaradna, modna”. W październiku 1980 r. otwarto wystawę dań zimnej kuchni, a w czerwcu 1986 r. kolejną wystawę ręcznych robót pn. „Dobra gospodyni - dom przyjemny czyni”. Klub Kobiet w dalszym ciągu pracuje, spotkania odbywają się raz w tygodniu, obecnie z powodu braku świetlicy w mieszkaniu Zofii Wąnok.

Obok tradycyjnych form pracy związkowej, takich jak prelekcje, bale, estrady, festyny i wycieczki organizowano w latach 80. cotygodniowe świetlice dla dzieci, wypełnione programem sportowym i rozrywkowym. Zimą były to zawsze kuligi. W 1988 r. Koło wspólnie z polską szkołą w Gnojniku urządziło obwodową imprezę dla narciarzy pt. „Beskid 88”.

Śmiłowiczanie mieli możliwość poznać dorobek innych zespołów PZKO lub spotkać się z ciekawymi ludźmi. Zapraszano zespoły →HUTNIK, →CHNP, →GODULAN, ZPiT →SIBICA, grupy wokalne „Podlotki”, „Sabiniki”, „Błękitne Gwiazdeczki”, →WESOŁA SIÓDEMKĄ, sąsiednie zespoły teatralne, a także „Jurę” i „Macieja” (→WŁADYSŁAWA NIEDOBĘ i →LUDWIKA CIENCIAŁĘ) oraz →ADAMA WAWROSZA. Koło gościło także prof. dr. Wiktora Zina, popularnego wówczas dzięki telewizyjnemu programowi „Piórkiem i węglem” przewodnika po zakamarkach polskiej architektury.

Koło przygotowywało własne stoiska dla gości →FESTIWALI PZKO z bogatym domowym bufetem.

Początkowo wielkim utrudnieniem działalności społecznej był brak własnego lokalu. W 1971 r. Miejskowa Rada Narodowa (MRN) przekazała do użytku Koła stary budynek gospodarczy byłej polskiej szkoły. Służył pezetkaowcom 20 lat. Wymagał jednak gruntownej odnowy. Koło czyniło starania w celu zmodernizowania świetlicy, która nie posiadała ani wody, ani urządzeń sanitarnych. Nie udało się przekonać władz, by

wydały potrzebne zezwolenie. Przeszkodą był fakt, iż budynek stał na parceli szkoły. W 1993 r. urząd gminny odsprzedał Kołu tę część parceli, na której znajduje się świetlica i Koło uzyskało pozwolenie na przebudowę. Zabrakło jednak środków finansowych, w kasie Koła znajdowało się zaledwie 30 tys. koron, a →ZG PZKO nie udzielał już dotacji. Od 1994 r. Koło nie może już korzystać z poprzedniego lokalu, nawet sala, w której przedtem odbywały się imprezy publiczne Koła, została przekazana prywatnej firmie handlowej. To poważnie ograniczyło możliwości pracy społecznej.

Kroniki Koło nie prowadzi.

Liczy 106 osób.

ŚWIDER Franciszek

*1911 †1997

Jeden z najwybitniejszych artystów profesjonalnych, absolwent szkół artystycznych w Krakowie i Pradze, artysta malarz i rzeźbiarz. Był projektodawcą i wykonawcą własnych rzeźb - pomników ofiar faszyzmu II wojny światowej w Żywocicach (jedno z najważniejszych dzieł w twórczości artysty), Karwinie, Trzyńcu i innych miejscowościach Zaolzia, sgraffita na budynku szkoły polskiej w Czeskim Cieszynie i szkoły czeskiej w Ostrawie, fresków i in. Wspólnie z →RUDOLFEM ŻEBROKIEM wykonał malowidło ściennie w hotelu →PIAST, dekoracje kościołów, witraże. Współpracował z →WYDAWNICTWAMI PZKO

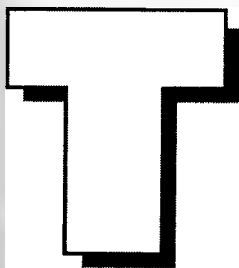
Skrzezoński zespół teatralny „Świt” w 1987 r. wystawił „Igraszki z diabłem” Jana Drdy

ilustrował →ZWROT, →KALENDARZE i inne publikacje. Wiele jego prac zostało zniszczonych. Był autorem wielu obrazów, akwarel, portretów, z których widoczne jest perfekcyjne opanowanie techniki i niezwykle użycie kolorów. Franciszek Świder był jedną z najwybitniejszych postaci śląskiego malarstwa.

ŚWIT

Początki amatorskiego ruchu teatralnego w Skrzeczonię sięgają 1913 r. Nawiązując do przedwojennych tradycji, pezetkaowski ze-

spół „Świt” rozpoczął działalność w listopadzie 1947 r. Do 1982 r. pracował pod kierownictwem →KONSTANTEGO KRZYSTKA, wystawiając 154 sztuki, w tym 38 pełnospektaklowych, 16 jednoaktówek, 47 skeczy, 31 dialogów i monologów, 15 montaży poetyckich oraz 8 obrazków scenicznych. Dał 182 występy w Skrzeczonię i 26 w Kołach naszego terenu. W Polsce prezentował się pięć razy. Następnie zespół prowadziła Maria Śląddeczek. Zespół ma na swoim koncie najwyższe odznaczenia miejskie i pezetkaowskie. (H.B.)

TALINKI

Turniej Teatrzyków Dziecięcych, któremu patronuje Muza teatru komicznego, Talia. Inicjatorami „Talinek” w 1995 roku byli Jadwiga i Jerzy Czapowie. Od 1996 r. postanowiono urządzać je co dwa lata.

Pierwszy turniej odbył się 24 IV 1995 r. w hotelu →PIAST w Cz. Cieszynie z udziałem pięciu zespołów: „Drops” Olbrachcice, „Gapa” Niebory, „Przygoda” Sucha Górna, „Teatrzyk Szkolny” Jabłonków i „TK 4” Trzyniec VI. Ostatni z wymienionych zwyciężył inscenizacją „Białocznego Czerwonego Kapturka”. Wraz z „Gapą” i „Przygodą” reprezentował Zaolzie na Międzynarodowym Turnieju Teatrów Dziecięcych im. M. Konopnickiej o „Puchar Uśmiechu” (Krosno, czerwiec 1995 r.), gdzie teatrzyki otrzymały wzmiankowane puchary, a kierowniczkę zespołów (Jadwiga Czap, Halina Kowalczyk, Halina Sikora)

nagrody za krzewienie języka polskiego na obczyźnie, „Gęsie Pióro”.

Drugie „Talinki” odbyły się 30 IV 1996 r. w Teatrze w Cz. Cieszynie. Wystąpiło 7 zespołów. Oprócz wymienionych wyżej także „Dropsik” Olbrachcice oraz „Teatrzyk Szkolny” z Karwiny-Frysztatu. Do Krosna tym razem pojechały „Drops” i „TK 5”. Obydwu zespołom przyznano (czerwiec 1996 r.) „Puchary Uśmiechu”. Jadwiga Czap i Halina Kowalczyk ponownie otrzymały „Gęsie pióra”, a ostatnia ponadto „Berło króla Błystka” za pracę artystyczną - wychowawczą. (H. K.)

TEATR LALEK „BAJKA”

Z chwilą utworzenia PZKO, już pod koniec 1947 r., został powołany do życia przy →ZP PZKO w Karwinie nowy teatrzyk lalkowy pod przedwojenną nazwą „Bajka”.

„Talinki”

Fot. FRANCISZEK BALON

„Bajka” pod kierownictwem Adama Wawrosza (z lewej) przygotowuje sztukę „O wilku i kózce”

Pod kierownictwem →FERDYNDANDA KRÓLA rozpoczął pracę w lokalach polskiego Gimnazjum w Orlowej. Akorzy, podobnie jak ich poprzednicy, sami sporządzali lalki na kijach. Wiele sztuk tworzył i przystosowywał do warunków zespołu F. Król. Pierwsza premiera odbyła

się 2 III 1948 r. w orłowskim Gimnazjum - wystawiono sztukę Marii Kownackiej „O szewczyku Dratewce”. Pod koniec 1950 r. „Bajka” stała się profesjonalnym zespołem →ZG PZKO. Zmienił się system pracy teatru, przygotowano nową scenę i nowe lalki, tzw. palcówki.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej

Lech Wałęsa

WRAZ Z MAŁŻONKĄ

mają zaszczyt prosić

Tana Hierownika in. Franciszko Hume1
na

Spotkanie Polaków i Polonii w Czecho-Słowacji

Spotkanie odbędzie się dnia 17 września 1991 r. (wtorek)
o godz. 15.45

w Ambasadzie R. P. Praha 1 - Malá Strana, Valdštejnská 8

Prosimy o potwierdzenie udziału
tel.: 26 44 64—6

8-osobowy zespół dzielił się na grupę, która czytała role i grupę „ruszaczy”. Zespół objeżdżał niemal wszystkie polskie szkoły na Zaolziu. Latem 1958 r. przeprowadzono reorganizację. Kierownik F. Król został pozbawiony funkcji, zarzucano mu religijność i niechęć do kolektywizacji rolnictwa, a w teatrze zbyt konserwatyzm.

Nowym kierownikiem zespołu mianowano →ADAMA WAWROSZA, kierownika przedwojennego teatryku lalkarskiego „Iskra”, znako-

Marek Mokrowiecki (pod obłóczkiem) gościnnie jako reżyser w „Bajce”

mitego aktora, komika i literata. Zespół nawiązał kontakty z kompozytorami →P. KALETA, →E. FIERLA, a także plastykiem i muzykiem Bronisławem Liberdą. Zlikwidowano czytanie ról, każdy lalkarz pamięciowo je opanowywał, animując lalkę. W 1959 r. po raz pierwszy zastosowano duże lalki - „jawajki”. W 1959 r. funkcję gawędziarki teatryku przejęła po Elżbiecie Żebrok Wanda Serwatka. Kierowni-

kiem technicznym został Emil Mrózek.

W 1962 r. rozpoczynał się nowy okres „Bajkowych” przedstawień. Na okres ponad 20-letni objął kierownictwo artystyczne „Teatru” jeden z najciekawszych przedstawicieli młodszego pokolenia załziańskich plastyków, Bronisław Liberda. Dzięki swym niekonwencjonalnym pomysłom i wiedzy w dziedzinie muzyki i malarstwa wprowadzał w życie nieznane dotąd środki wyrazu.

W latach 1983-90 na czele zespołu stanął Paweł Żywczok, czyniąc starania o usamodzielnienie się teatru. Po nim funkcję przejął Franciszek Humel, człowiek wykonujący w zespole wiele funkcji. Poprawił zaplecze techniczne sceny, a angażując do poszczególnych premier wybitnych reżyserów lalekowych, podniósł poziom artystycznego przedstawień.

W 1993 r. kierownictwo przejęła była aktorka → SCENY POLSKIEJ TC, Pawełka Niedoba, człowiek teatru. W nowej funkcji doskonale potrafi wykorzystać wcześniejsze doświadczenia w organizacji widowni dorosłej, jest inspiratorem licznych inicjatyw dziecięcych i ad-

Dużym „wzięciem” cieszył się spektakl „O stareczce i kurce”
W. Sikory i B. Liberdy (1980)

Musical „Wyspa nutożerców” T. Klimowskiego wyreżyserował w trzynieckim klubie „Pop-Art” w 1995 r. Leszek Wronka, był też autorem muzyki (scenografia Haliny Szkopek). W sztuce zastosowano mnóstwo efektów technicznych - akustycznych i wizualnych, przeznaczona była zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych

Fot. ARCHIWUM „BAJKI” - Cz. Górni

Fot. ARCHIWUM „BAJKI” - W. Przeczek

ministratorem zespołu. Do współpracy angażuje reżyserów, kompozytorów, aktorów Sceny Polskiej TC. Podnosi to poziom artystyczny przedstawień, a zespół rozwija się twórczo.

Dnia 22 IV 1996 r. teatr po 48 latach grania objazdowego otrzymał dzięki wsparciu finansowemu „Wspólnoty Polskiej” salę widowiskową, powstałą przez zaadaptowanie poddasza siedziby ZG PZKO. W dalszym ciągu jednak nie zaprzestaje regularnych wizyt w szkołach i przedszkolach regionu, coraz częściej wyjeżdża z przedstawieniami do dzieci w Polsce, co przynosi zespołowi dodatkowe środki finansowe.

W funkcji kierowników literackich z „Bajką” współpracowali Wanda Cejnar, Wilhelm Przeczek, Władysław Sikora, przedstawienia reżyserowali Franek Michalik, Franciszek Kordula, Marek Mokrowiecki, Grzegorz Lewandowski, Julian Kilar, Karol Suszka, Leszek Wronka (pisał również muzykę do przedstawień), Janusz Klimsza. W późniejszym okresie muzykę komponowali także Jolanta Szczerba, Zbyszek Siwek, Rudolf Chowaniok, Andrzej Macoszek. Scenografami „Bajki” byli Bronisław Liberda, Władysław Cejnar, Jan Pokrywka, Halina Prochner i obecnie Halina Szkopek.

Najdłuższym stażem aktorskim legitymują się Gertruda Kożusznik, Krystyna Kubiczek, Janina Matuszczak, Krystyna Mrózek, Wanda Serwatka. W 1997 r. zespół aktorski tworzą Pawełka Niedoba, Krystyna Czech, Renata Humel, Do-

rota Gociek, Krystyna Klimsza, Krystyna Kubiczek, Wanda Jursa - Michałek, Jan Szymanik, Marek Sücs i technik Marian Mokrosz.

W 1996 r. abonament wykupiło 3 180 widzów, z tego 317 czeskich. Wystawiono 173 premiery i 10 216 przedstawień.

(P.N./H.K.)

TEATRZYK ZG

Zespół małych form scenicznych, działający pod kierunkiem Marka Mokrowieckiego i Karola Suszki, przy współpracy Aleksandry Humel i w pewnym okresie Wilhelma Przeczka. Istniał w latach

1976-82 i zrealizował w tym czasie następujące programy: „Rzecz o Kozubowej, czyli 976 metrów n. p. m.”, „Dziesięć dni, które wstrząsnęły światem”, „Drumla”, „Przygody Sindbada Żeglarza”, „Dwie trzecie”, „Przednówek” i „Skansen-Ring”. Ponadto dwa programy poetyckie w oparciu o teksty poetów zaolziańskich oraz mnóstwo krótkich scenek. Zespół szukał własnych środków wyrazu. Na spektakl składał się zwykle szereg etiud scenicznych, przede wszystkim ruchowych, które łącznie z innymi elementami tworzyły wielowarstwową metaforę poetycką. W pro-

„Teatrzyk ZG”

„Teatrzyk ZG” vis-à-vis Kozubowej, w Koszarzyskach, w czasie prób „Kozubowej”

gramach wykorzystywano też piosenkę, muzykę, w niewielkim stopniu słowo mówione, rekwizyty i scenografię. Ta ostatnia nigdy nie była stała, zawsze tworzona w trakcie spektaklu, np. przy pomocy kawałków materiału i układów ru-

brandta, R. Szydłowskiego, P. Bośka, I. Vyskočila, V. Justa) został zakwalifikowany na festiwal teatralny i warsztaty w Republice Federalnej Niemiec, gdzie miał reprezentować Czechosłowację w 1980 r. Do

wyjazdu nie doszło z niewyjaśnionych przyczyn. W swoim środowisku zespół budził kontrowersje i miał więcej przeciwników niż zwolenników. Stworzył własny, odrębny język wypowiedzi teatralnej, nie ograniczając przy tym w niczym możliwości indywidualnej wypowiedzi poszczególnych wykonawców i dopuszczając element improwizacji. Osiągnął wysoki poziom artystyczny, mimo że jego działalność była nieregularna. Oblicze zespołu, przez który w ciągu 7 lat przewinęło się ok. 70 wykonawców, ukształtowała osobowość Marka Mokrowieckiego.

(A.H.)

TĘCZA

Chór żeński powstał 26 II 1963 r., by uświetnić jubileuszowe uroczystości górnosuskiej szkoły. 25 VI 1963 r. przeszedł pod opiekę Koła. Kierownictwo artystyczne przejął Otokar Matuszek. W 1964 r. w

„Tęcza” w pochodzie festiwalowym w Karwinie (1995)

Fot. ARCHIWUM KOŁA - W. Szebel

„Torka” na Przeglądzie Pieśni Ludowej w Wędrzyni (1981)

drodze konkursu przyjął nazwę „Tęcza”. W latach 1962-72 kierownictwo zespołu objęła Janina Urbaniec, potem ponownie Otokar Matuszek. W 1992 r. „Tęcza” została połączona z chórem męskim „Sucha” i przyjęła wspólną nazwę chór mieszany „Sucha”. Dyrygentem został Otokar Matuszek.

TORKA

Zespół regionalny „Torka” został założony w grudniu 1980 r. jako zespół „SA„J”-u Ostrawa. Po trzech występach przygotowanych przez choreografa i założyciela zespołu, Mariusza Wałacha, zespół regionalny zaprzestał działalności.

Od stycznia 1980 r. natomiast rozpoczęła pracę kapela góralska „Torka” w składzie: Mariusz Wa-

lach, Andrzej Niedoba, Marek Cienciąła i Jerzy Buchta. Kapela działała samodzielnie. Do września 1985 r. dała 53 koncerty.

Bogaty repertuar zespołu wzbudzał zainteresowanie niezwykłą interpretacją muzyki ludowej (członkowie „Torki” byli w większości samoukami i multiinstrumentalistami), rzucającą nowe światło na rozpowszechniony ówczesnie w PZKO tradycyjny sposób wykonawstwa. Członkowie „Torki” jako pierwsi występowali w strojach ludowych uszytych za własne pieniądze. Zespół wywarł niemały wpływ na powstanie i charakter takich zespołów, jak mosteccy „GÓROLE”, których założycielem i długoletnim kierownikiem był ww. Andrzej Niedoba, a choreografem ww. Mariusz Wałach, czy ZPIT „OLZA.” (M. W.)

TRZANOWICE

Koło zostało założone 7 XII 1947 r. w sali wiejskiej gospody Jana Wanoka. Walne Zebranie poprzedziło kilka spotkań miejscowych Polaków, gdzie omówiono sprawy organizacyjne. Pierwszym prezesem został Adam Niemczyk, który miał największe zasługi w powstaniu Koła. Funkcję tę piastował przez pięć lat.

Po A. Niemczyku obowiązki prezesa przejął Karol Filipiec, wcześniej przewodniczący miejscowego „SMP”. Przez 19 lat był prezesem, a jednocześnie głównym organizatorem budowy Domu PZKO. W tym czasie jego współpracownikami byli: Jan Żwak, Emil Bolek, Paweł Kiszka, Jan Janczyk, Jan Jochymek, Józef Grycz, Ewa Męrkowa, Adolf Ryłko.

Również kolejny prezes miał kadencję 19-letnią. Był nim Edward Janczyk. W czasie budowy Domu PZKO pełnił funkcję doradcy d/s technicznych. W dalszym ciągu jest aktywnym działaczem. Najdłuższej w zarządzie pracował Otto Wojoczek, który 42 lata pełnił obowiązki sekretarza, a poza tym był kierownikiem organizacyjnym budowy Domu i do dziś pracą społeczną w Kole nie jest mu objęta.

Obecnie funkcję prezesa wykonuje Stanisław Filipiec. Znajduje poparcie takich polskich rodzin, jak rodzina Alojzego i Stefanii Jochymków, Leokadii i Ludwika Kulów, a także Tadeusza Grycza, Karola Szturca, Marii Jochymek, Heleny Měrka, Anieli Živnej, Heleny Hanzlikowej.

W pierwszym okresie istnienia Koła powstały trzy zespoły: teatralny, śpiewaczy i taneczny. Nie przetrwał swej pracy zespół taneczny. Dużą w tym zasługą Danuty i Ottona Jaworków, kierowników ZPiT → Olza, oraz Danuty i Stanisława Filipców. W repertuarze zespołu są tańce śląskie, tańce Innych regionów Polski i in. Zespół występuje nie tylko w Kole oraz na innych imprezach w gminie, w sezonie balowym zapraszany jest z programem do sąsiednich miejscowości, na bale szkolne do Gnojnika itp. Tańczył również w Polsce, na scenach w Korfantomie i Goleiszowie.

Nie przetrwał działalności Klub Kobiet, prowadzony przez Marię Wojcizek. Młodzież organizowała spotkania w różnych okresach, po rozwiązaniu → SMP spotykała się w

ramach PZKO, w 1978 r. założyła Klub Młodych, który zawiesił działalność w 1990 r.

Otwarcie świetlicy Koła Trzanowice w 1967 r.

Wystawa smakołyków w trzanowickim Kole (1973)

Koło posiada Dom PZKO. Jest to pierwszy obiekt wybudowany w ramach ogólnozwiązkowej akcji → DWADZIEŚCIA ŚWIETLIC NA DWUDZIESTOLECIE PZKO. Na budowie Domu członkowie pracowali ponad 3 600 godzin. Budynek jest własnością Koła. Otwarcie, które odbyło się 3 IX 1967 r., poprzedził uroczysty pochód zmierzający od starej świetlicy do nowo wybudowanego Domu. W tej pierwszej tego rodzaju uroczystości na Zalolziu uczestniczyło wielu gości, w programie wystąpił ZPiT „Olza”.

Dom jest starannie utrzymany, ostatnio zainstalowano w nim ogrzewanie gazowe. W gminie Koło w dalszym ciągu należy do najaktywniejszych organizacji społecznych i pracuje systematycznie.

Kronika jest prowadzona.

Koło liczy 127 osób.

TRZASKALIK Henryk

*1900 †1986

Bibliofil, kronikarz gminy Sucha Górna, przedwojenny działacz Macierzy Szkolnej, Stowarzyszeń „Siła”, „Braterstwo”, Rodziny Opiekuńczej, związany z ruchem teatralnym w polskich organizacjach. Po II wojnie światowej pracował w władzach gminnych, 48 lat społecznie wykonywał funkcję bibliotekarza.

Od 1947 r. zaangażowany w działalności PZKO, i to nie tylko w Kole w Suchej Górnej, ale także w różnych komisjach przy →ZG PZKO. Wyjeżdżał z prelekcjami, organizował konkursy, wystawy. Prowadzona przez niego 35 lat kronika w ogólnozwiązkowym konkursie w 1966 r. zajęła I miejsce. Jest ona skarbnicą wiedzy nie tylko o życiu i stosunkach w Kole i gminie, lecz również źródłem wielu informacji o historii regionu.

Interesował się ludoznawstwem, nazewnictwem, zbierał przysłowia. Wyniki badań przekazał do Instytutu Naukowego w Krakowie prof. J. Krzyżanowskiemu (zostały wykorzystane w I tomie „Zbioru przysłów polskich”). Artykuły publikował w prasie cieszyńskiej (→ZWROCIĘ, „Głosie Ziemi Cieszyńskiej”, „Zaraniu Śląskim”).

Jest autorem kilku publikacji jubileuszowych i historycznych, działalności PZKO dotyczyła pozycja wydana w 1961 r. „40 lat chóru męskiego PZKO w Suchej Górnej”.

TRZYCIEZ

Koło założono w obecności 22 Polaków 16 XI 1947 r. w budynku szkoły. Pierwszym prezesem wybrano Pawła Szkutę, st. W funkcji prezesa zmieniało się wielu działaczy, najdłużej pełnił ją Ernest Duława, najpierw w latach 1961-70, potem ponownie w okresie 1978-90. Po nim cztery lata stał na czele zarządu Franciszek Kowalczyk, w 1996 r. funkcję objął obecny prezes, Zbigniew Zahradnik.

Koło blisko współpracowało z jednoklasową polską szkołą (do 1980 r.). Największą wspólną akcją były obchody 100-lecia szkoły. Najwcześniej rozpoczął działalność zespół teatralny. Sześć przedstawień wyreżyserował Józef Pieknik, rozpoczął od sztuki „Zastąp mnie” (1948), następnie „Ach, to Zakopane”, „Klub kawalerów”, „Stary dzwon”, „Zaloty na kwaterze”, „Grube ryby”. Od 1952 r. sztuki reżyserował Władysław Szkuta („Panna rekrutem”, „Zrędnosc i przekora” i in.), następnie ponownie Józef Pieknik, a także Aurelia Szkuta. Spektakl w jej reżyserii „Rodzinny supelek” wystawiano sześciokrotnie. Jan Pyszko wyreżyserował „Karpackich górali” i „Wuja z Ameryki”, a Zdenek Kładosch widowisko „U starzyka różne muzyka” i „Twarde głowy” (1972).

Przy Kole pracował zespół małych form scenicznych, tworząc programy oparte na recytacjach, monologach i skeczach, z myślą o występach na imprezach własnych Koła. Prowadzili go Władysław Szkuta, Aurelia Szkuta, Zdenek Kładosch.

W pierwszych latach istnienia Koła uczyła tańców polskich w zespole tanecznym Monika Zahradnik, później choreografem był Władysław Szkuta, który zajął się tańcami śląskimi, oraz Aurelia Szkuta. W latach 1971-83 Maria Pieknik (Zolich) prowadziła zespół taneczny „Olszyna”, w 1975 r. tańczyły w duecie Grażyna Szkuta i Ewa Kładosch.

Pierwszym kierownikiem kółka śpiewaczego był Ernest Duława (1948-52), ćwiczone piosenki ludowe i kolędy. Zespół występował na imprezach młodzieżowych. W 1959 r. pod kierownictwem Moniki Zahradnik pracował tercet żeński. W latach 1966-71 prowadził chór żeński Zdenek Kładosch, w repertuarze oprócz pieśni ludowych znalazły się także utwory klasycznych. W 1968 r. powstał dziecięcy zespół →STOKROTKI, jego założycielką i prowadzącą była Aurelia Szkuta. Zdenek Kładosch w 1966 r. założył tercet żeński, który do 1973 r. śpiewał zarówno piosenki ludowe, jak i nowoczesne przeboje.

W 1994 r. Aurelia Szkuta założyła zespół dziecięcy „Wesoła Nutka”. Spotyka się on, by przygotować kolędy i wiersze świąteczne. Z tym programem odwiedza starszych i chorych mieszkańców, którzy nie mogą już przychodzić na imprezy. Dzieci są przyjmowane z wielką sympatią i nieraz ze łzami w oczach. Wypełniają swym programem wigilijki Koła, wystąpiły także w Domu Emerytów w Ligotce Kameralnej. Akompaniuje im Monika Zahradnik.

Od samego początku członkowie Koła śpiewają również w gnojnickim chórze → GODULAN.

Klub Kobiet założyła w 1974 r. Jarosława Kładosch, po niej przejęła prowadzenie Aurelia Szkuta, a następnie Monika Zahradnik. Początkowo panie spotykały się regularnie na prelekcjach o tematyce kobiecej, organizowały kursy szycia i dekoracji potraw, zakończone zazwyczaj wystawami. Klub obecnie pracuje dorywczo.

W 1960 r. zaktywizował młodzież Bolesław Śliwka, zakładając Klub Młodych. Czas wolny wypełniano sportem, przede wszystkim treningiem siatkówki, organizowano również rozgrywki drużyn PZKO obwodu gnojnickiego. Następny kierownikiem Klubu została Irena Brzezina, która organizowała spotkania tematyczne, później na czele Klubu stanął Jan Pieknik. Z czasem młodzieży częściej zaczęli bywać w klubie w Gnojniku, gdzie powstał połączony zespół tańca nowoczesnego, który występował na balach i festynach. Do ponownego wznowienia regularnych spotkań młodzieży we własnym Kole doszło 15 I 1975 r. Przyczyniła się do tego przede wszystkim Halina Szkuta (Zawadzka). Program wyćwiczony w wynajmowanym lokalu z myślą o występie na uroczystości otwarcia własnej świetlicy miał później duże powodzenie na przeglądzie teatrzyków → MELPOMENKI, był wystawiany także w Gnojniku, Trzyciecu-Podlesiu, Trzyciecu, Ropicy, Nieborach i Rzece, pojawił się również na antenie → ROZGŁOSNI POLSKIEJ

Czs. Radia w Ostrawie. W roku następnym pokazano na → MELPOMENKACH przedstawienie „Jaś i Małgosia”, z którym również występowano w wielu innych miejscowościach. Kierownictwo objęła Grażyna Szkuta, po niej Roman Sabela. Następne nowatorskie pomysły zespołu noszą nazwę „Zginięsz ty i pachy twoje” oraz „Dziura”. Klub Młodych wyjechał na wspólną wycieczkę do Warszawy, brał udział w obwodowej akcji „Poznajemy Beskidy”. W 1985 r. zespół definitywnie zaniechał działalności.

Klub Propozycji zainteresował przede wszystkim panów. Powstał w 1979 r., a w czasie jego czteroletniego trwania urządzano odczyty na tematy sadownicze, pszczelarskie i in.

Koło organizuje tradycyjne imprezy, bale i baliki dziecięce, sma-

żenie jajecznic i mini-festyny. W początkowym okresie popularne były świetlice z nauczaniem piosek, gry i zabawy dla dzieci, wigilijki itp. Urządzano także akademie, ciekawy był np. „Wieczór Mickiewicza”. Trasy autokarowych wycieczek wiodły do Jesioników, Lednic, na grzybobranie na Słowację. Co roku Koło bierze udział w gminnych zawodach strzeleckich.

Biblioteka została założona w 1949 r. w budynku szkolnym, początkowo w księgozbiorze figurowało 119 pozycji. Opiekowała się nią Anna Siwa, po niej Hubert Tesarczyk. Częścią pracy z książką były konkursy czytelnicze.

Do 1978 r. Koło nie posiadało własnej siedziby. Mniejsze imprezy odbywały się w szkole, większe w miejscowej gospodzie, później w Domu Kultury. Próby chóru żeńskiego zwoływano do mieszkania

Trzycieski chór żeński z dyrygentem Zdenklem Kładoschem w 1969 r.

państwa Kladoschów, zespół „Stokrotki” przygotowywał się do występów w domu M. Zahradnikowej. Obecnie Koło jest właścicielem Domu PZKO. W tym obiekcie od 1978 r. mieściła się świetlica, jednak dopiero po długoletnich, początkowo bezskutecznych, staraniach udało się wreszcie w 1992 r. budynek odkupić. Jest jednak w złym stanie i wymaga dość znacznej przebudowy. Pezetkaowcy wiele godzin przepracowali na budowie gminnego Domu Kultury, a także przy rekonstrukcji dwu wynajętych na świetlicę pomieszczeń. Największy udział w tych pracach miał Jan Brzezina, w latach 70. redaktor pisemka Informator dla członków Koła, Zdenek Kladosch, Paweł Szkuta st., Paweł Szkuta mł., Kazimierz Zahradnik i Monika Zahradnik.

Długa jest lista ofiarnych członków tego Koła, pracujących przez długi czas w zarządzie, Zofia Kozubek, Leon Pawera, Karol Łabuda, Adolf Biłko (organizator brygad), Jan Sikora z Wielopola (który w tej części gminy organizuje życie PZKO), Anna Pawera, Stefania Karczmarczyk, Franciszek Górecki czy ks. adm. Jan Ciešlar. Filarami były i są rodziny Wojnarów, Duławów, Rybków, Biłków, Kozubków i wiele innych.

Kronika jest prowadzona.

Koło liczy 108 osób.

TRZYNIEC - KANADA

Koło założono 5 XI 1947 r. Inicjatorem był tymczasowy zarząd z nauczycielem Franciszkiem Szczuką na czele. Członkami-założycielami byli również Jan Pszczółka, Stefan Larysz, Ludwik Balcarek, Karol

Cieńciała, Gustaw Pietroniec, Władysław Jaworski i Józef Raszka. Na Walnym Zebraniu 7 XII 1947 r. pierwszym prezesem został wybrany Ludwik Balcarek. Koło liczyło wówczas 65 członków. Krótko stali na czele Koła Zygmunt Świącicki oraz Władysław Jaworski. W 1953 r. funkcję prezesa przejął Władysław Recmanik i piastował ją przez 32 lata. Dzięki jego staraniom Koło zdobyło lokal, najpierw wynajęło dom pod nrem 135, a w następnym roku odkupiło go od gminy i zrekonstruowało. Uroczystość otwarcia odbyła się 26 X 1966 r.

ARCHIWUM KOŁA

„Kanadyjski” zespół teatralny w 1956 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Od 1986 r. prowadził Koło Rudolf Strokosz, człowiek, któremu udało się zdobyć pieniądze na kupno wspomnianego budynku. W latach 1985-86 koordynował prace renowacyjne. Jego zasługą jest również nawiązanie kontaktów z hotelem Orbis „Kasprowy” w Zakopanem. W ciągu 1 roku Koło przewodniczył długoletni wiceprezes i kronikarz, Jan Żmija. Od 1992 r. prezesem jest Roman Szczuka, wcześniej długoletni sekretarz i prezes chóru → ZGODA.

Do mocnych filarów pracy społecznej należeli Franciszek Babiuch, Bronisław Kozok i Karol Cieńciała, których domeną była

działalność oświatowa, oraz długoletni gospodarze Domu, Jan Larysz, Karol Kulig, Piotr Heczko i in.

W latach 1951-63 pracowało kółko dramatyczne, od 1955 r. nazywane „Teatrem Objazdowym”. W pewnych okresach liczyło nawet 35 osób. Przedstawienia grano w Końskiej, na Kanadzie, w Trzyńcu, Wędryni, Łyżbicach, Ropicy, Nieborach, Bystrzycy-Pasiekach i Cierlicku. Tu 14 V 1957 r. kółko w konkursie dramatycznym zdobyło za spektakl „Damy i huzary” 2. miejsce. To przedstawienie miało potem sześć repryz. Grano także takie sztuki, jak „Radcy pana radcy”, „Poseł czy Kazimierz”, „Mąż i żona”, „Latarnik”, „Navrócony”, „Miecz Damoklesa”, „Droga do Gnojnika”, „Niemi szewcy” i in. W latach 60. i 70. pracował z przerwami zespół rewiowo-teatralny, prowadzony przez Franciszka Babiucha, Bronisława Kozoka, Olgę

Milerską oraz siostry Halinę i Renatę Kozok. Rewie pod takimi nazwami, jak „Wieczór przy telewizji w Kanadzie”, „Próba generalna” czy „Wieczór przy ulicy Krakowskiej” odbywały się z okazji 50-lecia powstania Kanady (dzielnic), rocznic otwarcia Domu PZKO, jubileuszy miasta itp.

W latach 70. występował w programach muzyczny zespół młodzieżowy „Młode Gitary” pod kierownictwem Zbyszka Żmii oraz Tadeusza Filipka. Lata 80. to okres świetności grupy rockowej „Chimera”, z liderem Ryszardem Kowalczykiem. Zespół występował również przed kilkutysięczną widownią transmitowanego przez TVP koncertu „Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy” w Katowicach, wyjeżdżał z koncertami na Słowację (do Martina).

Znany w szerokiej okolicy → KWARTET PIECHACZKA został zało-

żony przy Kole w latach 50. Oprócz niego istniały również „Młodszy Kwartet Męski” (Karol Cieńciała, Tadeusz Heczko, Jan Turoń i Franciszek Babiuch) i chór mieszany „Kanada”, ten ostatni tylko w 1985 r., na wiosnę 1986 r. połączył się z chórzystami z Nieborów i Podlesia, tworząc chór „Zgoda”. Pracowały także sekstet i oktet żeński (lata 60. i 70.) w ramach obwodu trzynieckiego, pod zmiennym kierownictwem aktywistek z Koła, Ireny Małysz, Lidii Urbanik i Bronisława Kozoka. Wiele członków Koła śpiewa też w chórze → HUTNIK, w ewangelickim chórze kościelnym w Trzyńcu, po kilku w → CHÓRZE NAUCZYCIELI POLSKICH, → COLLEGIUM CANTICORUM, tańczy w ZPIT → OLZA i pracuje w nieborowskim „Klubie pod świecznikiem”.

Specjalnością Koła jest kółko szachistów. Jego członkowie od ćwierć wieku organizują ogólnozwiązkowe mistrzostwa szachowe i są zdobywcami kilku tytułów mistrzowskich tak w kat. drużyn, jak i w kat. indywidualnych. Do najlepszych zawodników należą Roman i Jarosław Miczkowie, Karol Kowalczyk, Andrzej Janeczek i Jerzy Borski. Głównym arbitrem wszystkich mistrzostw jest Edward Schoupal, a organizatorem Roman Szczuka. W turniejach brali udział również szachiści polonijni (z USA, Australii) oraz zawodnicy z Polski.

Ciekawą inicjatywą w latach 70. i 80. były dwugeneracyjne współzawodnictwa sportowe (rodzice z dziećmi) w takich dyscyplinach, jak bieg przełajowy, lekka atletyka, badminton, tenis stoło-

wy, ringo, narciarstwo biegowe i alpejskie. Niektórzy członkowie Koła zwyciężali nie tylko w mistrzostwach ogólnozwiązkowych, ale również, wchodząc do reprezentacji PZKO, sięgali po medale na IV, V i VI → POLONIJNYCH IGRZYSKACH SPORTOWYCH w Warszawie (1984) i Krakowie (1980 i 1987) oraz na Polonijnych Zimowych Igrzyskach Sportowych w Zakopanem (1988). Monika Szczuka na V PIS w Warszawie zdobyła medal w ringo oraz zajęła punktowane miejsca w sześciu dyscyplinach, Leszek Szczuka z VI PIS w Krakowie przywiózł trzy medale (złoty w kometce, srebrny w ringo, brązowy w lekkiej atletyce), Roman Madeja na ZIS w Zakopanem zdobył również trzy medale, w tym złoty. Punktowane miejsca na polonijnych igrzyskach zajmowali Gerhard Herczyk, Roman Szczuka, Jan Kowalczyk oraz Władysław Madeja.

Z Klubów przy Kole najdłużej, bo do 1990 r., pracował Klub Kobiet. Rozkwit pracy przypadł na okres pod kierownictwem Walerii Grzegorzowej, szefowały także Klubowi Anna Kozokowa i Anna Turoniowa. Po 1989 r. spadek bazy członkowskiej (o 25 %), wysoka przeciętna wieku oraz rozwój przedsiębiorczości prywatnej usunęły w cień zainteresowanie pracą Klubu Kobiet. Wiesława Rucka była ostatnią jego kierowniczką. Do najbardziej udanych imprez przygotowanych przez panie należały wystawy: „Wszystko o ziemiaku” (1986), „Wszystko dla dziecka” (1979), „Tania i smaczna kuchnia” (1987), przede wszystkim zaś

siedmiodniowa wystawa haftu i szycia z okazji 30-lecia PZKO (1977), a także wystawy obrazów i rzeźb Jana Nowickiego, Pawła Wałacha, Marii Herczyk, Adolfa Bocka, Rudolfa Kowalczyka i Franciszka Babiucha.

Kilka dobrych okresów miał Klub Młodych. Była to zwłaszcza druga połowa lat 60. i lata 80., kiedy organizowaniem młodzieży zajmowali się Andrzej Strokosz, Zbyszek Żmija, Halina Kozok, Leszek Szczuka, Ryszard Kowalczyk i Renata Kozok. W skromniejszej formie Klub Młodych w dalszym ciągu istnieje, woli używać jednak nazwy „Sportowy”. Młodzież spotyka się na treningach koszykówki, tenisa stołowego, organizuje rozgrywki szachowe.

O wiele krótszą żywotność miały w Kole takie inicjatywy, jak Klub Chłopa (1987), Kawiarenka C-Klub PZKO Stanisława Klaisa (1989) czy spotkania w klubokawiarni PZKO C-Klub (1990-1992) państwa Elżbiety i Jana Kowalczyków. W lipcu Koło na dogodnych warunkach wynajęło dolną część Domu PZKO Emilii Bartoszewej, która prowadzi tu działalność gastronomiczną. Koło przynosi to bezprocentowe kredytowanie inwestycji oraz wydatków związanych z pracami renowacyjnymi, takimi jak dobudowanie przy Domu letniej werandy (1992), unowocześnienie kuchni (1993) i trzech salek domu (1994), naprawa instalacji wodnej i elektrycznej (1994), odnowienie kanalizacji. Nowa lokatorka Domu współpracuje z Kołem przy organizacji festynów sportowych,

zabaw karnawałowych, jest również sponsorem niektórych imprez Koła, np. mistrzostw szachistów, jubileuszu z okazji 30-lecia Domu PZKO itp.

Przez całe 50-lecie czynna jest biblioteka PZKO, która powstała z prywatnych składek, liczy przeszło 1000 tytułów, najstarszym jest „Mleczna potrawa duchowna” ks. Samuela Ludowika Zasadiusa, wydana w 1776 r.

Do największych imprez należały organizowane do 1989 r. w salach szkoły zawodowej Huty Trzynieckiej bale. Przy dwu orkiestrach bawiło się około 280 gości, przybyłych również z dalszej okolicy. Obecnie nie stać już Koła na samodzielne urządzenie wielkich zabaw. Z pracy społecznej całkowicie zrezygnowali młodzi, którzy dali pierwszeństwo inicjatywom ekonomicznym, niekorzystnie odbiło się na pracy Koła również zamknięcie przedszkola w 1996 r. z powodu małej liczby dzieci oraz bardzo wysokie koszty wynajęcia sali, zapewnienia orkiestry i transportu. Działalność ograniczona jest możliwościami przestrzennymi Domu PZKO i sprowadza się do spotkań klubowych, rozgrywek szachistów, świetlic w przyrodzie.

Co roku Koło urządza festyny ogrodowe, wycieczki krajoznawcze, także do Polski, Włoch, Austrii, na Węgry, prelekcje połączone z wideo na temat ekologii, zdrowia, relacji z podróży, wieczory przy ognisku, spotkania z folklorem, piosenką, poezją, Dzień Matki oraz ogólnozwiązkowe Mistrzostwa w Szachach Błyskawicznych.

Prócz Domu PZKO Koło jest właścicielem parku akacjowego zaprojektowanego przez Romana Szczukę, a wysadzonego w 1967 r. z okazji 20-lecia PZKO.

Kronikarzami Koła byli kolejno Franciszek Śliż, Irena Małysz, Jan Żmija, od 1993 r. prowadzi zapisy Marta Larysz.

Koło liczy 167 osób.

TRZYNIEC - KOŃSKA

→TRZYNIEC - OSÓWKI,

→TRZYNIEC - PODLESIE

TRZYNIEC - MIASTO

Koło zostało założone 16 XI 1947 r. Pierwszym prezesem wybrano Emila Żyłę. Po nim kolejno prezesami byli Ignacy Matyaszek, Wilhelm Bieleś, Walter Kubiński, Bolesław Wronka, Józef Szczerbowski, Franciszek Siedlaczek, Rudolf Siwy, Ludwik Kubiński, Karol Żmija, Stanisław Zientek, Oto Landecki. Obecnie funkcję prezesa pełni Władysław Stebel.

Aktywnymi członkami Koła byli znani zaolziańscy literaci →GUSTAW PRZECZEK, →ADAM WAWROSZ oraz muzyk i kompozytor →PAWEŁ KALETA.

W 1951 r. powstał zespół teatralny pod kierownictwem Emy Jurzyca, która była również członkiem pierwszej komisji teatralnej przy →ZG PZKO (na czele tej komisji stał wówczas →WŁADYSŁAW NIEDOBA). Zespół trzynieckich aktorów pod jej kierunkiem należał do czołówki PZKO, tak pod względem aktywności, jak i doboru repertuaru oraz poziomu artystycznego. W tym okresie E. Jurzyca wyreżyserowała sztukę A. Fredry

„Zemsta”, z którą zajęła 3. miejsce w ogłoszonym przez ZG PZKO konkursie teatrów amatorskich. Wysoki poziom został utrzymany również w czasie, gdy reżyserowaniem zajmowała się Zofia Kowalczyk. W 1956 r. w ogólnozwiązkowym konkursie, w którym brało udział kilkadziesiąt zespołów amatorskich PZKO, trzyniecki zespół, przedstawiając sztukę G. Zapolskiej „Żabusia”, zajął drugie miejsce (po rewelacyjnym wówczas skrzeczkońskim zespole teatralnym →ŚWIT). W latach 60. w Kole pracował zespół małych form scenicznych, który również należał do najlepszych w środowisku PZKO.

Na przełomie lat 50. i 60. wysoki poziom utrzymywał zespół taneczny, który pod kierownictwem siostr Danuty i Małgorzaty Świenczykówien rozpoczął próby bezpośrednio po powstaniu Koła (początkowo pracował w ramach →SMP). Będąc u szczytu formy, zespół wystąpił w 1949 r. w Liberku, prezentując tam tańce polskie i śląskie. Należał w tym czasie do najaktywniejszych w terenie - w ciągu pierwszych dziesięciu lat istnienia zanotował 98 występów w różnych miejscowościach po obu stronach Olzy.

Narybek do zespołów tanecznych wychowywał zespół rytmiki, prowadzony od 1983 r. przez Irenę Walczyskową.

Z chwilą powstania Koła rozpoczęły się również próby zespołów śpiewaczych. W początkowym okresie pracowały chóry pod szyldem SMP. W 1949 r. chór trzyniecki pod batutą →KAROLA

Wronki zdobył w centralnych eliminacjach, gdzie startowało 136 chórów z całej CSR, tytuł wice-mistrzowski w kategorii „miasto”. (Tytuł mistrzowski w kategorii „wieś” zdobył w tym czasie chór →HAŁKA ze Stonawy). Na początku lat 50. chór męski „Lutnia” prowadził Karol Hławiczka oraz Bogocz. W tym czasie chór w dalszym ciągu prezentował wysoki poziom. W marcu 1955 r. odbył się pierwszy koncert nowo założonego polskiego chóru męskiego przy Klubie Zakładowym Huty Trzynieckiej →HUTNIK, pod dyrygenturą Karola Wronki. W zespole, który występował później w postaci chóru żeńskiego, męskiego i mieszanego, trzon tworzyli właśnie chórzyści z trzynieckiego Koła.

Klub Kobiet powstał w 1970 r., pierwszą kierowniczką wybrano Marię Siwą, po niej funkcję szefo-

W 1956 r. trzynieckie Koło wystawiło „Żabusie” G. Zapolskiej w reżyserii Zofii Kowalczyk

Fot. ARCHIWUM ZG

wej obejmowały Maria Kaletowa i Wanda Bielezowa. W latach 60. Paweł Rusz powołał do życia Klub Propozycji. W 1963 r. w Kole pracował również Klub Młodych. Pierwszym jego przewodniczącym został Szarzec. W 10 lat później na czele Klubu Młodych stanęła Danna Krzywoń.

Klub Seniora, który powstał w 1990 r., związany jest przede wszystkim z nazwiskiem Franciszka Siedlaczka i Franciszka Śliża.

Aktywistami Koła są również znani na Zaolziu sportowcy. W latach 1985-90 w Mistrzostwach PZKO w tenisie stołowym czołowe miejsca zajmowali bracia Martynkowie oraz Paweł Widenka.

Od założenia Koła udzielali się w pracy społecznej również długoletni sekretarze, skarbnicy, gospodarze i inni członkowie zarządu, a to Franciszek Wacławek, Franciszek Szymonik, Jerzy Klus, Józef Śliż, Adolf Wawrosz, a także Elżbieta Sekulowa, Helena Szczerbowska, Józef Janczyk, Jan Pszczółka, Erwin Kaim i Jan Walczysko.

Działalność społeczna, która w latach 50. i 60. polegała m.in. na organizowaniu wielkich imprez towarzyskich, takich jak bale, zabawy śmigusowe, majówki, wianki, festyny, letnie karnawały, mikolajówki, zabawy sylwestrowe itp., w obecnym czasie przybrała nieco skromniejsze rozmiary i sprowadza się do przygotowywania wieczorów świetlicowych, prelekcji, wystawek Klubu Kobiet itp.

Koło posiada własny lokal świetlicowy, od 1995 r. we własnym budynku.

Kronika Koła prowadzona była od 1947 r. do 1986 r. (z przerwami). Koło liczy 233 osób.

TRZYNIEC - OSIEDLE

Koło powstało 15 II 1959 r. Na czele 147-osobowej wówczas grupy pezetkaowców stanął pierwszy prezes, Ludwik Blahut. Kolejnymi prezesami w pierwszym okresie działalności byli Józef Rusz, Jan Raszka, Bolesław Ulman, Rudolf Wojnar oraz Karol Mrózek.

Koło nie miało własnego lokalu, a zebrania i imprezy odbywały się w wynajmowanych salach. W latach 1971-73 z inicjatywy prezesa, Bronisława Węglorza, wybudowano w czynie społecznym Dom PZKO. W czasie uroczystości otwarcia, 23 VI 1973 r., nadano mu imię znanego trzynieckiego działacza → ADAMA WAWROSZA.

Posiadanie własnej siedziby znacznie ożywiło działalność kulturalno-oświatową, lokale były w pełni wykorzystane. W 1975 r. np. odbyły się tu 573 różnego rodzaju spotkania, zebrania, imprezy kulturalne i społeczne, w tym 293 imprezy własne Koła. Lokale były wynajmowane innym organizacjom, przedszkolom, szkołom itp. Urządzano bale i zabawy oraz imprezy bardziej kameralne, np. odczyty, projekcje polskich filmów fabularnych, spotkania i wystawy Klubu Kobiet, młodzieżowe dyskoteki, spotkania ze znanymi ludźmi. W murach Domu PZKO gościł np. pisarz Wojciech Żukrowski, piosenkarz Mieczysław Fogg, suolok Lew Starowicz.

Różnorodność i bogactwo imprez wymagały uzdolnień organizacyjnych oraz umiejętności skoordynowania życia kulturalnego w Domu PZKO. Te cechy posiadali ówcześni gospodarze Domu, Franciszek Pustka, Mieczysław Sumera, Rudolf Niemiec, Józef Matwikow i Alojzy Fernecki.

Posiadanie własnego obiektu zachęcało do tworzenia zespołów artystycznych. W latach 1974-84 pracował zespół taneczny → UŚMIECH, pod kierownictwem Ireny Przyhoda-Zawada. Zespół miał w repertuarze tańce ludowe, narodowe, towarzyskie i nowoczesne. Występował na imprezach Koła, a także na przygotowywanych przez →RADĘ OBWODOWĄ KLUBÓW MŁODYCH (ROKM) akcjach w okolicznych miejscowościach. Zaliczył też kilka udanych startów w konkursach, np. w 1975 r. wystąpił w Kozłowicach, a w Przeglądzie Zespołów Ludowych w Skoczowie zdobył uznanie jury. Kierowniczka zespołu przez trzy lata prowadziła w Domu PZKO lekcje rytmiki dla dzieci.

Tańce towarzyskie i nowoczesne miał w swoim repertuarze zespół „Sabinki”, który prowadziły Irena Czudek i Janina Špařur. Później zespół ten przeszedł pod patronat Domu Kultury Huty Trzynieckiej.

W tym czasie doszło do zmiany na stanowisku prezesa. Po budowniczym, W. Węglorzu, funkcję tę sprawowali Stanisław Słonka, Jan Śliż, Emil Śliwka, Janusz Branny. Obecnie prezesem jest Roman Suchanek.

Dom PZKO był miejscem, gdzie 6 XI 1981 r. członek Koła, znany działacz, lekarz, poeta i fraszkopisarz, →JANUSZ GAUDYN założył →KLUB MEDYKA.

W szczytowym okresie baza członkowska wynosiła 1300 osób, pod względem liczebności było to największe Koło w całym Związku. Rozważano nawet możliwość podziału na kilka Kół dzielnicowych, jak miało to wówczas miejsce w Czeskim Cieszynie. Nie doszło w końcu do tego, ponieważ istniał jeden Dom i w nim skupiała się cała działalność. Ważnym zadaniem zarządu było wciągnięcie do pracy PZKO młodzieży.

W latach 70. i 80. pracowały Kluby Młodych, które urządzały w Domu własne imprezy, np. wieczory andrzejkowe, mikołajkowe, regularne spotkania klubowe. Tu organizowano również imprezy obwodowe, np. bale gałganiarzy, dyskoteki, młodzi wyjeżdżali na kursy →ZG PZKO do →OŚRODKA SZKOLENIOWEGO w Koszarzyskach, zakładali własne zespoły. Ich żywotność jednak nie była zbyt długa, co dotyczy zespołu muzycznego „Country”, zespołu tanecznego „Maxi” czy teatryku poezji. Młodzież organizowała wycieczki turystyczne i biwaki, brała udział w zawodach sportowych, dobre wyniki uzyskując zwłaszcza w turniejach siatkówki, pływackich i szachowych. Część ogólnozwiązkowej reprezentacji →POLONIJNYCH IGRZYSK SPORTOWYCH w Krakowie wywodziła się również z tego Klubu.

„Sabinki” na ulicach Karwiny w 1987 r.

Fot. ARCHIWUM GL - Cz. Górni

W latach 80. powstał Klub Miłośników Pieszych Wędrówek, któremu przewodniczył członek zarządu, Jan Milerski. Trasy wycieczek wiodły beskidzkim szlakiem po polskiej i czeskiej stronie granicy. Po reaktywowaniu Towarzystwa „Beskid Śląski”, członkowie tego Klubu biorą udział we wspólnych z nim imprezach.

Przez pewien czas pracował Klub Propozycji i Klub Seniora. Złączyły się one w jeden, któremu przewodniczyli Jan Milerski i Karol Klus.

W Kole pracują dwa Kluby Kobiet. Ten wcześniej założony przez wiele lat prowadziła Anna Klus, dusza całej działalności kobiecej w Kole, obecnie prowadzi go Elżbieta Wantulok, skarbnik Koła. Sprawdzoną formą zaprezentowania wyników spotkań klubowych były wystawy robót ręcznych. Młodszy Klub Kobiet powstał w połowie lat

80., a na jego czele stanęła Helena Tomanek. Panie z tego Klubu organizują spotkania z Mikołajem dla przedszkolaków i pierwszoklasistów, na imprezach Koła troszczą się o bufet.

W 1995 r. nawiązano do dawniejszej tradycji, kiedy to popularnością cieszyły się świniobicia. Kolejne dwie imprezy tego rodzaju potwierdziły, że warto sięgnąć do sprawdzonych form zabawy.

Od 1994 r. co kwartał odbywają się tu spotkania autorskie, „Kawiarenki u Adama”. Prowadzą je zaolziańscy literaci, Gustaw Sajdok i Piotr Horzyk. W „Kawiarence” gościli pisarze z Zaolzia, Gabriel Palowski, Renata Putzlacher, publicysta, poeta i dziennikarz, Kazimierz Kaszper oraz poeci z Polski, Janusz Wójcik, Irena Wyczółkowska i in.

Po 1989 r. fala aktywności młodzieży wyraźnie opadła, tylko krót-

ko istniały dwa Kluby Młodych, starszy przyjął nazwę „Nadzieja”, zorganizował parę spotkań, dyskotek, prelekcji i dyskusji na temat komputerów.

Szczególnie trudna w warunkach Koła osiedlowego jest praca rejonowych. Muszą dotrzeć do każdego z ponad 900 członków Koła. Nie zawsze się to udaje, brak jest chętnych do wykonywania tych funkcji.

Kronika prowadzona jest z przerwami. Obecną kronikarką jest młoda członkini zarządu, Barbara Buława.

Koło liczy 924 osób.

TRZYNIEC - OSÓWKI

Koło Trzyniec-Osówki powstało po podziale Koła Trzyniec-Końska, które zostało założone 27 VII 1947 r. Pierwsze Walne Zebranie odbyło się 21 III 1948 r. Rozbudowa Huty Trzynieckiej podzieliła Końską na dwie części, i to skłoniło członków do podziału Koła. Członkowie z części Koła w Końskiej i Polacy z części dzielnicy Trzyniec I i Nowy Borek utworzyli nową organizację. Konstytuujące zebranie zwołano na dzień 25 I 1959 r. do gospody „U Kalety”. Baza członkowska liczyła wówczas 198 osób, w szczytowym okresie rozwoju Koło skupiało ich 289.

Pierwszym prezesem został Karol Pietrosz (1959-60), następnie w funkcji tej pracowali Jan Śliż, Władysław Chrapek (później długoletni kronikarz), Stanisław Łysek, Józef Prengel. Do najlepszych okresów należał czas prezesury An-

toniego Cienciąły (1974-86), wówczas Koło znajdowało się w czołowie Związku; Cienciąła był wcześniej długoletnim wiceprezesem, a jednocześnie radnym w gminie. Zdolnym organizatorem okazał się również obecny prezes, Tadeusz Komuta, który do tej funkcji wybrany został po raz drugi, pierwszy raz w latach 1968-70, ponownie w 1986 r. (po powrocie z pracy w zarządzie Koła Trzyniec-Osiedle).

Długoletnim społecznikiem jest Józef Franek, w czasie II wojny światowej po wyjściu z niewoli sowieckiej walczył w lotnictwie Wojska Polskiego w Anglii. Po wojnie był nauczycielem na Podbeskidziu. Pracę zakończył właśnie w szkole na Osówkach. Należy do członków-założycieli, w Kole pracował w różnych funkcjach, był m.in. długoletnim kronikarzem. Piotr Stec działał jednocześnie w Kole i we władzach centralnych PZKO (1969-81), na Osówkach należał do głównych organizatorów imprez. Sprawami sportu i młodzieży zajmował się długoletni opiekun Klubu Młodych, zdolny organizator, dziś gospodarz Koła, Józef Zuber.

Wraz z powstaniem Koła rozpoczęły pracę zespoły śpiewaczy i teatralny, a to dzięki doświadczeniu Anny i Józefa Kochów. Anna Kochowa objęła kierownictwo zespołu teatralnego, którego była jednocześnie reżyserem. Do 1977 r., kiedy A. i J. Kochowie wycofali się z pracy społeczno-kulturalnej, zespół wystawiał co najmniej jedną sztukę w roku. W reżyserowaniu

przedstawień pomagali A. Kochowej również J. Franek i →ADAM WAWROSZ. A. Kochowa była przez pewien czas kierowniczką Klubu Kobiet. Kilka przedstawień w okresie późniejszym wyćwiczyli członkowie Klubu Młodych. Spektakle wystawiane były również w Polsce.

Józef Koch, członek orkiestry dętej Huty Trzynieckiej i innych zespołów instrumentalnych, był dyrygentem chóru mieszanego już w pierwotnym Kole Trzyniec-Końska, po podziale pracował z chórem na Osówkach. Poza tym ćwiczył pieśni w mniejszych zespołach, a aktorom kółka teatralnego pomagał w opanowaniu sztuki wokalne.

W latach 1980-90 działał w Kole zespół instrumentalny „Vocal”, pod kierownictwem Jana Kiedronia, Edwarda Urbasia i Edwarda Molina.

W latach 1974-91 pracował Klub Kobiet. Panie spotykały się dwa razy w miesiącu na kursach szycia, haftu, gotowania, urządziły wystawy robótek ręcznych, przedmiotów z lat dawnych, wyrobów kulinarnych. W 1981 r. wystawę „Z tamtych lat” zwiedziło 450 osób. Po A. Kochowej Klub Kobiet prowadziły Maria Wojnarowa, Maria Bezecna, Danuta Wałachowa, Ludmiła Frankowa, Ewa Wałachowa i Marta Kubalkowa.

Klub Młodych (1970-85) zajmował się przeważnie sportem. Wywalczył tytuł mistrza PZKO (1981) oraz kilka tytułów wice-mistrzowskich w kometce. Członkowie Koła weszli do reprezentacji

PZKO, która w 1984 r. wyjechała na →POLONIJNE IGRZYSKA SPORTOWE do Krakowa. W 180-osobowej reprezentacji całego Związku znalazło się wówczas siedmiu zawodników z Osówek. Zdobyli oni 11 medali. Kilkakrotnym mistrzem PZKO w szachach był Władysław Niestanik.

Oprócz treningów i zawodów Klub Młodych urządzał bale i letnie zabawy karnawałowe. Nawiązał do wcześniejszych tradycji teatru amatorskiego i wyćwiczył kilka przedstawień. Organizatorami życia młodzieżowego byli Henryk Cieślak, Andrzej Bezećny, Tadeusz Zdejszy, Tadeusz Jaś, Rudolf Kubalka, Bogusław Zuber, Henryk Niestanik i Helena Legierska.

Do corocznych imprez należały bale i festyny, które wcześniej urządzano wspólnie ze szkołą. Są to imprezy zarobkowe. Do tradycji

należy smażenie jajecznic; na tę imprezę przychodziło w okresie największego zainteresowania pracą społeczną do 80 osób. Pomysłowością Koło wyróżniało się w imprezach centralnych. W 1974 r. oceniona została jego „czołówka” w festiwalowym pochodzie w Trzyńcu, przedstawiająca śląskie wesele. Osówki swe specjalty proponują co roku w stoisku na →GOROLSKIM ŚWIECIE. Urządzanych jest kilka prelekcji, w listopadzie odczyt, połączony z kiermaszem książki, oraz dwie wycieczki, autokarowa przeważnie do Polski i piesza w Beskidy.

Od 1990 r. Koło jest właścicielem małego domku nr 106 w Trzyńcu IV-Osówkach.

Kronikę prowadzili Paweł Łabaj, Władysław Chrapek, Józef Franek, obecnie Zofia Czapłowa.

Koło liczy 214 osób.

TRZYNIEC - PODLESIE

Koło zaczęło pisać swą historię 27 VII 1947 r., jeszcze jako Koło Trzyniec-Końska. W tym dniu spotkało się 70 Polaków. Pierwszym prezesem wybrano ks. Karola Trombika. Wykonywał tę funkcję cztery lata.

Pierwszą siedzibę, od 9 XI 1947 r., miało Koło w końszczańskim zamku. Tu 21 III 1948 r. odbyło się Walne Zebranie, na które przybyło około stu osób. Do końca roku baza członkowska wzrosła dwa i pół razy.

Przed II wojną światową powstał w Końskiej teatrzyk lalek „Iskra”, prowadzony przez →ADAMA WAWROSZA. Do wybuchu wojny zdążył wystawić dwa przedstawienia. W 1947 r. A.Wawrosz wznowił działalność teatrzyku pod szyldem →SMP. Teatrzyk wystawił dwie satyry A. Wawrosza, „Hitler w piekle” i „Kosa na kamień” dla dorosłych i trzy bajki, dwie pióra tegoż autora, „Zaczarowany świat” oraz „O Zosi, co w lesie zbłądziła”, jedną M. Kownackiej „O Kasi, co gąski zgubiła”. Był to pierwszy powojenny zespół lalekarski na Zaolziu. Ze sztuką „Hitler w piekle” występował na festynie →ZP PZKO w Cz. Cieszynie oraz w Karwinie, w 1948 r. odniósł duży sukces w Cieszynie. Z powodu trudności technicznych i transportowych zespół wstrzymał działalność.

Adam Wawrosz był również kierownikiem grupy teatralnej. Przedstawienia reżyserował do czasu wyprowadzenia się z Końskiej do Łyżbic. Ostatnim spektaklem było przedstawienie „Klub Kawalerów”,

Połączone chóry Osówek i Podlesia na akademii z okazji 30-lecia PZKO (1977)

M. Bałuckiego, wystawione w sali „U Welszara” w sierpniu 1952 r., w grudniu Adam Wawrosz opuścił Końską.

W 1948 r. został założony 45-osobowy chór męski pod dyktando nauczyciela Jana Gojniczka. W marcu 1953 r. powstał chór mieszany. Chóry te nie miały jednak długiej żywotności, rozpadły się w latach 50. z powodu małego zainteresowania śpiewactwem - chór mieszany zaprzestał działalności w 1955 r.

W Kole czynna była biblioteka PZKO.

Po likwidacji SMP młodzież zmuszona była włączyć się do wspólnej organizacji, Czechosłowackiego Związku Młodzieży. W tym czasie rozpoczęły się problemy z jej aktywizacją w pracach Koła.

W 1949 r. dyrektorka Huty Trzynieckiej wywierała na Koło naciski, aby zrezygnowało z zamku i parku w Końskiej. Dnia 10 VIII 1949 r. doszło do sprzedaży posiadłości za 2 miliony koron (starych). Koło ostatecznie opuściło zamek w 1953 r. W tym czasie prezesem był Paweł Chodura. Dnia 28 VIII 1955 r. spłonął drewniany budynek, w którym Koło miało mieć zastępcze lokale. Odczuwało coraz większe trudności związane z wynajmowaniem sali „U Welszara”. Miejskowa Rada Narodowa nie wywiązywała się z wcześniejszych przyrzeczeń. W 1957 r. wiceprzewodniczącym Miejskiej Rady w Trzyńcu został członek Koła, Jan Kozielek, i nadzieje na poprawę sytuacji wzrosły.

W 1958 r. doszło do znacznej rozbudowy Huty Trzynieckiej, liczą-

ba członków Koła wrosła do ponad 300, zanikło jednak centrum wioski, która została rozdzielona kompleksem Huty Trzynieckiej. W związku z tym doszło do podziału Koła i założenia dwu Kół, na Osówkach i na Podlesiu.

Koło Podlesie, jako samodzielne, ukonstytuowało się 15 I 1959 r. Miało wówczas 161 członków. Prezesem został wybrany Oskar Lanc. Na tym stanowisku pozostał do 1961 r.

Zanik centrum Końskiej i powstanie nowych dzielnic Trzyńca pociągnęło za sobą konieczność wybudowania nowych szkół. Jedną z nich była polska placówka szkolna na Podlesiu. Bliskość szkoły oznaczała dla Koła ożywienie pracy kulturalnej, potwierdziły to wkrótce inicjatywy pierwszego dyrektora, Bogusława Czerneka, wybitnego działacza społecznego. W 1965 r. zawiązał się Klub Młodych, co było zasługą dyrektora, wówczas już także prezesa Koła. Nawiązano współpracę z sąsiadami, z Kołem Kanada, trwała też współpraca z Osówkami. W 1968 r. odbyła się uroczystość z okazji 120. rocznicy urodzin poety Jana Kubisza. Odstonięto tablicę pamiątkową z reliefem jego portretu wykonanym przez Stanisława Krausa. Pomnik stojący w parku został wyłożony kamieniami z Olzy, „plaziokami”, które przyniesli w plecakach uczniowie polskich szkół w hołdzie autorowi zaolziańskiego hymnu „Płyniesz Olzo”. Na Podlesiu dzięki inicjatywie członków Koła, Bogusława Czerneka i Pawła Chodury, wzniesiono

pomnik. Podano na nim nazwiska i miejsca kaźni ofiar II wojny światowej (co było wówczas rzadkością, po polsku. Cztery razy pojawił się tam Katyń, jednak tylko z datą 1941 r.).

W 1971 r. do pracy w zarządzie powrócił pierwszy prezes, O. Lanc, społecznik z talentem wydawcy i publicysty. Dzięki współpracy ze szkołą, w roku, kiedy Związek obchodził 25-lecie, Koło przeżywało swój renesans. Zorganizowana została zbiórka pieniężna na odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie (zebrano 2080 koron), sfinalizowano także prace nad wydaniem monografii „Z przeszłości gminy Końska”.

W 1974 r. powstał pod kierownictwem Lidii Jursa Klub Kobiet. W tym roku funkcję prezesa ponownie objął O. Lanc. Działalność ożywiła się dzięki przygotowaniom do →FESTIWALU PZKO w Trzyńcu. W latach 1975-78 O. Lancowi udało się odmłodzić Koło, jedna trzecia 180-osobowej bazy członkowskiej nie przekroczyła trzydziestego roku życia. Zaczął pojawiać się kwartalnik „POKOS” (Polska Kultura, Oświata i Sport), organizowane były wycieczki do Polski i wyjazdy na przedstawienia →SCENY POLSKIEJ TC. Dobra była współpraca z mieszkańcami narodowości czeskiej.

Młodzież w latach 70. interesowała się przeważnie sportem, okazynie organizowała występy taneczne. Dzięki porozumieniu z Kołem Osówki powstał wspólny chór mieszany, pod kierownictwem B. Czerneka i członka Koła

na Osówkach, Józefa Kocha. Koło zapraszało inne zespoły PZKO na występy gościnne. W związku z tym odczuwano brak własnego lokalu, który koncentrowałby zainteresowanych działalnością społeczną. W latach 1977-78 Koło czyniło starania o uzyskanie zgody na budowę własnej siedziby, nie przyniosły one jednak spodziewanych rezultatów.

W 1979 r. został prezesem młody działacz, Bogusław Gaura. Po raz pierwszy od dłuższego czasu zorganizowano wianki. W następnym roku prezesem wybrano Stanisława Wanię. Za jego kadencji urządzane były liczne imprezy kulturalne, w 1981 r. ponownie wianki. W 1982 r. oddano do użytku zbudowany przy szkole Dom Pioniera, jako swoistą rekompensatę za zburzone przez Hutę Trzyniecką lokale w tej części miasta. Nowe pomieszczenia nie pomogły jednak w ożywieniu życia kulturalnego. MRN zaproponowało Kołu przejęcie budynku, jednak pezetkaowców nie stać było na jego utrzymanie.

Kolejnym prezesem stał się Józef Kubisz, dotychczasowy członek zarządu. Koło pomagało szkole przy zorganizowaniu obchodów 700-lecia gminy Końska oraz innych imprez szkolnych. Rok 1986 należał do udanych i stał pod znakiem imprez sportowych, Koło urządziło turniej szachowy, a imprezy sportowe powtórzone również w roku następnym. Ważną akcją 1987 r. było przypomnienie 80. urodzin rodaka z Końskiej, publicysty i poety → PAWEŁ KUBISZA.

W tym roku powstał obwodowy chór → ZGODA pod dyktando Ireny Małysz z Koła Kanada.

Kiedy funkcję prezesa objął Jerzy Cymorek, doszło do zmian na miejscu dyrektora szkoły. Bogusława Czerneka zastąpił Tadeusz Szkucik, prezes Koła w Lesznej Dolnej. Jednak i on w 1991 r. opuścił Podlesie, przechodząc na stanowisko powiatowego inspektora, a do szkoły przyszedł społecznik i nauczyciel, Jan Cieślar. Starał się ożywić działalność Koła poprzez współpracę ze szkołą. Nowe warunki ustrojowe nie sprzyjały jednak pracy społecznej. Prezesem stał się Jerzy Sikora, a do szkoły na dawne stanowisko wrócił Tadeusz Szkucik.

Obecnym prezesem Koła jest Leon Hliśnikowski.

Kronikę Koła prowadził Paweł Sikora. Koło liczy 176 osób.

TRZYNIEC - WIEŚ

W sierpniu 1947 r. ksiądz pastor Józef Fukała w porozumieniu z byłymi członkami Macierzy Szkolnej w Łyżbicach zwołał zebranie do restauracji „Zobawa”. Zapadła decyzja o założeniu Koła PZKO. Na czele tymczasowego zarządu stanął ks.p. Fukała, jego zastępcą i sekretarzem został Rudolf Fryda, kierownik szkoły w Łyżbicach, a członkami Paweł Tomanek, Jan Zahradnik i Andrzej Koźdoń. Konstytuujące Walne Zebranie odbyło się 15 XI 1947 r. w obecności 47 Polaków. Prezesem pozostał ks. Fukała, zastępcą Paweł Kohót, sekretarzem Karol Kohót, skarbnikiem nauczyciel Jan Gabryś, a biblio-

tekarzem kierownik szkoły, Paweł Gojniczek. Biblioteki gminna i PZKO istniały do połowy lat 60.

W latach 50. założono dwa zespoły - taneczny i teatralny.

Zespół teatralny działał z mniejszymi przerwami do przełomu lat 60. i 70. Już 23 III 1948 r. na scenie restauracji „Zobawa” wystawiono pierwsze przedstawienie pt. „Radcy pana radcy”. W tym samym roku, 26 grudnia, aktorzy zaprosili na drugą premierę pn. „Przyjmujemy o 8:30”. Kierownikiem zespołu był Adam Białorń, po nim Józef Wania. W przedstawieniach byli obsadzani w dalszym ciągu aktywni działacze, a wówczas nieprofesjonalni aktorzy - Helena Kukucz, Amalia Polok, Elżbieta i Franciszek Zawadowie, Henryk Tomanek, a także nieżyjący już Rozalia Staszko i Emil Śliwka.

W klasach polskiej szkoły odbywały się próby zespołu tanecznego, który prowadził Jan Kadłubiec, kierownik szkoły w Karpętnej, oraz nauczyciel szkoły podstawowej w Łyżbicach, Zbigniew Zuczek. Pierwsze tańce, które znalazły się w repertuarze zespołu, to białe mazur i polonez.

W funkcji prezesa zmieniali się działacze Koła co kilka lat. Najdłuższym stażem mogli wykazać się Józef Wania (1969-77), dalej dyrektor I SP w Trzyńcu, Jan Musioł (1977-87) oraz Henryk Huczała (1987-93). Od 1993 r. prezesem jest Tadeusz Supik. Wielu prezesów pełniło tę funkcję ponownie po przerwach, byli to np. Paweł Tomanek i Józef Cupek (trzykrotnie wybrani na prezesa), Karol Cien-

ciała (dwa razy), cztery lata był prezesem Henryk Tomanek. Zaangażowaniem w niczym nie ustępowali prezesom Gustaw Cieniał, od trzydziestu lat członek zarządu, Rudolf Kokotek, obecnie przewodniczący komisji rewizyjnej czy kierowniczką Klubu Kobiet, Rozalia Staszko, Jarosława Jursa i Anna Sikora.

Klub Kobiet powstał 25 IV 1973 r. Organizuje wystawy tematyczne, np. „My i nasze dzieci”, „Rok na wsi”, „Czym chata bogata”, „Jesiennie-zimowe kolory” i in.

Klub Młodych powstał w 1963 r. z inicjatywy ówczesnego zarządu Koła i prezesa, nauczyciela gimnazjum, Henryka Tomanka. Okres świetności przypadł na lata 70., kiedy pracą młodych zainteresował się na dłużej Kazimierz Siedlaczek, aktor → Sceny Polskiej Teatru Cieszyńskiego. Wyreżyserował spektakl „Świeczka zgasa”. Po 1980 r. praca Klubu urywa się, a to z powodu wyjazdu na studia jego członków, postępującej decentralizacji Łyżbic, konkurencji miasta i Domu Kultury w Trzyńcu. W ostatnich latach doszło do ożywienia Klubu, młodzież zainteresowała się małymi formami scenicznymi, a to ponownie dzięki Kazimierzowi Siedlaczekowi, któremu w tych działaniach towarzyszy ks. sen. Bogusław Kokotek.

Koło patronuje polskiemu przedszkolu w Łyżbicach. Umowę podpisano 23 II 1979 r. Dyrektorką przedszkola była w tym czasie Barbara Sedlaček. Pomimo to, że przeniosła się potem zawodowo do szkoły w Nawsiu, w Kole w dal-

szym ciągu spełnia obowiązki rejonowej i udziela się w Klubie Kobiet.

W początkowym okresie Koło korzystało z klas polskiej szkoły. Obecnie klasy w tym budynku spełniają się dziećmi tylko wyjątkowo, np. w czasie trwania remontów trzynieckich szkół. W obiekcie byłej szkoły znajduje się świetlica Koła. Zachowała się dawna nazwa budynku, mówi się „stara szkoła” lub świetlica w „starej szkole”. Świetlica ma własną scenę, bar i kuchenkę, jednorazowo może pomieścić około 60 osób. Po raz pierwszy przystąpiono do jej przebudowy w 1959 r., wtedy w ramach adaptacji klasy na świetlicę wzniesiono scenę z kurtyną i horyzontem, zainstalowano sprowadzone z restauracji „Zobawa” reflektory. W 1966 r., w czasie drugiego remontu, świetlica została zmodernizowana. 20 V 1989 r. otwarto świetlicę po trzecim, największym remoncie. Budynek „starej szkoły” odgrywa w życiu Koła dużą rolę, ponieważ prawie wszyscy starsi członkowie są z nim emocjonalnie związani.

Od lat 80. specyficzne dla Koła są coroczne imprezy: spotkania przy świecach, wieczory kolęd, wystawy książki polskiej; Koło urządza też spotkanie w przyrodzie i wycieczki w Beskidy.

Największe problemy wynikają ze zmian urbanizacyjnych Trzyńca. Z dawnych Łyżbic pozostało tylko parę domów wzdłuż Olzy w kierunku Wędryni i część zwana „Kępą”, która w znacznym stopniu związana jest już jednak z rozbu-

dowaną dzielnicą Kamionka. Większość członków mieszka dziś w osiedlu Łyżbice i Taras.

Koło prowadzi kronikę. Zapisy w kronikach Koła i Klubu Kobiet prowadzone są dzięki Jarosławowi Jursie na wysokim poziomie. Chronologiczne zapiski uzupełnia cenna i bogata fotodokumentacja.

Koło liczy 232 osób.

TYRA

Koło powstało 8 XI 1947 r. w sali miejscowej gospody „U Liburdy”. Na pierwszym zebraniu w obecności 16 członków wybrano na pierwszego prezesa Pawła Jursę.

W początkowym okresie istnienia Koła prezes P. Jursa opierał się na doświadczeniach takich społeczników, jak kierownik szkoły w Tyrze, Jerzy Morcinek, a także Jerzy Śniegoń, Jan Szmek, Jan Wawrosz, Paweł Wawrosz, Józef Gut, Gustaw Szmek czy kolejny kierownik szkoły Leon Miczka i jego żona Jadwiga, a także Zofia Hecz-kowa i Karol Jursa.

Pośród młodszej generacji działaczy wiele czasu poświęcili pracy społecznej, a to tak przy organizowaniu imprez, remontach świetlicy, jak i w czasie przygotowywania występów artystycznych Ewa Gutowa, Helena i Adam Szkatułowie, Alena Motykowa, Ewa i Józef Miczkowie, Władysław Walek, Marta Brodowa czy Zofia Rybkowa. Na ich pracy społecznej może oprzeć się obecny prezes Koła, Stanisław Broda.

Najaktywniejszym zespołem było kółko teatralne, które od chwili założenia co roku wystawiało naj-

pierw sztuki jednoaktowe, a potem pełnospektaklowe. Najczęściej korzystano z repertuaru rodzimych autorów np. → ADAMA WAWROSZA, → HENRYKA JASICZKA czy Władysława Młynka. Reżyserami byli Jerzy Macura, Leon Miczka, w ostatnim czasie zaś Władysław Walek. Długoletnim aktywistą ruchu teatralnego był również Jerzy Morcinek. Do najbardziej udanych należało widowisko A. Wawrosza „Wieczór na sałaszu”. Ostatnie dotąd przedstawienie zagrane przez zespół teatralny odbyło się w 1994 r. Zespół występował gościnnie na zaproszenie sąsiadów Kół w Nieborach, Gutach, Orłowej, Kocobędzu, Wędryni i Kojkowicach.

W latach 1962-64 pracował chór mieszany pod kierownictwem Jana Macury, dyrektora szkoły w Oldrzychowicach.

Klub Kobiet należy do zespołów, które nie przerwały swej działalności i nie ograniczyły jej do kameralnych spotkań. Dowodem tego były wystawy, na które przybywało wielu gości.

W latach 60. Koło współpracowało z sąsiednimi Kołami, zwłaszcza w Gutach. Organizowano, na zmianę, występy zespołów. W latach 70. zaczęto urządzać wspólne festyny, ta tradycja przetrwała do czasów najnowszych. Polskie tradycje społecznikowskie podtrzymują dziś takie rodziny, jak Cupkowie, Jursowie, Mitręgowie, Bołkowie, Liberdowie, bardzo ofiarna jest Wanda Kajfoszowa.

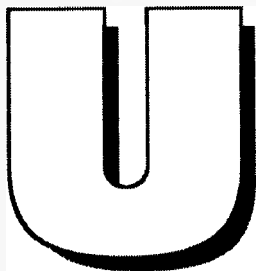
Pewną specjalnością Koła są tzw. „Wieczorki na Ostatki”. Koło

urządza także prelekcje i kiermasze polskiej książki, a ostatnio przymierza się do zainteresowania młodych ruchem teatralnym.

W styczniu 1974 r. rozpoczęto starania o odzyskanie budynku byłej polskiej szkoły, w której nauczanie rozpoczęło już w 1862 r. Budynek przeszedł do użytku Koła z dniem 1 I 1985 r. Na podstawie umowy z Urzędem Gminnym w Trzyńcu Koło korzysta z niego na zasadach trwałego użytkowania. Członkowie w czynie społecznym wyremontowali cały obiekt, przebudowali jego wnętrze, tak by odpowiadało charakterowi działalności PZKO.

Koło prowadzi kronikę od 1962 r. W początkach zajmował się tym Jan Czernek, obecnie kronikarzem jest Józef Bocek.

Koło liczy 74 osób.

UCIECHA

Teatrzyk cieni założony w 1955 r. w Kole w Bystrzycy przez nauczyciela Antoniego Strzybnego, czynny do początku lat 60. Ten 5-osobowy zespół wyjeżdżał z przedstawieniami do szkół i Kół PZKO, w 1957 r. brał udział w festiwalu lalkarskim w Chrudimiu, gdzie wzbudził prawdziwą sensację, należał bowiem do nielicznych tego rodzaju teatrów w Europie. W tym samym roku był zaproszony do Brna, gdzie grał przed członkami międzynarodowej organizacji lalkarskiej UNIMA. W 1958 r. wystąpił w katowickiej telewizji.

UŚMIECH

Zespół taneczny, działający przy Kole Trzynieć - Osiedle w latach 1974-84. Zespół założyła i prowadziła Irena Przyhoda - Zawada, która równocześnie 3 lata kierowała dziecięcym zespołem rytmiki przy Kole.

„Uśmiech” miał w repertuarze tańce ludowe, narodowe, towarzyskie, humorystyczne w układach kierowniczkii, której w sprawach organizacyjnych pomagał Otto Martynek. Zespół występował na imprezach Koła, Klubu Młodych, →ROKM, na centralnych imprezach PZKO (festiwale). Wys-

„Uciecha” w czasie występu na Międzynarodowym Kongresie Lalkarskim w Brnie w 1957 r. Pierwszy z lewej kierownik zespołu, Antoni Strzybny

tępował też na przeglądach folklorystycznych w Kozłowicach i Skoczowie, na „Majsaju” w Ostrawie. W ciągu ponad 10 lat działalności przez zespół przewinęło się około 250 młodych ludzi. Akompaniatorem był Kazimierz Zawada. Zespół miał własne stroje, które szyła Elżbieta Zawada. Dziś ze strojów tych korzysta Zespół Regionalny → BYSTRZYCA.

„Uśmiech” w pochodzie festiwalowym w Karwinie

Fot. CZESŁAW GÓRAŁ

W

WAŁOSZEK Leopold

*1919 †1986

Nauczyciel Technikum Maszynowego w Karwinie, człowiek o ogromnej wiedzy matematyczno - przyrodniczej, autor podręczników szkolnych, artykułów popularnonaukowych na temat polskiej myśli technicznej w zaolziańskiej prasie. Długoletni prezes Koła we Frysztacie. Przez władze często szykanowany za stosowanie metod dydaktyczno-wychowawczych, które służyły pełnej edukacji polskiej młodzieży wbrew przyjętym państwowym trendom socjalistycznego ustroju. Pozostawił po sobie poważny dorobek malarski. W ramach Komisji d/s Nauki ZG PZKO, (w 1977 r.), zainicjował przeprowadzenie ankiety socjologicznej „Aktywność członków PZKO”, obejmującej 503 respondentów, członków PZKO różnych kategorii wiekowych i warstw społecznych. Realizacja ankiety trwała 3 lata,

(od 1933 r.). Więziony w czasie okupacji, sądzony i osadzony w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu, po powrocie zaangażował się w działalność Domu Kultury Huty Trzynieckiej, a od 1947 r. także PZKO, gdzie został powiatowym sekretarzem (1953 r.). Do chwili rozwiązania Polskiej Rady Sokoła i Polskich Klubów Sportowych (1952/53) kierował polskim sportem jako okręgowy inspektor kultury fizycznej i sportu dla polskich szkół i innych instytucji z siedzibą w Cz.Cieszynie. Na Zaolziu sprowadzał wybitnych polskich artystów i zespoły („Śląsk”, „Mazowsze”, „Poznańskie Słowiki”, „Centralny Zespół Wojska Polskiego”, młodzieżowe zespoły „No to co”, „Skaldowie”, „Czerwone Gitary” i in.). W 1954 r. zorganizował w Czeskim Cieszynie kurs tańców ludowych i narodowych, z kursantów powstał później ZPiT → OLZA. Wśród licznych odznaczeń związkowych i kombatanckich posiada również Krzyż Armii Krajowej, nadany mu przez Ministerstwo Obrony Narodowej rządu emigracyjnego w Londynie i Krzyż Oświęcimski.

WANTUŁA Józef

*1911 †1996

Z zawodu kupiec, z zamiłowania wyróżniający się nieprzeciętnymi zdolnościami organizator polskiej kultury, oświaty i sportu na Zaolziu. Przyczynił się do wybudowania w 1932 r. w Nydku skoczni narciarskiej, gdzie Klub Sportowy „Groń”, którego był członkiem, organizował zawody międzynarodowe

WAWROSZ Adam

*1913 †1971

Szkołę ludową ukończył w Tyrze, działalność kontynuował w Trzyńcu, w Suchej Górze, z zawodu krawiec.

Działal społecznie w Macierzy Szkolnej, z powodzeniem grał na scenie amatorskiej, pisał humores-

ki. Na Kozubowej kończył kurs reżyserski, a w Starych Trokach kurs lalkarski. W 1937 r. założył i prowadził teatryki kukielkowe „Iskra” oraz „Misie”. Dla ich potrzeb pisał wiersze, skecze, monologi, sztuki i satyry. W 1939 r. jako junak Wojska Polskiego walczył w szeregach zgrupowania „Polesie” pod Kockiem. W latach 1939-45 więziony w hitlerowskich obozach koncentracyjnych w Grossborn, Sachsenhausen i Dachau. Po wojnie był robotnikiem w Hucie Trzynieckiej, następnie kierownikiem Klubu Zakładowego tejże huty i redaktorem „Hutnika Trzynieckiego”. W 1947 r. stał w pierwszych szeregach założycieli →SMP i PZKO. Członek związkowego aktywu teatralnego, →SLA i →SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ. W 1956 r. założył przy Klubie Zakładowym Huty Trzynieckiej teatr kukielkowy „Misie”. W latach 1958-62 kierował pracami →TEATRU LALEK „BAJKA” przy →ZG PZKO. Pisał gwarą sztuki teatralne i opowiadania. Publikował we wszystkich czasopismach i kalendarzach wychodzących na Zaolziu. Popularność i uznanie zdobył również w Polsce. Twórca, organizator i kierownik takich zespołów estradowych, jak „Groteska” i „Torka”. Z Janiną Matuszczakową wytworzyli w „Torcie” świetną parę komiczną. Walnie przyczynił się do aktywizacji amatorskiego ruchu teatralnego w SMP, a przede wszystkim w PZKO. Wydał ludową komedię sceniczną - „Co po nogle” (1948), zbiorek wierszy i satyr „Niezapominajki” (1958) i opowiadania gwarowe

„Na śćmiywku” (1959), „Z naszej nolepy” (1969), pośmiertnie wyszły jego opowiadania „Z Adamowej dzichty” (1977). (J.Sz)

WESOŁA SIÓDEMKA

Zespół rozrywkowy założony w 1957 r. przy Kole Karwina - Nowe Miasto. W jego skład wchodził: Franciszek Adamczyk, Józef Golasowski, Bronisława Kubisza, Gabriela Mrózek, Krystyna Sikora, Stanisław Mrózek i Melchior Sikora. Zespół wykonywał popularne piosenki lat 60. Zakończył działalność w 1969 r.

WĘDRYNIA

Koło założono 16 XI 1947 r. Pierwszym prezesem został Adolf Pytlik, po nim funkcję tę piastowali Franciszek Kufa, Eugeniusz Ciahotny, Paweł Cymorek, Jan Szpyrc, Władysław Gałuszka, Karol Lazar, Józef Kaszper, Franciszek Szuścik, Jan Sikora. Obecny prezes jest Bogusław Raszka, jeden z czołowych działaczy młodzieżowych, także członek →ZG PZKO.

Jednym z filarów Koła jest Józef Kaszper, pierwszy prezes miejscowej grupy →SMP, w zarządzie pracuje od założenia, a to w różnych funkcjach, przez 20 lat był prezesem, był także kronikarzem. W czasie jego kadencji baza członkowska wzrosła o 360 członków, J. Kaszperowi udało się zyskać na więcej abonentów →ZWROTU I →GŁOSU LUDU (110 szt.), najwięcej abonentów →SCENY POLSKIEJ TC. Przez 20 lat był aktorem wędryńskiego zespołu teatralnego, współzałożycielem Klubu Propozycji (lata

„Wesoła Siódemka”

Fot. ARCHIWUM ZG

60. i 70.). Wraz z synem, Kazimierzem, znanym dziennikarzem, poetą i publicystą, dla użytku Koła i gminy redagowali gazetę „Wędrowiec”, wspólnie inicjowali powstanie Klubu Przyjaciół Warszawy. Klub w latach 70. zorganizował cztery wycieczki do stolicy Polski. Obecnie J. Kaszper pełni funkcję przewodniczącego Klubu Seniora. Posiada najwyższe odznaczenia związkowe, a także państwowe odznaczenia za rozwój kultury.

Członkiem wędryńskiego Koła jest również ceniony w terenie reżyser teatrów nieprofesjonalnych, Jerzy Cienciała. Pierwszą sztukę pełnospektaklową wystawił z zespołem w 1955 r. Ma na swoim koncie ponad 70 przedstawień. Cienciała jest członkiem komisji teatralnej przy ZG PZKO. Dla człon-

Fot. ARCHIWUM KOŁA

Wędryńskie kółko dramatyczne w 1973 r. przygotowało spektakl „Dziewczę z chaty za wsią”

ków Koła prowadził odczyty, zyskiwał nowych widzów Sceny Polskiej TC. Zespół teatralny w Wędrynie należał zawsze do ścisłej czołówki związkowej, tradycje grania przedstawień sięgają tu 1905 r. Zanim reżyserem został J. Cienciała, zespół pracował pod kierunkiem Albina Kulhanka, Franciszka Kufy, Karola Jeża. Obecnemu nestorowi zaolziańskiego ruchu teatralnego asystują Roman i Janusz Ondraszkowie. W 1995 r. wędrynianie wystawili sztukę M. Bałuckiego „Grube ryby”, którą zagrali także na scenie Teatru Cieszyńskiego. Kierownikiem grupy aktorów jest Janina Hławka. Wędryńscy aktorzy występowali kilkakrotnie w Polsce.

Z ruchem śpiewaczym związane jest nazwisko Franciszka Hesa. Już w 1947 r. został on dyrygentem chóru męskiego i oktetu. W 1958 r. założył chór „Wędrynian-

ka” i zespół instrumentalny. W 1979 r. wraz z zespołem obchodził jubileusz 70-lecia śpiewactwa w Wędrynie, a w 1986 r. 50-lecie własnej działalności dyrygenckiej. Zespoły śpiewacze prowadzili również dyrygenci Eugeniusz Ciahotny oraz Jan Kaleta. W historii Koła przybierały one różne formy, na przykład postać chóru mieszanego „Wędryńka”, „Kwartetu” czy „Oktetu Seniorów”.

Najbardziej znanym w terenie wędryńskim zespołem są →GIMNASTYCY, od 1985 r. kierownikiem zespołu jest Bogdan Ondraszek.

W 1953 r. powstał zespół taneczny, który początkowo prowadził Jan Kadłubiec, po nim zespół przejmowali kolejno Danuta Kujawa, Wanda Walkowa, Karol Roszak. W latach 70. i 80. tancerze przygotowywali występy wspólnie z zespołem „Gimnastyków”. Po kil-

kuletniej przerwie, w 1995 r., z okazji 90-lecia zespołu gimnastycznego powstało nowe kółko ta-

Wędryński mim Janusz Ondraszek sięgnął po „Laur Melpomenkowy”

Fot. ARCHIWUM ZG

neczne pod nazwą „To my”. Kierownictwo artystyczne objęła Irena Ondraszek, o sprawy organizacyjne troszczy się Krystyna Ondraszek. W zespole uczestniczy również młodzież miejscowej polskiej szkoły podstawowej i studenci.

Do historii natomiast należy działalność zespołu instrumentalnego i zespołu gitarzystów, gdzie pracowali m.in. Tadeusz Siedlaczek, Jerzy Macura, Tadeusz Szwarz, podobnie jest z zespołem muzyki nowoczesnej, założonym i prowadzonym przez Adama Wojnara. Nie pracuje już kółko fotograficzne, które w latach 50. powstało z inicjatywy Rudolfa Pindura i Albina Kulhanka.

W dalszym ciągu natomiast działa kółko tenisa stołowego, założone przez Jana Heczkę i Henryka Lasotę, i tenisa ziemnego, utworzone przez Franciszka Madzię i Bronisława Mrózka.

Z tradycyjnych klubów działają Klub Seniora, założony w 1983 r. i od początku do chwili obecnej prowadzony przez Józefa Kaszpera, oraz Klub Kobiet. W 1980 r. funkcję szefowej po Danucie Kujawa przejęła obecna przewodnicząca, Anna Bujok. Panie z Klubu zorganizowały kilka wystaw robót ręcznych, do ich obowiązków należy zapewnienie kuchni na wszystkie imprezy Koła.

Nie działa regularnie Klub Młodych, który w latach 70. i 80. należał do najliczniejszych. Do 1990 r. blisko współpracował z →RADĄ OBWODOWĄ KLUBÓW MŁODYCH (ROKM) w Trzyńcu. Był gospodarzem ogólnozwiązkowej

„Błękitne Gwiazdy” z Wędryni w 1997 r. zdecydowały się na „powrót po 30 latach”

imprezy „Andrzejki”. Obecnie młodzież z Klubu pracuje w zespole tanecznym i gimnastycznym.

Siedzibą Koła jest budynek byłej Czytelni. Tu odbywają się wszystkie tradycyjne imprezy Koła, a do

najciekawszych należą „Śląskie Ostatki”, wystawa polskiej książki połączona ze sprzedażą, „Pożegnanie lata”, smażenie jajecznicy i in.

Koło prowadzi kronikę, liczy 812 osób.

Kółko teatralne w latach 90.

WĘDRYNIA - ZAOLZIE

Koło zostało założone 23 V 1954 r. przez byłych członków miejscowej grupy → SMP. W tym czasie działała jeszcze w Wędrynie - Zaolziu Sekcja Polska przy organi-

zacji młodzieżowej w CSR, Czechosłowackim Związku Młodzieży. Sekcja rozwijała działalność teatralną i śpiewaczą.

Wyraźną osobowością był i w dalszym ciągu pozostaje Fran-

29 V 1977 r. na otwarciu Domu PZKO w Wędrynie - Zaolziu wystąpił chór mieszański Koła (poniżej)

„Sąsiadów” P. Kołodzieja wystawiono w Wędrynie - Zaolziu w 1956 r.

Fot. ARCHIWUM KOŁA

ciszek Kaleta, pierwszy prezes, pomysłodawca i organizator wielu ciekawych inicjatyw społecznych. W Kole wytworzył podstawy struktury organizacyjnej. Zaangażowaniem społecznym wyróżniali się również Paweł Sztefek, 18 lat pełniący obowiązki prezesa, nauczyciel Józef Kożuszniak, Wanda Zahradnik, Gustaw Brudny i in. Efektem skutecznych działań całego kierowniczego kolektywu było wychowanie następców, młodej kadry społeczników pod przewodnictwem obecnego prezesa, Bronisława Zawady.

Jeszcze w okresie, kiedy istniała grupa SMP, podstawą pracy kulturalno-oświatowej był teatr amatorski. Wystawiano m.in. takie sztuki, jak „Sąsiedzi”, „Iste roki”, „Chory z urojenia”, „Co po nogie”,

Izba śląska na wystawie „Wielkanocny Jarmark” (1980)

„Million”, „Grube ryby”. Do 1982 r. reżyserem był Józef Kożusznik. Obecnie działalność zespołu teatralnego ogranicza się do mniej pracochłonnych pozycji. Preferowane są małe formy sceniczne.

W parze z teatrem rozwijało się śpiewactwo. Do 1984 r. zbierał się na próbach i występach chór mieszanym pod batutą Józefa Kożuszniaka.

W latach 1970-80 prowadził ożywioną działalność Klub Młodych. Zajmował się przeważnie organizowaniem turniejów sportowych, odbywały się treningi tenisa stołowego i siatkówki. Członkowie Klubu przygotowywali niektóre imprezy rozrywkowe i turystyczne, np. quizy, wycieczki krajoznawcze, dyskoteki, winobrania. Pomogli przy budowie Domu PZKO. Obecnie Klub Młodych przeżywa zastój.

Nieprzerwanie natomiast pracuje Klub Kobiet. Zorganizowane do tej pory cztery wystawy tematycznie nawiązywały do dawnych tradycji wielkanocnych i obrzędów ludowych, do śląskiego folkloru, kuchni i pokazu kobiecej zręczności w zakresie robótek ręcznych oraz do nowoczesnej sztuki kulinarnej. Odbiły się głośnie echem w szerokiej okolicy.

Tradycyjną imprezą Koła jest organizowany wspólnie z polskim przedszkolem w Wędryni-Zaolziu bal i festyn ludowy. Urządzane są wycieczki, kuligi i świetlice w przyrodzie.

W latach 70. Koło wybudowało własny Dom PZKO. Przyczynili się do tego prawie wszyscy członkowie tak swoją bezinteresowną pracą, jak również darami materialnymi i finansowymi. Uroczyste

otwarcie nowej siedziby miało miejsce 29 V 1977 r. i stało się nie spotykaną dotąd w Wędryni-Zaolziu manifestacją polskiego patriotyzmu.

„Zaolzie” jest osadą gminy Wędrynia, leżącą na lewym brzegu Olzy. Zamieszkuje ją około 450 mieszkańców, połowa jest czechów, a połowa polskiej narodowości. Do PZKO należy 157 osób.

Koło nie prowadzi kroniki.

WIELKI SZPAN

Całonocna impreza przygotowywana w latach 70. przez Klub Młodych z Nawsia, osobiście przez członków - KABARETU PRZY STOLE,

„Wielki Szpan” w 1985 r.

założonego i prowadzonego przez Karola Kawuloka. Impreza miała miejsce w Domu Kultury w Jasieniu, osadzie Nawsia, dokąd gości z całego Zaolzia przywoziły m.in. zapewnione przez organizatorów taksówki. Gości jak i cały personel obsługi obowiązywał strój wieczorowy, a gwoździem programu była premiera nowego programu satyrycznego Kabaretu (→NAWSIE, →MELPOMENKI).

WIERZNIOWICE

Koło zostało założone 15 XII 1947 r. z inicjatywy Tomasza Skupnika, Dominika Kwiecieńskiego, Józefa i Eugeniusza Kubatków, Józefa Ostapowicza, Józefa Kani, a przede wszystkim Pawła Wajdy, który został pierwszym prezesem.

(P. Wajda był również pierwszym abonentem miesięcznika →ZWRÓT). Rodziny Pawła i Dominika Wajdów należały do filarów polskości w Wierzniowicach. Prezesem o najdłuższym stażu (11 lat) był syn Dominika, Jan Wajda. Od 1988 r. prezesem jest Józef Toboła.

Koło pod przewodnictwem prezesa P. Wajdy przyczyniło się do otwarcia (I IX 1950 r.) elokowanej klasy polskiej szkoły w Lutyni Dolnej. Ponieważ szkoła nie była uwzględniona w budżecie dolnolutyńskiej placówki na 1950 r., przez 4 miesiące Koło pokrywało z własnych środków wszystkie wydatki związane z jej funkcjonowaniem. Od tego roku życie Koła było związane ze szkołą, szatnia, będąca jednocześnie salą do ćwiczeń, nazywana była „świe-

Wszystko przygotowane do startu wyścigu na sankach na Dębnie

Prezes Jan Wajda „otwiera” Dom PZKO w Wierzniowicach (1975)

tlącą”, pezetkaowcy jednak zebrania urządzali w szkolnej klasie.

Na polecenie →ZG PZKO dotyczące zaopiekowania się byłymi polskimi majątkami, Koło próbowało przejąć budynek i parcelę byłej polskiej Ochotniczej Straży Pożarnej, gdzie mieściły się magazyny gminne i spółdzielcze, część parceli odzyskano na ogródek szkolny. W latach 60. pezetkaowcy wspólnie ze szkołą rozebrali zniszczony obiekt, a na jego miejscu założyli park. Kiedy jednak chcieli na kamieniu umieścić napis „Park PZKO”, władze gminne nie wyraziły zgody.

Masowe imprezy organizowane były w gospodzie Markowicza (wówczas już gospodzie JSR). W 1957 r. pezetkaowcy zwrócili się do władz z prośbą o zgodę na zrekonstruowanie części zburzonej w czasie działań wojennych gospody Dominika Ruska, gdzie przed wojną skupiało się polskie życie narodowe. Zgody nie uzyskano. Po zamknięciu szkoły (w 1965 r.) Koło przeniosło się na 5 lat do wynajętych przez polskiego działacza, Jana Skupnika, dwu pokoi, które zaadaptowano na nową

świecicę. Obok J. Skupnika na więcej godzin przepracował E. Kubatko. W 1972 r. ponownie pojawił się problem lokalowy. Władze nie wyraziły zgody na wybudowanie Domu PZKO na byłej parceli polskiej Straży Pożarnej, na wniosek Alojzego Nierychla zaczęto starać się o uzyskanie zgody na wykorzystanie opuszczonych przez PGR byłych obiektów gospodarczych Edwina Ruska (syna Dominika). A. Nierychel w 1973 r. został prezesem i budowa ruszyła. Sam był organizatorem prac, a

Otylka Rusek - Toboła przygrywa dzieciom na pezetkaowskim biwaku „W Dołkach”

Wierzniowicki mistrz czarnej magii -
- Józef Kubatko

Fot. ARCHIWUM KOŁA

wspólnie z J. Ostapowiczem, Adolfem Rosikiem, rodziną Wajdów, Mazurków, Rosików, Adamczyków, Dziwiszów, Kubatków, Rusków przepracował tu najwięcej godzin. Otwarcie nastąpiło w 1975 r. Dom był wykorzystywany nie tylko do imprez własnych Koła, odbywały się tu np. kursy wodzireja, seminaria folklorystyczne i in.

Na początku lat 50. Józef Duda założył zespół teatralny i został jego reżyserem. Grano takie przedstawienia, jak „Ich dwoje”, „Nie igra się z miłością”, „Radcy pana radcy”. Koło przyczyniło się też do powstanie grupy → SMP, która później pod kierownictwem nauczyciela Stanisława Wacławika założyła zespół taneczny. Występował on na festynach, wyjeżdżał z tar-

cami do Lutyni Dolnej, tańczył na →FESTIWALU PZKO w Karwinie. W latach 60. programy artystyczne zapewniali nauczyciele. Kiedy zamknięto szkołę, tradycję świątecznych akademii na Szczepana utrzymała grupa starszych uczniów oraz świeżych absolwentów dolnolutyńskiej wydziałówki (siostry Otylia i Janina Ruskówny, rodzeństwo Maria i Józef Kubatowie, Stanisław Dąbrowski i in.). Z młodszymi dziećmi ćwiczyli w mieszkaniu lub latem w ogrodzie Anny i Edwina Rusków dwugodzinne programy wystawiane zimą w gminnej gospodzie, kończone zabawą, latem na festynach.

Późniejszy długoletni i jedyny szef Klubu Młodych (Klub został założony w pierwszych miesiącach pobytu w świetlicy „U Skupnika”) Józef Kubatko, z myślą o uatrakcyjnieniu programu artystycznego skończył kurs czarnej magii, zdobył w okolicy popularność i otrzymywał zaproszenia z wielu sąsiednich Kół. Przy Klubie Młodych powstała orkiestra „Antytalenci” (w składzie J. Kubatko, S. Dąbrowski, Mirosław Rohacz) w latach 70. jej kierownictwo objął Józef Toboła. Po wybudowaniu Domu założony został „Teatrzyk OSA”, prowadzony przez O. Rusek - Toboła oraz Mirosławę Wajda. W latach 90. powstał zespół „Glazy”, założony przez Irenę Chorzempę, Magdę i Maję Toboła. W 1995 r. zespół zaprezentował się na własnej imprezie rockowej „Szok”, powtórzonej w 1997 r. Tradycje śpiewacze (pezetkowcy z Wierzniowic śpiewali w dolnolu-

tyńskim chórze) utrzymuje obecnie Mirosław Wajda, członek chóru →LUTNIA w Lutyni Dolnej.

Klub Kobiet powstał z inicjatywy Hildegardy Chorzempowej, na jego czele stanęła Jadwiga Dąbrowska z Wajdów. Klub organizował wystawy haftu i szycia, obrazów, staroci i in., a to poważnie w dni odpustowe. Duszą wszystkich kobiecych poczynañ jest do dziś Wanda Wajdowa oraz jej córki i ich rodziny, Dąbrowskich, Uszków, wiele godzin spędzają lub spędzały w kuchni przed imprezami również członkinie rodzin Ilony Mazurek, Danuty Nierychel, a także Maria Wolna, Anna Ostapowiczowa, Maria Marcalikowa, Stefania Nawratowa, Anna Bonczkowska, Maria Dudowa, Olga Adamczykowska i in.

Popularne w latach 70. były dwudniowe biwaki młodzieży na „Ruskowym Kopcu”, zakończone ogniskiem dla dorosłych. W latach 80. wrócono do tradycji z inicjatywy Tadeusza Chorzempy, obozy miały już bardziej zorganizowany charakter, program dla dzieci i wnuków pezetkaowców przygotowywał były działacz nielegalnego wówczas jeszcze skautingu, Eduard Jarnot, później we współpracy drużyny Alicji Berki, dyrektor polskiej szkoły w Lutyni Dolnej, obozowiczami byli harcerze dolnolutyńskiego szczebu. Dla dzieci przedszkola i małej szkoły (klasy 1-4) w Lutyni Dolnej Koło w latach 80. organizowało karnawały.

Na przełomie lat 89/90 zarząd Koła był inicjatorem powstania Fo-

rum Obywatelskiego, spotkania odbywały się w Domu PZKO.

Kronikę, liczącą trzy tomy, prowadzi Hieronim Mazurek, dawniej bibliotekarz pezetkaowski (biblioteka mieściła się w jego domu).

Koło liczy 101 osób.

WÓJCIK Wanda

*1910 †1988

Córka przedwojennego polskiego inspektora szkolnego, znanego propagatora zaolziańskiej turystyki, Władysława Wójcika (→MEMORIAŁY), nauczycielka przedmiotów ścisłych w szkołach średnich, biegle władała siedmioma językami, ukończyła trzynaście różnych kursów. W okresie międzywojennym pracowała społecznie w Macierzy Szkolnej, w kuratorium sierocińca Polskiej Rodziny Opiekuńczej w Orłowej, była referentem, sekretarzem i sędzią narciarskim oddziałów Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Sportowego „Beskid Śląski” w Orłowej. Współzałożycielka PZKO w Orłowej, w 1960 r. powołała do życia Klub Kobiet przy Kole i została jego przewodniczącą, po przejściu na emeryturę pracowała w →KNE. Była założycielką →SEKCJI ZESPOŁÓW KOBIET przy →ZG PZKO, kronikarką. Zbierała materiały o działalności Koła Gospodyń Śląskich i Zespołów Kobiet, zestawiała biogramy ze zdjęciami Zaolzianek, działających w latach okupacji w ruchu oporu i więzionych w obozach koncentracyjnych (w sumie napisała około 20

różnych kronik]. W pezetkaowskim terenie znana z cyklu odczytów na temat racjonalnego trybu życia, wygłosiła ponad 600 prelekcji. Na swoje 75. urodziny wydała w Kole Orłowa publikację pt. „Wartości lecznicze warzyw, owoców i ziół”.

WRONKA Karol

*1923 †1984

Pochodził z muzykalnej rodziny karwińskiego górnika, od 16. roku życia związał się z amatorskim ru-

chem śpiewaczym i instrumentalnym. Po okresie okupacji pomagał reaktywować polskie śpiewactwo w ówczesnej Czechosłowacji. Od 1947 r. prowadził chór →SMP w Trzyńcu (w 1949 r. chór pod jego dykcją w ogólnopolskim konkursie z udziałem 136 zespołów zdobył tytuł wicemistrzowski w kategorii „miasto”). W 1954 r. rozpoczął pracę jako kierownik artystyczny i dyrygent PZS →HUTNIK w Trzyńcu, trzon zespołu tworzyli jego byli esempowscy chórzyscy. Ten zespół wielokrotnie reprezentował zaolziańskie śpiewactwo w kraju i za granicą, zdobywając liczne nagrody i odznaczenia. K. Wronka prowadził go do 1980 r., dyrygując równocześnie mostecką →PRZELĘCZĄ. Opracował na głosy około setki pozycji śpiewaczych dla chórów i małych zespołów wokalnych. Został odznaczony wieloma medalami, w tym odznaczeniami obydwu ministerstw kultury, polskiego i czechosłowackiego.

WRÓBEL Władysław

*1910 †1992

Pochodził z Ostrawy, gdzie przed wojną związany był z Drużyną Harcerską im. T. Kościuszki w Morawskiej Ostrawie, z ruchem teatralnym i Domem Polskim. Podczas wojny był więziony, po jej zakończeniu pracował w Orłowej jako współzałożyciel Koła, reżyser zespołu teatralnego, chórzysta i kierownik organizacyjny →HASŁA, długoletni prezes zarządu Koła, członek pezetkaowskich władz powiatowych i centralnych. Kierownik organizacyjny ZPIT →GÓRNIK (jego żona, Maria, była szatniarką zespołu, prowadziła kursy szycia w terenowych Klubach Kobiet). W. Wróbel był pierwszym powojennym naczelnikiem Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji, działaczem miejscowej i powiatowej organizacji Związku Bojowników Antyfaszystowskich, związany był z Ludową Spółdzielnią Spożywców „Dom Polski”.

WYDAWNICTWA PZKO

Działalność wydawnicza należy do podstawowych zadań PZKO. Zajmowały się nią →ZARZĄD Główny, - Miejskowe Koła, Zespoły i Sekcje.

ZG PZKO wydał we własnym zakresie lub przy współpracy z wydawnictwem „Profil” w Ostrawie (od 1961 r.) przeszło 70 publikacji książkowych. Najczęściej były to publikacje literackie twór-

ców zaolziańskich. Ponad setkę jednodniówek jubileuszowo-okazyjnych wydały Koła, zespoły i sekcje PZKO. Na szczególną uwagę zasługują: „Biuletyny Ludoznawcze”, zeszyty i jednodniówki →SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ (26 pozycji), biuletyny historyczne i jednodniówki →SEKCJI HISTORII REGIONU (12); „Biuletyny →SLA” (7), „Ob-rzędy świeckie” wydawane przez ZG PZKO (7); katalogi (sylwetki) działaczy SLA (15). Część z tych pozycji wydano techniką powielania, jako druki użytku wewnętrznego.

PZKO zajmował się również wydawaniem czasopism. Pod koniec lat 40. wydawał gazetki szkolne „Jutrzenkę” i „Pracę Szkolną”, od 1949 r. →ZWROT, miesięcznik społeczno-kulturalny, w 1992 r. „Dodatek Publicystyczno-Informacyjny do Miesięcznika Zwrot”. W latach 1990-91 był to →GŁOS LUDU.

Techniką powielania wydawano periodyki dla potrzeb wewnętrznych: biuletyn Komisji Ruchu Kobiet (1972-75); biuletyn →SEKCJI ŻYCIA TOWARZYSKIEGO PZKO (1984-89); „Biuletyn Informacyjny” dla potrzeb wewnętrznych Kół PZKO (1969-96); „Nasza Praca”, materiały metodyczno-repertuarowe dla Kół PZKO (1956-64).

Kilkanaście Kół wydawało techniką powielania „Informatory”. Młodzież akademicka wydała kilkanaście pisemek młodzieżowych. W latach 1954-61 i ponownie od 1992 r. ZG PZKO jest wydawcą „Kalendarza” (najpierw „Kalendarza Zwrotu”, później →KALENDARZA ŚLĄSKIEGO).

Nakłady wydawnictw PZKO nie były wysokie, rzadko przekraczały 1000 egzemplarzy. Objętościowo należały do skromniejszych, w większości były to broszury. Ich poziom merytoryczny był wysoki, poziom poligraficzny przeciętny. Do autorów najczęściej wydawanych należeli →H. JASICZEK, →J. ONDRUSZ, →K. PIEGZA, W. PRZECZEK, W. Sikora. Redaktorami byli H. Jasiczek, →P. KUBISZ, J. Rusnok, D. Kałużebiec, J. Szymik. Publikacje rozprowadzano poprzez struktury związkowe.

Wydawnictwa PZKO oprócz celów oświatowych dokumentowały najważniejsze wydarzenia z życia PZKO oraz życia kulturalnego i społecznego regionu. Upowszechniały tradycje patriotyczne, wiedzę o regionie, zaznajamiały z duchowymi i materialnymi skarbami kultury ludowej oraz twórczością naukową, literacką i plastyczną.

(St. Z.)

WYSTAWY PZKO

Wystawy są jedną z form statutowej działalności PZKO.

W Kołach wystawy tematyczne organizowano w ramach działalności oświatowo-wychowawczej. Zazwyczaj poświęcone były rocznicom i aktualnym wydarzeniom. Regularnie organizowano wystawy polskich książek, zwłaszcza w Miesiącu Oświaty, Książki i Prasy (→MOKiP; średnia roczna wynosi 88 wystaw - przy ok. 20 tys. zwiedzających). Ekspozycje połączone ze sprzedażą polskich wydawnictw odbywały się niemalże we wszystkich Kołach.

Kluby Kobiet wyróżniały się aktywnością wystawienniczą (średnio 20 wystaw rocznie przy przeciętnej frekwencji tysiąca osób na jednej wystawie). Eksponowano przede wszystkim prace ręczne, kulinaria, przedmioty obrzędowe, zwyczajowe, nawiązujące do tradycji itp. Wystawy najczęściej stanowiły podsumowanie kursów tematycznych. Wystawom towarzyszyły imprezy kulturalne i zawsze doskonały bufet.

W Kołach urządzano i inne wystawy tematyczne, jak „Początki Państwa Polskiego”, „Polski Plakat Polityczny”, „30-lecie Wojska Polskiego”, „30-lecie PRL”, „SPN”, „CSRS”, „Odznaczenia i Medale Pamięnikowe CSRS”, „Ekslibris”, „Wydarzenia Lutowe”.

W ciągu roku Koła organizowały średnio 100 wystaw, które odwiedziło średnio 40 000 widzów. Łącznie w ciągu 50 lat odbyło się 5 tys. wystaw, które odwiedziły 2 miliony osób.

ZG PZKO organizuje corocznie wspólnie z oficynami wydawniczymi (wcześniej „Kniha” Ołomuniec i „Ars Polona”, obecnie „Wiedza Powszechna” Warszawa) kilkudniową centralną wystawę polskiej książki w Cz. Cieszynie połączoną ze sprzedażą. Było ich kilkadziesiąt, każdą odwiedziło przeciętnie 4 tysiące osób.

Sekcja Literacko-Artystyczna →PION PLASTYCZNY i →PION FOTOFILMOWY - organizowały w RC i w Polsce wystawy indywidualne i zbiorowe. Np. w latach 1970-92 (wg danych z archiwum ZG PZKO) było to 201 wystaw obrazów i

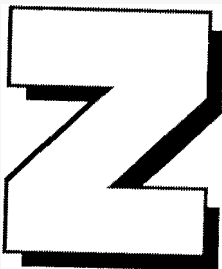
rzeźb, w tym w Polsce pięćdziesiąt. Nasi twórcy wystawiali, m.in. w Pradze, Ostrawie, Warszawie, Koszalinie, Opolu, Toruniu, Krakowie, Bydgoszczy, Katowicach, Przeworsku, Olsztynie i w wielu innych miastach, także na Zaozliu. W tym samym okresie fotograficy SLA wystawiali prace na 60 wystawach, w tym sześciokrotnie w Polsce.

→SEKCJA FOLKLORYSTYCZNA ZG PZKO odnotowała 50 wystaw tematycznych i wystaw Klubu Twórczości Ludowych, np. „50 lat zbieractwa →KAROLA PIEGZY”, „Ekspozyty kultury ludowej”, „10-lecie doświadczeń SF”, „Ekspozyty i fotografie”, dalej wystawy rzeźby ludowej i malarstwa (Klub Twórców Ludowych). od wielu lat imprezą towarzyszącą →GOROLSKIMU ŚWIĘTU w Jabłonkowie jest wystawa twórców ludowych.

Wystaw SHR ZG PZKO było ponad 20, mianowicie: „60 lat Siły” (1968), „70. rocznica Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji” (1991), „Szkolnictwo polskie na Zaozliu” (1992), „Żwirki i Wigury start do wieczności” (1992), „55. rocznica śmierci dra Wacława Olszaka” (1994), liczne wystawy dokumentów i zdjęć tragedii w Żywocicach (1994), dokumenty obozowe (1995). Wystawy odwiedziły tysiące osób.

Na szczęblu ZG PZKO wystawy jubileuszowe organizowały także →ZRZESZENIE ŚPIEWACZO-MUZYCZNE oraz zespoły przy ZG, jak ZPIT →OLZA, ZPIT →GÓRNIK, →CHNP, chór męski →HASŁO, →RYTMIKA.

(E.Sz.)

ZABŁOCIE

Koło powstało 19 VIII 1947 r. Jego założycielem i pierwszym prezesem był Rafał Wzientek (*1899 †1969). Najdłużej, bo 20 lat, prezesował w Kole Antoni Szczyrba (*1905 †1977).

Do zasłużonych działaczy obok Izydora Wnętrza, współzałożyciela Koła i długoletniego przewodniczącego kółka szachowego, członkowie Koła w Zabłociu zaliczają Gabriellę Koźdoń, Pawła Pszczółkę i Eryka Wzientkę, długoletniego gospodarza Domu PZKO. Siedziba Koła mieści się w byłym sklepie spożywczym łazińskiego konsumu, który w 1966 r. Koło odkupiło i wyremontowało. Pod koniec lat 70. dobudowano do niego zaplecze i doprowadzono centralne ogrzewanie. Przy pracach adaptacyjnych pracowały całe rodziny, jak Wzientków: Izydor, Rafał, Józef, Franciszek, Aniela, Oswald i Eryk oraz rodzina Marii i Jana Jeżowiczów.

Przy Kole działa zespół śpiewaczy „Zablocanki”. Od momentu jego powstania, tj. 1973 r., kierowała nim Gabriela Koźdoń. Po niej opiekę nad zespołem przejęła Elżbieta Kolbe. W swoim repertuarze zespół „na dwa głosy” przed-

stawia pieśni zaolziańskie i polskie ze starych śpiewników i, jak mówi obecna sekretarz, Halina Siwkowa, „po prostu zwykły repertuar”. Wraz z powstaniem Koła rozpoczął swoją działalność zespół teatralny pod kierownictwem Gabrieli Koźdoń i Leonii Mazurkówny-Kozikowskiej, do 1951 r. przetrwało prowadzone przez tę ostatnią kółko taneczne.

Do specyfików Zabłocia należało niewątpliwie kółko szachowe i sadownicze - to ostatnie prowadzone przez Alfreda Woźnicę. Najtrwalszy okazał się Klub Kobiet, który pod kierownictwem Milady Wnętrzakowej i Władysławy Durczok urządzał dla członkiń kursy gotowania i szycia. W grudniu 1983 r. Władysława Durczok zainicjowała spisywanie rozległej działalności Koła. Prowadzona kronika odnotowuje tradycyjne imprezy, jak bale, przedstawienia teatralne, nocne karnawały, wybieczki krajoznawcze, prelekcje i wystawy robót ręcznych.

Koło liczy 52 członków.

ZARZĄD GŁÓWNY PZKO

Wybierany przez →ZJAZDY PZKO, najwyższy organ Związkowy między Zjazdami. Nadaje kierunek i kontroluje całokształt pracy PZKO, wszystkich jego organów pomocniczych i sekcji (w latach 1952-60 Zarządów Powiatowych, a za ich pośrednictwem kierował działalnością poszczególnych →KÓŁ MIEJSCOWYCH), realizuje uchwały Zjazdu PZKO. Kieruje działalnością redakcji →ZWROTU, prowadzi →TEATR LA-

Fot. ARCHIWUM ZG

LEK BAJKA, →KOSTIUMERIĘ TEATRALNĄ i in. Liczba członków ZG PZKO wynosiła: w latach 1947-49 od 15 do 25 członków, w latach 1950-59 od 25 do 45 członków, w latach 1960-1971 od 50 do 80 członków. Od połowy lat 70. liczba członków ZG PZKO ustaliła się w granicach 50.

Prezydium ZG PZKO w pierwszym okresie nie istniało, w latach 50. liczyło od 5 do 7 osób, potem od 11 do 16 osób.

Komisja Rewizyjna istniała przy ZG PZKO od początku. Składała się z 5 - 7 członków, jej kompetencje i obowiązki przesuwano stopniowo od spraw gospodarczych do całokształtu działalności ZG PZKO.

Zjazd wybiera Sąd Rozjemczy (w czasach Zjazdów Krajowych Sąd Polubowny).

ZG i jego organy w myśl statutu PZKO z 1993 r. przedstawiają się następująco:

Zarząd Główny PZKO

§ 45 ZG PZKO kieruje działalnością Związku w okresie między Zjazdami Delegatów. Określa zasadnicze kierunki działalności w oparciu o uchwały zjazdowe, analizuje działalność poszczególnych samorządnych jednostek organizacyjnych Związku, kontroluje działalność Biura ZG PZKO, podejmuje uchwały zgodnie z przyjętym przez ZG i zaakceptowanym przez Konwent Prezesów Regulaminem Wewnętrzny Związku.

§ 47 ZG PZKO na swoim pierwszym zebraniu wybiera ze swojego grona 4 członków, którzy wraz z przewodniczącym Związku

tworzą Prezydium ZG PZKO. Ich kadencja wynosi 1 rok. W następnych 3 latach wybory są powtarzane.

Prezydium ZG PZKO

§ 49 Prezydium ZG PZKO załatwia sprawy określone Regulaminem Wewnętrzny Związku, a o swoich poczynaniach informuje na bieżąco ZG PZKO.

Konwent Prezesów

(→KONWENT PREZESÓW)

Komisja Rewizyjna ZG PZKO

§ 53 Komisja Rewizyjna ZG PZKO ma prawo i obowiązek kontroli przestrzegania Statutu PZKO oraz działalności gospodarczej i finansowej ZG PZKO. Może przeprowadzać lustracje samorządnych jednostek organizacyjnych do celu służenia im pomocą i doradztwem fachowym. Ma prawo przeprowadzania kontroli gospodarowania majątkiem ZG PZKO od-

danym do dyspozycji samorządnych jednostek organizacyjnych. Protokoły, wnioski i zalecenia po kontrolne przedstawia kontrolowanemu organom oraz ZG PZKO.

§ 54 Komisja Rewizyjna ZG PZKO kieruje się w swojej pracy regulaminem zatwierdzonym przez Zjazd Delegatów PZKO oraz własnym planem pracy.

Biuro ZG PZKO

§ 56 Organem wykonawczym ZG PZKO jest Biuro ZG PZKO.

§ 57 Działalnością Biura ZG PZKO kieruje mianowany przez ZG PZKO dyrektor Biura ZG PZKO.

§ 58 Działania Biura ZG PZKO określa Regulamin Wewnętrzny Związku.

ZG PZKO zbiera się co najmniej raz na kwartał, Prezydium raz na miesiąc, Komisja Rewizyjna według potrzeby. (St.Z.)

Czeskocieszyński Zarząd Powiatowy PZKO w 1955 r.

ZARZĄDY POWIATOWE

(patrz tab. poniżej i na str. 270)

ZGODA

Obwodowy chór mieszany, który na wiosnę 1986 r. powstał na bazie chóru „Kanada”, pracującego przez rok przy Kole Kanada, przez połączenie się tego zespołu z chórzystami z Nieborów i Podlesia. Dyrygentem jest Irena Małysz. Prezesem chóru był najpierw Karol Kowalczyk, obecnie Roman Szczuka. Zespół współpracuje z polskim chórem „Lutnia” z Zabrze. Brał udział w czterech z sześciu edycji Przeglądu Śląskich Chórów i Or-

„Zgoda” na Przeglądzie Chórów PZKO w 1988 r.

ZARZĄDY POWIATOWE PZKO

Rok	Powiat Cz. Cieszyn	Powiat Frysztat
1947 - Tymczasowy	17.7.1947	20.7.1947
przewodniczący	Paweł Trombik	Jan Pribula
1. zastępca	Paweł Ciešlar	Franciszek Szymliński
2. zastępca	Franciszek Branny	Adolf Kubeczka
sekretarz	Gustaw Halama	Jan Zolich
1948 - I Zjazd Powiatowy	4.4.1948	8.1.1948
przewodniczący	Paweł Trombik	Jan Pribula
1. zastępca	Henryk Jasiczek	Adolf Kubeczka
2. zastępca	Franciszek Branny	Franciszek Szymliński
sekretarz	Andrzej Kubisz	Jan Krzan
1949 - II Zjazd Powiatowy	6.3.1949	13.2.1949
przewodniczący	Paweł Trombik	Jan Pribula
1. zastępca	Henryk Jasiczek	Leon Sztuła
2. zastępca	Jan Lasota	Jan Krzan
sekretarz	Andrzej Kubisz	Józef Krochmalny
1950 - Zarządy Powiatowe zlikwidowano (do 1952 r.), powstał Zarząd Główny PZKO		

Rok	Powiat Cz. Cieszyn	Powiat Frysztat	Powiat Bogumin
1952 - Tymczasowy	-	6.1.1952	3.1.1952
przewodniczący	-	Rudolf Stala	Józef Strzybny
zastępca	-	Adolf Kubeczka	Władysław Palka
sekretarz	-	Bogumił Goj	Franciszek Dal
1952 - I Konf. Pow.	23.3.1952	2.3.1952	2.3.1952
przewodniczący	Władysław Milerski	Rudolf Stala	Józef Strzybny
zastępca	-	Karol Szczotka	Władysław Palka
sekretarz	Henryk Szmaja	Bogumił Goj	Franciszek Dal
1953 - II Konf. Pow.	22.2.1953	1.3.1953	22.2.1953
przewodniczący	Władysław Milerski	Ernest Sembol	Józef Strzybny
sekretarz	Józef Wantuła	Bogumił Goj	Franciszek Dal
1954 - III Konf. Pow.	28.2.1954	14.2.1954	-
przewodniczący	Władysław Milerski	Ernest Sembol	Józef Strzybny
sekretarz	Józef Wantuła	Henryk Szmaja	Alfred Kocur
1955 - IV Konf. Pow.	20. 2.1955	27.2.1955	6.2.1955
przewodniczący	Władysław Milerski	Ernest Sembol	Franciszek Podeszfa
sekretarz	Józef Wantuła	Henryk Szmaja	Alfred Kocur
1956 - V Konf. Pow.	12.2.1956	4.3.1956	-
przewodniczący	Władysław Milerski	Jan Pribula	Franciszek Podeszfa
sekretarz	Józef Wantuła	Henryk Szmaja	Alfred Kocur
1957 - VI Konf. Pow.	-	31.3.1957	3.3.1957
przewodniczący	Jan Pszczółka	Jan Pribula	Franciszek Podeszfa
sekretarz	Józef Wantuła	Henryk Szmaja	Alfred Kocur
1958 - VII Konf. Pow.	16.3.1958	2.3.1958	30.3.1958
przewodniczący	Jan Pszczółka	Jan Pribula	Franciszek Podeszfa
sekretarz	Józef Wantuła	Henryk Szmaja	Alfred Kocur
1959 - VIII Konf. Pow.	1.3.1959	1.3.1959	15.2.1959
przewodniczący	Jan Pszczółka	Jan Pribula	Franciszek Podeszfa
sekretarz	Józef Wantuła	Henryk Szmaja	Alfred Kocur
1960 - IX Konf. Pow.	13.3.1960	13.3.1960	13.3.1960
przewodniczący	Jan Pszczółka	Jan Pribula	likwidacja (reforma terenowa)
1961 - likwidacja Zarządów Powiatowych PZKO na mocy nowego statutu PZKO			

kiestr w Buku. Koncertów, organizowanych przez Polski Związek Chórów i Orkiestr, wysłuchało kilka tysięcy widzów, transmitowała Je TVP. Trzykrotnie „Zgoda” uczestniczyła w Przeglądzie Chórów im. Norbeta Krocza w Zabrzu-Pawłowicach, imprezie, gdzie przed kilkusetosobową widownią występowały również inne zagraniczne zespoły. W 1996 r. odbył się pierwszy koncert jubileuszowy z okazji 10-lecia pt. „Jesienne spot-

kanie z piosenką”. „Zgoda” śpiewała m.in. w Toruniu, Gołubiu-Dobrzyniu, Kowalewie Pomorskim, Ciechocinku. Współpracuje z pezetkaowskimi chórmi w Stonawie i zespołem „Godulan” w Ropicy. Od dwu lat działa przy chórze dziecięcy zespół „Zgodzik”.

ZJAZD GWIAŹDZISTY

Zawody narciarskie dla młodzieży polskich szkół podstawowych z Zaolzia, organizowane dla uczcze-

nia pamięci Władysława Wójcika i →GUSTAWA ZUCZKA. Jest to nawiązanie do przedwojennych spotkań narciarskich na Kozubowej, organizowanych przez grupę działaczy skupionych wokół inspektora szkolnego W. Wójcika. Po wojnie wznowił tradycję G. Zuczek, który wspólnie z Ludwikiem Hławiczką z Lesznej Dolnej i Janem Raszką z Bystrzycy zorganizowali w 1968 r. pierwsze zawody w zjeździe. W rok później poszerzono je o biegi płaskie, początkowo w zawodach brali udział starsi uczniowie, w najnowszym okresie kategorie zaczynają się już od klasy I. Organizatorami są szkoły „pełne” na Podbeskidziu, w zawodach bierze udział do 600 zawodników. Ciekawą postacią Zjazdów był →KAN-TOR BOLKO, sędzią głównym jest długoletni prezes Sekcji Sportowej przy ZG PZKO, prezes Powiatowego Związku Narciarskiego, sędzia międzynarodowy, Karol Klus. Do 1997 r. odbyło się 26 roczników, zawody z Kozubowej przeniesiono do Koszarzysk (był Piosek i Baginiec), tradycyjną miejscowością są Mosty p. J. Zjazdy Gwiazdziste bywają określane mianem jednej z najpiękniejszych imprez zimowych Zaolzia.

ZJAZDY PZKO

Zjazd Delegatów PZKO (pierwotnie Zjazd Walny) jest najwyższym organem Związku. Jego uprawnienia, zadania określa statut Związku. Początkowo Zjazd odbywał się corocznie, od połowy lat 60. co 3 lata. Zjazdy Krajowe (później Zjazdy Delegatów), z

„Zjazd Gwiazdzisty” w 1995 r.

wyjątkiem Zjazdu Nadzwyczajnego w 1990 r. w Karwinie, zawsze miały miejsce w Czeskim Cieszynie.

Zakres obowiązków i praw Zjazdu uległ zmianie, zgodnie z panującymi warunkami społeczno-politycznymi. Obecnie (1997 r.) uprawnienia i zadania Zjazdów Delegatów PZKO określa statut PZKO z 1993 r., w § 32-44.

§ 38 Zjazd Delegatów PZKO jest najwyższym organem Związku, zwoływany co 4 lata.

§ 39 Na wniosek 2/3 liczby obecnych na →KONWENCIE PREZESÓW lub 1/3 liczby istniejących samorządnych jednostek organizacyjnych zostaje zwołany przez ZG PZKO Nadzwyczajny Zjazd Delegatów PZKO w terminie do 60 dni.

§ 40 W Zjeździe Delegatów PZKO biorą udział delegaci wybra-

ni na Walnych Zebraniach Członkowskich wszystkich samorząd-

nych jednostek organizacyjnych, dotychczasowi członkowie ZG PZKO, członkowie Sądu Rozjemczego. Wszystkim wymienionym przysługuje czynne i bierne prawo wyborcze.

§ 41 Delegaci na Zjazd Delegatów są wybierani na Walnych Zebraniach samorządnych jednostek organizacyjnych spośród członków PZKO zarejestrowanych w danej jednostce według liczby członków samorządnej jednostki organizacyjnej. Każda samorządna jednostka organizacyjna z liczbą do 100 członków wybiera 2 delegatów. Samorządne jednostki organizacyjne z większą liczbą członków wybierają dodatkowo na każdą pełną pięćdziesiątkę członków jednego delegata.

IX Zjazd PZKO - 1965 r.

XV Zjazd PZKO - 1977 r.

ZJAZDY PZKO

L.p. Nazwa	Data	L.p. Nazwa	Data
I Zjazd Powiatowy PZKO (Frysztat)	18 I 1948	VI Zjazd Delegatów Kół PZKO	23-24 V 1959
I Zjazd Powiatowy PZKO (Cz. Cieszyn)	4 IV 1948	VII Zjazd Delegatów Kół PZKO	10 IV 1960
II Zjazd Powiatowy PZKO (Frysztat)	13 II 1949	VIII Zjazd Delegatów Kół PZKO	16 XII 1962
II Zjazd Powiatowy PZKO (Cz. Cieszyn)	6 III 1949	IX Zjazd Delegatów Kół PZKO	4 IV 1965
Nadzwyczajne Zjazdy Powiatowe (Czeski Cieszyn i Frysztat)	9 X 1949	X Zjazd Delegatów PZKO	27 IV 1968
I Zjazd Krajowy PZKO	26 II 1950	XI Zjazd Delegatów PZKO	23 X 1971
II Zjazd Krajowy PZKO	20 V 1951	XII Zjazd Delegatów PZKO	6 IV 1975
III Zjazd Krajowy PZKO	2 V 1953	XIII Zjazd Delegatów PZKO	19 V 1979
IV Zjazd Krajowy PZKO	24 IV 1955	XIV Zjazd Delegatów PZKO	21 V 1983
V Zjazd Delegatów Kół PZKO	21 VII 1957	XV Zjazd Delegatów PZKO	24 X 1987
		XVI Nadzwyczajny Zjazd Delegatów PZKO	25 III 1990
		XVII Zjazd Delegatów PZKO	20 III 1993

§ 42 Zjazd Delegatów omawia referat sprawozdawczy i sprawozdania Komisji Rewizyjnej oraz Sądu Rozjemczego, uchwała Statut PZKO, Program Działania Związku

na następną kadencję. Regulamin Komisji Rewizyjnej ZG PZKO, 7-osobową Komisję Rewizyjną ZG PZKO, 5-osobowy Sąd Rozjemczy, przewodniczącego Związku spoś-

XVII Zjazd PZKO - 1993 r.

CZESKI CIESZYN 20.III.1993 - HOTEL PIAST

XVI ZJAZD PZKO

KARTA DELEGATA nr.....

MK PZKO

PIAST

Nr leg. czł.

Czł. PZKO od

Podpis prezesa MK PZKO

ród wybranych członków ZG PZKO oraz przewodniczącego Komisji Rewizyjnej ZG PZKO spośród jej członków.

§ 43 W razie potrzeby wyboru nowego przewodniczącego Związku w okresie międzysjazdowym, nowego przewodniczącego wybiera ZG PZKO spośród swych członków. Wybór ten podlega akceptacji Konwentu Prezesów.

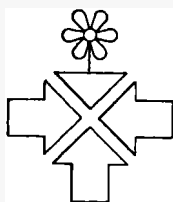
§ 44 W razie potrzeby wyboru nowego przewodniczącego Komisji Rewizyjnej ZG PZKO wyboru dokonuje Komisja Rewizyjna ZG PZKO spośród swych członków.

(St.Z.)

ZŁOT ZAOLZIAKÓW

Z inicjatywy zespołu redakcyjnego miesięcznika →ZWRÓT (w składzie Maria Grzegorz, Urszula Hudeczek, Piotr Przeczek, Adam Szop) została założona Fundacja

„Zaolzie”, która zorganizowała w sierpniu 1990 r. spotkanie Zaolziaków z całego świata. Na Zaolzie przybyło z tej

okazji blisko 50 rodaków, wielu było w tu po raz pierwszy od czasów swej emigracji. Fundacja na łamach „Zwrotu” prowadziła kampanię reklamującą imprezę, opublikowała szereg wywiadów oraz reportaży z trzydniowego spotkania rodaków (od 30 VIII do 1 IX), w czasie którego gościli oni w Cz. Cieszynie, Cierlicku, Żywocicach, Błędowicach, Gutach, Cieszynie, Mostach p. Cz. Cieszyńnem i w Beskidach, w ramach spotkania odbył się uroczysty koncert w Teatrze Cieszyńskim z udziałem najlepszych zespołów i solistów Zaolzia i aktorów →SCENY POLSKIEJ TC.

ZŁOTY MŁODZIEŻY

Jedna z najbardziej masowych imprez PZKO, przerastająca swą popularnością i profesjonalizmem organizacji granice Zaolzia. Złoty odbywały się w parku koło Domu PZKO w Bystrzycy, a to dzięki grupie społeczników, skupionej wokół wybitnego działacza młodzieżowego, przez pewien czas również pracownika ZG PZKO, Tadeusza Wantuły. Dzięki swym rozległym

kontaktom i osobistym zdolnościom Wantule udawało się wprowadzać do Bystrzycy na coroczny wakacyjny Złot najlepsze polskie zespoły muzyki pop-rockowej, piosenkarzy i innych przedstawicieli świata polskiej kultury. Odbłyło się

w sumie piętnaście edycji tej imprezy. Występowały takie zespoły, jak „Budka Suflera”, „Bajm”, „Perfect”, „Lombard”, Kabaret Jacka Federowicza, i to w okresie, kiedy imprezy rockowe nie były mile widziane przez komunistyczne

Fot. STEFAN TARUGA

Fot. ARCHIWUM ZG - R. Krygiel

Tadeusz Wantuła był duszą, organizatorem i wodzirejem Złotów Młodzieży Związkowej w Bystrzycy

władze. Do najbardziej udanych należał „Złot” w 1982 r., kiedy do Bystrzycy przybyło na koncert grupy „Perfekt” ponad 2 000 fanów. W 1983 r. organizatorzy część zysku przekazali na budowę Szpitala Matki Polki.

ZŁOTA KSIĘGA

W 1984 r. zaprowadzono najwyższe odznaczenie związkowe, „Zasłużony dla Związku z wpisaniem do Złotej Księgi”. Odznaczenie to przyznawane jest najstarszym, zasłużonym (także im

memoriam) dla całokształtu działalności PZKO członkom.

Byli to: →KAROL PIEGZA, →EUGENIUSZ FIERLA, →KONSTANTY KRZYSZEK, Józef Kazik, →WANDA WÓJCIK, Ludwik Kowalczyk, →HENRYK TRZASKALIK, →ALFRED KOCUR, →FRANCISZEK ŚWIDER, →JAN BARON, Franciszek Gociek, Jan Zolich, →WŁADYSŁAW PASZ, →ADOLF KUBECZKA, →WŁADYSŁAW WRÓBEL, Rudolf Wójcik, Antoni Kamiński, Józef Kaszper, →EMIL JĘDRZEJCZYK, Józef Czerner, Wiktor Jędrzejczyk, Jan Rzyman, Franciszek Pustka, Eugeniusz Żyła, Paweł Santarius, Franciszek Hes, →KAROL POLAK, Józef Firla, Paweł Kaleta, Waleria Grac, Leopold Dziech, →JÓZEF WANTUŁA, →KAROL GĄSIOR, Franciszek Chowaniec, →Wilhelm Sembol, Edward Bromek, →HELENA RASZKA, Teofil Gattnar, Henryk Berbałk, Józef Macura, Wincenty Potysz, Alojzy Jachnicki, →WŁADYSŁAW NIEDOBA, Stanisław Bury, Adolf Dzik, Helena Celarek, Stanisława Duda, Józef Franek, Jan Kędziera, Aniela Kupiec, Jan Kupiec, Emanuel Pastuszek, Józef Kunc, Józef Wojaczek, Aniela Bystroń, Karol Filipiec, Karol Hracki, Władysław Molenda, Filip Stonawski, Jerzy Cieńciała, Maria Martynek, Helena Bajtek, Rudolf Fronc, Emil Sztąbla, Karol Kroczek, Józef Wałoszek, Władysław Kupczyk, →LUDWIK CIENCIAŁA, Adolf Ondrusz, Władysław Milerski, Aurelia Brzuska, Alojzy Babiński, Emil Marcinek, Władysław Oszelda, Alojzy Siostrzonek, Oskar Delong, Janina Urbaniec, Otakar Matuszek, Bruno Rygiel, Kazimierz Fober, Józef Kożusznik, Franciszek Kwiczala, Gustaw Słowik, Jan Sam-

licki, Monika Zahradnik, Erwin Jon-szta, Zuzanna Czczotka, Anna Cyrzyk, Oskar Firut, Władysław Drong, Anna Słowik, Władysław Bury.

ZOŃ Helena

*1914 †1971

W okresie międzywojennym pracowała społecznie w rodzinnych łąkach w kole Macierzy Szkolnej i polskich zespołach artystycznych, w 1945 r. wraz z bratem, Janem Pribulą, Janem Kotasem i Janem Macurą pomagała w przetrzymywaniu przez granicę zagrożonych komunistycznym reżymem Polaków z Polski. Była jednym z pierwszych członków PZKO, do 1950 r. pełniła funkcję sekretarza →ZP PZKO w Karwinie, po likwidacji ZP w →ZG PZKO w Czeskim Cieszynie. Początkowo kierowała →KOSTIUMERIA PZKO (z zawodu była krawcową), potem wykorzystano jej zdolności organizacyjne i powierzono dział świetlicowy. Opiekowała się ruchem teatralnym, była opiekunką pezetkaowskich kół studenckich przy wyższych uczelniach, a także zespołów reprezentacyjnych ZG →OLZY i →GÓRNIKA. W 1968 r. przy współudziale redaktor Łady Krumniklowej doprowadziła do powstania Komisji Ruchu Kobiet, później przemianowanej na →SEKCJĘ ZESPOŁÓW KOBIEC. Została jej pierwszą przewodniczącą. Funkcję pełniła do końca życia. Nazywano ją w PZKO „ciocia Hela”.

ZSM Zrzeszenie Śpiewaczo Muzyczne

22 XII 1948 w sali posiedzeń: →SMP w hotelu →PIAST odbyło się inicjowane przez →EMANUELA GUZIURA zebranie Komitetu Organizacyjnego celem powołania do życia „Zrzeszenia Śpiewaczego”, jako sekcji skupiającej chóry SMP. Obecni przedstawiciele 16 chórów wybrali tymczasowy zarząd, który miał kierować pracami sekcji do czasu walnego zgromadzenia Delegatów Chórów. 30 XII 1948 r. na połączonym zebraniu Zarządów Powiatowych SMP w Cz.Cieszynie utworzono przy czeskokieszyńskim Zarządzie Powiatowym sekcję pod nazwą „Zrzeszenie Śpiewacze”, która w porozumieniu z →ZP PZKO postanowiła objąć swoją działalnością wszystkie zespoły śpiewacze bez względu na ich dotychczasową przynależność organizacyjną.

Wszelka aktywność polskiego ruchu śpiewaczego w Czechosłowacji została skoncentrowana w „Zrzeszeniu Śpiewaczo - Muzycznym” działającym z powierzenia powiatowych zarządów SMO i PZKO. 3 IV 1949 r. odbyło się Walne Zgromadzenie Delegatów Chórów, które zatwierdziło strukturę organizacyjną, uchwaliło plan pracy i wybrało Radę Zrzeszenia w składzie: Rudolf Wojnar - przewodniczący, Adam Kubala-zastępca, Emanuel Guziur - kier. organizacyjny, →EMIL JĘDRZEJCZYK - zastępca, →EUGENIUSZ FIERLA - kierownik artystyczny, →KAROL GAŚSIOR - zastępca,

Alfred Kristen - kierownik wydawnictwa nutowego, Ferdynand Ihaz, Rudolf Siwek - kronikarze, Emil Hila - zastępca, Mieczysław Plechaczek, Gustaw Słowik, →KAROL HECZKO, →KAROL WRONKA, →JÓZEF STEBEL - członkowie.

Na przełomie lat 1952/53 w wyniku rozwiązania SMP i w związku z reorganizacją PZKO została utworzona Komisja Śpiewaczo-Muzyczna. Funkcję kierownika organizacyjnego i dyrygenta związkowego objął Józef Firla. Równocześnie rozpoczęły działalność komisje śpiewacze przy Zarządach Powiatowych PZKO. W Karwinie funkcję przewodniczącego objął Karol Gaśior, funkcję dyrygenta powiatowego Brunon

Rygiel, w Cz.Cieszynie funkcje te pełnili: Jan Gojniczek i Karol Heczko, w Boguminie natomiast Rudolf Adamus i Franciszek Michalik.

Po rozwiązaniu komisji powiatowych w 1956 r. funkcję przewodniczącego pełnili kolejno: Karol Wronka 1956-59, Franciszek Szarowski 1959-65, Eugeniusz Fierla 1965-68, Józef Firla 1968-73, Alojzy Kaleta 1973-91 i Jan Hławiczka od 1991 r. Kierownikiem artystycznym od 1952 r. do 1989 r. (z wyjątkiem lat 1973, 1974) był Eugeniusz Fierla. W latach 1973-74 funkcję kierownika artystycznego pełnił Józef Firla, w 1989-91 r. Brunon Rygiel od 1991 r. Leszek Kalina.

Zrzeszenie Śpiewaczo-Muzyczne, działa w ramach PZKO jako sa-

Przedstawiciel ZSM, Paweł Kaleta, składa gratulacje zespołowi „Gorol” na jubileuszu 20-lecia zespołu. Uwaga: muszę sprawdzić wiarygodność podpisu

Fot. ARCHIWUM GL - Cz. Góral

morządna jednostka organizacyjna. Na mocy § 4 statutu PZChO z siedzibą władz naczelnych w Warszawie, na podstawie uchwał i porozumień przedstawicielstw PZKO i PZChO, ZŚM zostało pierwszym oddziałem PZChO działającym za granicą. Na podstawie uchwały Zarządu Głównego Unii Chórów Czeskich z siedzibą w Pradze chóry ZŚM zostały przyjęte do ww. organizacji. Zrzeszenie stało się samodzielnym oddziałem Unii.

ZŚM obejmuje swoją działalnością całokształt polskiego amatorskiego ruchu muzycznego na terenie Republiki Czeskiej. Troszczy się o zespoły chóralskie, małe zespoły wokально-instrumentalne, solistów, piosenkarzy, chóry i kameralne zespoły szkolne, o muzycznie utalentowaną młodzież. Ze względu na powyższe założenia, jak i na fakt, że ZŚM obejmuje swym zasięgiem zespoły organizacyjnie przynależne do szkół, innych organizacji, kościołów różnych wyznań, zrzesza także członków PZKO - posiada status pełnej samodzielności.

Celem pracy ZŚM jest upowszechnianie polskiej kultury muzycznej wśród członków PZKO, wśród Polaków żyjących na terenie RC niezależnie od przynależności organizacyjnej, wśród młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży szkolnej, jak i popularyzacja muzyki polskiej wśród obywateli narodowości czeskiej, słowackiej i in., pobudzanie aktywności członków, podnoszenie poziomu artystycznego zespołów poprzez twórcze i społeczne wychowawcze działanie. (A. K.)

ZUCZEK Gustaw

*1906 †1970

Nauczyciel, działacz społeczny związany z Koszarzyskami i okolicą, pochodził z Dąbrowy, przed wojną był nauczycielem wśród ludności czeskiej na Wołyniu, później w Ostrawie, Gutach, Piosku, w 1929 r. został kierownikiem Polskiej Szkoły Ludowej w Koszarzyskach, przy której koncentrowało się całe życie kulturalne i sportowe wioski. Po wojnie był prześladowany przez władze, stracił posadę, został aresztowany, w więzieniu przebywał przez pół roku (nie dowiedział się, co mu zarzucano). Od stycznia 1948 r. zaczął znów uczyć, najpierw w Mostach-Szańcach, potem w Gródku, po paru miesiącach objął ponownie posadę w Koszarzyskach, gdzie został do emerytury, był animatorem kultury wiejskiej, kierownikiem wielu zespołów PZKO. Jako zapalony turysta i sportowiec w 1968 r. zorganizował z gronem przyjaciół pierwszy →ZJAZD GWIAZDZISTY na Kozubowej (→MEMORIAŁY).

ZWIĄZKI ZAWODOWE PRZY ZG PZKO

Rewolucyjny Związek Zawodowy (RZZ) jako samodzielna Grupa Miejskowa powstał przy →ZARZĄDACH POWIATOWYCH PZKO w Cz. Cieszyńskie i Karwinie oraz przy →ZG PZKO na pierwszym zebraniu 21 I 1949 r. Pierwszym prze-

wodniczącym został wybrany Wilhelm Pawlas. Związek zarejestrowano pod nr. 565/21 w sekcji pracowników różnych zawodów, podległej okręgowym władzom RZZ w Ostrawie. Pod koniec 1949 r. organizacja zrzeszała 24 członków. Walne zebranie (17 IX 1949) powołało nowy zarząd z Bronisławem Osuchowskim na czele. W 1950 r. społecznie pracowano w schronisku na Kozubowej i w Karwinie. Zorganizowano także wieczór zapoznawczy w hotelu →Piast. ZZ rozdzielały wówczas talony na buty, ubrania itp. 12 V 1950 r. doszło do powołania Rady Zakładowej z przewodniczącym Józefem Palikiem. W tym czasie organizowano wycieczki, kursy języka rosyjskiego, szkolenia i współzawodnictwo pracy. Baza członkowska wzrosła do 62 osób. 27 X 1950 r. Walne Zebranie wybrało na przewodniczącego Franciszka Dala, który pełnił tę funkcję do 1955 r. W tych latach działalność ZZ nabierała rozmachu (Dziadek Mróz, pokazy filmowe dla dorosłych i dzieci, wieczory pożegnalne, zapoznawcze, sylwestrowe, bale papuciowe, wycieczki, MDK, wyjazdy do teatrów, czynny społecznej). W 1955 r. na przewodniczącego wybrano →KONSTANTEGO KRZYSTKA, potem kolejno →JÓZEFA WANTULĘ (1956), Henryka Szmeję (1957), Konstantego Krzystka (1960-65). W 1960 r. zawarto pierwszą kolektywną umowę pracy między RZ RZZ a ZG PZKO. Obok praw i obowiązków zawierała ona także plan pracy. W latach 1965-72 przewodniczącym

RZ był →TADEUSZ BERGER, 1972-81 Emil Sztabla, 1982-90 Helena Śliwka. Działalność ZZ w PZKO została wyróżniona przez CRZZ w Pradze dyplomem honorowym. Organizacja liczyła 63 członków. Pod koniec 1990 r. przewodnictwo RZ RZZ objęła Anna Franek i sprawowała je do stycznia 1993 r.

Działalność ZZ była finansowana ze składek członkowskich i Funduszu na Cele Kulturalne i Społeczne (FKSP) w wysokości rocznej ok. 26 000 koron. RZ prowadziła księgowość i podlegała kontroli Rady Powiatowej RZZ w Karwinie i Okręgowej w Ostrawie. Z tej sumy fundowano wycieczki, choinkę noworoczną, upominki na MDK. Do innych zadań ZZ należało dbanie o wypoczynek i zdrowie pracowników (ok. 3 pracowników rokrocznie korzystało z wczasów pracowniczych i leczniczych, organizowano wypoczynek w →OŚRODKU SZKOLENIOWYM w Koszarzyskach), dbano o BHP, utrzymywanie kontaktów z emerytami, organizowanie kolonii dla dzieci, inicjowanie spotkań towarzyskich, kontrolę zachorowalności pracowników, dbano o zarobki, rozstrzygano spory pracownicze itp. RZ partonowała polskiemu przedszkolu w Mistrzowicach.

Po aksamitnej rewolucji nastąpiło osłabienie działalności, w końcu struktury ZZ uległy rozpadowi. Próby reaktywowania podejmowane były w 1993 r., na czele z przewodniczącą Ewą Jobbagy. W 1994 r. działalność związkowa zanikła. (E.Sz.)

ZWROT

Miesięcznik społeczno - kulturalny, organ →ZG PZKO.

Pierwszy numer „Zwrotu” ukazał się w grudniu 1949 r., nawiązywał na wcześniejsze próby wydawania polskiego miesięcznika: w 1938 r. ukazało się kilka numerów miesięcznika „Sztorcem”, w latach 1947-49 zaś 23 numery „Syndziolów”, dodatku literackiego →Głosu Ludu, redagowane przez →PAWEŁA KUBISZA. Redakcja „Głosu Ludu” mieściła się wówczas w Czeskim Cieszynie (w hotelu „Polonia” →PIAST), była ośrodkiem życia intelektualnego i twórczego Zaolzia.

W tym środowisku powstała idea wydawania związkowego miesięcznika społeczno - kulturalnego, która dzięki staraniom →SLA i działaczy PZKO została w 1949 r. zrealizowana. Pierwszym redaktorem naczelnym został Paweł Kubisz, zakładając jako

priorytety dla pisma „współtworzenie kultury polskiej”, „wykuwanie wytycznych dla działalności kulturalnej w terenie” oraz odwoływanie się do „bezcennych źródeł regionalnej kultury ludowej”. Zgromadził wokół „Zwrotu” grono stałych współpracowników, wśród których byli historycy, znawcy kultury ludowej, literaci, m.in.

Franciszek Popiołek, Karol Hławiczka, Ludwik Brożek, Jan Tacina, Stanisław Hadyna. Przy narodzinach pisma uczestniczył →RUDOLF ŻEBROK - autor kształtu graficznego pierwszych roczników.

Początkowo pismo ukazywało się na 16 stronach formatu A4. Stopniowo poszerzało swą objętość, zadbano o lepszy papier, kolorową okładkę, bogatszą szatę graficzną. Od 1979 r. objętość została poszerzona do 80 stron formatu A5. Dystrybucję pisma zapewnia redakcja, głównie na zasadzie prenumeraty.

Od początku „Zwrot” był pismem prezentującym dorobek kulturalno-społeczny Zaolzia, przedstawiał jego historię i współczesność, odnotowywał ważne wydarzenia w życiu kulturalnym, literackim i oświatowym. Wiele miejsca poświęcano także związkom z Polską, Polonią innych krajów i obecności Zaolziaków w świecie.

Na przestrzeni lat formuła pisma ulegała pewnym zmianom w zależności od składu zespołu redakcyjnego, a w szczególności osobowości redaktora naczelnego pisma. Wpływ na zmiany miały też stosunki społeczno-polityczne, które panowały w Republice. I tak przeważały w piśmie zagadnienia publicystyki pezetkaowskiej (red. nacz. →EUGENIUSZ SUCHANEK, Piotr Przeczek, Dorota Havlík), problematyki historycznej (Jan Rusnok), kultury literacko-artystycznej (Kazimierz Kaszper, Bronisław Bielan).

Zespół redakcyjny na ogół liczył 4 osoby (w tym pracownik administracyjny i redaktor graficzny),

toteż musiał polegać na szerokim gronie współpracowników, którzy wywodzili się z elity intelektualnej Zaolzia. Na łamach „Zwrotu” publikowali literaci zrzeszeni w Sekcji Literacko-Artystycznej (→HENRYK JASICZEK, Wiesław Adam Berger, →GUSTAW PRZECZEK, Wilhelm Przeczek, Władysław Sikora), plastycy i fotograficy SLA (Bronisław Liberda, →EUGENIUSZ MLECZKO, Władysław Wojnar, →FRANCISZEK ŚWIDER, Bronisław Firla, Franciszek Baton, Otto Szlauer, Rudolf Żebrok). Wiele materiałów przygotowali członkowie →SEKCJI HISTORII REGIONU (Józef Kazik, →ALFRED KOCUR, Otokar Matuszek), →SEKCJI FOLKLORYSTYCZNEJ (Karol Daniel Kadłubiec, Jan Szymik, →JÓZEF ŁYSEK, →RUDOLF OCHMAN, Władysław Milerski), Sekcji Teatralnej (Aleksandra Humel) i członkowie innych działających przy ZG PZKO sekcji, przedstawiając tu swój dorobek, rezultaty badań.

Redaktorami naczelnymi „Zwrotu” kolejno byli: Paweł Kubisz (1949-58), →TADEUSZ SIWEK (1958-64), Jan Rusnok (1964-70), Tadeusz Chrząszcz (1969-72), Eugeniusz Suchanek (1972-76), Bronisław Bielan (1976-79), Kazimierz Kaszper (1979-81), Piotr Przeczek (1983-90), Jan Rusnok (1990-92), Władysław Młynek (1992-1993), Dorota Havlík (1993-1995), Elżbieta Stróżyk (od 1995 r.). (H.L.)

ŻEBROK Rudolf

***1915 †1984**

Niezwyczajnie uzdolniony malarz samouk, którego talent zabłysnął dzięki poparciu →FRANCISZKA ŚWIDRA. Specjalnością Żebroka są portrety wykonywane różnymi technikami. Był długoletnim ilustratorem →ZWROTU, →KALENDARZY, wykonywał głównie portrety starych ludzi do „Żywych tekstów”. Z F. Świdrem współpracował przy wykonywaniu większych prac („Brygada kulturalna” na ścianie hotelu Piast), wspólnie portretowali górali beskidzkich, wędrując z notatnikiem po górach. Pod koniec życia często przebywał w Ligotce Kameralnej, znajdując w starej architekturze drewnianej inspirację. Jego

obrazy cieszyły się wówczas niezwykłą popularnością i były chętnie kupowane w sklepach „Dila” w Karwinie, Hawierzowie i Ostrawie.

ŻUKÓW DOLNY

Koło powstało w październiku 1947 roku z inicjatywy Karola Śliża. Do prezesów, którzy zapisali się w życiu tutejszej organizacji, niewątpliwie należą Karol Gaura, sprawujący swoją funkcję 13 lat, Henryk Gajda i Jan Teper, a również Stanisław Morawiec, długoletni skarbnik Koła. Obecnie prezesuje Franciszek Hyrnik.

Koło początkowo korzystało z pomieszczeń polskiej szkoły. Po jej zamknięciu (1975 r.) zwiedzeni obietnicami miejscowych władz członkowie zamiast budować własny Dom PZKO budowali miejscowy Dom Kultury. Z powodu

„Żukowianka”

Fot. ARCHIWUM KOŁA

zbyt wysokich opłat za jego korzystanie, członkowie Koła w zmuszeni zostali do zbierania się w pomieszczeniach prywatnych (od 1978 r.).

Równoległe z założeniem Koła zaczął działać zespół teatralny. Na własnej roboty scenie „na kozłach”, we własnej produkcji dekoracjach wystawiano pełnospektaklowe sztuki. Klasyczny repertuar polski i sztuki autorów zaolziańskich reżyserowali: Karol Molin, Władysław Szalbot, Jan Pawera, Władysław Matuszek, Irena Waclawik, Halina Wojnar.

Powstały w 1948 r. chór mieszanym pod batutą nauczyciela Kajfosa i Józefa Wachtarczyka przekształcił się w żeński (1959), by następnie ewoluować w tercet żeński. Ten zaś po uzupełnieniu dał początek sekstetowi „Żukowianka” prowadzonemu przez Helenę Gaurową. Sekstet ma w swoim repertuarze pieśni ludowe. Przez pewien czas śpiewał z zespołem →SIBICA.

Klub Kobiet dbał zawsze o dobre jadlo i napoje, zaskakiwał widzów wystawami haftu i robót ręcznych, które były rezultatem cierpliwej pracy pań i wielu kursów prowadzonych w Kole. Koło było znane z bogatej działalności oświatowej - prelekcji, kółka czytelniczego i kiermaszy książek. Kwitł ruch turystyczny (wycieczki na Słowację i do Polski).

Kronika Koła została założona na mocy uchwały zarządu 7 XII 1947 r. Jest spisana na podstawie notatek i materiałów dokumentacyjnych od 1947 r. przez Helenę

Gaurową. Koło liczy 114 członków.

ŻUKÓW GÓRNY

Koło powstało 1947 r. Pierwszym prezesem został Józef Słowik (1907-1986), który przez ćwierć wieku kierował pracą Koła. Karol Smoloń prezesował 19 lat.

Koło nie posiada własnego lokalu. Wieczna prowizorka zyskała nawet swoje określenia - dzięki życzliwości gospodarzy pezetkownicy spotykają się: w „Motykówce”, tj. u państwa Motyków, w „Pilarzówce”, tj. u państwa Pilarzów i w „Błaszczkówce” u państwa Błaszczków. Geografia spotkań jest godna odnotowania w całości - Klub Kobiet zimą spotykał się u państwa Glaców, próby teatralne przebiegały u państwa Smoloniów, zebrania zarządu u państwa Jungów i państwa Wojnarów. Większe imprezy urządzano w gospodzie lub w szkole. Obecnie trwają przygotowania do otwarcia siedziby Koła „W Młynku”.

Środowisko Polaków w Żukowie Górnym wiele zawdzięcza pracy Józefa Słowika, w okresie jego prezesowania wzrosła aktywność Koła.

W 1971 powstał Klub Młodych, istniał wtedy 3-osobowy zespół muzyczny wyposażony w sprzęt elektroniczny. Młodzi założyli kółko śpiewacze, kierował nim Władysław Młynek. Rozwinęło swoje skrzydła kółko teatralne prowadzone przez Irenę Waclawik, a następnie przez Władysława Morawca. W organizowanych wtedy imprezach nigdy nie zabrakło pro-

gramu dziecięcego, o który troszczyła się Stefania Słowik, organizowano wyjazdy na →GOROLSKI ŚWIĘTO, festiwale itd. Po śmierci nieodżałowanego Józefa Słowika jego pracę kontynuował Karol Smoloń. Funkcjonowało kółko teatralne, śpiewacze i robót ręcznych.

Dwa wydarzenia nadwyreżyły narodowe życie w Żukowie Górnym. W 1974 r. została zamknięta polska szkoła, a wkrótce potem polska biblioteka, którą wiele lat prowadziła Stefania Słowikowa. Obok wymienionych w pracy Koła wyróżniali się Maria Glacowa, Jan Heczko, Jerzy Wojnar, Edward Płonka i Józef Błaszczuk.

Klub Kobiet koncentrował się w swojej działalności na rzeczach praktycznych. Efektem jego pracy były wystawy robót ręcznych, haftu realizowane pod czujnym okiem pani →HELENY RASZKOWEJ oraz wystawy zimnej kuchni.

Do tradycyjnych imprez Koła należą smażenie jajecznicy, obchody Międzynarodowego Dnia Kobiet, Dnia Matek, Dnia Dziecka, spotkania noworoczne oraz „Bal Papuciowy”.

Kronika była prowadzona w kole od 1947 r., jej pierwsza część zaginęła. Przetrwały zapiski od 1974 r. Koło liczy 52 członków.

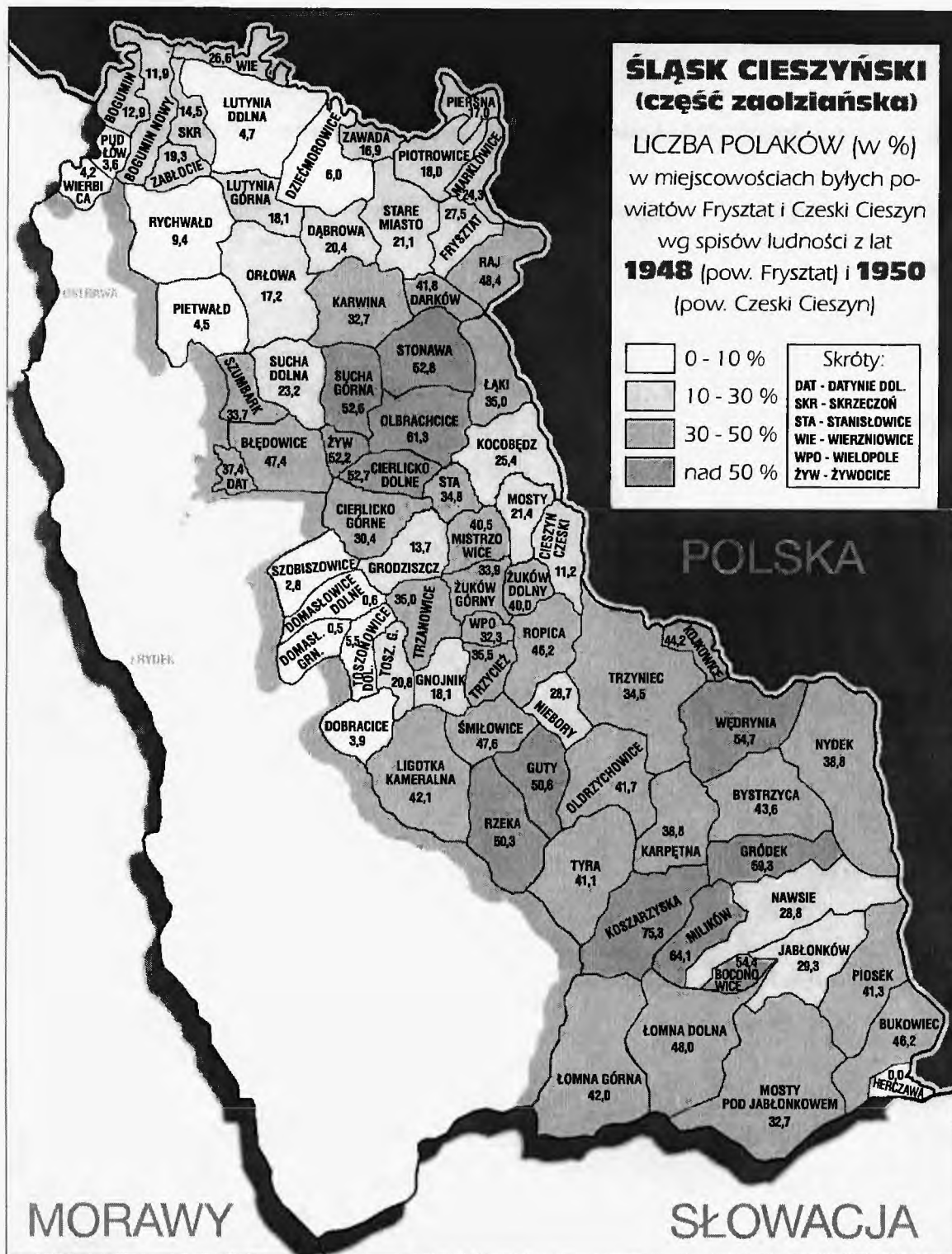

STRUKTURA NARODOWOŚCIOWA ZAOLZIA NA PODSTAWIE SPISÓW LUDNOŚCI
(byłe powiaty Czeski Cieszyn i Frysztat)

Rok	Razem	Polacy	Czesi	Niemcy	Słowacy	Inni
1880	94 370	71 239	16 425	6 672	-	34
1890	107 575	86 674	13 580	7 388	-	36
1900	143 220	115 392	14 093	13 476	-	259
1910	179 145	123 923	32 821	22 312	-	89
1921	177 176	68 034	88 556	18 260	-	2 326
1930	216 255	76 230	120 639	17 182	-	2 204
1939	213 867	51 499	44 579	38 408	-	79 636*
1950	219 811	59 005	155 146	-	4 388	1 272
1961	281 183	58 876	205 785	-	13 223	3 299
1970	350 825	56 075	263 047	-	26 806	4 974
1980	366 559	51 586	281 584	-	28 719	4 706
1991	368 355	43 479	263 941	706	26 629	33 600**

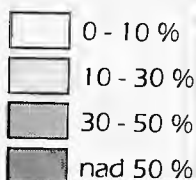
* w tym 78 285 narodowość śląska, ** w tym 16 992 narodowość morawska i 10 858 narodowość śląska

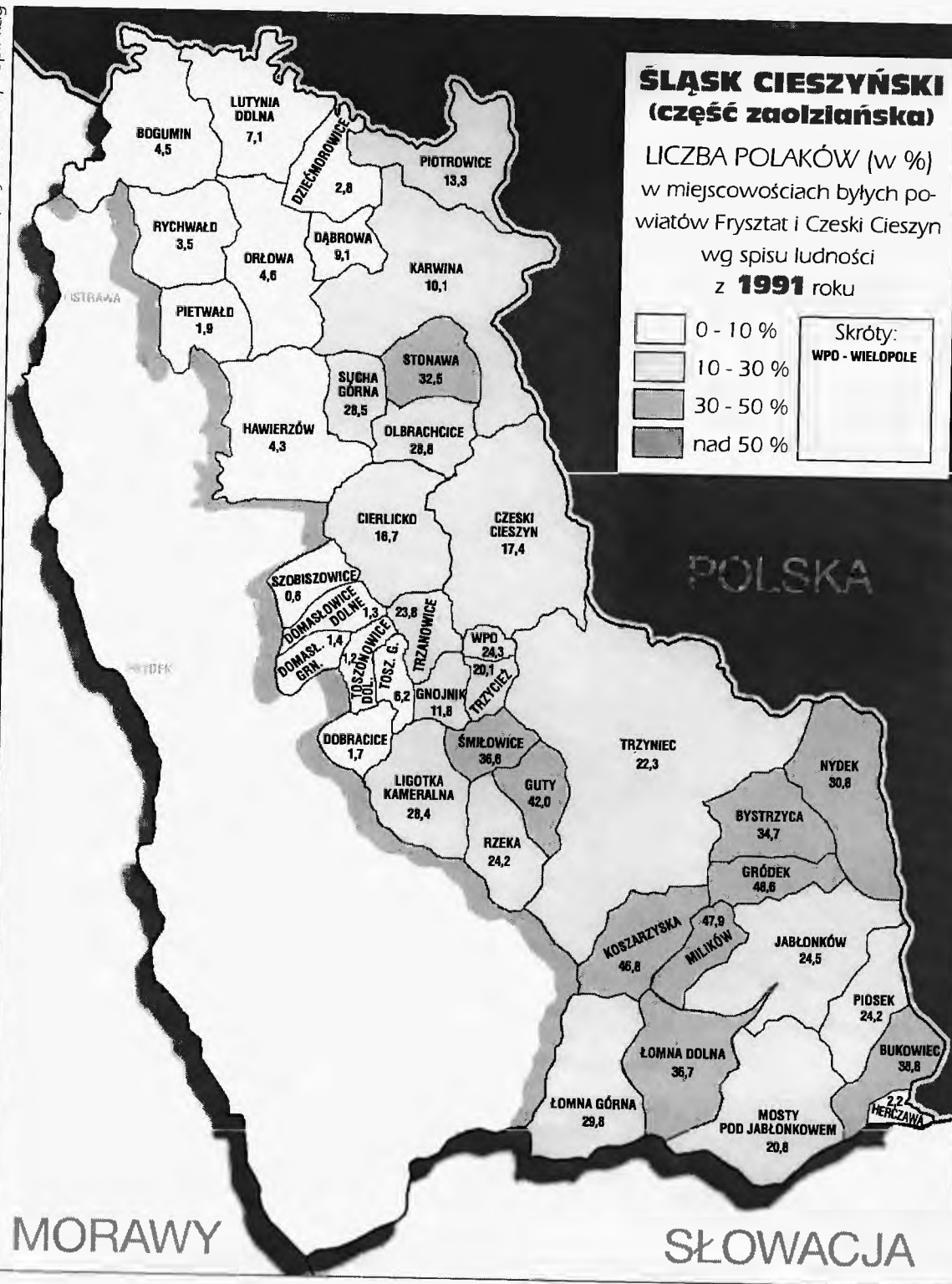
Dane zaczerpnięto z publikacji S. Zahradnika „Struktura narodowościowa Zaolzia na podstawie spisów ludności 1880-1991” (Trzciniec 1991) - opr. kag

ŚLĄSK CIESZYŃSKI (część zaolziańska)

LICZBA POLAKÓW (w %)
w miejscowościach byłych po-
wiatów Frysztat i Czeski Cieszyn
wg spisu ludności
z **1991** roku

Skróty:
WPO - WIEŁOPOLE

LEKSYKON PZKO

Wydawca ZARZĄD GŁÓWNY PZKO w CZESKIM CIESZYNIE
Czeski Cieszyn 1997

Redakcja MARTYNA RADŁOWSKA - OBRUSNÍK, OTYLIA TOBOŁA
Adjustacja językowa HENRYKA BITTMAR

Korekta HALINA KOWALCZYK

Opracowanie graficzne, skład KAZIMIERZ GAJDZICA

Zdjęcia na okładce MARTYNA RADŁOWSKA - OBRUSNÍK (4), WIESŁAW PRZECZEK (3), ARCHIWA KÓŁ(5)

Druk TĚŠÍNSKÁ TISKÁRNA, A.S.

Wydanie pierwsze

Nakład 3000 egzemplarzy

Książnica Cieszyńska

P 0.20.01 SL

